EINO NEVALAINEN

MARXILAISEN TALOUS-TIETEEN OPPIKIRJA

II OSA

Kustantaja
KANSANKULTTUURI OY.
Helsinki

Kotka 1949. Kustannusosakeyhtiö Kymen Kansa

V. TYÖPALKKA JA TYÖPÄIVÄ

Työvoiman arvon ja hinnan muuttuminen työpalkaksi

Tähän saakka olemme puhuneet pääasiassa työvoiman arvosta ja hinnasta, mutta todellisuudessa porvarillisessa yhteiskunnassa ne esiintyvät aina työpalkan muodossa, t.s. näyttää siltä, että työmiehelle ei makseta hänen työvoimastaan, vaan siitä työstä, jonka hän kapitalistisessa tuotantolaitoksessa suorittaa. Tämä käsitys on tavallisesti työläisillä itselläänkin, sillä jos heiltä tiedustelee heidän työpalkkansa suuruutta, niin he vastaavat saavansa niin ja niin monta sataa markkaa päivän työstä tai määrätyn työn suorittamisesta.

Tällainen virheellinen käsitys johtuu ennen kaikkea siitä, että työvoimatavarasta ei makseta heti työmiehelle sen hintaa, vaan maksu suoritetaan vasta sitten, kun kapitalisti on sen kuluttanut. Työmies saa palkkansa vasta suoritetun työn jälkeen. Vaikka työvoimaa ostetaan, niin maksu suoritetaan näennäisesti työstä.

Marx pystyi ensimmäisenä selvästi todistamaan, että todellisuudessa on kysymys kuitenkin työvoiman arvosta ja hinnasta eikä työn arvosta ja hinnasta. Hän osoitti, ettei työ ole tavaraa, eikä sillä siis voi olla arvoakaan, vaikka se on kaikkien arvojen lähde ja mitta. Markkinoilla myy työläinen työvoimansa, jonka kuluttamisesta sitten syntyy työ. Asia on aivan sama kuin halkoja ostettaessa. Niiden kulutta-

minen synnyttää lämpöä. Mutta olisi mieletöntä väittää, että joku ostaa lämpöä eikä halkoja.

Pintapuolisesti asiaa tarkasteltaessa voi tällaisen eron tekeminen näyttää turhantarkalta sanansaivartelulta, mutta sitä se ei ole, sillä työvoiman arvon ja hinnan muuttuminen työn hinnaksi, työpalkaksi, peittää täydellisesti työn jakaartumisen välttämättömään ja lisätyöhön, maksettuun ja maksamattomaan työhön, ja synnyttää sellaisen käsityksen, että palkkatyöläisen kaikki työ on maksettua työtä. Tällainen riiston hämääminen on ominaista ainoastaan kapitalistiselle tuotantotavalle. Orjanomistusjärjestelmän vallitessa näytti orjan työ kokonaisuudessaan maksamattomalta työltä orjanomistajan hyväksi ja feodalismin aikana maaorjan välttämätön ja lisätyö erosivat toisistaan sekä paikkaan että aikaan nähden niin selvästi, ettei kukaan voinut kieltää maaorjia riistettävän. Vasta kapitalistisessa yhteiskunnassa on riisto saanut sellaisen muodon, että sen olemassaolo voidaan kieltää, voidaan väittää, että työläiselle maksetaan täysi korvaus hänen suorittamastaan työstä.

Sen vuoksi Engels korostaakin, että sosialismille, joka haluaa vapauttaa inhimillisen työvoiman tavaran asemasta, on erikoisen tärkeätä käsittää, ettei työllä ole eikä voi olla arvoa. Ne syyt, joiden vuoksi työ ei voi olla tavaraa eikä sillä voi olla arvoa, ovat lyhyesti sanottuna seuraavat.

Ensiksi, jos työ olisi tavaraa, niin sen pitäisi olla olemassa myyntihetkellä, mutta niin ei ole asianlaita, sillä työ ilmaantuu vasta myöhemmin tuotantoprosessissa, sen jälkeen kun työläinen on jo tavaransa myynyt ja kapitalisti on alkanut sitä kuluttaa.

Toiseksi, jos työ olisi tavaraa, niin sitä vaihdettaisiin arvolain mukaan samanarvoisiin tavaroihin, eikä mitään lisäarvoa voisi niin ollen muodostua. Jos taas olettaisimme, että työtä ei vaihdeta samanarvoisiin tavaroihin, vaan että arvoltaan suurempi määrä elävää työtä vaihdetaan aina pienempään määrään esineellistynyttä työtä, niin silloin olisi

hylättävä koko arvolaki ja luovuttava samalla kaikista yrityksistä kapitalistisen tuotantotavan selittämiseksi.

Kolmanneksi, jos olettaisimme että työ on tavaraa ja että sillä on arvo, niin joutuisimme noiduttuun kehään, koska silloin tavaran arvon määräisi sen valmistamiseen käytetyn työn arvo, ja työn arvon taas määräisi sen tuottamiseen välttämättömien tavarain arvo.

Kaikki tämä osoittaa, että työ ei ole tavaraa eikä sillä ole arvoa, vaan että se on tulos työvoimatavaran kuluttamisesta, aivan samoin kuin lämpö on tulos halkojen polttamisesta. Työpalkka on siis todellisuudessa työvoimatavaran arvon ja hinnan esiintymismuoto.

Työpalkan perusmuodot: aikapalkka ja kappalepalkka

Kapitalisti ostaa työvoiman, ja työläinen myy sen aina määrätyksi ajaksi: päiväksi, viikoksi, kuukaudeksi, sillä työvoiman myyminen määräämättömäksi ajaksi tekisi työläisestä kapitalistin elinikäisen orjan, kuten olemme jo todenneet.

Kapitalisti palkkaa työläisen määrätystä maksusta. Hyvin yleisesti käytetään maksuperusteena sitä aikaa, jonka kuluessa kapitalisti työvoimatavaraa kuluttaa. Tätä muotoa nimitetään a i k a p a l k a k s i.

Tiedämme jo, että kapitalisti maksaa työläiselle vasta sen jälkeen, kun tämän työvoimaa on kulutettu jonkin aikaa, esim. meillä viikon tai kaksi viikkoa. Siten työläinen asiallisesti on luotonantajana ja kapitalisti velallisena, joka kuitenkin poikkeukseksi muista luoton käyttäjistä saa lainan korottomasti. Työläiselle tuo pakollinen luotonanto tulee monasti hyvin kalliiksi, koska hänen täytyy ennen palkan saamista ostaa välttämättömät kulutustarvikkeet luotolla kauppiaalta, joka käyttää asemaansa hyväkseen myydäkseen laadultaan huonoja tavaroita korkealla hinnalla, puhu-

mattakaan siitä, että velkaantunut työläinen joutuu suuresti riippuvaiseksi sekä kauppiaasta että kapitalistisesta yrittäjästä, koska hän ei voi vaihtaa työpaikkaa ainakaan toiselle paikkakunnalle ennen velkansa maksamista. Sen vuoksi työläisen edut vaativat lyhyitä palkanmaksunvälejä, kapitalistin taas pitkiä, koska maksamattomat työpalkat merkitsevät kapitalistille korotonta luottoa.

Palaamme aikapalkkaan. Päivä- tai viikkopalkan suuruus ei vielä sellaisenaan sano mitään palkan todellisesta suuruudesta, vaan oikean käsityksen saamiseksi on palkkaa verrattava työpäivän ja työviikon pituuteen, t.s. on otettava selvää aikapalkan ja työn hinnan välisestä suhteesta.

Mitä on siis työn hinta marxilaisen käsityksen mukaan? Työn hinta on työvoiman arvon erityinen muoto. Halutessamme määritellä työn hinnan keskimääräisen suuruuden on meidän jaettava työvoiman keskimääräinen päiväarvo tavanmukaisen työpäivän tuntien luvulla, jolloin osamäärä osottaa työn hinnan. Jos työvoiman päiväarvo on 400 markkaa ja työpäivän pituus 8 tuntia, niin tunnin työn hinta on $\frac{400}{8}$ = 50 mk. Kuten näemme, tarkoittavat marxilaiset, silloin kun he puhuvat työn hinnasta, sillä itse asiassa työvoiman hintaa, joka maksetaan työvoiman käyttämisestä määrätyn pituisen ajan kuluessa. Työn hinnan mittayksikkö on työtunnin hinta.

Työn hinta ja aikapalkka eivät siis suinkaan ole samaistettavissa. Ne voivat muuttua sekä samaan että eri suuntiin. Palatkaamme äskeiseen esimerkkiimme, jossa oletimme työn hinnan olevan 50 markkaa. Jos nyt työpäivää jatketaan 2 tunnilla päiväpalkan jäädessä entiseksi, niin työn hinta kuitenkin laskee, koska $\frac{400}{10}$ = 40 mk. Jos taas työn hinta pysyy entisenä työpäivän jatkuessa 8:sta 10:en tuntiin, niin päiväpalkka kohoaa 400:sta 500:an markkaan, koska 10×50=500. Voipa käydä niinkin, että työn hinnan alenemisesta huolimatta aikapalkka kohoaa. Näin käy, jos työ-

tunnin hinta laskee 50:stä 45:en markkaan työpäivän samalla pidentyessä 8:sta 10:en tuntiin, jolloin päiväpalkka kohoaa 450 markkaan.

Työn hinta liittyy erottamattomasti tuntipalkkajärjestelmään, jonka avulla työntekijäin riistoa tehostetaan. Se tapahtuu siten, että työläistä palkattaessa määritellään ainoastaan tuntipalkan suuruus, mutta työpäivän pituus ja aikapalkka (päivä- tai viikkopalkka) jätetään määrittelemättä. Tällöin voi kapitalisti esim. pula-aikana lyhentää työpäivän väliaikaisesti ja maksaa työläiselle ainoastaan niistä tunneista, jolloin tämä työskentelee. Sellaisessa tapauksessa työläisen päiväpalkka laskee siinä määrin, ettei hän kykene sillä ostamaan edes kaikkein välttämättömimpiäkään kulutustarvikkeita, missään tapauksessa ei työläinen saa lähimainkaan työvoimansa arvoa vastaavaa palkkaa. Sama tulos on työpäivän jatkamisesta tuntipalkan pysyessä entisellään, sillä vaikka päiväpalkka kohoaa, niin ei se kuitenkaan korvaa lisääntynyttä työvoiman kulutusta. On nimittäin muistettava, että ensimmäisten työtuntien aikana käytetty työvoima on paljon helpommin korvattavissa kuin sanokaamme kymmenennen tai kahdennentoista työtunnin aikana kulutettu. Nykyisin se tosin jossain määrin jo otetaan esim. meidän maassamme huomioon siten, että ylityöstä maksetaan korotettu tuntipalkka, vaikka tuo 50 ja 100 prosentin korotus tuskin kykenee täysin korvaamaan lisääntynyttä voiman kulutusta ainakaan silloin, kun ylityötä teetetään pitkän aikaa yhtä mittaa. Kaiken lisäksi niissä tuotantolaitoksissa, joissa teetetään vakinaisesti ylityötä, tavallisesti normaalityöpäivä on ainoastaan osa todellisesta työpäivästä ja normaalipalkka ainoastaan osa työvoiman arvosta, t.s. siitä rahasummasta, jonka työläinen välttämättä elääkseen tarvitsee, loput hän saa ylityökorvauksena.

Aikapalkan ja työn hinnan välinen suhde voidaan ilmaista lyhyesti seuraavasti:

Jos työpäivän pituus on määrätty, niin

aikapalkan suuruus riippuu työn hinnasta. Jos taas työn hinta on määrätty, niin aikapalkan suuruus riippuu työpäivän pituudesta. Tämän yhteydessä on kuitenkin muistettava, että työn hinta on vain työvoiman arvon erityinen ilmenemismuoto, joten se muuttuu viimeksi mainitun muuttuessa.

E.m. laista seuraa, että mitä vähäisempi työn hinta on, sitä pitempi työpäivä tarvitaan, ennen kuin työläinen saa edes vähäisen työpalkan, ja toisaalta, mitä pitempi työpäivä on, sitä pienempi on työn hinta ja samalla myös aikapalkka.

Paljon yleisempi kuin aikapalkka on nykyisin melkein kaikkialla kappalepalkka. Niin suuresti kuin se muodoltaan eroaakin aikapalkasta, se tosiasiassa on kuitenkin ainoastaan viimeksi mainitun muuttunut muoto. Aikapalkka on kappalepalkan perustana, sillä kappalemaksua määriteltäessä otetaan tavallisesti lähtökohdaksi keskimääräinen päiväpalkka ja voimakkaimman ja taitavimman työläisen päivän kuluessa valmistamien kappaleiden lukumäärä. Kun päiväpalkka jaetaan kappaleiden luvulla, saadaan tietää kappalemaksu. Asiaa ei muuta se, että nykyisin käytetään apuna aikatutkimuksia ja muita tieteellisiä menetelmiä.

Mutta vaikka kappalepalkka on vain aikapalkan muuttunut muoto, niin sittenkin se eroaa monessa suhteessa aikapalkasta.

Kappalepalkan vallitessa ei työläisen työtä mitata välittömästi työajalla, vaan valmistetuilla tuotteilla. Tuotteet tarkistavat sekä työn laadun että voimaperäisyyden, sillä kappalepalkalla työskennellessään työläiset varovat tarkasti kelvottomien tuotteiden valmistamista, koska niistä ei makseta, vaan tavallisesti pakotetaan korvaamaan aiheutettu vahinko. Samoin jokainen työläinen pyrkii työskentelemään mahdollisimman voimaperäisesti valmistaakseen mahdollisimman monta kappaletta. Siten kapitalistinen yrittäjä voi säästää huomattavasti työn valvontakustannuksissa. Kappalepalkkajärjestelmä lisää niin ollen kapitalistin voittoja. Työ-

läisille se sen sijaan on varsin tuhoisa kiihottaessaan näitä lisäämään työn voimaperäisyyttä ja kuluttamaan työvoimaansa enemmän kuin voivat saamallaan työpalkalla korvata.

Kappalepalkka johtaa melkein aina työpäivän pidentämiseen silloinkin, kun työaika on lailla määrätty. Se tapahtuu siten, että työläiset alottavat työn aamulla ja ruokatauon jälkeen hiukan ennen ja lopettavat ruokailun alkaessa ja illalla hiukan myöhemmin kuin mitä tekisivät aikapalkalla työskennellessään. Yksityiseen työläiseen nähden tämä työpäivän jatkaminen tekee ehkä vain muutamia minuutteja päivässä, mutta suuressa tehtaassa se kapitalistille tuottaa vuodessa tuhansia työtunteja.

Melkein poikkeuksetta kappalepalkka aiheuttaa jatkuvasti lisääntyvän eroavaisuuden yksityisten työläisten palkan suuruudessa riippuen heidän voimakkuudestaan ja taitavuudestaan, ja samalla se voimistaa kilpailua työläisten kesken erityisesti niillä aloilla, joissa järjestäytyneisyys on vähäinen ja solidaarisuus muutenkin heikko.

Kapitalistit käyttävät kappalepalkkajärjestelmää alentaakseen työläisten keskimääräistä työpalkkaa. Menetelmä on hyvin yksinkertainen. Heti kun työläiset työn voimaperäisyyttä lisäämällä ovat saaneet urakka-ansionsa kohoamaan tavallista päiväpalkkaa suuremmaksi, alennetaan kappalehinnoittelua joko jonkin tekosyyn varjolla taikka selittämällä suoraan, että työläiset ansaitsevat liian paljon. Näin tapahtuu kerta toisensa jälkeen, kunnes työn voimaperäisyys on kohonnut äärimmilleen, niin että jokainen työläinen valmistaa saman määrän tuotteita kuin aikaisemmin pari kolme työläistä. Seurauksena on työläisten nopeampi tai hitaampi nääntyminen ja siten työkykyisen eliniän lyheneminen. Sen lisäksi työn voimaperäisyyden lisääntyminen vähentää työssä tarvittavien työläisten lukumäärää ja lisää teollisuuden reserviarmeijaa kaikkine siitä johtuvine seurauksineen.

Kappalepalkka tai urakkapalkka tekee mahdolliseksi

myös kotityön, joka oli erityisen laajalle levinnyt kapitalistisen kehityksen alkuaikoina, kuten aikaisemmin olemme todenneet. Mutta vielä nytkin eräillä teollisuusaloilla, meillä m.m. vaatetusteollisuudessa on tämä työläisille tuhoisa järjestelmä käytännössä. Yleensä kotona työskentelevät työläiset saavat kaikkein pienimmän palkan, koska hajallaan ollen ja järjestymättöminä eivät pysty valvomaan etujaan edes suotuisina aikoina. Palkan pienuus pakottaa kotityöläisen työskentelemään varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan ja käyttämään apunaan perheensä jäseniä. Työpäivää ja lasten työtä rajoittavia lakeja ei voida lainkaan sovelluttaa kotityöläisiin, koska niiden noudattamisen valvominen on mahdotonta. Kaikkein kurjin on kotityöläisten asema niillä aloilla, joilla kapitalistin ja työläisen välillä toimii erilaisia välittäjiä ja urakoitsijoita.

Tavallisen kappale- tai urakkapalkan lisäksi on kaikissa kapitalistisissa maissa käytännössä erilaisia kohoavia (progressiivisia) urakka- ja palkkiojärjestelmiä. Voimme niistä selostaa ainoastaan paria tyypillisintä. Ehkä kaikkein tunnetuin ja yleisimmin käytännössä oleva on amerikkalaisesta insinööri F. Taylorista nimensä saanut taylor-järjestelmä. Se on kohoava kappalepalkkajärjestelmä, jonka mukaan niille työläisille, jotka valmistavat tuotteita keskimäärää enemmän, maksetaan kultakin kappaleelta määrättyä prosenttia korkeampi maksu kuin niille, jotka valmistavat vähemmän. Emme puutu tässä hinnoitteluperusteisiin, koska ne aikatutkimuksineen ja kaikkien tarpeettomien liikkeiden poistamisineen ovat yleensä tunnettuja. Toteamme vain lyhyesti, että taylor-järjestelmä pakottaa työläisiä kohottamaan työn voimaperäisyyttä ja työtehoa äärimmilleen, koska ainoastaan sillä ehdolla he voivat saada korotetun kappalemaksun. Tällainen palkkajärjestelmä on edullinen ainoastaan muutamille kaikkein voimakkaimmille ja taitavimmille, mutta monasti varsin tuhoisa kaikille muille.

Tietysti taylor-järjestelmä merkitsee suurta edistystä työn järjestelyssä ja työmenetelmissä kapitalistisessa tuotannossa; mutta samalla se, kuten kaikki muutkin edistysaskeleet kapitalistisen tuotantotavan aikana aiheuttaa työläisten aseman huononemisen, riiston voimistumisen. Sen tähden Lenin nimittikin sitä tieteelliseksi hiotusjärjestelmäksi.

Paljon yksinkertaisempi, mutta yhtä tehokas on amerikkalaisen autotehtailijan Henry Fordin nimeen liittyvä n.s. korkean työpalkan järjestelmä. Ford maksoi työläisilleen hiukan suuremman päiväpalkan kuin muissa vastaavan alan tuotantolaitoksissa maksettiin, mutta pakotti samalla koneiden nopeutta lisäämällä työläiset työskentelemään niin voimaperäisesti, että korkeampi palkka ei lähimainkaan korvannut lisääntynyttä työvoiman kulutusta.

Varsin omalaatuisen ryhmän muodostavat eri maissa jo ennen ensimmäistä maailmansotaa kokeilutarkoituksessa käytäntöönotetut voitto-osuusjärjestelmät, jotka todellisuudessa ovat lisäkkeinä varsinaisiin palkkajärjestelmiin. Työläisille maksetaan määrätty "osuus" teollisuuslaitoksen tuottamasta vuosivoitosta tai työläisille jaetaan joku määrä voitto-osinkoihin oikeuttavia osakkeita. Tällöin työläisten tunti- tai kappalepalkat ovat normaalista pienemmät, niin että k.o. voitto-osuus muodostaa itse asiassa osan todellisesta työpalkasta. Työläisten kunniaksi on todettava, että mitään laajaa merkitystä ei tällainen järjestelmä ole missään saanut, vaikka sitä onkin mainostettu keinoksi työn ja pääoman välisen vastakohtaisuuden poistamiseksi, työläisten kohottamiseksi kapitalistien asemaan.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen on kapitalistisissa maissa ilmaantunut e.m. lisäksi koko joukko muita palkkausjärjestelmiä, jotka ulkonaisista eroavaisuuksistaan huolimatta ovat pohjimmaltaan keinoja työn voimaperäisyyden ja siten riiston lisäämiseksi. Antaaksemme jonkinlaisen käsityksen niistä selostamme lyhyesti USA:ssa laajasti käytännössä olevaa Halseyn järjestelmää. Palkan suu-

ruuteen vaikuttaa tuossa järjestelmässä kolme tekijää: 1) tuoteyksikön valmistamiseen säädetty aika, 2) keskimääräinen tuntipalkka ja 3) palkkio "säästetystä" ajasta.

Olettakaamme, että 24 kappaleen valmistamiseen tarvittava aika on aikatutkimusten perusteella määrätty 8:ksi tunniksi ja tuntipalkka k.o. työssä on 50 markkaa. Jos nyt työläinen äärimmilleen ponnistellen valmistaa nuo 24 kappaletta 4:ssä tunnissa, niin hänelle maksetaan 4:stä "säästetystä" tunnista palkkioina $^1/_3$ tuntipalkasta. Näin ollen hän saa ensiksi 200 markkaa 4:n tunnin työstä ja lisäksi 66,66 markkaa säästetystä ajasta eli yhteensä 266,66 markkaa. Mutta jos olisi ollut käytännössä yksinkertainen kappalepalkkajärjestelmä, niin hän olisi saanut 24 kappaleen valmistamisesta 400 markkaa, eli 800 markkaa päivässä, mutta Halseyn järjestelmän mukaan hänen päiväpalkakseen tulee ainoastaan 533,33 markkaa.

Sanomattakin on selvää, että käytettiinpä minkälaista järjestelmää tahansa, kappalehinnoittelua aina alennetaan heti, kun työn voimaperäisyyden lisääntymisen ansiosta työläisten palkka kohoaa määrättyä rajaa korkeammalle.

Kappale- ja urakkapalkkaa käytetään myös sosialismin aikana, kuten Neuvostoliiton esimerkki on osoittanut. Mutta silloin sillä on kokonaan toinen luonne, koska työvoima ei sosialistisen tuotantotavan vallitessa ole enää tavaraa, eikä työpalkkakaan ole työvoiman hinta, vaan se osa yhteiskunnan kulutusvarastosta, joka jaetaan kunkin työläisen suorittaman työn määrän ja laadun mukaan. Siitä johtuen myös kappale- ja urakkapalkka ovat ainoastaan keinoja, joiden avulla mitataan mahdollisimman tarkasti kunkin työläisen yhteiskunnan hyväksi suorittama työ ja sitä vastaava määrä kulutustarvikkeita. Koska sosialistisessa yhteiskunnassa ei ole työläisten riistoa, ei siellä urakkapalkan tarkoituksena ole työn voimaperäisyyden kohottaminen, vaan työn tuottavuuden lisääminen teknillisten parannusten, ammattitaidon kohottamisen ja työmenetelmien täydellistämisen avulla.

Kuta suuremmaksi työn tuottavuus tulee, sitä suuremmaksi muodostuu myös työläisten osuus yhteiskunnallisen työn tuotteista.

Näin siis sama ilmiö, kappalepalkkajärjestelmä, aiheuttaa aivan päinvastaisia seurauksia kapitalistisen ja sosialistisen tuotantotavan aikana. Edellisessä tapauksessa se on tehokas keino riiston lisäämiseksi ja keskimääräisen työpalkan alentamiseksi ja edistää niin ollen työläisten kurjistumista, kun taas sosialismin vallitessa se lisää työn tuottavuutta ja työläisten hyvinvointia.

Nimellinen työpalkka ja reaalipalkka

Työpalkasta puhuttaessa tarkoitetaan tavallisesti sitä rahamäärää, jonka työläinen saa päivän, viikon tai kuukauden työstä. Tätä rahamääräistä palkkaa sanotaan nimellispalkaksi. Raha- eli nimellispalkan suuruus ja sen vaihtelut eivät kuitenkaan anna todellista kuvaa työläisen tuloista ja asemasta.

Tärkeintä on se, miten paljon elintarvikkeita ja muita kulutushyödykkeitä työläinen nimellispalkallaan saa. Tuota tavaramäärää nimitetään reaali- eli todelliseksi työpalkaksi. Reaalipalkka osoittaa siis työvoimatavaran hinnan suhteen niiden tavaroiden hintoihin, joita työläinen rahapalkallaan ostaa.

Reaalipalkan suuruuden määrää niin ollen kaksi tekijää: nimellispalkan suuruus ja työläisten käyttämien kulutushyödykkeiden hintataso, josta nykyisin saa jonkinlaisen kuvan n.s. elinkustannusindeksin perusteella, vaikka onkin myönnettävä, että tuo kuva ei ole lähimainkaan tarkka. Sen epätarkkuus johtuu, jos jätämme ottamatta huomioon tahalliset vääristelyt (esim. sodan aikana ei indeksissä otettu lainkaan huomioon n.s. mustan pörssin hintoja, vaikka työläisetkin olivat pakotettuja ostamaan osan kulutustarvikkeistaan noilla hinnoilla), siitä, että indeksilaskelmien perustana on

normaalituloja nauttivan normaalikokoisen perheen kulutus normaaliaikana. Tästä keskimääräisperheestä poikkeavien perheiden kuluttamien tavaroiden määrä ja laatu ovat erilaiset eikä elinkustannusindeksi voi antaa oikeata kuvaa niistä.

Riippuen nimellisen työpalkan ja kulutushyödykkeiden hintojen vaihtelusta voi reaalipalkka muuttua varsin monella tavalla. Mainitsemme tässä ainoastaan muutamia mahdollisuuksia, joita muuttamalla ja yhdistelemällä jokainen voi saada käsityksen noiden kahden tekijän vaikutuksesta reaalipalkkaan. Jos nimellispalkka pysyy entisellään hintojen noustessa, niin silloin reaalipalkka laskee hintojen nousua vastaavasti. Sama tulos on silloinkin, kun nimellispalkka nousee, mutta hitaammin kuin hinnat. Tämä ilmiö on ollut huomattavissa kaikissa porvarillisissa maissa nyt toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Sanomattakin on selvää, että nimellispalkan alentuessa ja hintojen pysyessä entisellä tasolla tai alentuessa hitaammin kuin palkat tapahtuu reaalipalkan lasku. Reaalipalkka nousee siinä tapauksessa, että nimellispalkka kohoaa hintojen pysyessä entisellään tai kohotessa hitaammin kuin palkka, taikka silloin, kun hinnat laskevat nimellisen palkan pysyessä entisellään tai laskiessa hitaammin kuin hinnat.

Kysymys työläisten reaalipalkan vaihteluista on ollut jatkuvan ja kiihkeän väittelyn aiheena sekä teoreettisessa taloustieteessä että käytännöllisten talouspolitiikkojen keskuudessa.

Marxin mukaan työpalkan, samoin kuin muidenkin tavarain hinnan suuruuden määrää viime kädessä arvolaki. Työpalkan perustana on työvoimatavaran arvo, mutta työpalkka heilahtelee työvoiman arvon ala- ja yläpuolelle kysynnästä ja tarjonnasta riippuen.

Kapitalistisen tuotantotavan kehittyessä työvoiman tarjonta lisääntyy jatkuvasti nopeammin kuin sen kysyntä, sillä pääoman kasaantuminen (josta puhumme yksityiskohtaisesti seuraavassa luvussa) kehittää nopeasti koneellista tuotantoa,

tekee mahdolliseksi naisten ja lasten työvoiman käyttämisen, tuhoaa kilpailussa joukottain pientuottajia ja laajentaa siten työn armeijaa. Seurauksena on kiihtyvä kilpailu työläisten kesken ja työpalkan aleneminen.

Ettei jäisi mitään epäselvyyttä Marxin käsityksestä tässä suhteessa, esitämme sananmukaisesti lainauksen hänen kirjoituksestaan "Työpalkka":

"Työpalkka alenee kehityksen kuluessa kahdella tavalla:

ensiksi suhteellisesti, suhteessa yleisen rikkauden lisääntymiseen;

toiseksi absoluuttisesti, koska työläisen vaihdossa saamien tavaroiden määrä yhä vähenee." [1])

Tätä Marxin esittämää väitettä on jyrkästi vastustettu porvarillisella taholla ja tuohon vastustavaan kantaan ovat yhtyneet myös monet työväenliikkeen teoreetikot alkaen saksalaisesta Bernsteinistä aina nykypäivien oikeistososialidemokraatteihin saakka. Koska tulemme seuraavassa luvussa tarkemmin käsittelemään kysymystä työväenluokan suhteellisesta ja absoluuttisesta kurjistumisesta, tyydymme tässä yhteydessä esittämään reaalipalkan kehityksen ainoastaan yhdessä kapitalistisessa maassa, nim. Saksassa vv. 1820 ja 1932 välisenä aikana.

Työläisten reaalipalkka Saksassa vv. 1820—1932 [2])

(v. 1900 = 100)

Ajanjakso	Indeksi	Ajanjakso	Indeksi
1820—1829	86	1879—1886	84
1830—1839	82	1887—1894	92
1840—1849	74	1894—1902	97
1844—1852	76	1903—1909	98

[1]) Marx—Engels: Kootut teokset, V osa, s. 545. Venäjänk. painos, v. 1929. — [2]) J. Kuczynski: A Short History of Labour Conditions in Germany 1800 to the present day, s. 242.

Ajanjakso	Indeksi	Ajanjakso	Indeksi
1852—1859	66	1909—1914	96
1860—1867	74	1914—1923	70
1868—1878	79	1924—1932	86

Näemme edellä olevasta taulukosta, että työläisten reaalipalkka laski yhtä mittaa vuodesta 1820 vuoteen 1860, alkaen sen jälkeen kohota saavuttaakseen v:n 1820 tason vähän ennen vuosisadan vaihdetta. Se pysytteli tuon tason yläpuolella ensimmäiseen maailmansotaan saakka, joka aiheutti jälleen voimakkaan laskun kymmenen vuoden ajaksi. Vv. 1924—32 oli reaalipalkka suunnilleen sama kuin kapitalistisen kehityksen alkaessa, mutta fasistien valtaantulo pudotti sen alemmaksi kuin koskaan aikaisemmin. Niinpä v. 1937 saivat Saksan työläiset ainoastaan puolet siitä palkasta, mitä olisi tarvittu työläisperheen normaaliseen toimeentuloon. Sodan ja sen seurausten johdosta on reaalipalkka Saksassa edelleen laskenut, eikä ainakaan toistaiseksi Saksan länsivyöhykkeillä näy minkäänlaisia merkkejä tilanteen paranemisesta.

Lisäksi on muistettava, että e.o. tilasto kertoo työssäolevien työläisten reaalipalkasta, joten se ei anna lähimainkaan oikeata kuvaa koko työväenluokan (työssäolevien ja työttömien) reaalipalkan vaihteluista.

Suhteellinen (relatiivinen) työpalkka

Työpalkkaa voidaan tarkastaa vielä kolmanneltakin kannalta, nim. suhteellisena työpalkkana, joka ilmaisee palkan suhdetta kapitalistien voittoon. Koska tuon suhteen kuitenkin määrää lisäarvon suhdeluku, johon olemme jo edellä tutustuneet, niin tyydymme tässä yhteydessä ainoastaan toteamaan, että reaalipalkan suuruus ei vielä sellaisenaan sano mitään suhteellisesta työpalkasta, vaan voi

käydä niin, että reaalipalkan pysyessä entisellään, työläisen suhteellinen työpalkka laskee, vieläpä niinkin, että reaalipalkan tilapäisesti kohotessa suhteellinen siitä huolimatta alenee. Se ilmenee seuraavista esimerkeistä.

1) Reaalipalkka pysyy entisellään, mutta suhteellinen laskee sellaisessa tapauksessa, että työläisen nimellinen päiväpalkka laskee esim. 1/3, vaikkapa 300 markasta 200 markkaan, välttämättömien kulutushyödykkeiden hinnan alentuessa samassa suhteessa. Reaalipalkka jää siis entiselleen, koska työläinen saa palkallaan saman tavaramäärän kuin ennenkin. Mutta suhteellinen työpalkka laskee, sillä kapitalistin voitto lisääntyy välttämättömän työajan lyhentyessä 1/3. Jos työpäivä jakaantui ennen palkan ja hintojen alenemista siten, että välttämätön työaika oli 3 tuntia ja lisätyöaika 5 tuntia, niin nyt edellinen lyhenee yhdellä ja jälkimmäinen pitenee vastaavasti yhdellä tunnilla, ja sen mukaisesti lisääntyy myös kapitalistin anastama lisäarvo 500 markasta 600 markkaan.

2) Reaalipalkka kohoaa, mutta suhteellinen laskee siinä tapauksessa, että työläisen nimellispalkkaa vähennetään esim. 1/3 ei 300 markasta 200 markkaan samaan aikaan kun välttämättömien kulutushyödykkeiden hinta laskee 2/3 eli 300 markasta 100 markkaan. Tällöin työläinen saa palkallaan kaksi kertaa enemmän tavaroita kuin ennen, mutta hänen suhteellinen työpalkkansa kuitenkin alenee, sillä välttämätön työaika on 1/3 lyhyempi ja lisätyöaika sekä lisäarvo vastaavasti 1/3 suurempi.

Työpalkkojen kansalliset eroavaisuudet

Työvoimatavaran arvon ja siis viime kädessä myös sen hinnan määrää sen tuottamiseen ja uusintamiseen yhteiskunnallisesti välttämätön työaika, t.s. työläisen ja hänen perheensä ylläpitämiseen tarvittavien kulutushyödykkeiden arvo. Eri maissa ja eri aikoina on sekä noiden hyödykkeiden

määrä että arvo varsin erilainen. "Kansallisia työpalkkoja verrattaessa on siis punnittava kaikki työvoiman arvonsuuruuden muutokseen vaikuttavat seikat, luonnollisten ja historiallisesti kehittyneiden tärkeimpien elintarvikkeiden hinta ja paljous, työläisen kasvatuskustannukset, naisten ja lasten työn osuus, työn tuottavuus, sen ekstensiivinen ja intensiivinen suuruus (työajan pituus ja työn voimaperäisyys — tekijän huom.)." [1])

Kansallisia palkkoja verrattaessa on otettava huomioon työpäivän erilainen pituus muuntamalla keskimääräinen päiväpalkka samoissa ammateissa yhtä pitkän työpäivän mukaiseksi. Näin saatu aikapalkka on puolestaan muunnettava kappalepalkaksi, koska ainoastaan se antaa oikean kuvan työn tuottavuudesta ja voimaperäisyydestä.

Kunkin kapitalistisen maan tuotannossa määrää tavaroiden arvon keskimääräinen työn tuottavuus ja voimaperäisyys. Ne kapitalistit, jotka pystyvät alentamaan tuotteittensa yksilöllistä arvoa kohottamalla työn tuottavuutta tai voimaperäisyyttä keskimääräistasoa korkeammalle, saavat ylimääräistä voittoa, koska voivat myydä tavaransa niiden yhteiskunnallista arvoa vastaavasta hinnasta. Ylimääräinen voitto on kuitenkin väliaikaista, sillä se häviää heti, kun työn tuottavuus ja voimaperäisyys on kohonnut k.o. alan tuotantolaitosten enemmistössä tuolle uudelle tasolle, sillä silloin tavaroiden yhteiskunnallinen arvo ja sen mukana myös niiden hinnat laskevat. Kansainvälisillä markkinoilla on asianlaita toisin. Tavarain kansainvälisen arvon määrää kaikkien kulloinkin k.o. tavaran tuottamiseen osallistuvien maiden keskimääräinen työn tuottavuus ja voimaperäisyys. Siitä johtuen kapitalistisesti kehittyneimmissä maissa, joissa työn tuottavuus ja voimaperäisyys ovat kansainvälisen tason yläpuolella, tuotetaan takapajuisiin maihin verraten samassa työajassa enemmän tavaroita ja myös arvoa, joka

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 517, 2 painos v. 1948.

ilmenee suuremmissa rahamäärissä. Rahan suhteellinen arvo on niin ollen pienempi kapitalistisesti kehittyneissä maissa ja vastaavasti nimellinen työpalkka, työvoiman arvon ilmaisu rahassa, on suurempi kuin takapajuisissa maissa. Se ei tietysti merkitse sitä, että reaalipalkka olisi myös suurempi, koska tuon korkeamman nimellispalkan ostokyky voi välttämättömien kulutushyödykkeiden kalleuden vuoksi olla päinvastoin pienempi.

Vieläkin suuremmassa määrässä pitää edellä sanottu paikkansa suhteelliseen työpalkkaan nähden. Se on melkein poikkeuksetta alhaisempi kehittyneissä kapitalistisissa maissa, koska työn tuottavuus ja voimaperäisyys ovat niissä korkeammat, joten työläiset luovat samassa ajassa enemmän arvoa, välttämätön työaika on lyhyempi ja lisätyöaika pitempi sekä lisäarvon suhdeluku vastaavasti suurempi kuin takapajuisissa maissa. Vaikka siis esim. Kreikan työläiset saisivat vain 1/3 USA:n työläisten palkasta, niin se ei vielä merkitse sitä, että kreikkalaisten työläisten työ olisi halvempaa kuin amerikkalaisten. Asia voi olla aivan päinvastoin, koska viimeksi mainitut luovat päivässä ehkä 5—10 kertaa enemmän arvoa kuin ensin mainitut, joten lisäarvon suhdeluku ja riiston aste ovat USA:ssa korkeammat kuin Kreikassa. Suhteellisesti saavat työläiset USA:ssa pienemmän osan tuottamastaan arvosta kuin jossain takapajuisessa maassa.

Lopuksi on syytä todeta, että työpalkan määrään vaikuttavat varsin oleellisesti myös proletariaatin palkkataistelut, joten työpalkkojen kansallisia eroavaisuuksia tutkittaessa on otettava huomioon työväenjärjestöjen laajuus ja laatu.

Työväenluokan taistelu palkkojen korottamiseksi

Työvoiman arvon määrää, kuten olemme nähneet, sen tuottamiseen tarvittava yhteiskunnallisesti välttämätön työ-

aika. Mutta poikkeuksena muista tavaroista sen arvon muodostumiseen vaikuttaa kaksi tekijää. Ne ovat fyysillinen ja historiallinen (eli yhteiskunnallinen). Työläisen fyysillisten tarpeiden tyydyttämiseen välttämättömien hyödykkeiden, ravinnon, vaatteiden, asunnon j.n.e. arvo muodostaa työvoiman arvon fyysillisen aineksen ja samalla sen alimman rajan. Mutta näiden puhtaasti fyysillisten tarpeiden lisäksi on työläisellä vielä henkisiä ja yhteiskunnallisia tarpeita (tarve sivistää itseään, lukea kirjoja ja sanomalehtiä, käydä teatterissa, toimia työväenjärjestöissä j.n.e.). Työläisen tällaisten tarpeiden tyydyttämiseen käytettyjen hyödykkeiden arvo muodostaa työvoiman arvon historiallisen eli yhteiskunnallisen aineksen ja samalla sen ylärajan. Työvoiman arvon historiallinen aines supistuu ja laajenee, voipa se hävitä kokonaankin, niin ettei jää mitään fyysillisen rajan yläpuolelle.

Siitä seuraa, että työvoiman arvo ja siten myös työpalkka voi vaihdella varsin suuresti. Kapitalistit pyrkivät alentamaan työpalkan sen fyysilliseen minimirajaan, kun taas työläiset järjestöjensä avulla koettavat kohottaa sen mahdollisimman korkealle, niin että fyysillisten tarpeiden tyydyttämisen lisäksi siitä jäisi vielä osa henkisten ja yhteiskunnallisten tarpeiden tyydyttämiseen.

Kysymys siitä, miten korkealle työläiset voivat palkkansa saada joko taistellen tai sopimustietä järjestöjensä välityksellä (sopimuksienkin ehtona ovat luonnollisesti voimakkaat järjestöt) on jo vuosisadan ajan synnyttänyt väittelyä sekä taloustieteilijäin kesken että työväenjärjestöjen sisälläkin.

Hyvin laajalle on levinnyt n.s. sosiaalinen palkka- eli jakoteoria, jonka mukaan työvoima ei ole tavaraa eikä työpalkka työvoimatavaran arvon rahailmaisu, vaan työläisten osuus yhteiskunnallisesta tuotteesta. Sen suuruuden määrää tämän teorian mukaan toisaalta työn tuottavuus ja toisaalta työväenluokan "sosiaalinen voima".

Mitä suuremmaksi työn tuottavuus kohoaa, sitä suuremmaksi tulee työläisten reaalipalkka. Tämän teorian mukaan voi reaalipalkka ja sen mukana työläisten elintaso kohota melkein rajattomasti kapitalistisen tuotantotavan aikana.

Tämän kaikkia tosiasioita väheksyvän optimismin täydellinen vastakohta on vanha "palkkavarastoteoria", jonka mukaan työläisten palkkojen maksamista varten on yhteiskunnassa kullakin hetkellä tarkoin määrätyn suuruinen pääoma, joten yksityisen työläisen tai työläisryhmän osuus ei voi lisääntyä muuten, kuin että toisten työläisten tai työläisryhmien osuus vastaavasti vähenee, ja pitempää ajanjaksoa silmällä pitäenkin voivat palkat nousta ainoastaan sillä ehdolla, että palkkatyöläisten lukumäärän lisääntyminen tapahtuu hitaammin kuin palkkojen maksuun käytetyn pääomavaraston. Tämä Malthuksen oppiin perustuva teoria on aikanaan saanut kannatusta myös työväenliikkeessä Lassallen "rautaisen palkkalain" nimellä tunnettuna muunnoksena. Lassalle (1825—1864) opetti, että työläisten palkat heilahtelevat aina välttämättömän toimeentulorajan molemmin puolin, että työläiset saavat aina vain nälkäpalkan, eikä siihen voi millään tavalla vaikuttaa heidän oma toimintansa. Lassallen mukaan eivät palkat voi kohota tuon välttämättömän toimeentulorajan yläpuolelle pitkäksi aikaa, koska silloin työläisten lisääntyminen nopeutuisi, ja siitä johtuva työn tarjonnan kasvaminen pudottaisi palkat jälleen alas. Mutta toisaalta eivät palkat voi kovin kauan pysytellä tuon toimeentulorajan alapuolellakaan, koska se vähentäisi työläisten lisääntymistä, supistaisi työn tarjontaa ja kohottaisi palkkoja. Tämän teorian virheellisyys on ensiksi siinä, että se vaihtaa työvoiman arvon hämärään toimeentulorajaan ja vaikenee siitä, että työpalkat kapitalismin aikana pyrkivät aina olemaan työvoiman arvon alapuolella, toiseksi se kieltää työläisten oman taistelun vaikutuksen palkkoihin ja kolmanneksi synnyttää sellaisen harhakuvitelman, että jos kapitalistinen tuotanto kehittyy no-

peammin kuin työläiset lisääntyvät, niin silloin työn tarjonnan suhteellinen väheneminen kohottaa myös automaattisesti työpalkat k.o. toimeentulorajan yläpuolelle.

Marxilainen työpalkkateoria opettaa, että kapitalismin aikana työläisten keskimääräinen reaalipalkka laskee, koska tuotannon kehitys tekee kapitalisteille mahdolliseksi polkea työpalkat pitkiksi ajoiksi alle työvoiman todellisen arvon. Merkitseekö tämä sitä, että työläisten taistelu työpalkoista olisi tarpeetonta, että heidän pitäisi luopua yrityksistä palkkojensa kohottamiseksi?

Ei lainkaan. Tosin Marx on kirjoittanut: "... tekipä työläinen puolestaan mitä tahansa, niin hän tulee saamaan keskimäärin ainoastaan työnsä arvon, joka on sama kuin työvoiman arvo... työläisten pyrkimys työpalkkansa korottamiseen on 99:ssä tapauksessa 100:sta ainoastaan ponnistelua vallallaolevan työn arvon säilyttämiseksi." Mutta sittenkin on työläisten taistelulla palkkojensa korottamiseksi äärettömän suuri merkitys, sillä ilman tuota taistelua eivät palkat edes taloudellisen nousun kausina kohoaisi työvoiman arvoa vastaaviksi ja laskisivat pula- ja lamakausina työvoiman arvon alapuolelle paljon enemmän kuin ne laskevat siinä tapauksessa, että työläiset ovat hyvin järjestäytyneitä ja taistelukykyisiä. Työläisten palkkataistelujen merkityksestä puhuu selvää kieltä eri maiden lakkotilasto, joka osoittaa, että varsin huomattava osa palkkataisteluista päättyy nousukausina työläisten voittoon. Niinpä Saksassa vv. 1900 — 1909 36,8 % ja Englannissa 47,5 % lakoista päättyi lakkolaisten täydelliseen tai osittaiseen voittoon. Eivät edes hävityt lakot lähimainkaan aina merkitse todellista tappiota, ellei ammatillisia järjestöjä saada hajalle, sillä sellaisenkin lakon jälkeen kapitalistiset yrittäjät eivät aivan helposti ryhdy uudelleen palkkoja alentamaan.

Työläisten taloudellinen taistelu hidastaa siis pahimmassakin tapauksessa reaalipalkan alenemista ja voi suotuisien olosuhteiden vallitessa kohottaa väliaikaisesti palkkoja jopa

joskus työvoiman arvon yläpuolellekin. Mutta tämän taistelun merkitys ei rajoitu ainoastaan siihen. Ainakin yhtä tärkeätä on taloudellisen taistelun kasvattava merkitys. Se kehittää työläisten solidaarisuutta, opettaa heille havainnollisesti, että taloudellinen taistelu ei yksin riitä, vaan että sen lisäksi on työläisten muodostettava voimakkaita poliittisia järjestöjä puolustaakseen niiden avulla yhteiskunnallisia etujaan ja taistellakseen paremman yhteiskunnallisen järjestelmän puolesta.

Marxilaiset korostavat sen tähden aina, että olipa työläisten taloudellinen taistelu kuinka menestyksellistä tahansa, niin sittenkin sen avulla saavutetut tulokset ovat väliaikaisia, työpalkka alenee heti ensimmäisen pulan aikana ja työpäivän lyhenemisestä kärsimänsä tappiot kapitalistit korvaavat monin kerroin lisäämällä työn voimaperäisyyttä. Kaikki tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että taloudellinen taistelu on taistelua kapitalistisen järjestelmän seurauksia, mutta ei niitä aiheuttavia syitä vastaan. Alhaisten palkkojen, pitkän ja raskaan työpäivän synnyttämä kurjuus voidaan poistaa vain hävittämällä palkkatyöjärjestelmä.

Työpäivä ja työväenluokan taistelu sen lyhentämiseksi

Työpäivän pituutta tarkastellessamme voimme olettaa, että työvoima ostetaan ja myydään sen arvosta, vaikka elävässä elämässä siten tapahtuu vain poikkeustapauksissa. Työvoiman, samoin kuin muidenkin tavaroiden arvon määrää sen tuottamiseen tarvittava työaika. Jos työmiehen ja hänen perheensä vuorokauden aikana kuluttamien hyödykkeiden tuottamiseen tarvitaan 4 tuntia yhteiskunnallisesti välttämätöntä työtä, niin täytyy työläisen tehdä työtä 4 tuntia päivässä tuottaakseen eli uusintaakseen työvoimansa ar-

von. Hänen työpäivänsä välttämätön osa on silloin 4 tuntia ja on se olosuhteiden pysyessä muuttumattomina määrätty suure.

Mutta kokonaistyöpäivä ei suinkaan ole pysyväinen, vaan vaihteleva suure, sillä kapitalistisen tuotantotavan aikana (eikä muulloinkaan) ei se koskaan voi rajoittua ainoastaan välttämättömään työaikaan, vaan käsittää aina sen lisäksi lisätyöajan, joka voi olla pitempi tai lyhyempi.

Ne rajat, joiden välillä työpäivä vaihtelee, ovat varsin venyvät. Työpäivän alinta rajaa ei yleensä voi määritellä, koska se aika, jonka työläinen tarvitsee työvoimansa uusintamiseen, ei koskaan riitä sen pituudeksi, vaan sen lisäksi työpäivään kuuluu ehdottomasti lisätyöaika, jonka pituus jatkuvasti vaihtelee. Työpäivän yläraja on sensijaan määriteltävissä. Sen määrää kaksi seikkaa. Ensiksi työvoiman fyysillinen kestävyys. Voidakseen säilyttää työkykynsä täytyy työläisen tyydyttää välttämättömät fyysilliset tarpeensa, syödä, juoda, levätä, nukkua j.n.e. Sen tähden ei työpäivä voi koskaan venyä 24 tunniksi vuorokaudessa. Kun 24 tunnista vähennetään e.m. fyysillisten tarpeiden tyydyttämiseen tarvittava aika, joka luonnollisesti vaihtelee, saadaan tietää työpäivän fyysillinen yläraja.

Fyysillisten tarpeiden lisäksi on työläisillä kuitenkin vielä henkisiä ja yhteiskunnallisia tarpeita (opiskelu, lukeminen, huvitukset, järjestöelämä y.m.), joiden tyydyttäminen vaatii oman aikansa. Kun se vielä vähennetään 24 tunnista, saadaan tietää työpäivän moraalinen, yhteiskunnallinen yläraja.

Näiden kahden, fyysillisen ja moraalisen ylärajan välillä vaihtelee todellinen työpäivä, läheten milloin toista, milloin toista riippuen kapitalistiluokan ja työväenluokan voimasuhteista ja niiden välisestä taistelusta. Kapitalistien pyrkimyksenä on jatkaa työpäivää sen fyysilliseen ylärajaan saakka, vieläpä sen ylikin, kuten Marx Pääomassaan toteaa seuraavin sanoin: "Rajattoman sokeassa kiihkossaan.

lisätyön sudennälässään, pääoma ei murra ainoastaan työpäivän siveellisiä, vaan myös sen puhtaasti fyysilliset äärirajat. Se riistää ajan ruumiin kasvamiselta, kehittymiseltä ja terveeltä voimissa pysymiseltä. Se nielee ajan, joka vaadittaisiin vapaan ilman ja auringonvalon nauttimiseen. Se näpistää ruoka-ajasta ja liittää sen, mikäli mahdollista, itse tuotantoprosessiin, niin että työmieheen pannaan ruokaa ikäänkuin hän olisi pelkkä työväline, samoin kuin höyrykattilaan pannaan hiiliä ja koneistoon talia tahi öljyä. Terveen unen elinvoiman kokoamiseksi, uudistamiseksi ja virkistämiseksi lyhentää se niin moneksi jäykistymistunniksi, kuin on välttämätöntä loppuun väsytetyn elimistön jälleen elävöittämiseksi. Sen sijaan, että työvoiman normaalikunnossa säilyminen olisi tässä työpäivän rajana, määrää päinvastoin työvoiman mahdollisimman suuri päivittäinen käyttäminen, niin sairaalloisen väkivaltaista ja tuskallista kuin se onkin, työmiehen lepoajan rajat. Pääoma ei kysy työvoiman elämän pituutta. Sitä liikuttaa yksinomaan se suurin määrä työvoimaa, mikä yhden työpäivän kuluessa voidaan saada irti. Se saavuttaa tämän päämäärän lyhentämällä työvoiman elinikää, samoin kuin ahne maanviljelijä saa maan tuoton lisääntymään ryöstämällä maasta sen hedelmällisyyden." [1])

Sanomattakin on selvää, että työläisten edut tässä kysymyksessä ovat aivan vastakkaiset kapitalistien eduille. Työläisten etujen mukaista on saada työpäivä mahdollisimman lyhyeksi. Näiden kahden vastakkaisen pyrkimyksen välillä on käyty taistelua kapitalistisen tuotantotavan aamusarastuksesta lähtien, ja se jatkuu edelleenkin, niin kauan kuin kapitalistinen järjestelmä on olemassa. Taistelu työpäivän pituudesta voidaan jakaa kahteen historialliseen vaiheeseen, joita tarkastelemme seuraavassa.

---

[1]) Marx: Pääoma, I osa, ss. 264—265.

Lait työpäivän pitentämiseksi kapitalistisen kehityksen alkupuolella

Englannissa samoin kuin eräissä muissakin Euroopan maissa oli käsityöläisten keskuudessa työpäivä vakiintunut 10 tunniksi, vaikka poikkeuksia puoleen ja toiseen tapahtui. Samalla hyvin monilla aloilla kisällit työskentelivät ainoastaan 4 tai 5 päivää viikossa, pitäen sunnuntain lisäksi vapaapäivinä maanantaita ja usein tiistaita. Tämä vakiintunut työpäivä ja työviikko säilyi varsin laajalti käytännössä vielä kapitalistisen tuotannon alkuaikoinakin, vaikka kapitalistiset yrittäjät koettivatkin heti pitentää työpäivää, koska se oli silloin ainoa keino lisäarvon lisäämiseksi. Mutta puhtaasti taloudellisilla keinoilla ei työpäivän pitentäminen käynyt päinsä, sillä vielä manufaktuuriteollisuuden kukoistuskaudellakaan ei työläisten riippumattomuutta kyetty täydellisesti hävittämään. Kapitalistien täytyi niin ollen turvautua suoranaisiin pakkokeinoihin, erikoisesti valtiovallan säätämiin lakeihin. Siksipä 14. vuosisadalta 18. vuosisadan puoliväliin saakka julkaistiin Englannissa laki toisensa jälkeen työpäivän pitentämisestä.

Ensimmäinen tähän sarjaan kuuluva laki oli v. 1349 annettu säädös "Statute of Labourers". Välittömänä syynä siihen oli suuri rutto, joka synnytti ankaran työvoiman puutteen. Säädöksessä määriteltiin työpalkkojen suuruus ja työpäivän pituus. Työpäivää koskevalta osaltaan jäivät nämä määräykset entiselleen v. 1496 julkaistussa asetuksessa. Sen mukaan oli käsityöläisten ja maataloustyöläisten työpäivä 14—15 tuntia, mutta kun siitä vähennettiin 3 tuntia aterioita varten, jäi työpäivän asialliseksi pituudeksi 11—12 tuntia. Seuraava, kuningatar Elisabethin aikana v. 1562 julkaistu asetus jatkoi työpäivää ½ tunnilla lyhentämällä ruokailuajat kolmesta kahteen ja puoleen tuntiin.

Todellisuudessa ei näitä asetuksia kuitenkaan tavallisesti noudatettu, sillä vielä v. 1672 William Petty valitti, että työläiset työskentelivät ainoastaan 10 tuntia päivässä, ja vielä 1770 eräässä nimettömän kirjoittajan teoksessa ("Essay on Trade and Commerce") todetaan manufaktuurityöläisten tekevän työtä ainoastaan 4—5 päivää viikossa ja ehdotetaan samalla, että ryysyköyhälistöä varten olisi perustettava erikoisia työhuoneita, "kauhunhuoneita", joissa hoidokit pakotettaisiin tekemään työtä 12 täyttä työtuntia.

Sen mitä valtion lainsäädäntö ei saanut aikaan, sen toteutti muutamassa vuosikymmenessä kapitalistinen koneteollisuus. Se muutti 18. vuosisadan viimeisellä neljänneksellä ja 19. vuosisadan alkupuolella kaikki kapitaistiset tuotantolaitokset kauhunhuoneiksi, joissa aikuisten rinnalla työskentelivät lapset monasti 5 vuotiaista lähtien 14—16, jopa 18 tuntia vuorokaudessa. Tähän tulokseen kapitalistinen teollisuus pääsi puhtaasti taloudellisin keinoin (työttömyyden lisääntyminen y.m.).

19. vuosisadan 50- ja 60-luvuilla oli Englannissa vielä leipomoissa työaika yleensä 18 tuntinen, Skotlannin maataloudessa 13—14 tuntinen, rautateillä 14—18, tapetti-, tulitikku- ja saviteollisuudessa 12—16 tuntinen, pitsinypläyksessä 18 tuntinen j.n.e. Melkein kaikilla näillä tuotannonaloilla työskenteli lapsia 7-ikävuodesta lähtien, ja heidän työpäivänsä oli sama kuin aikuisten.

Vaikka edellä olevat esimerkit ovat kaikki Englannista, niin se ei suinkaan merkitse, ettei samanlaisia voisi esittää kaikista niistä maista, joissa kapitalistinen tuotantotapa alkoi kehittyä. Meidän maamme ei tässä suhteessa suinkaan tehnyt mitään poikkeusta, sillä 1800-luvun puolivälistä lähtien verrattain nopeasti kehittyvässä tehdasteollisuudessa oli työpäivä yleensä 12—15 tuntinen, jopa 16—17 tuntinenkin (m.m. Finlayson & C:o pumpulitehtaalla Tampereella). Lapset, joita v. 1865 oli 26,4 % koko teollisuustyöväestöstä, saivat raataa aivan saman ajan kuin aikuisetkin.

Seuraukset tästä kaikki fyysilliset ja moraaliset rajat ylittävästä työpäivän pitentämisestä muodostuivat kaikkialla

mitä tuhoisimmiksi työläisille. Liikarasitus, puutteellinen ravinto, kurjat asunto-olot ja yhä laajemmalle leviävät ammattitaudit tuhosivat työläisiä joukoittain. Niinpä Englannin parlamentissa totesi eräs edustaja v. 1863, että puuvillateollisuus oli 90 vuoden, t.s. 3 sukupolven aikana kuluttanut 9 sukupolvea työläisiä. Mutta ei siinä vielä kaikki. Äärettömän pitkä työpäivä ja kurjuus rappeutti työväenluokan henkisesti ja siveellisesti. Koko porvarillista yhteiskuntaa uhkasi kauhein vaara, mikä sitä voi kohdata: työväenluokka alkoi kuolla kirjaimellisesti sukupuuttoon.

Tehdaslainsäädäntö 19. ja 20. vuosisadalla

Aluksi ei työväenluokka kyennyt tätä turmiollista kehitystä estämään, se oli heikko, melkein järjestäytymätön ja myös yllätetty kehityksen harvinaisen nopeuden johdosta. Mutta pian se toipui ja ryhtyi päättävään taiste'uun työpäivän lyhentämiseksi, ensin Englannissa ja pian muissakin maissa.

Työväenluokka sai tässä taistelussaan ainakin Englannissa määrätynlaista tukea valtiovallan taholta, joka ryhtyi lainsäädännön avulla rajoittamaan rajatonta riistoa estääkseen työväenluokan fyysillisen tuhoutumisen ja pelastaakseen siten porvarillisen yhteiskunnan perustan. Valtiovallan oli pakko ryhtyä siihen, sillä "lukuunottamatta päivä päivältä uhkaavammaksi paisuvaa työväenliikettä, pakotti tähän tehdastyön rajoittamiseen sama välttämättömyys, josta johtui guanon levittäminen englantilaisille pelloille. Sama sokea saaliinhimo, joka yhtäällä on tyhjentänyt maan, oli toisaalla alkanut jäytää kansallisen elinvoiman juuria. Säännöllisesti uudistuvat kulkutaudit puhuivat tästä yhtä selvää kieltä kuin aleneva sotilaskelpoisuus Saksassa ja Ranskassa." [1])

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 242.

1800-luvun alusta lähtien säädetään Englannissa lakeja työpäivän rajoittamisesta, mutta 5 ensimmäistä tehdaslakia, jotka säädettiin 30 vuoden kuluessa, vv. 1802—1833 välisenä aikana, jäivät tuloksettomiksi, koska parlamentti ei antanut varoja niiden toimeenpanemiseen. Vasta vuoden 1833 tehdaslaki sai käytännöllistä merkitystä. Siinä määrättiin työpäivän pituudeksi 15 tuntia (josta $1^1/_2$ tuntia aterioita varten). Nuoria henkilöitä, niitä, joiden ikä vaihteli 13—18 vuoteen, sai pitää työssä 12 tuntia ja 9—13 ikävuosien välillä olevia lapsia 8 tuntia päivässä, samalla kun alle 9-vuotiaiden lasten työ kokonaan kiellettiin. Alle 18-vuotiaita ei saanut käyttää yötyössä. Tämä laki ulotettiin kuitenkin ainoastaan puuvilla-, villa-, pellava- ja silkkiteollisuuteen.

Kapitalistien raivokkaasta vastarinnasta ja järjestelmällisestä lain rikkomisesta huolimatta laki pantiin muutamien vuosien kuluttua käytäntöön, ja sitä seurasi uusia työpäivää säännösteleviä lakeja verrattain nopeassa tahdissa. V. 1842 säädetty laki kielsi alle 10-vuotiaiden lasten työn kaivosteollisuudessa ja naisten maanalaisissa töissä. Kaksi vuotta myöhemmin säädetty tehdaslaki kielsi myös täysikasvuisten naisten yötyön ja rajoitti heidän työaikansa 12 tunniksi, samalla kun alle 13-vuotisten lasten työaika lyhennettiin $6^1/_2$ tunniksi.

Vv. 1846—47 oli Englannin työtätekevien vallankumouksellinen kuohunta, chartisti-liike, voimakkaimmillaan ja samanaikaisesti saivat vapaakaupan kannattajat poistetuiksi viljatullit ja puuvillan ja muiden raaka-aineiden tuontitullit. Tästä toimenpiteestä raivostuneet vanhoilliset antoivat kannatuksensa uudelle työaikalaille, joka rajoitti naisten ja nuorten henkilöiden työajan 10 tunniksi. Mutta vasta v. 1850 säädetty tehdaslaki puuttui ensimmäisen kerran aikuisten miestyöläisten työaikaan, säätäen sen keskimäärin 10 tunniksi kaikilla niillä aloilla, joille tehdaslakien vaikutus ulottui. Kuitenkin tätä lakia ryhdyttiin yleensä sovelluttamaan käytännössä vasta v. 1853.

Näiden säädösten ulottaminen muille teollisuusaloille tapahtui äärimmäisen hitaasti vuosikymmeniä jatkuneen työläisten taistelun jälkeen.

Muissa maissa ryhdyttiin lakisääteisesti rajoittamaan työpäivän pituutta myöhemmin kuin Englannissa. Niinpä Ranskassa säädettiin ensimmäinen yleinen työaikalaki vasta v. 1848 vallankumouksen jälkeen työväenluokan painostuksesta. Laki sääti 12-tuntisen työpäivän kaikissa työhuoneissa ja tehtaissa kaikille työntekijöille, siis myös aikuisille miehille. Saksassa alkoi varsinainen työsuojelu vasta 1860-luvulla ja monissa maissa vieläkin myöhemmin.

Suomessa säädettiin ensimmäinen työaikaa rajoittava asetus v. 1868 (Asetus kaupasta ja elinkeinoista), jossa kiellettiin alle 12-vuotisten lasten työhön ottaminen kaupan, käsityön ja tehdasteollisuuden palvelukseen ilman viranomaisten erikoislupaa. Alle 12-vuotisten lasten työaika rajoitettiin 6 tuntiin ja alle 18-vuotisten yötyöhön vaadittiin viranomaisten lupa. Käytännössä asetus jäi merkityksettömäksi, koska viranomaiset myönsivät poikkeuslupia melkein rajattomasti. V. 1879 annettu asetus elinkeinoista tiukensi alle 12-vuotisten lasten työskentelyä koskevia määräyksiä, vaatien työhön ottamiseksi holhoojan lupaa ja lääkärin todistusta. Samanlaisia todistuksia tarvittiin myös alle 18-vuotisten yötyötä varten. Asetus rajoitti alle 15-vuotisten työpäivän 8 tunniksi.

Vasta v. 1889 julkaistiin maamme ensimmäinen varsinainen työväensuojelulaki, joka koski kaikkia tehdas- ja rakennustöitä, mutta ei ulottunut käsityöammatteihin. Alle 12-vuotisten lasten käyttäminen teollisuustyössä kiellettiin kokonaan, lasten työaika määrättiin 6½ tunniksi ja nuorten henkilöiden 12 tunniksi. Lasten ja nuorten naisten käyttö kaivos- ja maanalaisissa töissä kiellettiin ja eräitä muitakin heidän työtään koskevia rajoituksia säädettiin. Tämän asetuksen arvoa lisäsi suuresti se, että siinä määrättiin asetettavaksi ammattientarkastajia valvomaan lain täytäntöönpanoa.

Seuraava edistysaskel otettiin maassamme vasta v. 1917 elokuun 18 päivänä säädetyllä asetuksella työstä teollisuusynnä eräissä muissa ammateissa. Asetus kielsi alle 14-vuotisten käyttämisen teollisuustyössä, paitsi poikkeustapauksissa, jolloin sallittiin 13 vuotta täyttäneiden työhön otto erikoisluvalla, ja lisäksi kiellettiin lasten ja nuorten henkilöiden käyttäminen kaivoksissa, kivilouhimoissa ja erittäin vaarallisissa ammateissa sekä molempien ryhmien yötyö. Lasten työaika säädettiin 6 tunniksi ja nuorten henkilöiden (15—18-vuotiaiden) 8 tunniksi. Erikoisen tärkeätä oli se, että tällä asetuksella ensimmäisen kerran säännösteltiin myös aikuisten työntekijäin työaika, joka säädettiin 10 tunniksi.

Aikuisten työajan lyheneminen 10—12 tuntiin ja lasten 6—8 tuntiin ei kuitenkaan voinut tyydyttää työläisiä missään maassa, semminkin kun työpäivän lyhenemistä seurasi kaikkialla työn voimaperäisyyden huomattava kohoaminen. Jo v. 1866 oli USA:ssa Baltimoressa kokoontunut Yleinen työväenkongressi esittänyt vaatimuksen 8-tuntisen työpäivän aikaansaamisesta. Vähän myöhemmin, syyskuussa v. 1866 päätti I Internationale ottaa saman vaatimuksen ajaakseen. Mutta eräitä vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta onnistui työläisten ajaa tämä vaatimuksensa läpi vasta ensimmäistä maailmansotaa seuranneen vallankumouksellisen nousun aikana, eikä edes silloinkaan kaikissa kapitalistisissa maissa. Meidän maassamme vahvisti eduskunta 8-tunnin työaikalain (jonka v. 1917 ensimmäinen eduskunta oli aikaisemmin hyväksynyt) marraskuussa 1917 suurlakon aikana, jolloin eduskunnan porvarillinen enemmistö liikehtiviä työtätekeviä peläten ei rohjennut olla sitä tekemättä.

Taistelu työajasta ei luonnollisesti ole päättynyt niissäkään porvarillisissa maissa, joissa nykyisin on vallalla 8-

tuntinen työpäivä. Kapitalistit ovat valmiit jokaisessa sopivassa tilaisuudessa jatkamaan työpäivää, kuten tuhannet esimerkit viimeisten vuosikymmenien ajalta eri maista osoittavat. Toisaalta ei 8-tuntinen työpäivä ole työläisille mikään ääriraja, kaikkein vähemmin nykyisenä aikana, jolloin työn voimaperäisyys on monilla teollisuusaloilla kohotettu jo niin korkealle, että työskentely 8 tuntia päivässä merkitsee työkykyisen elinijän supistumista pariinkymmeneen vuoteen. Vielä tänäänkin pitävät paikkansa Marxin sanat, jotka hän lausui lähes 100 vuotta sitten:

"Työmiesten täytyy lyödä päänsä yhteen ja luokkana pakottaa säätämään valtionlaki, ylivoimainen yhteiskunnallinen este, joka estää heitä itseään myymästä vapaaehtoisella sopimuksella pääoman kanssa itsensä ja sukunsa kuolemaan ja orjuuteen." [1])

---

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 297.

VI. PÄÄOMAN KASAANTUMINEN JA PROLETARIAATIN KURJISTUMINEN

Yksinkertainen uusintaminen

Tähän mennessä olemme tutustuneet kapitalistisen tuotantotavan muodostumiseen, Marxin arvo- ja lisäarvoteoriaan sekä niihin keinoihin, joita kapitalisteilla on käytettävissään lisäarvon tuotannon kohottamiseksi. Nyt on meidän otettava selville, miten lisäarvo muuttuu pääomaksi, t.s. tutkittava pääoman kasaantumista ja sen vaikutusta työväenluokkaan. Sitä ennen on kuitenkin paikallaan esittää muutamia huomautuksia.

Tiedämme jo, että aineellisten hyödykkeiden (ravinnon, vaatteiden, asuntojen, polttoaineiden ja työvälineiden) tuotanto on yhteiskunnan olemassaolon ja kehityksen perusedellytys ja tärkein liikkeellepaneva voima. Siksi täytyy tuotannon jatkua keskeytymättä. Koska ihmiset eivät voi koskaan lakata kuluttamasta, eivät he voi lakata tuottamastakaan.

Koska tuotanto yhteiskunnassa jatkuu keskeytymättä, on tuo prosessi samalla u u s i n t a m i s t a. Se merkitsee, että aineellisten hyödykkeiden rinnalla tuotetaan myös edellytykset tuon prosessin keskeytymättömälle toistamiselle, uusimiselle. Se puolestaan on mahdollista ainoastaan sillä ehdolla, että kaikkien tuotantotapojen vallitessa osa yhteiskunnan tuotteista käytetään kuluneiden tuotantovälineiden ja tuotannon muiden edellytysten korvaamiseen uusilla. Niinpä

maataloudessa osa vuoden viljasadosta varataan siemeneksi seuraavaa tuotantokautta varten, osa vasikoista, varsoista j.n.e. jätetään teurastamatta, kasvatetaan vanhojen lehmien ja hevosten korvaamiseksi j.n.e. Samoin tapahtuu teollisuudessa, osa teollisuustuotteista käytetään edellisen tuotantokauden aikana kuluneiden tuotantovälineiden korvaamiseen. Erotus maanviljelyksen ja teollisuuden välillä on kuitenkin siinä, että huomattava osa teollisuustuotteista on jo luontaismuotonsa puolesta sellaisia, ettei niitä voida käyttää välittömästi kulutukseen, vaan ne soveltuvat ainoastaan tuotannossa kulutettaviksi. Sellaisia ovat koneet, raaka- ja apuaineet y.m.

Niin ollen on yhteiskunnallinen uusintaminen välttämätöntä niin kauan kuin yhteiskunta on olemassa.

Mutta tuotannon aineellisten edellytysten uusintamisen lisäksi täytyy uusintaa myös ihmisten tuotantosuhteet. Esim. orjanomistusjärjestelmän vallitessa täytyy jokaisen tuotantokauden päätyttyä tuotantovälineiden ja työntekijäin, orjien, olla edelleen orjanomistajain omaisuutta, muuten ei tuotanto voi jatkua, vaikka kaikki muut edellytykset olisivatkin olemassa. Sosialistisen tuotannon ehtona taas on, että jokaisen tuotantokauden jälkeen tuotantovälineet ovat edelleenkin yhteiskunnan hallussa, ettei siis pääse muodostumaan tuotantovälineiden yksityisomistusta, koska päinvastaisessa tapauksessa sosialistinen tuotanto kävisi mahdottomaksi ja tapahtuisi palaaminen takaisin kapitalistiseen tuotantoon.

Näiden huomautusten jälkeen voimme ryhtyä tarkastelemaan kapitalistista uusintamista.

Jos tuotannon muoto on kapitalistinen, niin on myös uusintamisen muoto kapitalistinen. Siksi kaikki tuotantovoimiin kuuluvat ainekset saavat kapitalismin aikana pääoman muodon. Kapitalisti ostaa työvälineet, raaka-aineet ja työvoiman rahalla, jossa muodossa pääoma aluksi on. Tuotantoprosessi tapahtuu kapitalistin määräysvallan alaisena ja se on

hänen kannaltaan ainoastaan alkuaan sijoitetun arvosumman paisuttamiskeino, keino tuottaa lisäarvoa.

Sen mukaan, miten tuotettu lisäarvo käytetään, on uusintaminen joko yksinkertaista tai laajennettua. Tutustumme aluksi ensin mainittuun.

Y k s i n k e r t a i s e k s i   k a p i t a l i s t i s e k s i   u u s i n t a m i s e k s i nimitetään sellaista uusintamista, jonka tapahtuessa kapitalistin riistämä lisäarvo menee kokonaan hänen henkilökohtaiseen kulutukseensa tai muihin ei-tuotannollisiin tarkoituksiin. Tällöin toimiva pääoma pysyy entisen suuruisena ja toistuvaa tuotantoa harjoitetaan vuodesta vuoteen samassa laajuudessa.

Jo yksinkertainen kapitalistinen uusintaminen tekee mahdolliseksi selvittää eräitä erikoispiirteitä, jotka sen erottavat kaikkien muiden tuotantotapojen aikana tapahtuvasta uusintamisesta. Se ulkoinen muoto, jonka kapitalistin ja palkkatyöläisen väliset suhteet saavat, synnyttää harhakäsityksen, ikäänkuin kapitalisti pitäisi yllä työläistä maksamalla tälle ennakolta työpalkan omasta pääomastaan. Näin ei kuitenkaan ole asianlaita. Kapitalistin ensimmäisenä toimenpiteenä on tosin työvoiman ostaminen, mutta kuten olemme jo aikaisemmin nähneet, maksun hän suorittaa vasta sitten, kun työvoima on toiminut määrätyn ajan ja aineellistanut tavaroissa sekä oman arvonsa että lisäarvon. Niin ollen on työläinen ennen palkkansa saantia tuottanut paitsi lisäarvoa, myös sen rahaston, vaihtuvan pääoman, josta hänen palkkansa maksetaan. "Hänen tämänpäiväinen tahi tulevan puolen vuoden työnsä maksetaan sillä työllä, jonka hän on suorittanut edellisellä viikolla tahi viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana." [1]) Erikoisen selvästi se näkyy silloin, kun yksityisen kapitalistin ja työläisen asemesta tarkastelee koko kapitalisti- ja työväenluokkaa. "Kapitalistiluokka antaa työväenluokalle alituisesti rahan muodossa osoituksia osaan

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 526.

viimeksi mainitun tuottamasta ja edellisen anastamasta tuotteesta. Nämä osoitukset antaa työläinen yhtä säännöllisesti takaisin kapitalistiluokalle ja saa siltä siten vastikkeeksi hänelle kuuluvan osan omasta tuotteestaan. Tuotteen tavaramuoto ja tavaran rahamuoto peittävät tämän liiketoimen todellisen luonteen." [1]) Tietysti voidaan väittää, että kapitalistin on kuitenkin aluksi, yritystä perustaessaan täytynyt sijoittaa määrätty ennakkopääoma, josta osa on käytetty vaihtelevana pääomana, t.s. palkkojen maksamiseen. Se on kyllä totta, mutta silloinkin tuo ennakkopääoma on hankittu joko suoranaisella ryöstöllä, kuten olemme nähneet tapahtuneen alkuperäisessä kasaantumisessa, taikka sitten vieraan työvoiman riistämisellä jossain toisessa yrityksessä, jota k.o. kapitalisti tai joku hänen sukulaisensa on harjoittanut. Asiaa ei muuta luonnollisesti se, että alkava teollisuuskapitalisti perustaa yrityksensä lainapääoman turvin, silloin on tuon pääoman alkuperäistä lähdettä etsittävä vain vielä kauempaa, toisten kapitalistien harjoittamasta riistosta.

Jos tarkastelemme työläisen kulutusta, niin huomaamme sen olevan kahdenlaista. Ensiksi hän kuluttaa tuotantoprosessissa tuotantovälineitä muuttaen ne tavaroiksi, joiden arvo on suurempi kuin tuotantovälineiden ja niin ollen myös alkuaan sijoitetun pääoman arvo. Tämä työläisen suorittama tuotantovälineiden kulutus on samalla kapitalistin suorittamaa työvoiman kuluttamista.

Mutta tuotantoprosessin jatkuvan toistumisen edellytyksenä on myös työvoiman jatkuva uusintaminen. Siitä pitävät työläiset itse huolen kuluttamalla saamansa työpalkan itsensä ja perheensä elättämiseen. Yksityiseltä kannalta katsoen on tuo kulutus työläisten mieskohtaista kulutusta, mutta jos kysymystä katsotaan koko yhteiskunnan kannalta, niin sekin on tuottavaa kulutusta, koska sen tuloksena on sekä tärkeimmän tuotantovoiman, työvoiman että vallitse-

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 526.

vien kapitalististen tuotantosuhteiden uusintaminen. Kuluttamalla työpalkallaan ostamansa elin- ja muut kulutustarvikkeet työläinen tuottaa työvoimaa ja on samalla ne kulutettuaan pakotettu jälleen menemään työvoimamarkkinoille sitä myymään.

Kapitalistin kannalta on työläisen kulutus pelkästään työvoiman tuottamiskeino. Kapitalistia kapitalistina ei kiinnosta muu, kuin että työläinen kulutuksensa avulla säilyttäisi työvoimansa seuraavan päivän raatamista varten ja huolehtisi jälkeläisistään uusien palkkatyöläisten turvaamiseksi kapitalistien tulevia tarpeita varten. Työläisen itsesäilytys- ja suvunjatkamisvietti palvelevat tätä kapitalistien pyrkimystä.

Kun työläinen kapitalistin kannalta on samanlainen välikappale lisäarvon tuottamiseksi kuin pääoman muutkin osat, koneet, tuotantorakennukset j.n.e., niin viimeksimainittu pitää työläistä pääomalle kuuluvana myös työajan ulkopuolella. Hyvin usein moititaan työläisiä tuhlaamisesta, siitä, että he käyttävät työpalkkansa sellaisiin tarkoituksiin, jotka eivät välittömästi palvele työvoiman uusintamista. Vieläkin selvemmin sama näkökanta ilmenee kapitalistien pyrkimyksessä määrätä, millä tavalla työläisten on käytettävä vapaa-aikansa. Ennen tuo määrääminen suoritettiin suorasukaisen karkeasti komentamalla, mitä lehtiä työläiset saavat tilata, missä ja kenen kanssa seurustella (m.m. 1930-luvulla Suomessa työväenlehtien tilaus- ja työväentaloilla käyntikiellot), jota kaikkea valvottiin tehdaspoliisin ja suojeluskuntaterrorin avulla. Vielä 1930-luvulla ei sellaista menettelyä lainkaan häpeilty, vaan tunnustettiin avoimesti, kuten ilmenee seuraavasta lainauksesta: "Vaikka paikkakunnalla (s.o. Kymi Oy:n vaikutusalueella) on sosialistinen väestöenemmistö, on yhteiskuntarauha voitu kaikkina näinä vuosina säilyttää järkkymättömänä. Tähän on varsin huomattavassa määrin vaikuttanut suojeluskunnan läsnäolo ja alituinen valmius."

Ja edelleen: "On selvää, että yhtiön avustus suojeluskunnan ylläpidoksi on huomattava meno. Mutta tämä meno on laadultaan lähimmin vakuutusmaksu sellaista vahingon vaaraa vastaan, jota yksikään tämän maan porvarillinen työnantaja ei uskaltane ottaa omalle vastuulleen..." [1]) Mutta nyt, kun kapitalistien on täytynyt olojen pakosta irtisanoa vakuutussopimuksensa suojeluskuntien kanssa ainakin julkisesti, tapahtuu työläisten holhoaminen kiertoteitä, verhotummin huoltokonttorien, työpaikkaurheilun, teollisuuslaitosten rakentamien asuin- ja kansantalojen, kapitalististen yritysten järjestämän opiskelu- ja viihdytystoiminnan y.m.s. avulla. Tätä toimintaa ohjaavat henkilöt, huoltokonttorien päälliköt, sosiaalijohtajat j.n.e., pyritään valitsemaan kaikkein taantumuksellisimpien ainesten keskuudesta, esim. meillä nyt sodan jälkeen on suuri joukko armeijasta fasisteina erotetuista upseereista saanut toimen tällä alalla.

Emme luonnollisesti halua väittää, että kaikki tuo toiminta sellaisenaan olisi merkityksetöntä tai vahingollista työläisille. Suurin osa siitä on aivan välttämätöntä, mutta se on järjestettävä työläisten omien järjestöjen taikka sitten julkisten yhdyskuntien toimesta, jolloin työväellä on mahdollisuus edes jossain määrin valvoa sen sisältöä ja sitä, ettei se ainakaan muodostu keinoksi, jolla sidotaan työläinen määrättyyn tuotantolaitokseen ja muokataan hänen mielipiteitään kapitalistisen yrittäjän haluamaan suuntaan. Mitä tulee tuon tapaisen toiminnan kustannuksiin, niin niitä eivät nytkään loppujen lopuksi maksa kapitalistiset yritykset, vaan työläiset, joille maksetaan palkkaa saman verran vähemmän kuin he saavat erilaisina sosiaalisina etuina.

Mutta kokonaan riippumatta siitä, miten työläinen viettää vapaa-aikansa ja miten hän kuluttaa työpalkkansa, hän

---

[1]) J. Polin: Kymiyhtiön sivistyksellinen ja yhteiskunnallinen toiminta. V. 1932.

kapitalistisen tuotantotavan vallitessa kuitenkin pysyy nitään omistamattomana palkkatyöläisenä, jonka on jatkuvasti myytävä työvoimaansa kapitalisteille. Siten on työläinen vanhan ajan orjan tavoin lujin, katkeamattomin kahlein sidottu omistajaansa, joka ei kuitenkaan ole yksityinen kapitalisti, vaan kapitalistiluokka.

Toinen, jo yksinkertaisen kapitalistisen uusintamisen tarkastelusta ilmenevä seikka on aluksi sijoitetun pääoman muuttuminen jonkin ajan kuluttua kapitalisoiduksi (pääomaksi muutetuksi) lisäarvoksi. Jos oletamme, että kapitalisti sijoittaa aluksi tuotantoon miljoona markkaa, joka jakaantuu siten, että 900.000 mk käytetään pysyväksi ja 100.000 mk vaihtelevaksi pääomaksi, niin vuoden aikana hän saa lisäarvoa 200.000 mk, jos lisäarvon suhdeluku on 200 %. Koska puhe on yksinkertaisesta uusintamisesta, niin kapitalisti kuluttaa koko lisäarvon mieskohtaisiin menoihinsa. On helppo laskea, että 5 vuodessa hän on kuluttanut miljoona markkaa, siis alkuperäistä pääomaansa vastaavan arvosumman. Näin siis jokainen kapitalisti määrätyssä ajassa kuluttaa alkuperäisen pääomansa ja vaikka se alkuaan olisikin ollut hänen "omalla työllään ja säästäväisyydellään" hankittu, niin tuon ajan kuluttua kaikki hänen hallussaan edelleen olevat tuotantovälineet muuttuvat kapitalisoiduksi lisäarvoksi, maksamatta jätetyksi työksi. Sen tähden ei kapitalisteille tehdä mitään vääryyttä, jos työtätekevät ottavat heidän tuotantolaitoksensa kansan haltuun, koska kysymys on ainoastaan tuon omaisuuden palauttamisesta sen oikeille omistajille, niille, jotka ovat sen työllään luoneet.

Edellä sanotusta selviää, että ne edellytykset, joiden vallitessa määrätty rahasumma voi muuttua pääomaksi, uusinnetaan (muodostetaan yhä uudestaan) pääoman toimesta sen omassa uusintamisprosessissa. Kapitalistinen uusintaminen on samalla sekä aineellisten hyödykkeiden että kapitalististen suhteiden uusintamista.

Laajennettu uusintaminen eli lisäarvon muuttuminen pääomaksi

Kapitalistiselle taloudelle ei kuitenkaan ole luonteenomaista yksinkertainen, vaan laajennettu uusintaminen. Laajennetulla kapitalistisella uusintamisella tarkoitetaan sellaista yhteiskunnallista uusintamista, jolloin osa lisäarvosta järjestelmällisesti kapitalisoidaan, t.s. käytetään toimivan pääoman suurentamiseen. Marx nimittää sitä pääoman *kasaantumiseksi* (*akkumulatioksi*).

Olipa kysymys yksityisen pääoman tai yhteiskunnallisen pääoman (kaikkien kapitalistien pääoman) laajennetusta uusintamisesta, tarvitaan kolme edellytystä. Ensiksi täytyy edellisen tuotantokauden aikana olla tuotettu riittävästi ylimääräisiä tuotantovälineitä, toiseksi vastaava määrä kulutushyödykkeitä ja kolmanneksi ylimääräistä työvoimaa. Jos sen sijaan koko lisäarvo tai se osa siitä, joka aiotaan käyttää tuotannon laajentamiseen, on tuotettu ylellisyystarvikkeiksi, ei tuotannon laajentaminen ole mahdollista, koska kapitalistit eivät saa ostetuksi välttämättömiä tuotantovälineitä. Samoin käy, ellei ole ylimääräisiä kulutustarvikkeita uusien työläisten ylläpitämiseksi tai ellei noita uusia työläisiä ole.

Nyt, tarkastellessamme yksityisen pääoman laajennettua uusintamista, voimme olettaa, että kaikki nuo edellytykset ovat olemassa. Samoin oletamme, että lisäarvon riistänyt kapitalisti saa sen pitää kokonaan.

Laajennettu kapitalistinen uusintaminen eroaa monessa suhteessa yksinkertaisesta uusintamisesta. Ensimmäinen eroavaisuus on siinä, että laajennetussa uusintamisessa lisäarvo ei mene enää kokonaan kapitalistin mieskohtaiseen kulutukseen, vaan jakaantuu kahteen osaan: kasaantumisrahastoon ja kapitalistin kulutusrahastoon.

Englannin klassillisen taloustieteen perustaja Adam Smith ja monet myöhemminkin esiintyneet taloustieteilijät

ovat väittäneet, että kapitalisoitu lisäarvo käytetään kokonaan työvoiman ostamiseen, siis työpalkkoihin. Todellisuudessa se kuitenkin jakaantuu pysyvään ja vaihtelevaan pääomaan aivan samoin kuin aikaisempikin pääoma. Käyttääksemme äskeistä esimerkkiämme, jossa alkuperäinen pääoma oli miljoona markkaa (pysyvä pääoma eli c= 900.000 mk ja vaihteleva pääoma eli v=100.000 mk), lisäarvon suhdeluku 200 % ja vuotuisen lisäarvon määrä niin ollen 200.000 mk, voisimme olettaa, että kapitalisti kuluttaisi tuosta lisäarvosta puolet ja toisen puolen kasaisi. Ellei nyt tuotantotavassa ole tapahtunut mitään suurempia muutoksia, niin kasattu, t.s. pääomaksi muutettu lisäarvo 100.000 mk jakaantuu pysyväksi ja vaihtelevaksi samassa suhteessa kuin vanha pääomakin, siis c=90.000 mk ja v=10.000 mk. Niin ollen ei huomattava pääoman lisääntyminen lainkaan merkitse vastaavaa työvoiman kysynnän lisääntymistä edes silloinkaan, kun tekniikka pysyy muuttumattomana.

Varsin kiinnostava on kysymys siitä, kuinka paljon kapitalisti käyttää anastamastaan lisäarvosta omaa kulutustaan varten ja kuinka paljon hän siitä muuttaa pääomaksi. Suhde kasaantumisrahaston ja kapitalistin kulutusrahaston välillä muuttuu jatkuvasti monista seikoista riippuen. Vaikka jokainen kapitalisti näennäisesti voikin itse määrätä tuon suhteen omalta kohdaltaan, niin sittenkään se ei ole mielivaltainen. Ensiksi sen vuoksi, että rikastumisen kiihko, ehtymätön lisäarvon nälkä pakottaa kapitalisteja kehittämään tuotantovoimia niin paljon kuin mahdollista, ja se taas on mahdollista suurentamalla jatkuvasti toimivaa pääomaa, niin että anastettua lisäarvoa muutetaan pääomaksi. Toiseksi pakottaa kapitalisteja kasaamiseen heidän keskinäinen kilpailunsa, koska tavaroiden arvoa ja hintaa voivat alentaa ja voittaa siten kilpailijansa ainoastaan sellaiset yrittäjät, jotka tuottavat suuressa mitassa, joilla on riittävästi pääomia ottaakseen ensimmäisenä käytäntöön uudet keksinnöt ja työmenetelmät.

Vanha taru, jonka mukaan pääoman kasaantuminen olisi seurausta kapitalistien säästäväisyydestä ja "pidättyväisyydestä", näiden rajoittaessa kulutustaan palvellakseen yhteiskuntaa lisäämällä tuotantoa, antamalla työmahdollisuuksia yhä suuremmalle työläisjoukolle j.n.e., on tietysti naurettava. Se on naurettava jo sen tähden, että kapitalistit luokkana eivät voi kuluttaa kaikkea tuotantokauden aikana luotua lisäarvoa, vaikka tahtoisivatkin seurauksista välittämättä niin tehdä, koska huomattava osa tuosta lisäarvosta on sellaisina tavaroina, koneina, raaka- ja apuaineina, työläisten kulutustarvikkeina y.m.s., jota kapitalistit eivät pysty käyttämään muualla kuin tuotannossa. Eivät edes yksityiset kapitalistit voi tuhlata kaikkea anastamaansa lisäarvoa, jos haluavat pysyä kapitalisteina, sillä, kuten jo edellä totesimme, kilpailu pakottaa jokaisen kapitalistin laajentamaan jatkuvasti tuotantoaan.

Mutta tämä kaikki ei suinkaan merkitse sitä, etteivät kapitalistit tuhlaisi suunnattomia summia sekä mieskohtaiseen että erityisesti perheensä kulutukseen. Kaukana on se kapitalismin alkuvaihe, jolloin kasaamishalu sai kapitalistit elämään puritaanisen yksinkertaisesti ja sijoittamaan jokaisen liikenevän markan tuotantoon. Nyt on sen tilalle tullut ylellisyys ja tuhlaavaisuus, joka ei suinkaan jää jälkeen nousevan porvariston niin ankarasti tuomitsemasta feodaaliaateliston tuhlaavaisuudesta. Toisaalta on kuitenkin myönnettävä, että kapitalistit tuhlatessaankin jäävät laskelmallisiksi liikemiehiksi, heidän tuhlaamisensa muodostaa osan liikekuluista, se merkitään edustusmenoiksi j.n.e. Tehtailija tarjoaa lounaan asiakkaalleen loistohotellissa laskeskellen samalla mielessään, kuinka suuren voiton tuo ylellisen aterian pehmittämän liikekumppanin kanssa solmittu kauppa tuottaa. Hän hankkii pojalleen huvijahdin näyttääkseen kaikille, miten varmalla kannalla hänen yrityksensä on. Samassa tarkoituksessa hän tekee lahjoituksia hyväntekeväisyysyhdistyksille tai valistustarkoituksiin, perustaa säätiön tai vanhojen koirien turvakodin.

Mutta kaikesta huolimatta, toteaa Marx, kapitalistin rinnassa riehuu "faustilainen ristiriita pääoman kasaamiskiihkon ja nautinnonhalun välillä".

Tämän ristiriidan yrittää kapitalisti poistaa lisäämällä lisäarvon kokonaismäärää, niin että siitä jää sekä kasattavaksi, että tuhlattavaksi. Ensimmäinen ja tavallisimmin käytetty keino on työpalkkojen pudottaminen työvoiman arvon alapuolelle, siis työläisten elintason alentaminen. Silloin voidaan samalla vaihtelevan pääoman määrällä palkata suurempi joukko työläisiä ja lisätä riistetyn lisäarvon paljoutta.

Sama tulos saavutetaan työaikaa pitentämällä tai työn voimaperäisyyttä kohottamalla. Erityisen tehokas tämä keino on niillä tuotannonaloilla, esim. vuoriteollisuudessa ja maanviljelyksessä, joissa pysyvän pääoman osuus vaihtelevaan on vähäinen. Tällöin voidaan pääomaksi muutettu lisäarvo käyttää melkein kokonaan työvoiman ostamiseen. Vieläkin enemmän, lisäarvon riistoa voidaan suuresti voimistaa sijoittamatta lainkaan uutta pääomaa edes työvoiman ostamiseen yksinkertaisesti pakottamalla entiset työläiset tekemään pitempiä työpäiviä tai työskentelemään voimaperäisemmin. Niinpä maanviljelyksessä voidaan tällä tavalla pelkästään työmäärää lisäämällä paremman maanmuokkauksen, kitkemisen, kastelun ja huolellisemman sadonkorjuun avulla saada paljon suurempi tulos ja siten enemmän lisäarvoa, vaikka sijoitetun pääoman määrä jää entiseksi. Samoin tapahtuu kaikilla raaka-aineita tuottavilla teollisuusaloilla. Siksi Marx sanookin: "kun pääoma liittää itseensä rikkauden molemmat alkuperäiset muodostajat, työvoiman ja maan, saa se laajenemiskyvyn, jonka avulla se voi ulottaa kasaantumisensa alkeet ulkopuolelle niiden rajojen, jotka sen oma koko näyttää sille asettaneen, nim. niiden jo

tuotettujen tuotantovälineiden arvon ja määrän ulkopuolelle, jotka sen muodostavat." [1])

Aivan oleellinen merkitys kasaantumiselle on työn tuottavuudessa tapahtuvat vaihtelut. Aikaisemmin olemme nähneet, että pääoma alistaa palvelukseensa myös tieteen, jonka jokainen edistysaskel välillisesti tai välittömästi lisää työn tuottavuutta ja alentaa valmistettujen tavarain arvoa, koska niihin sisältyy yhä vähemmän yhteiskunnallisesti välttämätöntä työtä. Tavarain arvon ja hinnan aleneminen puolestaan merkitsee sitä, että kapitalisti saa samalla pääomalla enemmän tuotantovälineitä ja työvoimaa kuin aikaisemmin ja siten työvoiman riiston mahdollisuudet lisääntyvät paljon nopeammin kuin kasatun pääoman määrä. Lisäksi tavarain arvon aleneminen koskee myös kapitalistien käyttämiä kulutushyödykkeitä ja ylellisyystavaroita, joten kapitalistin ei tarvitse erottaa niin suurta osaa lisäarvosta kulutusrahastoonsa kuin ennen, vaan kasattavaksi jää enemmän.

Kasaantuminen lisääntyy työn tuottavuuden kohotessa myös sen tähden, että tuotantovälineisiin kiinnitetty pääoman osa, joka uusinnetaan määrätyn ajan kuluessa, esiintyy silloin entistä parempina koneina, raaka-aineina j.n.e.

Kolmanneksi kasaantuminen nopeutuu silloin, kun koneisiin, tehdasrakennuksiin, teihin y.m.s. sijoitettu pääoma (kiinteä pääoma) on siirtänyt kokonaan arvonsa tuotteisiin, vaikka nuo koneet, rakennukset y.m. ovat vielä käyttökelpoisia. Tällöin ne palvelevat kapitalistia ilmaisten luonnonvoimain tavoin. Mitä enemmän sellaisia tuotantovälineitä jossakin tuotantolaitoksessa on, sitä laajemmat ovat mahdollisuudet elävän työvoiman käyttämiseen, lisäarvon tuottamiseen ja siten kasaamiseen.

Lopuksi, mitä suurempi tuotantoon sijoitettu pääoma on, sitä enemmän muodostuu lisäarvoa kasattavaksi.

---

[1]) Marx: Pääoma, s. 559.

Kapitalistisen kasaantumisen yleinen laki

Tärkeintä Marxin pääoman kasaantumista koskevassa teoriassa on kuitenkin sen seikan selvittäminen, miten kasaantuminen vaikuttaa työväenluokan kohtaloon. Ratkaisevinta siinä suhteessa on pääoman kokoonpano ja sen muuttuminen kasaantumisen yhteydessä.

Lisäarvoteoriaan tutustuessamme jo saimme selville, että pääoma jakaantuu kahteen osaan, pysyvään ja vaihtelevaan pääomaan. Nämä osat eivät lisäänny pääoman kasaantuessa samassa suhteessa, vaan tekniikan kehittyessä, tuotantomenetelmien parantuessa pysyvä pääoma lisääntyy nopeammin kuin vaihteleva, koska kutakin tuotannossa olevaa työläistä kohti tulee yhä enemmän koneita, käyttövoimaa ja raaka-aineita. Tämä kehitys puolestaan aiheuttaa muutoksia pääoman kokoonpanossa.

Pääoman kokoonpanoa voidaan tarkastella kahdelta kannalta. Ensiksikin teknillisenä kokoonpanona, jolla tarkoitetaan pääomalla hankittujen tuotantovälineiden suhdetta elävään työvoimaan, joka noita tuotantovälineitä käyttää. Tuo suhde ei suinkaan ole aina samanlainen, vaan muuttuu jatkuvasti, kuten jo edellä mainittiin. Mitä pitemmälle kapitalistinen tuotanto on jossain maassa kehittynyt, sitä korkeampi siellä on pääoman teknillinen kokoonpano, t.s. sitä enemmän siellä käytetään koneita ja muita tuotantovälineitä, ja sitä vähemmän suhteellisesti elävää työvoimaa, työläisiä, määrätyn tuotepaljouden valmistamiseen. Samanlainen eroavaisuus on kussakin maassa havaittavissa eri tuotannonalojen välillä ja taas kullakin tuotannonalalla eri tuotantolaitosten välillä. Esim. meillä on teknillinen kokoonpano paljon alhaisempi kuin USA:ssa, mutta maamme paperiteollisuudessa se on paljon korkeampi kuin esim. kutomateollisuudessa ja siinä taas korkeampi kuin huonekaluteollisuudessa j.n.e.

Tämän tapaisen kehityksen todistamiseksi ei tarvitse

turvautua tilastoihin, jokainen talouselämää seurannut, jokainen teollisuustyöläinen tietää omasta kokemuksestaan, että melkein kaikilla tuotannon aloilla on meidänkin maassamme otettu yhä enemmän koneita käytäntöön, jotka tarvitsevat enemmän käyttövoimaa (v. 1920 teollisuuden käyttövoima oli 296.417 hv., v. 1943 jo 1.137.807 hv., lisäys 284 %) ja jalostavat enemmän raaka-aineita, mutta työläisten lukumäärä kohoaa sen sijaan paljon hitaammin, meillä vv. 1920—43 vain 60 %:lla.

Mutta pääoman kokoonpanoa voi tarkastella myös toiselta kannalta pitäen silmällä, miten pääoma arvona jakaantuu tuotantovälineiden hankkimiseen käytettyyn osaan, pysyvään pääomaan ja työvoiman ostamiseen käytettyyn osaan eli vaihtelevaan pääomaan. Suhdetta pysyvän pääoman ja vaihtelevan pääoman arvojen suuruuden välillä nimitetään *pääoman arvokokoonpanoksi*.

Pääoman teknillisen ja arvokokoonpanon välillä on olemassa läheinen vuorovaikutus. Pääoman teknillisessä kokoonpanossa tapahtuvat muutokset aiheuttavat muutoksia myös arvokokoonpanossa. Pysyvän ja vaihtelevan pääoman välistä suhdetta, sikäli kuin sen määrää teknillinen kokoonpano ja sikäli kuin se kuvastaa teknillisessä kokoonpanossa tapahtuneita muutoksia, nimitetään *pääoman elimelliseksi kokoonpanoksi*. Ellei nimenomaan toisin sanota, tarkoitetaan pääoman kokoonpanosta puhuttaessa sen elimellistä kokoonpanoa, jonka merkitsemme kaavalla: c:v.

Kapitalismin kehittyessä kohoaa pääoman elimellinen kokoonpano, joka on luonnollista, koska olemme todenneet, että sen teknillinenkin kokoonpano kohoaa. Tosin elimellinen kokoonpano ei kohoa lähimainkaan niin nopeasti kuin teknillinen kokoonpano, sillä työn tuottavuuden lisääntyessä alenee tuotantovälineiden arvo joskus nopeammin kuin työvoiman arvo (tai työläisen olemassaololle välttämättömien kulutushyödykkeiden arvo), jolloin arvokokoonpano ja niin ollen myös elimellinen kokoonpano kohoaa hitaammin kuin teknillinen.

Käytettävissämme on ainoastaan yksi laskelma pääoman elimellisen kokoonpanon muutoksista. Sen on laatinut professori Varga USA:n teollisuudesta.

Vuodet	Pääoman elimellinen kokoonpano (c:v)
1899	4,5:1
1909	4,9:1
1919	5,0:1
1925	5,4:1
1929	5,5:1

Laskelmasta näemme, että pääomasta yhä suurempi osa käytettiin tuotantovälineiden hankkimiseen ja yhä pienempi osa työpalkkoihin.

Tällä pääoman elimellisen kokoonpanon kohoamisella on hyvin ratkaiseva merkitys työläisten asemaan. Sen käsittämiseksi on syytä ensin tarkastaa, miten työläisten asema muuttuu pääoman kasaantuessa, jos *elimellinen kokoonpano pysyisi muuttumattomana*.

Sellainen ilmiö oli todella havaittavissa kapitalistisen tuotantotavan alkuaikoina, jolloin teknillinen kehitys oli hyvin hidasta ja kasattu pääoma jakaantui pitkien ajanjaksojen kuluessa samassa suhteessa pysyväksi ja vaihtelevaksi. Siitä oli seurauksena, että vaihtelevan pääoman määrä lisääntyi, ja kun tuotantoa voitiin laajentaa ainoastaan työvoimaa lisäämällä, lisääntyi sen kysyntä aika ajoin nopeammin kuin väestön kasvun aiheuttama tarjonta. Silloin kohosi työvoiman hinta, t.s. työpalkat. Tosin työpalkkojen kohoaminen silloinkaan ei voinut ylittää määrättyä rajaa. Jos ne kohosivat niin paljon, että lisätyöaika jäi kovin lyhyeksi ja vastaavasti lisäarvon määrä supistui huomattavasti, hidastui pääoman kasaaminen niin kauaksi aikaa, että

työvoiman tarjonta vastasi tai ylitti kysynnän ja palkat laskivat.

Niin ollen ei työvoiman hinta voi koskaan kohota niin korkeaksi, että se asettaisi uhanalaiseksi kapitalistista riistoa, lisäarvon tuotantoa ja kasaantumista. Työpalkkojen väliaikaisesti kohotessakin säilyy pääoman ja palkkatyön välinen vastakohta, tai tarkemmin sanoen se laajenee entisestään, koska palkkojen kohoamisen syynä on pääoman kasaantuminen, t.s. sen herruuden lujittuminen.

Todettakoon lisäksi, että työväenluokan oloissa tapahtuneet muutokset eivät ole seurausta sen lukumäärässä tapahtuneista muutoksista, vaan pääoman kasaantumisesta. On nimittäin muistettava, että kapitalistit eivät osta työvoimaa mieskohtaisiksi palvelijoikseen, vaan lisäarvon tuotantoa varten; supistuipa työläisten luku kuinka pieneksi tahansa, olipa työvoiman tarjonta miten niukkaa hyvänsä, koskaan eivät työpalkat voi kuitenkaan kohota niin suuriksi, että lisäarvon tuotanto lakkaisi, koska jo paljon sitä ennen lakkaisi pääoman kasaantuminen ja siten myös työvoiman kysyntä. Työläinen rikastuttaa työllään kapitalistia eikä koskaan saa muuta kuin työpalkkansa, joka ei silloinkaan, kun se on suhteellisen korkea, pelasta häntä palkkatyöläisen asemasta.

Edellä kuvattu pääoman kasaantuminen elimellisen kokoonpanon pysyessä muuttumattomana oli ominaista ainoastaan kapitalistisen kehityksen alkutaipaleelle, ennen teollista vallankumousta. Koneellisen suurteollisuuden aikana sen sijaan tapahtuu jatkuvaa kumousta tuotantovälineissä, kapitalistit ottavat käytäntöön yhä parempia ja yhä suuremman määrän koneita, joilla jalostetaan entistä enemmän raaka-aineita samassa ajassa, ja tämä tekniikan alalla tapahtuva kumous merkitsee samalla valtavaa työn tuottavuuden lisääntymistä, kukin työläinen valmistaa entistä enemmän tuotteita, t.s. kuluttaa tuotannossa yhä suuremman määrän sekä koneita että raaka-aineita. Se puolestaan merkitsee

pääoman teknillisen ja vastaavasti myös arvokokoonpanon kohoamista. Kasatusta pääomasta käytetään aina vain suurempi määrä tuotantovälineiden hankkimiseen ja suhteellisesti yhä pienempi määrä työvoiman ostamiseen.

Tämä kehitys on ristiriitainen. Tiedämme, että ainoastaan työläisten työ luo lisäarvoa, mutta kuitenkin jokainen kapitalisti pyrkii vähentämään elävän työn osuutta tuotannossa pienimpään mahdolliseen määrään. Näyttää siis siltä, että kapitalistit pääoman elimellistä kokoonpanoa kohottamalla supistavat lisäarvon määrää kokonaispääomaan verraten. Niin todella tapahtuukin. Mutta kukin yksityinen kapitalisti tekee sen saadakseen väliaikaisesti ylimääräistä lisäarvoa, jota uuden koneen tai uuden työmenetelmän käytäntöön ottaminen hänelle tuottaa niin kauan, kunnes tuo uudistus on tullut yleiseksi k.o. alalla. Toiseksi kiihottaa kapitalisteja teknillisiin parannuksiin määrättyinä aikoina työpalkkojen kohoaminen, pyrkimys korvata heidän mielestään kallis elävä työ halvemmalla konetyöllä. Lisäksi teknillisestä kehityksestä johtuva työn tuottavuuden kohoaminen jollakin teollisuusalalla pakottamalla pakottaa vastaaviin uudistuksiin kaikilla sen kanssa yhteydessä olevilla aloilla. Esimerkkinä olemme jo aikaisemmin maininneet, miten kehruukoneen keksiminen pakotti ottamaan käytäntöön kutomakoneen ja miten se taas puolestaan antoi sysäyksen konerakennusteollisuuden ja raudantuotannon kehittymiselle.

Tapahtuivatpa uudistukset mistä syystä tahansa, tulos on aina sama, pääoman elimellisen kokoonpanon kohoaminen, vaihtelevan pääoman suhteellinen väheneminen.

P ä ä o m a n k e s k i t t y m i n e n (konsentratio). Koneiden käytäntöön ottaminen, tieteellisten työmenetelmien käyttäminen teollisuudessa ja maataloudessa ja laajan yhteistoiminnan kaikki edut ovat mahdollisia ainoastaan sillä ehdolla, että tuotantovälineet keskittyvät yhä suuremmissa määrissä suhteellisen harvojen kapitalistien käsiin. Tämä

keskittyminen saa alkunsa jo yksinkertaisen tavaratalouden aikana, muodostaen siten kapitalistisen tuotantotavan perustan, ja se jatkuu yhä laajenevassa mitassa koko kapitalistisen tuotantotavan ajan.

Pääomien keskittyminen on hyvin monimutkainen prosessi. Toisaalta se tapahtuu aina pääoman kasaantuessa, kun anastettua lisäarvoa liitetään vanhaan pääomaan, mutta toisaalta tapahtuu jatkuvasti kasattujen pääomien hajoamista m.m. kapitalistiperheiden omaisuuden jakaantuessa perheenjäsenten kesken ja uusien pääomien muodostumista uusia yrityksiä perustettaessa. Niin ollen voi pääoman kasaantuminen johtaa myös kapitalistien lukumäärän lisääntymiseen, vaikka tavallisesti vastakkaiseen suuntaan vaikuttavat tekijät sen estävätkin, kuten tulemme heti näkemään.

Jos määrittelisimme lyhyesti pääoman keskittymisen tässä marxilaisessa mielessä, niin määritelmä kuuluisi: pääoman keskittyminen on yksityisten pääomien suurenemista, joka aikaansaadaan liittämällä lisäarvoa pääomaan, kapitalisoimalla sitä. Keskittyminen on siis pääoman laajennettua uusintamista.

Miten nopeasti pääoman keskittyminen voi tapahtua meidänkin suhteellisen pienissä oloissamme, osoittaa esim. A. Ahlström Oy:n kehitys. Liikkeen perustaja Antti Ahlström aloitti liiketoimensa 1840-luvulla varsin vaatimattomin varoin. Pääoman alkuperäinen kasaantuminen suoritettiin omalaatuisella tavalla, solmimalla avioliitto 15 vuotta vanhemman varakkaan lesken kanssa. Aluksi A. Ahlström harjoitti puutavaran vientiä ja viljan tuontia. Voimakas nousu alkoi 1860-luvun nälkävuosien aikana, jolloin ulkomailta halvalla ostettua viljaa vaihdettiin katojen köyhdyttämien talonpoikien metsiin. Liike paisui nopeasti, seuraavalla vuosikymmenellä Ahlström ostaa useita teollisuuslaitoksia ja laajoja maatiloja metsineen. Kun Antti Ahlström kuoli v. 1896, oli hänen perustamansa liike jo Suomen suurimpia. Se omisti 14 sahaa, 4 rautaruukkia, 60.000 ha metsää, maatiloja ja koskia, yhteensä 9 miljoonan kultamarkan arvosta. V. 1907 liike muutettiin perheyhtiöksi, jonka osakepääoma oli 7 miljoonaa markkaa. Myöhemmin on sitä moneen otteeseen korotettu vapaaosakkeita jakamalla, niin että se v. 1942 teki 224 miljoonaa. Osakepääoma ei kuitenkaan anna oikeata kuvaa tämän konserniksi kehittyneen yrityksen omaisuudesta, jonka jo v. 1925 muodosti 38 tuotantolaitosta, 172,000 ha maata y.m. Konsernin palveluksessa oli mainittuna aikana 12,000 työläistä, ja sen puutavaratuotanto 1930-luvun loppupuolella 80,000 standarttia, paperiteollisuustuotannon tehdessä 60,000 tonnia puuhioketta, 65,000 tonnia selluloosaa ja 83,000 tonnia paperia. Omaisuustase oli v. 1940 (mukaanluettuna tytäryhtiö Karhula Oy.) 1,178 miljoonaa markkaa.[1])

Jo tämä pieni esimerkki antaa hyvän kuvan siitä, minkälaisia lisäarvomääriä meidänkin maassamme tuotetaan, miten paljon niistä muutetaan pääomaksi, kasataan ja miten tuon prosessin tuloksena pääomat keskittyvät valtavan suuriksi.

Pääomien yhteenkokoontuminen (sentralisatio). Kun edellä selostamamme pääoman keskittyminen merkitsee yksityisten pääomien laajenemista lisäarvoa kasaamalla, niin pääoman yhteenkokoontuminen sitä vastoin merkitsee jo olemassa olevien yksityisten pääomien itsenäisyyden hävittämistä ja monien pienien ja keskisuurien pääomien muuttamista yhdeksi tai muutamiksi suuriksi pääomiksi. Se voi tapahtua vapaaehtoisesti, siten, että kapitalistit yhdistävät pääomansa perustaen osakeyhtiön. Mutta tavallisimmin se tapahtuu siten, että voimakkaimmat, t.s. suurimpia pääomia omistavat kapitalistit, joiden tuotantolaitokset työskentelevät edullisemmilla ehdoilla, tuhoavat tavaroittensa halpuudella heikommat kilpailijansa, saattavat ne vararikkoon ja anasta-

[1]) Kyösti Järvinen: Vientiorganisation kehitys Suomessa.

vat haltuunsa niiden tuotantovälineet, tehtaat, raaka-aine- ja tuotevarastot taikka sitten pakottavat ne liittymään osakkaina yritykseensä, jolloin määräysvalta tietysti siirtyy suurkapitalistille. Eräänä osoituksena tästä pääomien yhteenkokoontumisesta on kapitalististen maiden vararikkotilastot, joista esitämme seuraavassa pari.

Vararikkoutuneiden pienkapitalistien lukumäärä USA:ssa [1])

Vuodet	Vararikkoja vuosittain
1877—1913	14,000
1920	15,000
1923	34,400
1925	44,400
1927	48,300
1929	57,000

Suomessa vastaavat luvut ovat tietysti paljon vaatimattomammat, mutta ainakin yhtä kuvaavat, kuten seuraavasta ilmenee:

Kauppa- ja teollisuusyritysten vararikot Suomessa vv. 1889—1944 [2])

Vuodet	Vararikkoja	Vuodet	Vararikkoja
1889—1890	277	1930	879
1911—1915	1790	1931	1056
1916—1920	242	1935	304
1922	444	1939	233
1925	420	1944	28

[1]) Varga: Yleismaailmallinen talouspula, s. 103. Venäjänk. painos 1930. — [2]) Suomen tilastollinen vuosikirja.

Suomen vararikkotilasto todistaa vakuuttavasti, että meilläkin sadat pienet ja keskisuuret kapitalistit joutuvat vuosittain suurkapitalistien saaliiksi. Asiaa ei tietysti muuta se, että sadat muut puolestaan yrittävät pienten säästöjensä ja luoton turvin perustaa omia yrityksiään, sillä suurin osa heistäkin tuhoutuu taas jonkun ajan kuluttua menetettyään säästönsä. Samalla siitä käy selville, miten talouspula (esim. vv. 1930—31) jouduttaa tuota prosessia. Sivumennen todettakoon, että sodat eivät ole edullisia ainoastaan suurkapitalisteille, vaan myös pienille ja keskisuurille ainakin sikäli, että tekevät niille mahdolliseksi lopettaa toimintansa kapitalisteina ilman vararikkoa ja luovuttaa "vapaaehtoisesti" yrityksensä suurpääomalle.

Kilpailun rinnalla jouduttaa pääomien yhteenkokoontumista kapitalistisen kehityksen synnyttämä luottotoimi, joka kasaantumisen vaatimattomasta apulaisesta on paisunut jättiläispankkien muodostamaksi koneistoksi, jonka avulla kootaan yhteiskunnan kaikki vapaat rahavarat suurpääoman käytettäväksi ja vaikutetaan ratkaisevasti sen eduksi kilpataistelussa pieniä ja keskisuuria pääomia vastaan ja joudutetaan valtavasti pääomien yhteenkokoontumista.

On varmaa, että jos pääomien laajeneminen tapahtuisi yksin kasaantumisen aiheuttaman keskittymisen muodossa, niin tuotannon kehitys olisi ollut paljon hitaampaa. Vasta kilpataistelun, luoton ja osakeyhtiöiden perustamisen ansiosta tapahtunut pääomien yhteenkokoontuminen on tehnyt mahdolliseksi sellaisten jättiläismäisten yksityisten pääomien muodostumisen, joita vaaditaan nykyaikaisten suurten tuotantolaitosten, rautateiden, kanavien y.m.s. rakentamiseen.

Pääomien yhteenkokoontumisesta antaa luotettavimman kuvan osakeyhtiöiden, erityisesti suurimpien osakeyhtiöiden lukumäärän, pääomien ja niissä työskentelevien työläisten luvun ja niiden valmistamien tuotteiden määrän lisääntyminen kaikissa kapitalistisissa maissa. Koska kuiten-

kin joudumme esittämään k.o. tietoja toisessa yhteydessä, tyydymme tässä ainoastaan toteamaan, että Suomessa on osakeyhtiöiden lukumäärä lisääntynyt tämän vuosisadan aikana 991:stä (v. 1900) 17,045:een (v. 1944) ja niiden osakepääomat 267 miljoonasta 15,9 miljardiin markkaan. Mainittakoon erikseen kaikkein suurimpien osakeyhtiöiden kehitys, sellaisten, joiden osakepääoma on yli 50 milj. markkaa. V. 1900 ei niitä ollut maassamme vielä lainkaan, v. 1944 niitä oli 48 eli 0,28 % kaikista osakeyhtiöistä, mutta niiden yhteinen osakepääoma oli 7,149 miljoonaa eli 45 % kaikkien osakeyhtiöiden osakepääomasta.

Saadaksemme vielä jonkinlaisen käsityksen myös tuotannon keskittymisestä, tutustumme seuraavaan USA:n oloja kuvaavaan taulukkoon:

USA:ssa oli kutakin tuotantolaitosta kohti keskimäärin:

	v. 1869	v. 1879	v. 1889	v. 1899	v. 1909	v. 1919
työläisiä	8,1	10,7	12,0	20,5	24,6	31,3
pääomaa (1000 doll.)	6,7	11,0	19,0	43,1	68,7	154,1
tuotanto (1000 doll.)	16,8	21,1	26,4	54,9	77,0	215,1

Tässä on syytä panna merkille myös pääoman elimellisen kokoonpanon ja työn tuottavuuden voimakas kohoaminen. Kun työläisten lukumäärä lisääntyi 50:ssä vuodessa nelinkertaiseksi, niin kutakin yritystä kohti tuleva pääoma lisääntyi 23-kertaiseksi ja valmistettujen tuotteiden arvo 13-kertaiseksi.

Samantapainen kehitys on tapahtunut kaikissa kapitalistisissa maissa. Suuret tuotantolaitokset tunkevat alalta toisensa jälkeen syrjään pienet ja keskikokoiset yritykset, muutamien harvojen kapitalistien käsiin keskittyvät valtavat pääomat, joiden avulla riistetään satoja tuhansia työläisiä.

Kun pääomien ja tuotannon keskittyminen on ehtinyt riittävän pitkälle, synnyttää se väistämättömästi monopolipääoman herruuden.

Suhteellinen liikaväestö

Työttömyys on kaikissa kapitalistisissa maissa eräs työväenluokan pahimpia vitsauksia. Yksityisestä työläisestä, joka ei tunne kapitalistisen tuotantotavan kehityslakeja, näyttää työttömäksi joutuminen onnettomalta sattumalta. Tavallisesti on syynä tuotannon supistaminen siinä tehtaassa, jossa hän on ollut työssä, uuden koneen käytäntöön ottaminen, yrityksen vararikko, riita mestarin tai laitoksen omistajan kanssa, poliittinen tai ammattiyhdistystoiminta j.n.e. Aivan yhtä satunnaisilta ja mieskohtaisilta näyttävät myös ne syyt, jotka häntä estävät saamasta uutta työpaikkaa. Mahdollisesti hänen ammattitaitonsa on käynyt tarpeettomaksi teknillisten muutosten vuoksi, ehkä hän on jo hiukan liian vanha tai sairaalloinen y.m.s.

Mutta nuo monet satunnaiset syyt, jotka ovat aiheuttaneet kunkin yksityisen työläisen työttömyyden, ovat todellisuudessa seurausta pääoman kasaantumisesta, sen vaikutusten ilmenemistä yksityistapauksissa. Marx todisti aikanaan, että vakinaisen työn vara-armeijan muodostuminen on väistämätön seuraus kapitalismin kehityksestä ja välttämätön kapitalismin olemassaolon ehto.

Kapitalistinen kasaantuminen kokoaa rikkauksia toisaalle ja kurjuutta toisaalle. Se lisää jatkuvasti proletariaatin lukumäärää riistämällä kilpailussa pientuottajilta niiden tuotantovälineet pakottaen ne siten myymään työvoimaansa, liittämällä työn armeijaan työläisperheen kaikki jäsenet, aikuisten miesten lisäksi myös naiset ja lapset ja vihdoin vetämällä tuotantoon yhä uusia ja lukumäärältään entistä suurempia ikäluokkia sikäli kuin ne kasvavat luonnollisen väenlisäyksen johdosta.

Näin lisääntyy proletariaatin lukumäärä, mutta samalla vähenee suhteellisesti ja usein myös absoluuttisesti se pääoman osa, vaihteleva pääoma, jolla kapitalistit ostavat työvoimaa, sillä kuten olemme nähneet, johtaa työvälineiden ja tuotantomenetelmien kehitys työn tuottavuuden kasvamiseen ja se puolestaan kutakin työläistä kohti tulevien tuotantovälineiden (koneiden ja raaka-aineiden) lisääntymiseen t.s. pääoman elimellisen kokoonpanon kohoamiseen, niin että yhä suurempi osa uudesta ja määrätyn ajan kuluttua myös vanhasta pääomasta käytetään tuotantovälineiden hankkimiseen. Jos pysyvä pääoma aluksi suhtautui vaihtelevaan kuten 1:1, niin pääoman kasaantumisen edistyessä tuo suhde muuttuu 2:1, sitten 3:1, 4:1 ja, ottaaksemme konkreettisen esimerkin, 5,5:1 kuten oli asianlaita USA:ssa jo v. 1929.

Edellä selostettu kehitys merkitsee sitä, että koska työvoiman kysyntää ei määrää koko pääoman, vaan ainoastaan sen vaihtelevan osan suuruus, niin pääoman kasaantuessa se käyttää suhteellisesti yhä vähemmän työvoimaa. Tietysti työläisten kokonaismäärä voi lisääntyäkin, mutta aina paljon hitaammin kuin kokonaispääoma lisääntyy. Tavallisesti tämä asiantila selitetään aivan päinvastoin. Kuvitellaan, että työväenluokan lukumäärä lisääntyy nopeammin kuin vaihteleva pääoma (tai kuten usein sanotaan, palkkarahasto), vaikka epäsuhde työvoiman tarjonnan ja kysynnän välillä aiheutuu siitä, että vaihteleva pääoma lisääntyy hitaammin kuin koko yhteiskunnallinen pääoma. Näin "synnyttämällään pääoman kasaantumisella työväestö siis tuottaa yhä lisääntyvässä määrässä niitä välineitä, joiden kautta suhteellisesti yhä suurempi osa siitä tulee tarpeettomaksi. Tämä on kapitalistiselle tuotantotavalle ominainen väestölaki, niinkuin todellisuudessa jokaisella erikoisella historiallisella tuotantotavalla on oma erikoinen, luonteeltaan historiallinen väestölakinsa." [1])

---

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 583.

Edellä jo totesimme, että tämä suhteellinen liikaväestö, joka muodostaa teollisuuden vara-armeijan, ei ole ainoastaan pääoman kasaantumisen tulos, vaan samalla välttämätön edellytys kapitalistiselle tuotantotavalle, nykyaikaiselle suurteollisuudelle, josta se voi ammentaa työvoimaa tuotannon laajentuessa tarvitsematta odottaa liian hitaasti tapahtuvaa luonnollisen väenlisäyksen aiheuttamaa työläisten lukumäärän lisääntymistä.

Mutta teollisuuden vara-armeijalla on vieläkin tärkeämpi tehtävä. Sen avulla pakotetaan työssä olevat työläiset suostumaan työn voimaperäisyyden kohottamiseen, työpäivän jatkamiseen ja työehtojen huonontamiseen. Kuta suurempi suhteellinen liikaväestö on, sitä vähemmän työssäolevat työläiset kykenevät puolustamaan edes entisiä saavutuksiaan, parannusten vaatimisesta puhumattakaan.

Aivan samoin vaikuttaa suhteellinen liikaväestö työpalkkoihin. Työpalkkojen heilahtelut eivät johdu työväenluokan absoluuttisesta lukumäärästä, vaan työttömien määrästä. Taloudellisen nousun aikana, jolloin vara-armeija on pienimmillään, ovat työpalkat suurimmat. Pulan aikana työttömien lukumäärä lisääntyy nopeasti, ja vastaavasti alenevat palkat, koska työssäolevat työläiset, olivatpa he kuinka hyvin järjestäytyneitä tahansa, eivät pysty estämään palkanalennuksia, sillä työttömien joukossa aina on riittävästi sellaisia, jotka ovat pakotettuja suostumaan minkälaiseen palkkaan tahansa ja valmiita astumaan palkkojen alentamista vastustavien tilalle.

Siinä on syy, miksi *kapitalistit eivät koskaan suostu työttömyyden hävittämiseen*, vaikka se olisi mahdollistakin. Todellisuudessa se ei kapitalistisen tuotantotavan aikana ole mahdollista, puhuttiinpa täystyöllisyydestä kuinka paljon tahansa. Silloinkin, kun yhteiskunnan täytyy pula-aikoina levottomuuksien välttämiseksi ryhtyä avustamaan työttömiä, vaativat kapitalistit, että avustus ei saa mennä pitemmälle kuin että työttömien ja heidän per-

heittensä näikäkuolema estetään. Esimerkkinä voimme käyttää surullisen kuuluisia "hätäapu"- tai varatöitä omassa maassamme. Niissä maksettiin ainoastaan murto-osa vapailla työmarkkinoilla maksetuista palkoista ja siten säilytettiin teollisuuden vara-armeijan merkitys, koska jokainen varatöissä olevista oli aina valmis siirtymään kapitalistien käytettäväksi, ja painosti niin ollen työssäolevia työläisiä suostumaan palkanalennuksiin ja työehtojen huonontamiseen.

Miten tärkeänä suuryrittäjät pitävät teollisuuden vara-armeijan olemassaoloa, sitä osoittaa m.m. se, että monissa kapitalistisissa maissa, erityisesti USA:ssa, mutta myös meillä on aivan avoimesti pohdittu keinotekoisen työttömyyden aikaansaamista nyt toisen maailmansodan jälkeen, ennen kuin sodan aiheuttamasta poikkeuksellisesta tilasta päästiin "normaalitilaan" riittävän laajoine työttömien armeijoineen.

Suhteellista liikaväestöä lisäävät vielä monet tähän saakka mainitsematta jääneet tai vain sivumennen mainitut seikat. Hyvin oleellinen vaikutus on työn voimaperäisyyden lisäämisellä ja ylityön teettämisellä, jotka molemmat vähentävät työvoiman kysyntää. Ylitöitä ei teetetä suinkaan vain tuotannon nousukausina, vaan erikoisen laajassa mitassa lama- ja pulakausina, jolloin laaja teollisuuden vara-armeija pakottaa työssä olevat työläiset suostumaan siihen.

Yhtä suuri merkitys on naisten ja lasten työvoiman lisääntyvällä käyttämisellä teollisuuden palveluksessa. Se alkoi rinnan koneellisen suurteollisuuden kehityksen kanssa ja on voimistunut tähän saakka kaikkialla ainakin naistyövoimaan ja monissa maissa myös lapsityövoimaan nähden.

Naistyövoiman käytön lisääntymisestä ei tarvitse lähteä etsimään esimerkkejä muista maista, niitä saamme täältäkin aivan riittävästi. Mainittakoon tässä ainoastaan lyhyesti, että teollisuustyössä olevien naisten lukumäärä oli v. 1909 25,112, mutta v. 1943 jo 92,295, joten lisäys oli 268 %, kun sen sijaan miespuolisten työntekijäin lukumäärä lisääntyi vastaavana aikana ainoastaan 48 %:lla. Tulos on ollut se, että v. 1943 työskenteli teollisuudessamme melkein sama määrä naisia kuin miehiäkin. Vaikka naisten osuus on sen jälkeen vähentynyt, niin sittenkin olemme siinä suhteessa ensimmäisillä tiloilla koko maailmassa. Mutta kehitys on kaikkialla kulkenut samaan suuntaan. Niinpä USA:ssa lisääntyi naistyöntekijäin osuus teollisuudessa vv. 1909—1939 20,6 %:sta 25,8 %:iin. Japanissa oli v. 1936 teollisuustyöläisistä naisia 44 %.

Lasten työvoiman käyttämiseen nähden on työväenluokan sitkeän taistelun ansiosta tapahtunut monissa kapitalistisissa maissa määrättyä parannusta. Niinpä meillä on alle 18-vuotisten teollisuustyö lisääntynyt paljon hitaammin kuin naisten. Vv. 1909—1943 välisenä aikana lisääntyi alle 18-vuotisten teollisuustyöläisten lukumäärä 7,412::sta 19,685:en eli 7,8 %:sta 10,7 %:iin teollisuustyöläisten kokonaisluvusta. Alle 15-vuotisten teollisuustyöläisten lukumäärä on sen sijaan pysynyt melkein samana, v. 1909 se oli 1,454 ja v. 1943 1,571 eli 0,8 % teollisuustyöläisten kokonaismäärästä. Monissa kapitalistisissa maissa on tilanne kuitenkin paljon surkeampi, niinpä Japanissa työskentelee teollisuudessa alle 16-vuotiaita 15,2 % kaikista teollisuustyöläisistä ja suunnilleen samanlaiset ovat olosuhteet Kiinassa, Intiassa y.m.

Naisten ja lasten työvoiman käyttäminen alentaa työvoiman arvoa, koska työläisperheen ylläpitokustannukset, jotka ennen sisältyivät perheen päämiehen palkkaan, jakaantuvat nyt useamman perheenjäsenen kesken, joten seurauksena on työpalkkojen suhteellinen aleneminen. Toiseksi naisten ja lasten työ laajentaa teollisuuden vara-armeijaa, työttömyyttä ja heikentää siten myös työssäolevien työläisten mahdollisuuksia taistella palkkojensa ja työehtojensa parantamiseksi.

Suhteellisen liikaväestön kolme esiintymismuotoa. Niin monivivahteista kuin työttömyys

voi ollakin, niin sittenkin se esiintyy pysyväisesti kolmessa muodossa, joita seuraavassa lyhyesti tarkastelemme.

1) Juokseva liikaväestö on ominaista kaupungeille ja teollisuuskeskuksille. Niissä joukko työläisiä vuoroin otetaan työhön, vuoroin heitetään takaisin työttömien riveihin. Vain harvat työläiset välttyvät olemasta työttöminä tai osatyöttöminä (lyhennetty työpäivä tai -viikko). Niinpä Saksassa neljän vuoden aikana (vv. 1929—1933) keskimäärin joka neljäs työläinen oli työttömänä. Monissa maissa käytetään määrätyillä teollisuusaloilla pääasiassa hyvin nuorta ammattitaidotonta työvoimaa, joka erotetaan sen tullessa täysi-ikäiseksi ja siten lisätään jatkuvasti teollisuuden vara-armeijaa sellaisilla aineksilla, jotka ammattitaidottomuutensa vuoksi vain vaivoin löytävät uusia työmahdollisuuksia.

Vielä yleisempi on keski-ikäisten ja sitä vanhempien työläisten joutuminen työttömiksi normaaliaikoinakin, pulakausista puhumattakaan. Monet teollisuusalat eivät mielellään pidä 35—40 vuotta vanhempia työläisiä, vaan erottavat ne loppuunkulutettuina. Kerrotaanpa meidänkin maassamme erään teollisuudenharjoittajain järjestön ennen sotaa kieltäneen jäseniään ottamasta työhön yli 40-vuotiaita työläisiä.[1] USA:ssa vv. 1931—1932 Länsi-Virginian ja Kentuckyn osavaltioiden kaivostyöläisten keskuudessa suoritettu tutkimus osoitti, miten vanhempien ikäryhmien keskuudessa on työttömiä paljon enemmän kuin nuorempien, kuten näkyy tuon tutkimuksen tuloksista:

Ikäryhmät	Ryhmässä työläisiä % kaikista	Ryhmässä työttömiä % kaikista työttömistä
alle 20 vuotta	8,4	1,3
20—25 vuoteen	16,9	8,5
25—35 „	30,2	28,8
35—45 „	24,4	29,1
45—55 „	14,1	22,0
yli 55 vuotta	6,0	10,3

[1]) Eero A. Vuori: Taistelu työpalkasta, s. 27.

Juoksevaa työttömyyttä ylläpitävät niin ikään tekniilliset muutokset, joita tapahtuu aina jollakin teollisuusalalla. Uusien koneiden tai työmenetelmien käytäntöön ottaminen tekee entiset ammatit tarpeettomiksi ja syöksee niiden harjoittajat työttömien joukkoon. Kutomakoneet tappoivat tuhansia käsinkutojia nälkään, latomakoneet tekivät työttömiksi suuret joukot käsinlatojia, höyry- ja sähkövasarat vapauttivat joukon seppiä j.n.e. Nämä työttömiksi joutuneet eivät menetä ainoastaan työtään, vaan myös ammattinsa, painuvat alemmalle asteelle, tavallisesti sekatyöläisiksi, koska uuden ammatin oppiminen on tavallisesti ylivoimainen tehtävä jo keski-ikäisellekin, perheelliselle miehelle.

Pahinta työväenluokalle on kuitenkin se, että tämä juokseva työttömyys on kaikissa kapitalistisissa maissa laajentunut ja erikoisesti tämän vuosisadan aikana, s.o. kapitalismin siirryttyä imperialistiseen vaiheeseen, se on muuttunut kroonilliseksi. Se ilmenee seuraavista tilastoista:

Työttömyys Englannin teollisuustyöläisten keskuudessa

(%:ssa ammatillisesti järjestäytyneistä ja vakuutetuista)

Vuosi	Työttömiä	Vuosi	Työttömiä	Vuosi	Työttömiä
1851	3,9 %	1895	5,8 %	1918	0,8 %
1852	6,0 „	1896	3,3 „	1919	2,4 „

Vuosi	Työttömiä	Vuosi	Työttömiä	Vuosi	Työttömiä
1853	1,7 „	1897	3,3 „	1920	2,4 „
1854	2,9 „	1898	2,8 „	1921	17,0 „
1855	5,4 „	1899	2,0 „	1922	14,3 „
1856	4,9 „	1900	2,5 „	1923	11,7 „
1857	6,1 „	1901	3,3 „	1924	10,3 „
1858	11,9 „	1902	4,0 „	1925	11,3 „
1859	3,8 „	1903	4,7 „	1926	12,5 „
1860	1,9 „	1904	6,0 „	1927	9,7 „
1861	5,2 „	1905	5,0 „	1928	10,8 „
1862	8,4 „	1906	3,6 „	1929	10,4 „
1863	6,0 „	1907	3,7 „	1930	16,1 „
1864	2,7 „	1908	7,8 „	1931	21,3 „
1865	2,1 „	1909	7,7 „	1932	22,1 „
1866	2,2 „	1910	4,7 „	1933	19,9 „
1867	7,4 „	1911	3,0 „	1934	16,7 „
1868	7,9 „	1912	3,2 „	1935	15,6 „
1869	6,7 „	1913	2,1 „	1936	12,9 „
1870	3,9 „	1914	3,3 „	1937	10,6 „
1871	1,6 „	1915	1,1 „	1938	12,5 „
1872	0,9 „	1916	0,4 „	1939	10,3 „

Erikoisen havainnollisen kuvan kapitalistisen kehityksen suunnasta saa vertaamalla ensimmäistä ja toista saraketta kolmanteen. Ennen ensimmäistä maailmansotaa ei työttömien lukumäärä koskaan kohonnut lyhyitä pula-aikoja lukuunottamatta yli kymmenen prosentin, vaan pysytteli tavallisesti alle viiden. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisenä aikana se kuitenkin oli yhtä vuotta lukuunottamatta yli kymmenen prosentin, kohoten yleismaailmallisen pulan aikana 1/5—1/4 työläisten koko luvusta. Lisäksi on otettava huomioon, että tämäkään tilasto ei käsitä lähimainkaan kaikkia työttömiä.

Työttömyys USA:ssa vv. 1900—1941

Vuosi	Työttömiä miljoonaa	Vuosi	Työttömiä miljoonaa	Vuosi	Työttömiä miljoonaa	Työttömiä %:a ammat järjestäytyneistä
1900	0,8	1914	1,9	1930	4,8	14,5
1901	0,6	1915	1,8	1931	8,7	19,1
1902	0,6	1916	0,8	1932	13,2	23,8
1903	0,6	1917	0,8	1933	13,7	24,3
1904	0,9	1918	0,7	1934	12,1	20,9
1905	0,6	1919	0,9	1935	11,3	18,5
1906	0,6	1920	0,9	1936	10,1	13,3
1907	0,7	1921	2,9	1937	8,3	10,5
1908	1,7	1922	2,3	1938	10,9	15,3
1909	0,9	1923	1,0	1939	10,2	10,7
1910	0,8	1924	1,5	1940	9,4	10,0
1911	1,0	1925	1,1	1941	5,0	—
1912	0,8	1926	1,0			
1913	0,9	1929	1,9			

Kuten edellinenkään, ei tämä tilasto käsitä lähimainkaan kaikkia työttömiä. Kuitenkaan emme voi tehdä siihen muita korjauksia kuin liittää e.m. työttömiin osatyöttömät (sellaiset, jotka työskentelivät vain muutamia päiviä viikossa), joita USA:ssa vv. 1931—1939 oli keskimäärin 1/5 ammatillisesti järjestäytyneistä. Puutteellisenakin tilasto kuitenkin osoittaa, että laaja kroonillinen työttömyys on myös USA:ssa muodostunut, tosin vähän myöhemmin kuin Englannissa.

Miten on asianlaita näissä maissa toisen maailmansodan jälkeen? Sodan aikana luonnollisesti ei työttömiä ollut sanottavasti, mutta heti sodan päätyttyä alkoi niitä ilmaantua molemmissa maissa. Englannissa oli virallisen tilaston mukaan v. 1946 392 000 työtöntä (vv. 1929—1933 työttömiä keskimäärin 1,2 miljoonaa) ja v. 1947 kuuden ensimmäisen

kuukauden aikana jo 796,000, siitä huolimatta, että armeija on vielä suurelta osalta kotiuttamatta ja sodan aiheuttamat hävitykset korjaamatta.

USA:ssa oli virallisen tilaston mukaan työttömiä v. 1946 2,270,000 ja v. 1947 kuuden ensimmäisen kuukauden aikana 2,350,000. Tähän lukuun eivät sisälly työttömät sotaveteraanit, joita oli 1,6 miljoonaa. Kun ne ja 1,760,000 osatyötöntä, jotka työskentelivät (huhtikuussa 1947) ainoastaan 1—14 tuntiin viikossa, lisätään e.m. työttömien lukuun, niin kohoaa se lähes 6 miljoonaan, vaikka ei otettaisikaan huomioon niitä lähes 6 miljoonaa, jotka v. 1947 työskentelivät ainoastaan 15—34 tuntia viikossa.

Saksan työttömyydestä mainittiin jo sivumennen aikaisemmin. Ammatillisesti järjestäytyneistä oli työttöminä ensimmäisen maailmansodan jälkeisenä aikana:

V.	%	V.	%	V.	%
1918	1,8	1923	10,2	1928	9,7
1919	3,7	1924	11,4	1929	14,6
1920	3,8	1925	8,3	1930	22,7
1921	2,8	1926	17,9	1931	34,7
1922	1,5	1927	8,8	1932	44,4

Pulan aikana oli siis Saksan teollisuustyöläisistä noin puolet työttöminä (työttömien luku korkeimmillaan oli 6,1 miljoonaa). Hitlerin johtamat fasistit tekivät yrityksen poistaa eräitä kapitalistiselle tuotantotavalle luonteenomaisia piirteitä, hävittämättä kapitalistista järjestelmää. Työttömyyden ne onnistuivatkin hävittämään väliaikaisesti ryhtymällä suurisuuntaisiin sotavarusteluihin ja alentamalla koko kansan elintason nälkärajan alapuolelle, mutta lopputuloksena kaikesta oli täydellinen romahdus. Se tapahtui nyt sodassa kärsityn tappion muodossa, mutta taloudellinen romahdus olisi tullut ilman sotaakin varsin pian.

Mitä tulee meidän maahamme, niin työttömyystilastojen surkeuden vuoksi mitään yhtenäistä kuvaa kehityksestä

tällä alalla ei ole mahdollista luoda. Pitemmältä ajanjaksolta on käytettävissä ainoastaan tilasto työnvälitystoimistojen kirjaamista työttömistä, joka käsittää ainoastaan murto-osan (esim. v. 1931 vain 1/5 virallisesta työttömyydestä) työttömien kokonaismäärästä, joka vv. 1929—33 pulan aikana nousi todellisuudessa yli sadantuhannen, vaikka virallinen tilasto kertoo sen korkeimmillaan ollessa käsittäneen vain 87,331 henkeä. Työnvälitystoimistojen tilastosta voi kuitenkin tehdä sen johtopäätöksen, että työttömyys meidänkin maassamme on ollut lisääntymässä, niin että pulan jälkeen 1930-luvulla se oli ainakin kaksi kertaa niin suuri kuin 1920-luvulla.

Kaikesta edellä sanotusta ilmenee, että kroonillinen työttömyys on kaikkien kapitalististen maiden työläisten vitsauksena.

2) Salainen liikaväestö eli maaseututyöttömyys on aivan yhtä oleellista kaikille kapitalistisille maille kuin juokseva liikaväestö, vaikka sen laajuudesta on vieläkin vaikeampi saada edes summittaistakaan käsitystä. Maaseudun suhteelliseen liikaväestöön kuuluu suurin osa pienviljelijäperheiden aikuisia lapsia, ja osa perheen päämiehistäkin, joiden työvoimaa ei joko lainkaan voida käyttää mitättömän pienessä taloudessa tai käytetään ainoastaan osittain. Mitään laskelmaa maaseudun salaisen liikaväestön suuruudesta ei maassamme ole tietääksemme laadittu. Sen sijaan Puolassa ennen sotaa laskettiin yli 50 % maaseutuväestöstä kuuluvan tähän ryhmään, Unkarissa n. 24 %. Sikäli kuin pääoma tunkeutuu maatalouteen ja saa siellä aikaan teknillisen kumouksen, sikäli se vapauttaa yhä suuremman määrän maataloustyöläisiä ja näennäisesti itsenäisiä pienviljelijöitä, jotka eivät kuitenkaan heti voi eivätkä edes haluakaan hakeutua työhön muille aloille, vaan yrittävät tulla toimeen tilapäisansioilla tai pienen maatilkkunsa tuloilla tai tavallisesti molemmilla. Mutta heti kun kaupungeissa tai teollisuusseuduilla avautuu tavallista enemmän

työnsaantimahdollisuuksia, alkaa tämä maaseudun salainen liikaväestö virrata sinne.

Tämän tosiasian valossa on aina arvosteltava maataloudessa maksettuja kurjia palkkoja. Maaseudulla esiintyvä salainen työttömyys polkee maatalous- ja esim. meillä myös metsätyöläisten palkat paljon alemmaksi kuin teollisuudessa. Se on omiaan polkemaan myös teollisuustyöläisten palkkoja sellaisissa maissa, joissa tuo salainen liikaväestö on tavallista suurempi, esim. Suomessa, koska maaseudulta siirtyy jatkuvasti teollisuuteen uutta työvoimaa, joka työvoiman tarjontaa lisäämällä painostaa teollisuustyöläisiä suostumaan alhaisiin palkkoihin.

Maaseudun salainen liikaväestö selittää myös sekä meillä että muualla niin paljon valittelua herättäneen maaltapaon. Joko kokonaan tai osittain työttömänä olevat, äärettömän pienien tulojen johdosta kurjuudessa elävät nuoret yrittävät siirtyä muualle saadakseen hiukan siedettävämmän toimeentulon, ja miksei myös vähän enemmän elämän mukavuuksia ja iloja, kuin heitä äitipuolen tavoin kohteleva maaseutu eläjilleen tarjoaa. Kokonaan harhaanjohtavaa on suurmaanomistajain väite, että maaltapako riistäisi maataloudelta välttämättömän työvoiman. Parhaimmassakin tapauksessa se riistää palkkatyövoimaa käyttäviltä suurviljelijöiltä ainoastaan mahdollisuuden teetättää työtä nälkäpalkoilla, koska se vähentää liiallista työvoiman tarjontaa. Ainoa keino maaltapakoa vastaan on maaseudun salaisen liikaväestön hävittäminen jakamalla pienviljelijöille riittävästi lisämaata, lyhentämällä maataloustyöläisten työaikaa ja kehittämällä heidän ammatillisia järjestöjään niin voimakkaiksi, että ne kykenevät kohottamaan palkat maataloudessa suunnilleen teollisuudessa maksettavien palkkojen tasolle.

3) S a l p a u t u v a k s i l i i k a v ä e s t ö k s i nimitetään sitä osaa työväenluokasta, jonka työssäolo on kaikkina aikoina epäsäännöllistä, joka joutuu ensimmäisenä erotetuksi työläisiä vähennettäessä, saa pienintä palkkaa ja on pakotettu työskentelemään kaikkein huonoimmilla ehdoilla. Oleellisen osan tästä ryhmästä muodostavat kotityöläiset ja heidän perheensä. Se saa jatkuvasti lisäaineksia niiltä tuotannonaloilta, jotka kapitalistinen suurteollisuus työntää kilpailussa syrjään. Salpautuva liikaväestö lisääntyy sitä mukaa, kun pääoman kasaantuminen edistyy tehden osan työläisistä tarpeettomaksi.

Kaikkein huonoimmin palkattujen ammatitaidottomien, työttömien armeijaan melkein vakinaisesti kuuluvien työläisten joukosta, jotka kurjuuden ja sitä seuraavien sairauksien johdosta tulevat usein työkyvyttömiksi jo keski-ijässä, erottautuu jatkuvasti ryhmä, joka ei enää edes halua etsiä työtilaisuutta, vaan elättää itsensä rikoksilla, varastaen, harjoittaen prostitutiota j.n.e. Varsin lähellä tätä ryhmää ovat kerjuulla ja muilla sellaisilla keinoilla itseään elättävät. Tämä n.s. ryysyköyhälistö täyttää suurkaupunkien kurjimmat korttelit, vankilat ja työlaitokset. Sen lukumäärä kasvaa etenkin talouspulien aikana pelottavan suureksi. Niinpä Saksassa ennen pulaa laskettiin olleen 1½ miljoonaa, mutta pulan aikana kokonaista 3 miljoonaa ja Englannissa 1½ miljoonaa ryysyköyhälistöön kuuluvaa. Intiassa väitettiin tämän ryhmän käsittäneen pulan aikana 110 miljoonaa henkeä [1]) ja Kiinassa jo v. 1925 vieläkin enemmän, tarkemmin sanoen 170 miljoonaa. [2])

Johtopäätöksenä suhteellisen liikaväestön lisääntymisestä kaikissa kapitalistisissa maissa voimme yhtyä Marxin määritelmään:

"Kuta suurempi on yhteiskunnallinen rikkaus, toimiva pääoma, sen lisääntymisen laajuus ja voima, ja siis myös proletariaatin absoluuttinen määrä ja sen työn tuotantovoima, sitä suurempi on teollisuuden vara-armeija."[3])

---

[1]) H. R. Soni: Indian Industry and its Problems, v. I. Bombay 1932

[2]) Wochenbericht des Instituts für Konjunkturforschung 10. II. 1932

[3]) Marx: Pääoma I, s. 595.

Pääoman kasaantuminen ja työväenluokan kurjistuminen

Pääoman kasaantumista tutkiessamme huomasimme, että kapitalistisen yhteiskunnan tuotantovoimien kasvua seuraa suhteellisen liikaväestön ja samalla myös työtätekevien puutteen ja kurjuuden kasvaminen. "Tämä on kapitalistisen kasaantumisen ehdoton, yleinen laki" [1]), väittää Marx. "Samassa määrässä kuin pääoma kasaantuu, täytyy työläisen aseman, olipa hänen palkkansa millainen hyvänsä, korkea tai alhainen, huonontua." [2])

Tämä Marxin esittämä ajatus, että kapitalistinen kehitys tuo mukanaan työväenluokan aseman huononemisen, sen kurjistumisen, on esittämisestään saakka saanut osakseen kiivasta vastustusta porvariston taholta, ovatpa tuohon vastustukseen yhtyneet monet työväenliikkeen teoreetikotkin. Eräät viimeksi mainituista, m.m. Bernstein, ovat kieltäneet koko kurjistumisteorian, eräät taas, m.m. Kautsky myöhemmällä kaudellaan, myönsivät tosin työväenluokan suhteellisen kurjistumisen, mutta eivät sen ehdotonta, absoluuttista kurjistumista. Emme voi selostaa niitä väitteitä, joita kurjistumisteoriaa vastaan on esitetty, eikä se ole edes tarpeellistakaan, sillä siksi tunnettuja ne ovat. Tyydymme seuraavassa kiinnittämään huomion niihin ilmiöihin, jotka todistavat kurjistumisteorian kaikista vastaväitteistä huolimatta pitävän paikkansa.

Työväenluokan suhteellisella kurjistumisella tarkoitetaan sitä, että sen osuus, jonka se työpalkan muodossa saa kapitalisteilta, vähenee jatkuvasti koko yhteiskunnan ja erikoisesti kapitalistiluokan tuloihin verrattuna.

Tämä seikka on niin ilmeinen, ettei sitä kiellä kukaan vähänkään vastuuntuntoinen taloustieteilijä tai sosiologi, semminkin kun se on niin helposti todistettavissa niissä

[1]) ja [2]) Marx: Pääoma s. 595 ja 596.

maissa, joissa julkaistaan pätevästi laskettuja tietoja kansallistulojen ja -omaisuuden jakaantumisesta. Esitämme seuraavassa muutamia noihin tietoihin perustuvia laskelmia.

Työläisten osuus Englannin kansallistuloista [1])

V. 1843	45,6 %	V. 1891	42,7 %
„ 1866	43,5 „	„ 1903	38,3 „
„ 1884	41,4 „	„ 1905	38,0 „

Vuoden 1905 jälkeen eivät työläisten suhteelliset tulot ole suinkaan suurentuneet, vaan päinvastoin, jota todistaa m.m. se, että vv. 1928—29 julkaistujen tietojen mukaan henkilöt, joiden vuositulot olivat yli 1.000 puntaa, muodostivat 1,5 % kaikista tulon nauttijoista, mutta heidän osalleen tuli 22,5 % kansallistuloista, kun taas alle 125 punnan tuloja nauttivia oli 61,5 % kaikista, mutta heidän yhteiset tulonsa tekivät ainoastaan 31,6 % kansallistuloista.

Englannin kansallisomaisuus jakaantui vv. 1928—29 julkaistujen laskelmien mukaan siten, että köyhin väestönosa, jonka lukumäärä oli 76 % koko väestöstä, omisti 7,6 kansallisomaisuudesta, keskikerros, lukumäärältään 22,4 % väestöstä omisti 24,4 % kansallisomaisuudesta ja rikkaiden ryhmä, 1,6 % väestöstä, omisti 68 % kansallisomaisuudesta. Tuskinpa tarvinnee selvempää todistusta työväenluokan suhteellisesta kurjistumisesta. Lähes 200 vuotta kestäneen valtakautensa aikana on kapitalismi johtanut siihen, että kansallisomaisuus samoin kuin kansallistulotkin jakaantuvat epätasaisemmin kuin koskaan aikaisemmin, pieni ryhmä rikkaita, kapitalisteja ja suurtilanomistajia saa melkein kaiken hyödyn yhteiskunnallisen tuotannon tuloksista.

[1]) Solntsev: Työpalkka jakoprobleemina, s. 169, venäjänkielinen painos v. 1925.

Mutta ehkäpä Englanti tekee poikkeuksen, ehkä muissa kapitalistisissa maissa on työläisten osuus kansallistuloista ja kansallisomaisuudesta päinvastoin lisääntynyt. Niin ei ole asianlaita. Voimme osoittaa sen vaikkapa USA:n kohdalta, jossa työläisten elintaso on ollut ja on vieläkin korkeampi kuin muissa kapitalistissa maissa. Jos työläisten osuus kansallistuloista v. 1899 merkitään sadaksi, niin v. 1904 se oli enää 91 %, v. 1909 70 % ja v. 1919 65 %, t.s. se supistui 20 vuoden aikana 35 %, siitä huolimatta, että työläisten lukumäärä lisääntyi suhteellisesti paljon enemmän kuin muiden kansankerrosten.[1]) Ettei tilanne ole sen jälkeen muuttunut työtätekeville edullisemmaksi, sen todistavat tiedot vuodelta 1929, jolloin USA:ssa oli 27,5 miljoonaa perhettä. Viralliset laskelmat osoittivat, että keskinkertaisen työläisperheen minimimenot olivat 2,348 dollaria. Kuitenkin 60 % perheistä sai k.o. vuonna tuloja alle 2.000 dollaria ja n. 12 miljoonalla perheellä, s.o. 42 % kaikista, olivat vuositulot alle 1.500 dollarin. Viimeksi mainitun ryhmän yhteiset vuositulot olivat n. 10 miljardia dollaria, eli suunnilleen saman verran kuin sai 36.000 sellaista perhettä, joiden kunkin vuositulot kohosivat yli 75.000 dollarin vuodessa. Niin ollen 0,1 % väestöstä sai saman verran tuloja kuin 42 %.

USA:n kansallisomaisuuden jakaantumisesta on sanottava aivan samaa. 1860-luvulla köyhin väestönosa, jonka lukumäärä oli 65 % koko väestöstä, omisti 6,5 % maan kansallisomaisuudesta, mutta 2 % rikkaita omisti 56,9 % kansallisomaisuudesta. 20 vuotta myöhemmin oli köyhimmän väestönosan hallussa sen suhteellisen lukumäärän lisääntymisestä huolimatta enää 5 % kansallisomaisuudesta, kun taas rikkaimpien osuus vastaavasti lisääntyi 66,6 %:in.

Vielä välittömämmin kertoo työväenluokan suhteellisesta

[1]) J. ja M. Kuczynski: Tehdastyöläinen Amerikan taloudessa, s. 22. venäjänkielinen painos v. 1930.

kurjistumisesta suhteellisen (relatiivisen) työpalkan aleneminen. Kuten muistatte, tarkoitetaan suhteellisella työpalkalla palkan suhdetta kapialistien voittoon. Esitämme seuraavassa suhteellisen työpalkan kehitystä muutamissa maissa.

Suhteellinen työpalkka Saksassa vv. 1860—1932 [1])

(v. 1900 = 100)

Vuodet	Indeksi	Vuodet	Indeksi
1860—1867	170	1894—1902	76
1868—1878	134	1903—1909	65
1879—1886	101	1909—1914	58
1887—1894	93	1924—1932	43

Suhteellinen työpalkka Englannissa vv. 1859—1932 [2])

(v. 1900 = 100)

Vuodet	Suhteellinen palkka	Pääoman osuus
1859—1868	124	85
1895—1903	94	106
1904—1908	91	110
1909—1914	88	114
1924—1932	76	132

[1]) Jürgen Kuczynski: A Short History of Labour Conditions in Germany 1800 to the present day p. 141. — [2]) Sama: A Short History of Labour Conditions in Great Britain 1750 to the present day, p. 108.

Suhteellinen työpalkka USA:ssa vv. 1868—1933 [1])

(v. 1900 = 100)

Vuodet	Indeksi	Vuodet	Indeksi
1868—1878	189	1908—1914	76
1878—1885	148	1915—1921	72
1885—1897	125	1922—1933	71
1897—1908	89		

Samanlainen kehitys on nähtävissä kaikissa kapitalistisissa maissa. Suomesta ei käytettävissämme ole vastaavia tietoja, joten tyydyn esittämään erään lehdistössä väittelyä herättäneen laskelman, joka pohjautuu tohtori V. Lindbergin Suomen kansantuloa vv. 1926—38 koskevaan tutkimukseen ja vastaavien vuosien teollisuustilastoihin.

[1]) Jürgen Kuczynski: A Short History of Labour Conditions in the United States of Amerika, p. 184.

Teollisuustyöläisten osuus kansantulosta ja teollisuuden nettotulosta Suomessa vv. 1926-1938.[1])

Vuosi	Kansantulo		Tehdasteollisuus nettotulo		Teollisuustyöläisten keskimääräinen vuosipalkka		Teollisuustyöl. vuosipalkka perheenjäsentä kohti		E.m. summa teki kutakin asukasta kohti tulevasta kansantulosta %
	Henkeä kohti mk.	Indeksi	Milj. mk	Indeksi	mk	Indeksi	mk.	Indeksi	
1926	5,739.—	100,0	3,813	100.0	12,546:—	100,0	2.710:—	100.0	47,2
1927	6,36 :	110,8	4,329	113,5	12,935:—	103,1	2 788.—	102,9	43,8
1928	6,645:—	115,8	4 677	122 7	13,416:—	106,9	2,898:—	106,9	43,6
1929	6,312:—	110,0	4,411	115,7	13,437:—	107,1	2,896:—	106,9	45,9
1930	5.799:—	101,0	3,770	98,9	13,034:	103,9	2,797:—	103,2	48,2
1931	5,010 —	87,3	3,253	85,3	11,459:	91,3	2,443:—	90,1	48 8
1932	4,922 -	85,8	3.441	90,4	10,984:—	87,5	2,337:—	86,2	47,5
1933	5.202:—	90,6	3,962	103,9	10.789: —	86,0	2,286:—	84,4	43,9
1934	5,967:—	104.0	4.725	124,0	11,190:—	89,2	2,366:—	87,3	39,7
1935	6,262:—	109,1	4,819	126,4	11,414:—	91,0	2,413:	89,0	38,5
1936	6,963:—	121,3	5,632	149,0	12,016:-	95,8	2.546:	93,9	36,6
1937	8.380:—	146,0	7,016	181,7	13.180:—	105,1	2,804: -	103,5	33,5
1938	8,577:—	149,5	6,847	179,5	13,930:	111,0	2,958:—	109,2	34,5

[1]) »Vapaa Sana» 19. 5. ja 30. 5. v. 1947.

On luonnollisesti täysin mahdollista, että e.o. laskelman perustaksi otetuissa tohtori Lindbergin tutkimuksessa ja teollisuustilastoissa on virheitä, mutta nähdäksemme ne eivät vaikuta oleellisesti asiaan, koska mahdolliset virheet koskevat samalla tavoin jokaista tarkasteltavana olevaa vuotta ja toiseksi on vähemmän uskottavaa, että virheet olisivat niin yksipuolisia, että niiden johdosta työläisten asema näyttäisi huonommalta kuin mitä se todellisuudessa on. Päinvastainen olettamus lienee sittenkin lähempänä totuutta. Ne vastaväitteet taas, joita esitettiin aikanaan laskelmaa vastaan nimimerkki M. R:n taholta Talouselämä-nimisessä aikakauslehdessä (N:o 19 v. 1947) olivat kaikkea muuta kuin vakuuttavia eivätkä, vaikka ne otettaisiin huomioonkin, muuta itse asiaa, joka on se, että Suomen teollisuustyöväestö on kurjistunut suhteellisesti. Samaan aikaan kun kansantulo maamme kutakin asukasta kohti on lisääntynyt 5.739 markasta 8,577 markkaan eli 49,5 %:lla, on teollisuustyöläisten keskimääräinen vuosipalkka lisääntynyt ainoastaan 11,0 %:lla ja kutakin perheenjäsentä kohti tuleva palkka 9,2 %:lla ja vastaavasti on alentunut kutakin työläisperheen jäsentä kohti tuleva suhteellinen osuus kansallistulosta. V. 1926 oli teollisuustyöläisten kutakin perheenjäsentä kohti saama työpalkka 47,2 % asukasta kohti tulevasta kansantulosta, mutta v. 1938 se oli enää 34,5 %. Teollisuustyöläisten suhteellinen osuus kansantulosta oli niin ollen huomattavasti pienentynyt, muiden väestöryhmien, erityisesti kapitalistien vastaavasti lisääntyessä.

Voimme kaiken edellä sanotun perusteella väittää, että työtätekevän väestön suhteellinen kurjistuminen on kapitalismin taloudellinen laki, jonka vaikutusta ei voida hävittää niin kauan kuin kapitalistinen tuotantotapa on vallalla.

Työväenluokan ehdoton (absoluuttinen) kurjistuminen. Totesimme edellä, että työväenluokan suhteellinen kurjistuminen on niin ilmeinen ja helposti todistettavissa, etteivät läheskään kaikki marxilaisuuden

vastustajatkaan sitä enää kiellä. Kokonaan toisin on asianlaita silloin, kun puhutaan työväenluokan ehdottomasta kurjistumisesta, sitä vastustavat kaikki, jotka eivät hyväksy marxilaista teoriaa. Minkälainen tuo paljon vastustusta aiheuttanut kurjistumisteoria siis on?

Marx väitti, että kapitalismin kehittyessä työväenluokan asema huononee kapitalistisen tuotantotavan omien sisäisten kehityslakien vaikutuksesta ja että työväenluokka saa yhä pienemmän osan yhteiskunnallisista tuotteista, vaikka yhteiskuntien rikkaudet lisääntyvät. Tällä kannalla on marxilaisuus tänäkin päivänä, ainoastaan sillä varauksella, että kurjistuminen ei ole tapahtunut kaikkialla niin nopeasti eikä niin suoraviivaisesti kuin joskus kansantajuisissa esityksissä on annettu ymmärtää.

Työväenluokan ehdotonta kurjistumista tutkittaessa on otettava huomioon seuraavat seikat, jotka liian usein unohdetaan:

1) Ei saa tyytyä tarkastamaan vain työväenluokan jonkin erillisen kerroksen asemaa, vaan on otettava huomioon koko työväenluokka, ammattitaitoiset ja ammattitaidottomat, miehet, naiset ja lapset, työssäolevat ja työttömät. Miten suuri merkitys tällä seikalla on, huomaamme heti, kun ajattelemme, kuinka erilaisen kuvan Suomen työtätekevien asemasta olisimme saaneet esim. v. 1937, jos olisimme tutkineet ainoastaan vaikkapa kirjaltajien ja muurarien oloja ja jättäneet huomioon ottamatta sellaiset alat kuin paperi- ja kutomateollisuus, metsätyöt ja kaikkein huonoimmin palkatut maataloustyöläiset. Samanlaiseen yksipuolisuuteen olisi jouduttu, jos USA:n työläisten oloja tutkittaessa v. 1932 olisi rajoituttu vain työssäolevien piiriin ja sivuutettu toistakymmentä miljoonaa työtöntä, joiden elättäminen lankesi pääasiassa työssäolevien kannettavaksi.

2) Ei pidä rajoittua yksinomaan jonkin yksityisen maan työväenluokan aseman tutkimiseen, vaan on otettava huomioon muidenkin maiden työläiset. Tämä on erityisen tär-

keätä suurista siirtomaavalloista puheen ollen, sillä aivan yleisesti niiden työväenluokan elintaso on korkeampi vain sen ansiosta, että k.o. maiden kapitalistit riistävät työtätekeviä muissa maissa. Niinpä Englanti on saanut valtavia tuloja Intiasta ja muista siirtomaista, sillä oli sotaan saakka sijoitettu runsaita pääomia lukuisiin takapajuisiin maihin sekä Euroopassa että muissa maanosissa. Noiden maiden työläisten kurjat palkat, pitkät työpäivät ja alhainen elintaso tuotti sellaisia ylimääräisiä voittoja, että joitakin muruja niistä voitiin käyttää Englannin työväenluokan parhaiten palkatun osan elintason kohottamiseen korkeammalle kuin se muuten olisi ollut.

Edellä sanottu koskee kaikkia siirtomaavaltoja samoin kuin sellaisia maita, jotka ovat sijoittaneet pääomia vieraiden maiden tuotantoon.

3) Työväenluokan ehdotonta kurjistumista tutkittaessa ei saa tyytyä tutkimaan ainoastaan työläisten palkkaa, ei edes reaalipalkkaa, vaan on otettava huomioon sen koko asema yhteiskunnassa ja tuotannossa. Tässä suhteessa on erikoisen tärkeätä tutkia työn voimaperäisyyttä, sillä jos se lisääntyy nopeammin kuin reaalipalkka, niin silloin tapahtuu ehdotonta kurjistumista, olipa reaalipalkka kuinka korkea tahansa.

4) Lopuksi ei saa tyytyä tutkimuksissa johonkin lyhyeen ajanjaksoon, kaikkein vähiten johonkin korkeakonjuktuurikauteen, kuten esim. Bernstein aikanaan teki, vaan on tarkastettava riittävän pitkää ajanjaksoa ja otettava huomioon talouselämän kaikki vaihtelut, niin nousu- kuin laskukaudetkin, pulat, sodat j.n.e.

Miten viimeksi mainitun vaatimuksen noudattaminen vaikuttaa lopputulokseen, ilmenee jo tarkasteltaessa työväenluokan asemaa tämän vuosisadan aikana. Silloin huomaamme, että varsin vähän on ollut sellaista aikaa, jolloin työläisten asema on voinut parantua, mutta hyvin paljon sellaisia aikoja, jolloin se ei ole voinut olla kurjistumatta.

V. 1900 alkoi talouspula, joka jatkui 2—2½ vuotta. Vv. 1904—1905 oli venäläis-japanilainen sota, jonka vaikutukset ulottuivat monien maiden työläisiin. V. 1907 alkoi jälleen talouspula kaikissa kapitalistissa maissa ja jatkui lamakausineen 2—3 vuotta. Vv. 1911—1913 oli italialais-turkkilainen ja Balkanin sota ja seuraavana vuonna alkoi ensimmäinen mailmansota, jonka aiheuttama talouselämän rappiotila voitettiin vasta vv. 1920—1923, eri maissa eri tavalla, riippuen siitä, miten v. 1920 alkanut talouspula missäkin vaikutti. V. 1929 alkoi yleismaailmallinen talouspula, joka koski koko maailmaa, Neuvostoliittoa lukuunottamatta, ja kurjisti työläisten asemaa kaikkialla. Sen päätyttyä ei seurannut edes tavanomaista nousua, vaan pitkäaikainen lamatila, depressio, ja sitten hidas elpyminen, joka vaihtui jo eräissä maissa uuteen talouspulaan v. 1938, josta kuitenkin toinen maailmansota "pelasti" useimmat maat. V. 1939 alkanut toinen maailmansota tuotti vielä ankarampia kärsimyksiä kaikille siihen osallistuneiden maiden kansoille kuin ensimmäinen. Sodan seuraukset tuntuvat vielä monta vuotta. Tällä hetkellä on useimmissa Euroopan maissa työläisten elintaso kurjempi kuin ehkä koskaan ennen.

Mitä saamme tulokseksi? Koko tämän vuosisadan aikana,lähes 50 vuoden kestäessä on ollut ainoastaan kaksi pitempää kautta, nim. vv. 1923—29, siis 6 vuotta ja vv. 1934—39, siis 5 vuotta, ja muutamia parin kolmen vuoden jaksoja, jolloin työläisten elintaso on todella kohonnut, loppuaika, runsaasti puolet koko tarkasteltavasta ajasta, on ollut talouspulia ja sotia. Edellisten aikana on huomattava osa työväenluokasta ollut joko kokonaan tai osittain työttömänä, työssä olevien joutuessa heidät elättämään siitä huolimatta, että palkat ovat laskeneet monasti nälkärajan alapuolelle. Palauttakaamme vain mieliimme vv. 1929—33 pula, jolloin meidänkin maassamme kunnat usein joutuivat maksamaan avustusta estääkseen työssä olevien työläisten perheiden nälkäkuoleman.

Sotien aikana taas miljoonat työläiset ovat tuhoutuneet tai tulleet raajarikoiksi rintamilla .Kotirintamilla on vallinnut nälkä, kurjuus, pakkotyöt sanan varsinaisessa merkityksessä, kulkutaudit, fyysillinen ja moraalinen rappeutuminen.

Mitä se on muuta kuin työväenluokan ehdotonta kurjistumista? Voidaan tosin sanoa, että talouspulat ja sodat ovat poikkeusilmiöitä, eikä niiden vaikutusta niin ollen voida ottaa huomioon. Sellainen huomautus on kuitenkin väärä, sillä jo edellä olevasta lyhyestä luettelosta näkyi, etteivät talouspulat ja sodat kapitalismin aikana ole poikkeusilmiöitä, vaan hyvin oleellinen osa kansojen elämässä. Lisäksi on muistettava, että niin pulat kuin sodatkin ovat kapitalistisen tuotantotavan kehityslakien tulosta, ne ovat erottamattomasti sidottu tähän tuotantotapaan, joten niiden seurauksetkin on katsottava siihen elimellisesti kuuluviksi.

Jo edellä oleva riittää todistamaan, että Marxin väite työväenluokan ehdottomasta kurjistumisesta ei suinkaan ole perätön ja ettei sitä voida sivuuttaa pelkillä ylimalkaisilla fraaseilla ja viittauksilla työläisten asunto-olojen ja pukeutumisen parantumiseen, sähkövalon, radion, polkupyörien y.m. sellaisten käytön leviämiseen työläisten keskuudessa, kuten tavallisesti tehdään. Kukaan ei kiellä sitä, että halpojen teollisuustuotteiden käytön yleistyminen on saanut määrättyjä muutoksia aikaan myös työläisten elämässä, samoin on koneteollisuuden asettamat vaatimukset ja työläisten oma taistelu aikaansaanut edistystä kansanopetuksessa, eräitä parannuksia on huomattavissa monissa maissa myös terveydenhoidon alalla, työläistenkin keski-ikä on jossain määrin pitentynyt j.n.e.

Mutta kaikki tämä ei tee tyhjäksi sitä tosiasiaa, että työläisten asema kaikissa kapitalistisissa maissa, ehkä eräitä harvoja poikkeuksia lukuunottamatta on teollisuuskapitalismin aikana huonontunut ja että tämä huonontuminen on tapahtunut erityisen nopeasti viime vuosikymmeninä, jolloin

kapitalismi on osoittautunut täysin kyvyttömäksi käyttämään niitä valtavia tuotantovoimia, joita se on luonut.

Kurjistuminen niissä maissa, joissa työläisten reaalipalkka on suorastaan laskenut tai pysynyt entisellään työn voimaperäisyyden kohotessa, on helposti todistettavissa. Näin on asianlaita mm. Saksassa, josta jo aikaisemmin totesimme, että siellä on työläisten reaalipalkka laskenut, alkaen vuodesta 1820, jolloin se oli 86 pistettä (v. 1900=100), vuoteen 1855, jolloin se oli ainoastaan 55 pistettä. Sen jälkeen tapahtui hyvin hidasta reaalipalkan nousua, niin että vuoden 1820 taso saavutettiin vasta v. 1884. Näin ollen olivat työläisten reaalipalkat ja niin ollen myös elintaso 64 vuotta alempana kuin ennen kapitalismia. Vv. 1884—1914, siis 30 vuoden kuluessa pysytteli reaalipalkka noin 10—12 pistettä korkeammalla kuin v. 1820, mutta putosi sitten ensimmäisen maailmansodan ja sitä seuranneen inflaation aikana kymmeneksi vuodeksi paljon alemmaksi, t.s. 70 pisteeseen, josta alkoi hidas kohoaminen, niin että vv. 1924—32 välisenä aikana reaalipalkka oli jälleen sama kuin toista sataa vuotta aikaisemmin. Kehitys natsien valtakaudella ja sodan jälkeen on kaikille tunnettu. Saksan työväenluokan asema ei vielä koskaan ole ollut niin kurja kuin viimeisten 15 vuoden aikana.

Jokainen voi helposti edellä esitettyjen tietojen perusteella päätellä, onko Saksassa tapahtunut työväenluokan ehdotonta kurjistumista kapitalismin valtakaudella vai ei. Asiaa ei luonnollisesti lainkaan muuta se, miten työläiset ovat saamansa palkan kuluttaneet. Jos he ovat ostaneet enemmän teollisuustuotteita, sanomalehtiä, kirjoja y.m.s., niin heille on jäänyt vastaavasti vähemmän ravintoon. Tämä seikka ja työn voimaperäisyyden nopea kohoaminen työpäivän lyhenemisestä huolimatta kuvastuu myös Saksan työläisten yleisen terveydentilan huononemisessa. Sairaustapausten ja sairauspäivien määrä lisääntyy lisääntymistään, kuten käy ilmi seuraavasta sairasvakuutustilastosta.

Vuodet	Sairaustapauksia vuosittain vakuutettua kohti	Sairauspäiviä vuosittain vakuutettua kohti
1888—1894	0,35	5,92
1894—1902	0,36	6,40
1903—1909	0,40	7,83
1909—1913	0,42	8,40
1922—1923	0,41	8,31
1924—1932	0,46	11,70

Edellä oleva tilasto kertoo työväenluokan aseman järkyttävästä kurjistumisesta.

Siirrymme Englantiin, josta Marx aikanaan esitti lukuisasti esimerkkejä työväenluokan kurjistumisesta. Tutustumme aluksi reaalipalkan vaihteluihin eri aikakausina, pitäen koko ajan mielessä mitä edellä sanottiin Englannista siirtomaavaltana, joka on voinut muista maista riistämillään ylivoitoilla kohottaa oman työväenluokkansa parhaiten palkatun osan elintasoa.

Esitämme aluksi laskelman, joka koskee kapitalistisen kehityksen alkuvaihetta.

Englannin työläisten rahapalkat, elinkustannusindeksi ja reaalipalkat vv. 1759—1849. [1])

Vuodet	Rahapalkat (v. 1850=100)	Elinkust.-indeksi (v. 1850=100)	Reaalipalkat (v. 1850=100	Reaalipalkat (v. 1900=100)
1759—1768	81	77	105	62
1769—1778	85	84	101	60
1779—1788	86	85	101	60
1789—1898	94	97	98	58
1799—1808	114	137	83	50
1809—1818	114	159	72	43
1819—1828	98	124	79	47
1820—1826	98	122	80	47
1827—1832	93	114	82	48
1833—1842	95	110	86	51
1843—1849	98	109	90	53

[1]) A Short History of Labour Conditions under Industrial Capitalism by Jürgen Kuczynski, vol. I, part 1, s. 18 ja 54.

Viimeisen sarakkeen, jossa reaalipalkat on laskettu pitäen vuotta 1900=100, otimme taulukkoomme, saadaksemme vertauskohdan seuraavan aikakauden kehitystä kuvastavalle laskelmalle.

Englannin työläisten rahapalkat, elinkustannusindeksi ja reaalipalkat vv. 1849—1903. [1])
(v. 1900=100)

Vuodet	Rahapalkat	Elinkustannus-indeksi	Reaalipalkat
1849—1858	59	103	57
1859—1868	67	106	63
1868—1879	81	110	74
1880—1886	81	101	80
1887—1895	87	96	91
1895—1903	95	96	99

Näemme siis ,että Englannin työläisten reaalipalkat alkoivat laskea jotakuinkin samaan aikaan, kun alkoi siirtyminen käsityöhön perustuvasta manufaktuurituotannosta koneelliseen tuotantoon. Erityisen jyrkäksi lasku muodostui 1700-luvun lopussa ja seuraavan vuosisadan alussa, jolloin työläisten viimeinenkin vastustuskyky murrettiin. Edelläesi-

[1]) Jürgen Kuczynski: e.m. teos, s. 53.

tetyt luvut eivät luonnollisesti anna muuta kuin kalpean kuvan työväenluokan todellisesta kurjistumisesta k.o. kaudella, sillä ne eivät kerro lainkaan työpäivän jatkumisesta manufaktuurikaudella vakiintuneesta 10—12 tunnista 14, 16, jopa 18 tuntiin eivätkä työviikon pitenemisestä 4—5 päivästä 6—7 päivään. Niistä ei ilmene lainkaan naisten ja lasten teollisuustyön yleistyminen, eivät kauhistavat asunto-olot, fyysillinen, henkinen ja siveellinen rappeutuminen, jonka teollisuuskapitalismi toi tullessaan työväenluokalle. Mutta sellaisenaan ne ovat riittäviä todistaakseen, että Englannin työläisten reaalipalkat olivat toista sataa vuotta pienempiä kuin ne olivat olleet ennen teollisuuskapitalismin muodostumista. 1700-luvun puolivälissä vallinnut taso saavutettiin vasta 1860-luvulla.

Sen jälkeen seurasi noin 40 vuoden pituinen ajanjakso, jolloin Englannin työläisten reaalipalkat kohosivat, jos jätämme huomioon ottamatta työn voimaperäisyyden lisääntymisen. Mutta jos se otetaan huomioon, niin reaalipalkan lisääntyminen jää varsin vähäiseksi, sikäli kuin sitä on lainkaan tapahtunut, sillä työn voimaperäisyyden kohoamisesta aiheutunut suurempi voimankulutus vaatii luonnollisesti myös suuremman korvauksen. Ellei reaalipalkan nousu vastaa lisääntynyttä voimankulutusta, on tapahtunut palkan lasku.

Mitään laskelmia työn voimaperäisyyden lisääntymisestä ei yleensä missään ole suoritettu, mutta määrätyn käsityksen siitä antavat työn tuottavuuden kohoamista valaisevat tiedot, koska työn tuottavuuden kohoaminen silloinkin, kun se tapahtuu pääasiassa koneita ja työmenetelmiä parantamalla, melkein poikkeuksetta merkitsee myös työn voimaperäisyyden lisääntymistä. Tarkasteltavanamme olevalla kaudella lisääntyi työn tuottavuus Englannin teollisuudessa ja vuorityössä enemmän kuin kaksinkertaiseksi, sillä jos se v. 1900 merkitään 100:ksi, niin 1840-luvulla se oli vain 45. Vielä voimakkaampi oli lisäys yksinäisillä teollisuusaloilla, m.m.

puuvillateollisuudessa työn tuottavuus lisääntyi puuvillalangan valmistuksessa 4 1/2 kertaiseksi ja kankaanvalmistuksessa 7 1/2 kertaiseksi.

Puuvillateollisuus on siitä mielenkiintoinen ala, että sillä voi melko tarkasti todeta myös suoranaisesti työn voimaperäisyyden lisääntymisen, kuten käy ilmi alla olevasta taulukosta.

Työn voimaperäisyyden (työtehon) lisääntyminen Englannin tekstiiliteollisuudessa. [1])

Työläisten lukumäärä 1,000 kehrää kohti		Kangaspuiden lukumäärä kutakin työläistä kohti	
Vuosi	Työläisiä	Vuosi	Kangaspuita
1836	10	1820	0,9
1850	7,5	1850	1—2
1865	3,6	1878	2—3
1893	3,0	1885	3—4
		1893	4—6

Kehräämöissä oli siis kunkin työläisen hoitamien kehrien luku lisääntynyt yli kolminkertaiseksi ja kutomoissa kangaspuiden lukumäärä 4—6-kertaiseksi. Vaikka joku osa tästä lisääntymisestä voidaan laskea koneiden parantumisen tilille ja vaikka kaikilla teollisuusaloilla ei työn voimaperäisyyden lisääntyminen ollutkaan näin voimakas, niin melko varmasti voidaan olettaa sen olleen keskimäärin ainakin yhtä suuri kuin reaalipalkan nousu k.o. aikana, nim. viidenkymmenen prosentin paikkeilla.

Kun siirrymme tutkimaan seuraavaa kehitysvaihetta, vv. 1904—1939, niin meidän täytyy muistaa kysymyksen olevan jo monopolikapitalismista, jolle on ominaista m.m. työttömyyden muuttuminen kroonilliseksi, ja sen tähden on syytä reaalipalkkoja tarkasteltaessa ottaa huomioon myös työttö-

[1]) Jürgen Kuczynski: e.m. teos, s. 49.

mät, liittää heidän saamansa avustukset työssäolevien rahapalkkoihin ja laskea näin saadusta keskimäärästä reaalipalkka.

Englannin työläisten rahapalkat, elinkustannusindeksi ja reaalipalkat vv. 1904—1939. [1]

(v. 1900=100)

Vuodet	Rahapalkat: Täysstyöläisillä	Rahapalkat: Kaikilla työläisillä	Elinkustannusindeksi	Realipalkat: Täysstyöläisillä	Realipalkat: Kaikilla työläisillä
1904—08	100	97	102	97	95
1909—14	104	101	108	95	93
1915—23	188	180	204	89	87
1924—32	186	164	181	98	91
1933—39	185	163	169	104	96

Näemme, että Englannin työläisten reaalipalkat, jotka olivat jossain määrin kohonneet edellisten 40 vuoden aikana, ovat tämän vuosisadan alusta lähtien laskeneet. Lasku on suurempi kuin mitä edellä olevasta taulukosta käy ilmi, sillä jos laskemme kunkin vuoden reaalipalkat vv. 1904—39 välisenä aikana, niin saamme keskimääräksi ainoastaan 91.6 pistettä, eli 8,4 %:n laskun. Tämä siitä huolimatta, että työn voimaperäisyys on edelleen lisääntynyt rinnan työn tuottavuuden kohoamisen kanssa, joka viimemainittu lasketaan 20—24 %:ksi.

Toisen maailmansodan aikana virallisesti laskettu reaalipalkka jossain määrin nousi, mutta tuo nousu oli vain näennäistä, johtuen elinkustannusindeksin laskutavasta, kuten meidänkin maassamme. Todellisuudessa Englannin työväenluokan kulutus oli sodan aikana ainoastaan 77—80 % sodan

[1]) Jürgen Kuczynski: e.m. teos, s. 92.

edellisestä kulutuksesta. Sodan jälkeen ei työväenluokan asema ole suinkaan parantunut, vaan päinvastoin. Elin- ja muiden kulutustarvikkeiden säännöstely on aika ajoin ollut tiukempaa kuin sodan aikana, inflaatio on korottanut niiden hintoja, kun taas palkkasulku on pitänyt palkat melkein entisellään, joten työläisten reaalipalkka ja elintaso on huomattavasti alentunut.

Nyt voimme siirtyä johtopäätöksiin. Jos tyydymme pitämään silmällä yksinomaan reaalipalkkaa, niin voimme todeta, että 1750-luvun ja 1860-luvun välisenä aikana oli Englannin työväenluokan reaalipalkka alhaisempi kuin ennen teollisuuskapitalismin muodostumista. Seuraavien 40 vuoden aikana kohosi reaalipalkka tuon tason yläpuolelle, mutta tämän vuosisadan aikana se on jatkuvasti laskenut ja lasku jatkuu vieläkin. Kun otamme lisäksi huomioon työn voimaperäisyyden lisääntymisen, niin on aivan ilmeistä, että Englannin työväenluokka on absoluuttisesti kurjistunut teollisuuskapitalismin aikana ja että tuo kurjistuminen on ollut erikoisen ilmeistä sekä kapitalismin alkuvaiheessa että nyt, monopolikapitalismin, imperialismin kaudella. Kurjistuminen olisi vieläkin huomattavampi, jos olisimme ottaneet laskelmissa huomioon Iso-Britannian siirtomaat, joiden työväenluokan riistäminen on ollut moninverroin häikäilemättömämpää kuin englantilaisten työläisten.

Lopuksi todettakoon tässäkin, että marxilaista kurjistumisteoriaa ei lainkaan järkytä se kieltämätön tosiasia, että työläiset käyttävät nykyisin palkkansa toisin, hankkivat sillä toisenlaisia kulutustarvikkeita kuin sanokaamme 18. vuosisadan puolivälissä. Työn voimaperäisyyden kohoaminen edellyttäisi huomattavasti voimakkaampaa ravintoa kuin ennen, mutta siihen eivät tulot riitä. Saksan kohdalla esitimme ne seuraukset, jotka tästä muutoksesta reaalipalkan käyttämisessä on ollut työläisten terveydelle, nyt voimme tarkastella miten se suoranaisesti kuvastuu englantilaisten työläisten ravinnossa v. 1935, siis normaaliaikana.

Englantilaisten työläisten ravinto 18. ja 20. vuosisadalla. [1]

Ravinto sisälsi	Työläisten ravinto 18 vuosisad.	15 milj. työläisen ravinto v. 1935	Tarpeellinen vähimmäismäärä
Kalsiumia (grm.)	1,2	0,5	1,0
Rautaa (mgrm.)	23,0	9,6	15,0
A-vitam. (kansainväl. yks.)	6,600	1,220	5,000
B1-vitam. (kansainväl. yks.)	1,300	350	500—700
C-vitam. (kansainv. yksikk.)	110	35	75

Liian niukka ruoka, väärennettyjen elintarvikkeiden ja erilaisten korvikkeiden käyttö, joka on seurausta alhaisesta palkasta, on johtanut siihen, että englantilaisen työläisen ravitsemustilanne on nykyisin, normaaliaikanakin, paljon huonompi kuin hänen esi-isiensä 200 vuotta sitten, ennen teollisuuskapitalismia. Siitä taas on puolestaan seurauksena, että hänen yleinen tilansa on myös huonompi lääketieteen, terveydenhoidon ja yleisen sivistystason kohoamisesta huolimatta.

Yhtä synkän kuvan työväenluokan asemasta saisimme Ranskasta, jossa sekä suhteellinen että ehdoton kurjistuminen on nyt sodan aikana ja sen jälkeen saavuttanut ennen näkemättömän laajuuden. V. 1947 oli työläisten reaalipalkka noin 50 pistettä, jos v. 1900 merkitään 100:ksi. Sen paremmin eivät ole asiat monessa muussakaan Euroopan kapitalistisessa maassa. Suorastaan tyrmistyttävää on kurjistuminen ollut Japanissa sen jälkeen, kun siellä kapitalismi alkoi viime vuosisadalla kehittyä. Sellaisista maista kuin Kiinasta ja Intiasta ei tarvitse edes mainita, sillä tuskinpa kukaan rohkenee kieltää noissa maissa tapahtunutta kurjistumista,

[1]) Food and People by Sir John Boyd Orr, London 1943, s. 15

joka koskee sekä suhteellisen vähälukuista työväenluokkaa että laajoja talonpoikais- ja käsityöläiskerroksia.

Amerikan Yhdysvaltain työväenluokan asemaa tarkasteltaessa on otettava huomioon ne erikoiset olosuhteet, joissa niin työväenluokka kuin nykyaikainen kapitalismikin siellä syntyivät. Sinne virtasi runsaasti pääomaa Euroopasta, samoin työvoimaa siirtolaisten muodossa. Mutta nuo siirtolaiset eivät halunneet eikä heidän tarvinnut antautua elinikäiseen palkkaorjuuteen, sillä hiukan varoja koottuaan heillä oli mahdollisuus siirtyä itsenäisiksi tuottajiksi, koska vapaata, ilmaiseksi tai hyvin halvalla saatavaa hedelmällistä maata oli runsaasti saatavissa. Sen tähden ei pitkiin aikoihin mitään teollisuuden vara-armeijaa päässyt muodostumaan, mitään suhteellista liikaväestöä ei ollut painostamassa työläisiä suostumaan alhaisiin palkkoihin ja huonoihin työehtoihin. Noista erikoisista olosuhteista johtui, että työläisten reaalipalkat ja elintaso kohosivat verrattain voimakkaasti kapitalistisen kehityksen mukana, USA:ssa tapahtui siis aivan päinvastoin kuin kaikissa muissa kapitalistisissa maissa, joissa työväenluokka kurjistui hyvin nopeasti teollisuuskapitalismin alkuaikoina. Tosin olemme jo todenneet, että reaalipalkkojen nousu ei estänyt USA:n työväenluokan suhteellista kurjistumista.

Mutta onko USA:n työväenluokan asema kurjistunut myös ehdottomasti, vai onko siinä tapahtunut parantumista? Mitään varmaa vastausta tähän kysymykseen emme voi antaa viime vuosisadan ajalta, jolloin nuo e.m. poikkeukselliset olosuhteet vallitsivat. Joka tapauksessa on varmaa, että reaalipalkan nousu, joka viime vuosisadalla oli 64 %, ei missään tapauksessa anna oikeata käsitystä työväenluokan asemassa tapahtuneesta muutoksesta, koska siinä ei ole lainkaan otettu huomioon työn voimaperäisyyden lisääntymistä, joka viime vuosisadalla oli melkoinen.

Sen sijaan on jokseenkin varmaa, että tämän vuosisadan aikana on USA:n työväenluokan asemassa tapahtunut ehdo-

tonta kurjistumista näennäisestä reaalipalkan kohoamisesta huolimatta. Syynä on varsin nopea työn voimaperäisyyden lisääntyminen. Emme luonnollisesti voi suoranaisesti numeroilla todistaa työn voimaperäisyyden lisääntymistä, koska siitä ei missään ole laskelmia julkaistu, mutta välillisesti se on todistettavissa työn tuottavuutta koskevien tietojen avulla. Seuraavassa esitetään rinnan kaksi taulukkoa, joista toinen kuvaa USA:n työläisten reaalipalkan muutoksia ja toinen työn tuottavuuden lisääntymistä samoina vuosina.

USA:n työläisten reaalipalkka vv. 1897—1941
(v. 1900=100)

Vuodet	Reaalipalkka
1897—1908	102
1908—1914	104
1915—1921	113
1922—1933	117
1933—1941	125

Työn tuottavuus tehdasteollisuudessa vv. 1897—1941
(v. 1900=100)

Vuodet	Työn tuottavuus
1897—1908	104
1908—1914	117
1915—1921	127
1922—1933	190
1933—1941	253

Vieläkin selvemmin käy välillisesti ilmi työn voimaperäisyyden lisääntyminen kunkin tuoteyksikön valmistukseen käytetystä työajasta. Jos merkitsemme sen v. 1920 100:ksi, niin v. 1930 se oli enää 65,0 ja v. 1941 vain 43.4. Monilla teollisuusaloilla USA:ssa on työn voimaperäisyys saavuttanut jo äärirajansa, se on kohonnut siinä määrin, ettei työläinen enää kykene jatkuvasti uudistamaan työkykyään, olipa hänen reaalipalkkansa minkälainen tahansa, sillä lisääntyneen voimankulutuksen voi korvata parannetulla ravinnolla ja levolla ainoastaan määrättyyn rajaan saakka; kun se ylitetään, nääntyy työläinen vähitellen, menettää ennen aikojaan työkykynsä ja joutuu jo keski-iässä salpautuneen liikaväestön riveihin.

USA:ssa on joukko sellaisia teollisuuslaitoksia, joihin ei oteta lainkaan 35—40 vuotta vanhempia työläisiä. Pisimmälle rationalisoiduissa yrityksissä erotetaan työläinen hänen alkaessaan lähennellä 40 vuotta siinäkin tapauksessa, että hän vielä omasta puolestaan katsoo jaksavansa k.o. laitoksessa työskennellä. Tällainen käytäntö on johtanut siihen, että työläiset usein väärentävät henkilöllisyystodistuksensa, merkiten syntymäajan todellista myöhemmäksi. Miehetkin värjäävät ennen aikojaan harmaantuneet hiuksensa työhön lähtiessään. Väitetäänpä hyvin monien nauttivan työn aikana arseniikkipitoisia lääkkeitä kiihdyttääkseen sydämensä toimintaa, jotta jaksaisivat siten kestää kauemmin äärimmilleen kiihdytettyä työvauhtia.

Työn voimaperäisyyden kohoamisen seuraukset näkyvät myös työtapaturmien ja kaikenlaisten, eritoten hermostollisten sairauksien lisääntymisessä monilla tuotannonaloilla.

Miten on työläisten asema kehittynyt toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen? Sodan aikana kohosivat palkat jonkin verran, ja kun hintasäännöstely oli voimassa, pääsivät myös reaalipalkat vähän nousemaan. Sen teki kuitenkin osittain tyhjäksi pidentynyt työpäivä. Sodan jälkeen, etenkin hintasäännöstelystä luopumisesta lähtien ovat USA:n työläisten reaalipalkat laskeneet tuntuvasti. Eräiden laskelmien mukaan ne olivat vuoden 1947 lopussa ainoastaan 70 % vuoden 1945 reaalipalkoista. Samaan suuntaan näyttää kehitys kulkevan siellä edelleenkin.

Kaiken edellä esitetyn perusteella lienee täysin oikeutettua väittää, ettei USA tee poikkeusta säännöstä. Erikoisten olosuhteiden johdosta siellä työväenluokan ehdoton kurjistuminen on alkanut myöhemmin ja tapahtunut hitaammin kuin muualla, mutta tämän vuosisadan aikana sitä on tapahtunut ja tapahtuu edelleenkin.

Viimeksi muutama sana omasta maastamme. Jo aikaisemmin totesimme, että työväenluokan suhteellinen kurjistuminen on meilläkin tosiasia, vaikka tilastojen puutteellisuuden tähden sen todistamiseksi ei olekaan esitettävissä niin eittämättömiä lukuja kuin muista maista. Vielä vai-

keampaa on löytää todisteita ehdottoman kurjistumisen toteennäyttämiseksi, ja sanottakoon se sivumennen, yhtä vaikeaa on löytää niitä sen kieltämiseksi. Tosin kurjistumisteoriaa vastustavien keskuudessa niin meillä kuin muuallakin on tullut tavaksi tyytyä todistusten asemesta pelkkiin väitteisiin. Esimerkkinä voisi mainita äskettäin ilmestyneen tohtori Heikki Variksen teoksen Suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Valitsemme sen esimerkiksi ainoastaan sen tähden, että se on alallaan uusimpia.

Siinä esitetään itsestään selvänä asiana elintason yleinen kohoaminen, joka on monella tavalla koitunut "myös tähän saakka vaikeimmissa oloissa eläneiden kansankerrosten hyväksi." [1]) Suluissa kehoitetaan lukijaa aluksi etsimään vahvistusta tälle väitteelle k.o. teoksen sivulta 291, jossa kerrotaan maaseudun suhteellisen liikaväestön tulvimisesta kaupunkeihin ja teollisuuskeskuksiin työnhakuun. Vaikkapa myönnämmekin, että suurin osa heistä pääsi työhön teollisuuslaitoksiin, niin ei se vielä sellaisenaan todista elintason yleisestä kohoamisesta sitä eikä tätä. Toinen viittaus koskee sivua 311, josta alkaa selostus meillä tämäntapaisessa kirjallisuudessa niin rakkaaksi käyneestä "säätykierrosta", huipentuen todellakin päätähuimaavia näköaloja avaavaan kertomukseen varattomasta, kaksi vuotta kansakoulua käyneestä merimiehen pojasta, joka alkoi uransa sokean kaupustelijan taluttajana ja päätyi kauppaneuvos Alfred Kordeliniksi, ja kannakselaisen köyhän pienviljelijän koulua käymättömästä pojasta, Juho Lallukasta, josta tuli tukkukauppias. Ettei lukijalle jäisi mitään epäilyksiä tällaisen sosiaalisen kohoamisen yleisyydestä, esitetään tilasto, josta ilmenee, että 900:sta tunnetusta kaupallisesta yrittäjästä on 60 % lähtöisin samantapaisista oloista, mutta unohdetaan mainita, että tämäntapainen "sosiaalinen kohoaminen" koskee loppujen lopuksi ainoastaan muutamia harvoja yksilöitä ja oli mahdollista pääasiassa ainoastaan kapitalismin alkuaikoina jolloin vielä suhteellisen pienin pääomin voitiin yrityksiä perustaa ja jolloin, kun kerran kauppiaista on puhe, ei vielä käytetty kassarekisterikoneita.

[1]) Heikki Varis: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 272.

Mitä varsinaisiin todistuksiin tulee, niin niitä esitetään kaksi. Ensiksi esitetään väite asunto-olojen parantumisesta, niin maaseudulla kuin kaupungeissakin. Kieltämättä siinä suhteessa on vähäistä parantumista tapahtunut, koska v. 1937 maaseudulla oli yhden huoneen asuntoja "ainoastaan 26 %" ja asumistiheys oli "vain 1,8 henkeä huoneessaan". Keskimääräislukujen taakse voi peittää mitä tahansa. Nimenomaan nuo 26 % yhden huoneen asunnoista ovat maaseutuköyhälistön asuntoja, ja niissä ei asumistiheys ole 1,8 henkeä huoneessa, vaan monin verroin suurempi, jopa monasti toistakymmentäkin. Mitä tulee asunto-olojen parantumiseen kaupungeissa, niin se oli luonteeltaan aivan tilapäinen, muutamia vuosia jatkuva ilmiö, sillä nähdäksemme kaupunkien vähävaraisten ainesten asunto-olot ovat nykyisin kurjemmat kuin pitkiin aikoihin ja tulevat sellaisina säilymään parhaimmassakin tapauksessa vuosikausia. Toinen todistus elintason yleisestä kohoamisesta oli väite ravitsemustilan paranemisesta. Tosin kirjoittaja myöntää, että mitään varsinaisia todistuksia ei hänellä ole esitettävänään väitteensä tueksi, lukuunottamatta sitä, että tutkimukset "näyttävät viittavan" ruokavalion jonkin verran monipuolistuneen ja sokerin käytön lisääntyneen (!), sekä sitä, että ennen sotia ainoastaan 25—34 % kansakoululapsista oli aliravittuja, lukuunottamatta Pohjois- ja Itä-Suomen köyhimpiä seutuja, joissa riäkiintyneiden lasten prosentti oli vielä paljon suurempi. Todellakin pätevät todistukset yleisestä elintason kohoamisesta, semminkin kun ne on kerätty taloudellisen noususuhdanteen ajalta.

Ettemme joutuisi kiusaukseen turvautua samanlaisiin "todistuksiin", jätämme kysymyksen avoimeksi siksi, kunnes maassamme saadaan edes työläisten palkoista ja ravit-

semus- ja terveydentilasta alkeelliset tilastot aikaan. Toteamme kuitenkin, ettei tiedossamme ole mitään sellaisia seikkoja, jotka oikeuttaisivat kiistämään marxilaisen kurjistumisteorian paikkansapitävyyden myös meidän maamme työväenluokkaan nähden, etenkin kun otetaan huomioon sotien ja pula-aikojen vaikutus työtätekevien asemaan ja hyvin nopeasti tapahtunut työn voimaperäisyyden kohoaminen. Viimeksi mainitusta antaa jonkinlaisen käsityksen puu- ja paperiteollisuudessa itsenäisyyden aikana tapahtunut kehitys. V. 1925 oli sahateollisuudessa tuotanto kutakin k.o. alalla työskentelevää työläistä kohti 26 standarttia, mutta v. 1937 jo 36 standarttia. Selluloosateollisuudessa olivat vastaavat luvut v. 1925 75 tonnia ja v. 1937 184 tonnia selluloosaa työläistä kohti, paperiteollisuudessa 56 ja 129 tonnia ja puuhioketeollisuudessa 83 ja 186 tonnia työläistä kohti. Työn voimaperäisyyden kohoaminen on niin ollen ollut hyvin suuri, vaikka teknilliset parannukset otetaankin huomioon, eikä noususuhtanteiden aikana mahdollisesti tapahtunut vähäinen reaalipalkan nousu kykene edes korvaamaan työn voimaperäisyyden kohoamisen aiheuttamaa lisääntynyttä työvoiman kulutusta.

Nykyisin on erityisen tärkeätä palauttaa mieliin tässä lyhyesti selitetty marxilainen oppi kapitalistisesta kasaantumisesta ja työväenluokan kurjistumisesta, koska työväenliikkeen piirissäkin pyritään juurruttamaan sellaista käsitystä, että työläisten elintaso riippuu yksinomaan tuotannon suuruudesta. Väitetään, että kun se saadaan yhteisponnistuksin kapitalistien kanssa kohoamaan, niin silloin paranevat automaattisesti myös työläisten olot. Luonnollisesti on selvää, ettei tyhjästä voida mitään jakaa; ellei ole tuotantoa, niin ei ole jaettavaakaan, mutta yhtä varmaa on, ettei tuotannon lisääntyminen suinkaan merkitse vielä työläisten osuuden lisääntymistä. Sen olemme nähneet monien maiden oloja kuvaavista esimerkeistä. Saadakseen osuutensa yhteiskunnallisista tuotteista lisääntymään edes tila-

päisesti on työläisten taisteltava palkkojensa, korostettakoon kaikkien väärinkäsitysten välttämiseksi, *reaalipalkkojensa* korottamiseksi. Saadaanko se aikaan rahapalkkoja korottamalla tai hintoja alentamalla, se on käytännöllinen kysymys, joka täytyy ratkaista aina olosuhteiden mukaan, riippuen erikoisesti siitä, onko työläisillä mahdollisuuksia vaikuttaa hintakehitykseen. Sellainen mahdollisuus työläisillä voi olla porvarillisessa yhteiskunnassa vain aivan poikkeustapauksissa, riippumatta siitä, minkä puolueen edustajista hallitus on muodostettu.

Jo aikaisemmin olemme maininneet, että nykyisin eräillä tahoilla suorastaan uskonkappaleen arvoon päässyt käsitys, jonka mukaan tuotteiden hinnat nousevat suurin piirtein prosentuaalisesti samassa suhteessa kuin työpalkat, aiheuttaen siten väistämättömästi inflatoorisen kehityksen, joten työläiset eivät hyötyisi mitään palkankorotuksista, perustuu joko pöyristyttävään tietämättömyyteen talouselämää hallitsevista laeista tai sitten täydelliseen piittaamattomuuteen totuudesta. Vaikka jättäisimmekin huomioon ottamatta inflaatiosanan väärinkäyttämisen, niin sittenkin on k.o. väite väärä, sillä tavaran arvo ei suinkaan muodostu pelkistä työpalkoista, vaan työpalkat ja niiden suuruuden vaihtelut vaikuttavat varsin vähäisessä määrässä monilla teollisuusaloilla tuotteiden hintoihin. Sellaisia aloja ovat meillä m.m. sahateollisuus, jossa välittömät työpalkat tekivät v. 1944 18 % tuotteiden bruttoarvosta, paperiteollisuus, välittömät palkat 6 % tuotteiden bruttoarvosta ja vaikka raaka-aineisiinkin sisältyvät työpalkat otetaan huomioon, ei niiden osuus sittenkään kohoa kovin korkeaksi. Vielä vähemmän vaikuttavat työpalkkojen muutokset niillä teollisuusaloilla, jotka jalostavat joko kokonaan tai osittain ulkomailta tuotuja raaka-aineita, sillä noiden raaka-aineiden hinnat eivät tietysti muutu meillä tapahtuneiden palkankorotusten johdosta. Tekstiiliteollisuudessa, ainakin niillä aloilla, joista meillä on tietoja käytettävissämme, te-

kevät työpalkat suunnilleen 25 % tuotteiden hinnasta, jalkineteollisuudessa n. 18 % j.n.e.

Olettakaamme, että jalkineteollisuudessa työläisten palkat nousevat 20 %:lla. Siinäkin tapauksessa, että jalkinetehtailijain onnistuisi siirtää koko tuo palkankorotus ostajain maksettavaksi, t.s. ettei heidän tarvitsisi lainkaan vähentää voittojaan tai ryhtyä toimenpiteisiin muiden tuotantokustannusten alentamiseksi, eivät jalkineiden hinnat kohoa muuta kuin 3,2 %:lla eli 32 markalla, jos jalkineparin entinen hinta oli 1000 markkaa. Jos työläisten käyttämiä kulutushyödykkeitä valmistavilla aloilla tapahtuisi yleinen palkankorotus ja tuottajat voisivat siirtää heti korotuksen ostajain maksettavaksi, niin työläisten reaalipalkan nousu ei tosin olisi niin suuri kuin rahapalkan, mutta kuitenkin huomattava, kuten edellä olevasta esimerkistä ilmenee. Tuotantohyödykkeitä valmistavilla aloilla tapahtunut palkankorostus vaikuttaisi samoin edellytyksin paljon myöhemmin kulutushyödykkeiden hintoihin ja vientiteollisuudessa vastaava korotus vain vähentäisi sillä alalla toimivien kapitalistien voittoja, koska tavarain hinnat maailmanmarkkinoilla eivät ole heidän määrättävissään.

Olettamus, että kapitalistit voivat siirtää palkankorotuksen aiheuttamat lisäkustannukset välittömästi kuluttajain maksettavaksi, pitää paikkansa ainoastaan poikkeustapauksissa, silloin kun vallitsee yleinen tavarain niukkuus (mutta silloinkin voi valtio hintasäännöstelyn avulla sen estää), normaaliaikoina se ei ole lähimainkaan aina mahdollista muuta kuin täydellisesti monopolisoituneilla aloilla. Normaaliaikoina tosin yleisestä palkkojen korotuksesta aiheutuva kulutushyödykkeiden kysynnän lisääntyminen voi väliaikaisesti korottaa hiukan hintoja niillä aloilla, joilla tuotanto on vain vaivoin kyennyt tyydyttämään kysynnän, mutta sellainen hintojen kohoaminen on aina lyhytaikainen ilmiö, koska tämän alan kapitalistit voidessaan siirtää tuotantokustannusten korotukset ostajain maksettavaksi joutuvat edullisempaan asemaan kuin muut, heidän voittonsa jäävät suuremmiksi ja tuloksena on uusien pääomien virtaaminen k.o. alalle, tuotannon lisääntyminen kysyntää suuremmaksi ja loppujen lopuksi hintojen aleneminen.

Periaatteessa ei siis lainkaan ole mahdotonta, että työläiset voivat ammatillisten järjestöjensä avulla saada reaalipalkkansa kohoamaan tai estää sen alentamisen niin pitkäksi aikaa kuin nuo järjestöt pystyvät taistelullaan ehkäisemään yrittäjien päinvastaiset pyrkimykset, mutta aina nuo saavutukset ovat väliaikaisia. Ne ovat parhaimmassakin tapauksessa voimassa ainoastaan seuraavaan pulaan tai sotaan saakka, eivätkä siis mitenkään järkytä marxilaista kurjistumisteoriaa.

Tämän pitkähkön poikkeamisen jälkeen voimme lyhyesti luonnehtia tässä luvussa käsitellyt asiat seuraavasti.

Kapitalistisen kasaantumisen historiallinen suunta.

Kapitalismin esihistoria on yksinkertaisen tavaratalouden hajoamista, lukemattomien yksilöllisten ja hajanaisten pienomaisuuksien muuttumista yhteiskunnallisesti keskitetyiksi harvojen henkilöiden hallussa oleviksi jättiläisomaisuuksiksi.

Pientuottaja, joka omistaa itse tuotantovälineensä, tuhoutuu taistelussa tuon pientavaratalouden kehityksen synnyttämien voimien vaikutuksesta ja väkivaltaisen pakkoluovutuksen iskuista. Pientuottajasta tulee palkkatyöläinen. Silloin alkaa tuotantovälineiden ennen näkemättömän laaja ja nopea kehitys kapitalistisella pohjalla. Kapitalistinen tuotantotapa pääsee vähitellen vallitsevaksi, ja silloin saa kasaaminen uuden muodon. Kasaantumisen laki ei kohdistu enää ainoastaan pientuottajia, vaan myös yksityisiä kapitalisteja vastaan, joiden omaisuuden suurimmat kapitalistit pakkoluovuttavat.

Tieteen ja tekniikan saavutukset ja keksinnöt, laajassa mitassa toteutettu rationalisointi, sellaisten koneiden valmistaminen, joita ainoastaan yhteiskunnallinen työ voi käyttää, kaikkien maiden ja kansojen taloudellisten suhteiden kehitys ja sitä seuraava maailmantalouden muodostuminen kärjistää niitä kapitalistisen tuotantotavan sisäisiä ristiriitoja, jotka johtuvat siitä, että välitön tuottaja on erotettu tuotantovälineistä. Tuotannon yhteiskunnallinen luonne joutuu yhä jyrkempään ristiriitaan kapitalistisen yksityisomistuksen kanssa.

Mitä kauemmin kapitalistinen kasaantuminen jatkuu, sitä laajemmaksi tulee suhteellinen liikaväestö, sitä selvemmäksi rikkauden keskittyminen yhteiskunnan toiseen kohtioon ja kurjuuden toiseen.

"Niiden pääomaylimysten luvun yhä vähetessä, jotka anastavat ja tekevät yksinoikeudekseen tämän muuttumisprosessin kaikki edut, kasvaa kurjuuden, sorron, orjuuden, rappeutumisen ja riiston määrä, mutta myös yhä paisuvan ja itse kapitalistisen tuotantoprosessin koneiston kouluuttaman, yhdistyneen ja järjestyneen työläisluokan suuttumus. Pääomayksinoikeus tulee sen tuotantotavan kahleeksi, joka on sen kanssa ja sen suojassa kehittynyt. Tuotantovälineiden yhteenkokoontuminen ja tuotannon yhteiskunnallistuminen pääsevät kohtaan, missä ne käyvät kapitalistisen vaippansa kanssa yhteensopimattomiksi. Se räjäytetään rikki. Kapitalistisen yksityisomaisuuden kuolinhetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan." [1])

---

[1]) *Marx:* Pääoma, I osa, s. 697.

VII. PÄÄOMAN KIERTOKULKU.

"Pääoman olemassaolo arvoaan lisäävänä arvona ei edellytä vain luokkasuhteita, määrättyä yhteiskuntamuotoa, joka perustuu siihen, että työ on palkkatyötä. Pääoma on sen lisäksi liike, eri vaiheiden kautta tapahtuva kehäkiertoprosessi, joka puolestaan sisältää kolme erilaista muotoa. Sen tähden se voidaan ymmärtää vain liikkeenä eikä liikkumattomana oliona," [1])

Lisäarvioteoriaan tutustuessamme jo totesimme, että pääoman liikkeessä on kolme vaihetta:

Ensimmäinen vaihe. Kapitalisti ostaa rahallaan markkinoilta tuotantovälineet ja työvoiman. Hänen pääomansa on siis aluksi rahan muodossa, jolla hän maksaa myyjille näiden tavarain hinnan. Olemme käyttäneet tästä kiertokulun vaiheesta kaavaa R—T (raha—tavara).

Toinen vaihe. Kapitalisti käyttää tuottavasti ostamansa tavarat tuotantoprosessissa, hän panee palkkaamansa työläiset valmistamaan tavaroita. Tällöin työläiset siirtävät tuotantovälineiden arvon tuotteeseen, luovat työvoimansa arvoa vastaavan uuden arvosumman ja lisäksi lisäarvoa kapitalistille. Tämän vaiheen tuloksen merkitsemme T' (tavara + lisätuote).

Kolmas vaihe. Kapitalisti palaa tavaramarkkinoille myyjänä, todellistaakseen (realisoidakseen) edellisen vaiheen aikana tuotetun tavaran arvon, t.s. muuttaakseen ta-

---

[1]) Marx. Pääoma II osa, s. 60, venäjänkielinen painos v. 1932

varansa rahaksi. Voimme käyttää tästä vaiheesta kaavaa T'—R' (tavara + lisätuote—raha + lisäarvo).

Niin ollen käsittää pääoman kiertoliike sekä tuotantoprosessin että kiertokulun. Koko kiertoliike voidaan esittää kaavalla: R—T ... P ... T'—R', missä pisteet merkitsevät sitä, että tuotantoprosessi on joksikin aikaa keskeyttänyt kiertoliikkeen.

Me tiedämme jo ennestään, että pääoman liike on loputon, sen jälkeen kun se on suorittanut ensimmäisen kiertoliikkeen, muuttunut jälleen rahaksi, se tavallisesti pannaan uudelleen liikkeelle ja se suorittaa näin kerta toisensa jälkeen nuo kolme vaihetta, ollen vuoron perään raha-, tuotanto- ja tavarapääoman muodossa, palatakseen uudelleen rahamuotoon.

Tässä luvussa tarkastelemme, mikä merkitys noilla eri muodoilla on pääoman liikkeessä, millä keinoilla teollisuuspääoman liike saadaan keskeytymättömäksi, mitkä seikat vaikuttavat tuon liikkeen nopeuteen ja mitä seurauksia sen nopeutumisella tai hidastumisella on. Ellei toisin mainita, niin seuraavassa edellytetään, että tavarat myydään ja ostetaan niiden arvoa vastaavasta hinnasta ja että pääomaksi muutettujen tavarain arvossa ei kiertokulun aikana tapahdu mitään muutoksia.

Teollisuuspääoman muodot ja sen kehäkierron kolme vaihetta.

Pääoma esiintyy sekä historiallisesti että loogillisesti aina ensin rahamuodossa. Mutta rahat eivät vielä sellaisenaan ole pääomaa, ne muuttuvat siksi vasta jouduttuaan kiertokulkuun, kun ne vaihdetaan lisäarvoa tuottaviksi välineiksi. Miten raha muuttuu pääomaksi, sen olemme jo tutkineet aikaisemmin, samoin ne edellytykset, jotka tuolle muutokselle ovat välttämättömiä. Tällä kertaa tutustumme

siihen, minkälaisia tehtäviä rahapääoma suorittaa teollisuuspääoman kehäkierrossa.

R a h a p ä ä o m a voi kiertokulun piirissä suorittaa ainoastaan rahan tehtäviä, sitä käytetään joko yleisenä osto- tai maksuvälineenä. Mutta kuitenkin nuo rahan tehtävät muuttuvat pääoman tehtäviksi sen vuoksi, että niillä ostetaan ja maksetaan tuotannolle välttämättömiä tavaroita, toisaalta tuotannon aineelliset edellytykset: työvälineet, raaka- ja apuaineet, toisaalta työvoimaa. Näiden ostojen johdosta rahapääoma muuttuu tuotantopääomaksi. Jos merkitsemme ostetut tuotantovälineet kirjaimilla tv ja ostetun työvoiman kirjaimella v, niin voimme ilmaista rahapääoman muuttumisen tuotantopääomaksi kaavalla: $R—T <^{v}_{tv}$

Tämä rahapääoman muuttuminen tuotantopääomaksi on teollisuuspääoman kehäkierron ensimmäinen vaihe. Meitä kiinnostaa tässä toimituksessa erikoisesti asian se puoli, joka tekee rahasummasta pääomaa. Kapitalisti ei nim. suorita rahoillaan tavallista tavarain ostamista, vaan hän s i j o i t t a a rahansa siten, että hän saa ne takaisin, vieläpä lisäarvon kanssa. Siksi hän ostaa ainoastaan sellaisia tavaroita, jotka voivat toimia pääomana, itseään paisuttavana arvona. Tiedämme jo, että ainoastaan työvoimatavaralla on ominaisuus luoda kulutettuna suurempi arvo kuin sen oma arvo on, ja siitä johtuen onkin rahan vaihtaminen työvoimaan, R—v, oleellisinta rahapääoman muuttuessa tuontantopääomaksi.

Muodollisesti ovat kapitalistit ja työläiset markkinoilla tasa-arvoisia tavaranomistajia, raha vaihdetaan työvoimaan vapaan suullisen tai kirjallisen sopimuksen mukaisesti. Mutta todellisuudessa tuo molempien puolien tasaarvoisuus ja vapaus on ainoastaan näennäistä. Tuotantovälineitä voivat ostaa ainoastaan ne harvat, joilla on riittävästi rahaa, s.o. kapitalistit. Työläisille se on mahdotonta, koska heillä ei ole mitään muuta kuin työvoimansa, joka

sekin on hyödytön niin kauan, kunnes se joutuu yhteyteen tuotantovälineiden kanssa. Rahapääoman keskittyminen kapitaisteille merkitsee siis samalla tuotantovälineiden monopolista omistusoikeutta, joten toimitus R—tv ei ole muuta kuin noiden tuotantovälineiden monopolisen omistusoikeuden jakamista kapitalistien kesken heidän hallussaan olevien rahapääomien suuruutta vastaavasti.

Rahapääoma esiintyy niin ollen työväenluokkaa hallitsevana taloudellisena voimana, joka sanelee työläisille tahtonsa ja ehtonsa "vapaaehtoista" sopimusta solmittaessa. Rahapääoma, tuo pääoman ensimmäinen muoto ei ole pääomaa sentähden, että se on rahaa, vaan sen tähden, että se ilmentää määrätynlaisia luokkasuhteita, jotka vaikuttavat aluksi edellä kuvatulla tavalla kiertokulun piirissä ja sen jälkeen tuotannon piirissä, jota käsittelemme seuraavassa.

T u o t a n t o p ä ä o m a n muodostavat kapitalistin ostamat tuotantovälineet ja työvoima. Tuotantovälineet enempää kuin työvoimakaan eivät sellaisenaan ole pääomaa, sillä ne ovat tuotannon edellytyksenä kaikissa yhteiskunnissa, siis sellaisissakin, joissa ei lainkaan tunneta pääomaa. Mutta ennen kuin nämä tuotannon edellytykset muuttuvat todelliseksi tuotannoksi, on niiden liityttävä yhteen. Eri tuotantotapojen aikana niiden yhteenliittyminen tapahtuu eri tavalla. Orjanomistusjärjestelmässä siten, että orjanomistaja hankkii omaisuudekseen sekä tuotantovälineet että työntekijän, kapitalismin aikana taas siten, että kapitalisti ostaa omakseen tuotantovälineet, mutta ei työntekijää, vaan tämän työvoiman käyttöoikeuden määrätyksi ajaksi.

Työvoima ja tuotantovälineet tulevat tuotantopääomaksi vasta tavaratuotannon määrätyllä kehitysasteella, jolloin tuotantovälineet on riistetty välittömältä tuottajalta ja hänen työvoimansa on muuttunut tavaraksi.

Tuotantopääoman tehtävänä on lisäarvon tuottaminen, mutta koska lisäarvoa ei voi tuottaa tuottamatta aineellisia hyödykkeitä, niin on niiden tuottaminen tuotantopääoman toinen tunnusmerkki. Tämä tuotantopääoman kaksinaisuus kuvastaa itse kapitalistisen tuotannon kaksinaisuutta, sen ollessa samaan aikaan työprosessi ja arvonlisäysprosessi.

Tämän kaksinaisen prosessin tuloksena, joka muodostaa teollisuuspääoman kehäkierron toisen vaiheen, syntyvät tavarat. Samalla pääoma saa uuden muodon, tuotantopääoma muuttuu tavarapääomaksi.

T a v a r a p ä ä o m a on tavaraa, joka eroaa yksinkertaisten tavarantuottajain (käsityöläisten tai talonpoikain) valmistamista tavaroista siinä, että kapitalistisesti valmistettuun tavaraan sisältyy kapitalistisen riiston tulos, lisäarvo. Tavarapääoma edustaa suurentunutta pääoma-arvoa (T'—T—t), t.s. siihen kuuluu alkuaan sijoitetun ja tuotantoprosessin aikana kulutetun pääoma-arvon lisäksi lisäarvo.

Tämä lisääntynyt pääoma-arvo on todellistettava, s.o. muutettava takaisin rahamuotoon. Kapitalisti palaa tavaramarkkinoille, mutta ei vielä ostajana, vaan tavaran myyjänä. Siellä suoritetaan pääoman kiertoliikkeen viimeinen vaihe, tavarapääoman muuttaminen rahapääomaksi, T'—R', joka on samalla teollisuuspääoman kehäkierron kolmas vaihe.

Tämän kehäkierron päättyessä kapitalistin hallussa oleva rahapääoma R' eroaa aluksi sijoitetusta pääomasta R määrällisesti, sillä siinä on alkuaan sijoitetun rahasumman ohella lisäarvo (R+r). Kehäkierron alussa rahapääoma oli pääomaa ainoastaan mahdollisuutena, tarkoitukseltaan, mutta kehäkierron päättyessä rahapääoma lisääntymisellään todistaa, että aluksi sijoitettu rahasumma on todellakin toiminut pääomana, itseään paisuttavana arvona, tuottamalla lisäarvoa.

Teollisuuspääoma esiintyy siis liikkuessaan kolmessa muodossa: raha-, tuotanto- ja tavarapääomana ja sen liike

käy kolmen vaiheen kautta: ensin rahapääoma muuttuu tuotantopääomaksi, tämä vaihe tapahtuu kiertokulun piirissä, sitten seuraa toinen vaihe tuotannon piirissä, jossa tuotantopääoma muuttuu tavarapääomaksi ja vihdoin kolmas vaihe, jossa tavarapääoma muuttuu takaisin rahapääomaksi, tapahtuu jälleen kiertokulun piirissä. Tätä pääoman muuttumista muodosta toiseen edellä kuvatussa järjestyksessä ja liikettä noiden kolmen vaiheen kautta nimitetään pääoman kehäkierrokseksi ja pääomaa, joka koko kehäkiertonsa aikana vuoroin ottaa ja vuoroin luopuu noista muodoista ja suorittaa kussakin muodossa e.m. tehtävät, nimitetään teollisuuspääomaksi.

Teollisuuspääoman kehäkiertoa kuvataan seuraavalla kaavalla: $R—T <^{v}_{tv} \ldots P \ldots T'—R'$.

Jos tarkastelemme teollisuuspääoman eri muotoja, niin helposti huomaamme, että niistä toinen, tuotantopääoma, ilmaisee kaikkein selvimmin pääoman luonteen, kapitalistien ja työläisten välillä vallitsevat suhteet, kapitalistien herruuden työläisiin nähden, kapitalistiluokan harjoittaman työväenluokan riistämisen. Sen sijaan kaksi muuta muotoa, rahapääoma ja tavarapääoma toimivat pääomana ainoastaan yhteytensä vuoksi tuotantopääoman ja vastaavasti ne ilmaisevat kapitalistien ja työläisten välisten suhteiden johdannaisia muotoja, tuotantovälineiden ja työvoiman jakaantumista ja niiden kapitalistista yhdistämistä sekä tuotteiden kapitalistista jakoa, jonka seurauksena on jo aikaisemmin toteamamme ilmiö, nim. se, että työläisen työn tuote esiintyy häntä vastassa vieraana omaisuutena, pääomana, hänelle vihamielisenä ja häntä riistävänä voimana.

Teollisuuspääoman kehäkierron kolme muotoa.

Kapitalisti ei suinkaan tyydy siihen, että hän saa kerran tuotetuksi lisäarvoa, vaan hän haluaa tuottaa sitä jatkuvasti, ja siksi hän heittää pääomansa kiertokulkuun ker-

ta toisensa perästä. Siitä johtuu myös, että teollisuuspääoman liike ei rajoitu yhteen kehäkiertoon, vaan että se toistaa samaa liikettä loputtomiin:

$R—T <^{v}_{tv} \ldots P \ldots T'—R'—T' <_{tv} \ldots P' \ldots T''—R''$ j.n.e.

Kun tarkastelee jatkuvaa kehäkiertoa, niin huomaa, että teollisuuspääoma ei ainoastaan siirry vuoron perään muodosta toiseen, rahapääomasta tuotantopääomaksi ja tuotantopääomasta tavarapääomaksi, vaan on joka hetki kaikissa näissä kolmessa muodossa, niin että osa kapitalistin pääomasta on rahamuodossa, jolla ostetaan tuotantovälineitä, etenkin raaka-aineita ja apuaineita, sikäli kuin entiset on tuotannossa kulutettu, ja työvoimaa, t.s. maksetaan työläisten palkkoja. Mutta samaan aikaan osa pääomasta on tuotantopääomana, t.s. sijoitettu tehdasrakennuksiin, koneisiin, raaka- ja apuaineisiin. Ja vihdoin kolmas osa pääomasta on valmiina tuotteina, joita tosin jatkuvasti myydään suuremmissa tai pienemmissä erissä, mutta joita toisaalta jatkuvasti valmistuu uusia. Tämä teollisuuspääoman esiintyminen kaikissa kolmessa muodossa samanaikaisesti näkyy jokaisen kapitalistisen yrityksen omaisuustaseesta. Esitämme tässä yhden sellaisen omaisuustaseen asian valaisemiseksi, ottaen siitä kuitenkin ainoastaan sen osan, joka meille tässä yhteydessä on välttämätöntä.

Kuitukasvi Oy. [1]

Omaisuustase 31. 12. 1947.

Vastaavaa:

Varsinainen omaisuus

Rahoitusomaisuus

Rahaa kassassa	23.447: 90
Rahaa postisiirtotilillä	211.392: —
Tilisaatavat	5.512.504: 50

[1]) Suomen Virallinen Lehti v. 1948.

V a i h t o - o m a i s u u s

Valmisteet ja puolivalmisteet	4.681.958: —
Raaka- ja tarveaineet	3.335.415: 15

K ä y t t ö o m a i s u u s

Rakennukset	688.000: —
Koneet ja laitteet	2.979.457: —
Kalusto	170.431 :—

Saadaksemme havainnollisemman kuvan asiasta on meidän ryhmitettävä edellä oleva omaisuustase uudella tavalla ja otsikoitava kukin ryhmä uudelleen seuraavaan tapaan:

Kuitukasvi Oy:n omaisuustase 31. 12. 1947.

V a s t a a v a a :

R a h a p ä ä o m a :

Rahaa kassassa	23.447: 90
" postisiirtotilillä	211.392: 65
Tilisaatavat	5.512.504: 50

T u o t a n t o p ä ä o m a :

Rakennukset	688.000: —
Koneet ja laitteet	2.979.457:
Kalusto	170.431: —
Raaka- ja tarveaineet	3.335.415. 15

T a v a r a p ä ä o m a :

Valmisteet ja puolivalmisteet	4.681.958:

Ensimmäisessä ryhmässä esiintyvät tilisaatavat kuuluisivat tavarapääomaan, jos ne sisältäisivät yksinomaan saatavia asiakkailta, mutta koska niihin sisältyy tässä ilmeisesti myös yrityksen pankkitilillä olevat varat, merkittiin ne rahapääomaksi, sillä tätä asiaa selvitellessämme on yhdentekevää, kumpaan ryhmään ne luetaan, kunhan esimerkistä vain selviää, että teollisuuspääomasta on aina osa raha-, osa tuotanto- ja osa tavarapääomana.

Se seikka, että teollisuuspääoma on samaan aikaan noissa kolmessa muodossa, johtaa siihen, että sen kehäkiertoa voidaan niinikään tarkastella kolmessa muodossa, kolmelta eri näkökannalta.

Teollisuuspääoma aloittaa toimintansa rahamuodossa. Jos kehäkiertoakin tarkastellaan siltä kannalta, niin se voidaan esittää jo käyttämällämme kaavalla: $R—T<^{v}_{tv}\ldots P \ldots T'—R'$. Tämä muoto on teollisuuspääoman kehäkierron yleinen muoto ja samalla rahapääoman kehäkierron erikoismuoto.

Mutta teollisuuspääoma on myös tuotantopääoman muodossa ja sitä voidaan tarkastella tuotantopääoman kehäkiertona, ja silloin se on esitettävä kaavalla: $P \ldots T'—R'—T'<^{v}_{tv}\ldots P'$.

Lopuksi teollisuuspääoman liike tapahtuu myös tavarapääoman kehäkierron muodossa eli: $T'—R'—T'<^{v}_{tv}\ldots P' \ldots T''$.

Me emme voi kovin yksityiskohtaisesti tutkia näitä kutakin kehäkierron muotoa, todettakoon ainoastaan lyhyesti, että ensimmäinen niistä, rahapääoman kehäkierto, joka alkaa rahasta ja päättyy rahaan, ilmaisee erikoisen selvästi kapitalistisen yrittäjän päämäärän ja hänen toimintaansa ohjaavan motiivin, nim. vaihtoarvon lisäämisen. Rahapääoman kehäkierto luonnehtii niin ollen kapitalistisen tuotantotavan erikoisuuden, joka sen erottaa m.m. orjanomistusjärjestelmästä ja feodaalisesta tuotantotavasta, joiden vallitessa tuotannon tarkoituksena oli käyttöarvojen lisääminen.

Mutta rahapääoman kehäkierto ei paljasta lähimainkaan kaikkia kapitalistiselle tuotantotavalle ominaisia seikkoja. Työläisten ja kapitalistien väliset luokkasuhteet eivät käy siitä niin selvästi ilmi kuin tuotantopääomaa tutkimalla. Tosin rahapääoman kehäkierrossa esiintyy myös tuotantopääoma, mutta ainoastaan ohimenevänä, raha- ja tavarapääomaa yhdistävänä renkaana. Sen tähden voi helposti syntyä harhakäsitys, että rahat sellaisenaan kiertoku-

lussa lisääntyvät. Tätä harhakäsitystä on omiaan vahvistamaan se, että rahapääoma ei suinkaan aina muutu kiertokulkunsa aikana tuotantopääomaksi, vaan suorittaa kiertoliikkeen R—T—R' (kauppiaan pääoma) tai vieläkin yksinkertaisemmin R—R' (luotto). Tietysti voitto tällöinkin on peräisin tuotannosta, mutta se ei ole helposti huomattavissa. Näiden harhakäsitysten välttämiseksi täytyy teollisuuspääoman kiertoliikettä tarkastella sen kaikissa kolmessa muodossa.

Tuotantopääoman kehäkierto, $P \ldots T'—R'—T' <^{v}_{vt} \ldots P'$ alkaa tuotannosta, siis siitä hetkestä, jolloin kapitalisti on sijoittanut rahapääomansa tuotantovälineisiin ja työvoimaan ja on ne yhdistänyt tuotantolaitoksessaan. Kehäkierto päättyy niin ikään tuotantoon, siihen hetkeen, jolloin kapitalisti on tavarat myytyään muuttanut saamansa rahasumman takaisin tuotantovälineiksi ja työvoimaksi. On selvää, että kehäkierto ei voi tähän päättyä. Mitäpä kapitalisti tekisi ostamillaan tuotantovälineillä ja työvoimalla, ellei liike jatkuisi, niitä voidaan käyttää ja niistä on kapitalistille hyötyä ainoastaan tuotantoprosessissa. Siksi tuotantopääoman kehäkierto korostaakin teollisuuspääoman kiertoliikkeen loputtomuutta, päinvastoin kuin edellä tarkastelemamme rahapääoman kehäkierto, jonka voi hyvin ajatella päättyväksi, sillä voihan kapitalisti ottaa rahansa pois kiertokulusta, sijoittaa ne toiseen yritykseen j.n.e. Mutta tuotantopääoman liikettä hän ei voi pysähdyttää, se jatkuu, jatkuu siinäkin tapauksessa, että hän myy ostamansa tuotantovälineet ja työvoiman toiselle kapitalistille, tällöin omistaja vaihtuu, mutta pääoman kehäkierto ei pysähdy.

Tuotantopääoman kehäkierto paljastaa tuotannon ensisijaisuuden, sen ratkaisevan aseman vaihtoon ja jakoon nähden, mutta toisaalta sekin on omiaan synnyttämään harhakäsityksiä. Kapitalisti tuottaa hyödykkeitä, samantekevä mitä ne ovat, auroja tai paperia, koettaa myydä ne mahdollisimman pian ostaakseen saamillaan rahoilla jälleen

tuotannon aineksia, tuotantovälineitä ja työvoimaa jatkaakseen aurojen tai paperin tuottamista. Näin jatkuu loputtomiin. Näyttää siltä, että tuotantoa harjoitetaan tuotannon itsensä vuoksi, ettei sen tavoitteena olekaan kapitalistin lisäarvo eikä yhteiskunnan tarpeiden tyydyttäminen, vaan tuotannon, t.s. tuotantovoimien rajaton kehittäminen.

Tavarapääoman kehäkierto, $T'—R'—T' <^{v}_{tv} \ldots P \ldots T'$, alkaa tavarasta ja päättyy tavaraan, sekä alussa että lopussa sisältyy siihen alkuperäisen pääoman lisäksi myös lisäarvo, se ei ole T vaan T' eli T+t. Kehäkierto päättyy sellaiseen muotoon, että se ilman muuta edellyttää liikkeen jatkumista, sillä eihän kapitalisti ole tuottanut tavaroita omaa kulutustaan varten, vaan hänen on kehäkierron loppuvaiheessa muutettava tavarat rahaksi, t.s. aloitettava toinen kehäkierto ja niin loputtomiin.

Tavarapääoman kehäkierrossa on etualalla tavaran kiertokulku ja todellistamiskysymys, t.s. kysymys tavarain muuttamisesta rahaksi. Kehäkierto ei voi edes alkaa, ellei kapitalisti saa tavaroitaan myydyksi, mutta myydyksi hän voi ne saada ainoastaan kahdella ehdolla: 1) tavaran arvo täytyy kokonaisuudessaan todellistaa, joten kapitalistin on saatava tavaroita myydessään niistä sellainen hinta, että siihen sisältyy alkuaan sijoitetun pääoman lisäksi myös tuotantoprosessin aikana luotu lisäarvo, ja 2) täytyy löytyä ostajia, jotka voivat ostaa tavarat niiden arvosta. Näin ollen tavarapääoman kehäkierto nostaa esiin uuden kysymyksen, joka tähän saakka on ollut taka-alalla, nim. kysymyksen tuotannon ja kulutuksen yhteenkuuluvaisuudesta.

Se käy hyvin selville, jos tarkastamme seuraavaa kaavaa, jossa tavarapääoman kehäkierto on esitetty yksityiskohtaisemmin kuin tähän saakka.

$$T'— \left\{ \begin{matrix} T— \\ t— \end{matrix} \right\} —R' \begin{matrix} R—T <^{v}_{t} \ldots P \ldots T' \\ r—t \end{matrix}$$

Siitä näemme, että sen jälkeen kun tavara T' on myyty, jakaantuu kapitalistin saama rahasumma kahteen

osaan. Toinen niistä, R, vastaa alkuperäistä pääomaa ja sillä ostetaan tuotantovälineitä ja työvoimaa tuotannon jatkamiseksi. Toinen, r, edustaa lisäarvoa, ja sen käyttää kapitalisti mieskohtaiseen kulutukseen, jos kysymys on yksinkertaisesta uusintamisesta, tai jakaa sen kasaantumisrahastoon ja kulutusrahastoon, jos kysymys on laajennetusta uusintamisesta.

Mutta myös osa R:stä käytetään henkilökohtaiseen kulutukseen, nim. työvoiman ostamiseen tarkoitettu osa (v), jonka työläiset saavat palkan muodossa itselleen ja käyttävät kulutushyödykkeiden ostamiseen. Niin ollen täytyy koko yhteiskunnassa määrätyn ajan kuluessa, esim. vuoden aikana, valmistettujen tavarain sisältää tarkoin määrätty osa tuotantohyödykkeitä ja yhtä määrätty osa kulutushyödykkeitä, jos mieli ne kaikki saada myydyksi. Jos esim. yhteiskunnan kokonaistuote T' sisältää 10 miljardia markkaa kulutettua pysyvää pääomaa, 5 miljardia vaihtelevaa pääomaa ja 5 miljardia lisäarvoa, niin yksinkertaisen uusintamisen toteuttamiseksi siinä täytyy olla tuotantovälineitä 10 miljardin mk:an arvosta ja työläisten ja kapitalistien kulutushyödykkeitä niin ikään 10 miljardin arvosta. Vain sillä ehdolla kaikki tavarat saadaan myydyksi niiden arvosta. Jos taas kysymys on laajennetusta uusintamisesta, niin silloin tuotantovälineitä täytyy olla niin paljon yli 10 miljardin, kuin pysyvä pääoma lisääntyy kasaamisen johdosta ja kulutustarvikkeita vastaavasti vähemmän. Myöhemmin näemme, että näin ei suinkaan aina ole asianlaita.

Teollisuuspääoman kehäkierron kolmen muodon erittely on meille osoittanut, että koko tuon liikkeen tavoitteena on arvon lisääminen, lisäarvon tuotanto. Asiaa ei lainkaan muuta se, toimiiko pääoma yhtenäisenä kaikissa näissä kolmessa tehtävässä vai onko se jakaantunut siten, että teollisuuspääoma toimii ainoastaan tuotannossa, kun taas kiertokulussa toimivat teollisuuspääomasta itsenäistyneet kauppa- ja pankkipääoma.

Kiertokulkukustannukset eli vaihtokustannukset.

Tuotanto ja vaihto muodostavat yhden kokonaisuuden, tavaratuotannon aikana ei voi olla toista ilman toista, mutta kuten olemme nähneet, määräävänä tässä kokonaisuudessa on tuotanto. Vaihto syntyy vasta sitten, kun tuotannossa tapahtuu työnjako, jos tuotanto on yksityistä, muodostuu vaihtokin yksityiseksi, ja lopuksi tuotannon laajuus ja muoto määrää myös vaihdon laajuuden ja muodon, kun tuotanto on kapitalistista, täytyy vaihdonkin olla kapitalistista. Nämä niin selvät ja yksinkertaiset totuudet kuitenkin unohdetaan hyvin usein ja kuvitellaan, että työtätekevien riisto ja siitä aiheutuva tuotteiden epäoikeudenmukainen jakaantuminen voidaan poistaa suorittamalla uudistuksia vaihdon piirissä, ottamalla keskuspankit ja kauppa yhteiskunnan haltuun, "sosialisoimalla vaihto" (Hilferding y.m.), lietsomalla pyhää sotaa "kuluttajien" ja "tuottajien" välillä. Se tapahtuu yksinkertaisesti samaistamalla palkannauttijat ja kuluttajat ja toisaalta taas esittämällä tyypillisiksi tuottajiksi, joita vastaan kuluttajien on taisteltava, maataloustuottajat, joukossa pienviljelijät. Tällöin tietysti unohdetaan kokonaan selittää sellainen vähäpätöinen seikka, että kuluttajat eivät muodosta mitään yhtenäistä ryhmää yhteiskunnassa, vaan että heihin kuuluvat kaikki yhteiskunnan jäsenet, ensi kädessä tietysti ne, joiden tulot ja siis kulutuskin ovat suurimmat. Mitä taas tuottajiin tulee, niin se on aivan yhtä kirjava ryhmä kuin kuluttajatkin, joten puhe kuluttajien ja tuottajien etujen vastakkaisuudesta ja yhteiskunnallisen kysymyksen ratkaisemisesta niiden välisen taistelun avulla on vain omiaan hämäämään luokkien, ennen kaikkea työväenluokan ja kapitalistien väliset sovittamattomat ristiriidat ja johtamaan työläisten huomion pois tuotantovälineiden omistuskysymyksestä ja siten viivästyttämään taistelua, jonka päämääränä on tuotantovälineiden ottaminen yhteiskunnan haltuun.

Koska kysymys on lopultakin niin yksinkertainen, tyydymme edellä esitettyihin huomautuksiin ja siirrymme käsittelemään kysymystä vaihtokustannuksista, lisäävätkö ne tuotteiden arvoa vai ovatko ne n.s. tuottamattomia kustannuksia.

Vaihdon eli tavarain kiertokulun piirissä suoritetaan eräitä sellaisia tehtäviä, jotka on epäilemättä laskettava varsinaiseen tuotantoon kuuluvaksi. Sellaisia ovat m.m. tavarain siirtäminen tuotantopaikalta kulutusalueille, välttämätön varastoiminen, tavarain lajittelu, pakkaus j.n.e. Näistä tehtävistä aiheutuvat menot, niitä suorittavien työntekijäin palkat ja heidän käyttämiensä välineiden arvo ovat tuotannollista kulutusta ja ne lisäävät tuotteen arvoa, t.s. sitä yhteiskunnallisesti välttämätöntä työaikaa, joka on tarpeen k.o. tavaran valmistamiseksi.

Mutta tavarain kiertokulussa on paljon enemmän sellaisia tehtäviä, jotka eivät lisää tuotteiden arvoa, vaikka niiden suorittaminen vaatiikin työtä ja aineellisten hyödykkeiden kuluttamista. Tällaisia tuottamattomia menoja, jotka suoritetaan tuottavien työläisten luomasta lisäarvosta, ovat Marxin mukaan yleensä kaikki sellaiset menot, jotka johtuvat tavara-arvon muuttamisesta muodosta toiseen, siis puhtaasti ostosta ja myynnistä. Selvimpänä esimerkkinä sellaisesta arvon tavaramuodon muuttumisesta rahamuotoon ja takaisin tavaramuotoon voi pitää sellaisten tavarain kauppaa, jotka eivät edes siirry toiseen paikkaan vaihdon johdosta ja joissa ei niin ollen tapahdu minkäänlaisia muutoksia. Tähän ryhmään kuuluvat m.m. kiinteistöt, rautatiet ja suurin osa pörssikaupan kohteena olevista tavaroista. Kun talonomistaja myy talonsa ja ostaa saamillaan rahoilla toisen sen tilalle, ei kummassakaan talossa tuon kaupan johdosta tapahdu pienintäkään muutosta, niiden arvo ei vähene eikä lisäänny. Sama pitää paikkansa kaikkiin tavaroihin nähden, joita ei siirretä paikasta toiseen. Siirrettäessä, silloin kun siirto on välttämätön tava-

ran toimittamiseksi kuluttajille, tavaran arvo lisääntyy sillä yhteiskunnallisesti välttämättömällä työmäärällä, minkä kuljetus siihen lisää, keinottelutarkoituksessa suoritetut kuljetukset eivät sen sijaan lisää tavaran arvoa.

Kaikki muut vaihtokustannukset ovat tuottamattomia. Niihin kuuluvat varsinaiset myynti- ja ostokustannukset, siis liikeapulaisten, kauppamatkustajien, mainostajien, kauppakirjeenvaihtajien, kauppaedustajien y.m. sellaisten työ.

Toiseksi on tuottamatonta työtä kauppakirjanpito ja siihen liittyvät menot. Mutta kuitenkin on olemassa oleellinen ero myyntiin liittyvien ja kirjanpitokustannusten välillä. Edelliset ovat ominaisia ainoastaan tavarataloudelle ja häviävät sen mukana, jälkimmäiset ovat taas välttämättömiä valvonnan suorittamiseksi aina, milloin tuotanto on luonteeltaan yhteiskunnallista, olipa tuotantotapa mikä tahansa. Niinpä kommunistisen tuotantotavan vallitessa tarvitaan kirjanpitoa ainakin yhtä välttämättömästi kuin kapitalismin aikana.

Kolmanneksi kuuluvat tuottamattomiin menoihin rahan kiertokulun ylläpitämisestä aiheutuneet kustannukset ja ne, samoin kuin muutkin puhtaat kiertokulkukustannukset on suoritettava lisäarvosta.

Pääoman kiertonopeus ja sen vaikutus.

Pääoman kiertonopeudella on hyvin oleellinen vaikutus sekä lisäarvon että voiton suuruuteen. Mitä lyhyemmän ajan pääoman täyskierto, t.s. koko sijoitetun pääoman kehäkierto kestää, sitä suurempi on lisäarvon ja myös voiton määrä muiden edellytysten ollessa samanlaiset.

Eri aloille sijoitettujen pääomien täyskiertoaika on hyvin erilainen tuotannon ja vaihdon erilaisuudesta johtuen. Niinpä suurten sähkölaitosten, kanavien, rautateiden y.m. sellaisten laitteiden rakentamiseen sijoitetut pääomat suo-

rittavat täyskierroksen kymmenien, jopa joskus satojen vuosien kuluessa, kun taas esim. kutomateollisuudessa pääoman täyskierros kestää muutamia kuukausia. Kiertokulun nopeuden mittaamiseksi käytetään tavallisesti vuotta mittayksikkönä, koska laukkeassa vyöhykkeessä eräs tärkeimmistä tuotannon aloista, nim. maanviljelys, tuottaa sadon kerran vuodessa, joten tuotantoaika on yksi vuosi.

Yhteinen mittayksikkö tekee mahdolliseksi verrata eri pääomien kiertonopeutta toisiinsa. Jos vuosi merkitään O:ksi, k.o. pääoman täyskierron aika o:ksi ja täyskiertojen luku n:ksi, niin täyskiertojen luku saadaan selville jakamalla vuosi k.o. pääoman täyskierron ajalla eli $n=\frac{O}{o}$. Niinpä pääoma,joka tekee täyskierroksen 3 kuukaudessa, suorittaa vuodessa 4 kierrosta, koska $n=\frac{12}{3}$, kun taas pääoma, jonka täyskierrosaika on 24 kuukautta, tekee vuodessa ainoastaan puoli kierrosta, koska $n=\frac{12}{24}$

Kiinteä pääoma ja liikkuva pääoma. Pääoman kiertonopeuteen vaikuttavat monet seikat, joista tärkein on tuotantopääoman kokoonpano, sen jakaantuminen pysyvään ja vaihtelevaan pääomaan eli tuotantovälineiden ja työvoiman arvoon.

Tuotantovälineisiin: tehdasrakennuksiin, kuljetuslaitteisiin, koneisiin, työkaluihin, raaka- ja apuaineisiin käytetty pysyvä pääoma siirtää arvonsa tuotteisiin sitä mukaa, kun se tulee kulutetuksi tuotannossa. Sellaiset tuotantovälineet kuin rakennukset, koneet, työkalut, karja j.n.e. ostetaan kerralla, mutta niitä voidaan käyttää tuotannossa varsin kauan aikaa, esim. puisia tehdasrakennuksia 15—25 vuotta, kivisiä 50—100 vuotta, koneita 10—15 vuotta, työkaluja useita vuosia. Käyttöarvoina ne säilyttävät itsenäisyytensä tuotteisiin nähden koko tuon ajan, mikään osa niistä ei siirry tuotteisiin. Vasta sen jälkeen, kun ne ovat kuluneet käyttökelvottomiksi, ne heitetään pois ja korvataan uusilla.

Tuotantoprosessiin tähän ryhmään kuuluvat tuotantovälineet osallistuvat kokonaisuudessaan, mutta arvonmuodostumisprosessiin ja niin ollen myös pääoman kiertoliikkeeseen ainoastaan osittain, sitä mukaa kuin ne kuluvat. Jos tehdasrakennusta voidaan käyttää 50 vuotta, niin sen arvosta siirtyy tuotteisiin vuosittain ainoastaan 1/50 osa eli 2 %, koneesta, joka kestää 10 vuotta, 1/10 osa eli 10 % j.n.e. Tätä osaa pysyvästä pääomasta nimitetään *kiinteäksi pääomaksi.*

Kaikki muut pääoman osat kuuluvat *liikkuvaan pääomaan.* Siihen kuuluvat ensiksi työn esineet ja polttoaineet. Ensin mainitut, raaka- ja apuaineet muokataan tuotantoprosessin aikana, ne menettävät entisen muotonsa ja entisen käyttöarvonsa ja saavat tilalle uuden käyttöarvon, niinpä lauta, liima ja maali muuttuvat pöydäksi, vehnäjauhot, hiiva ja mausteet vehnäleiväksi j.n.e.

Liikkuvaan pääomaan kuuluvat myös polttoaineet, voiteluöljyt ja eräät muut apuaineet, jotka eivät siirry aineellisesti tuotteeseen, vaan häviävät kokonaan tuotantoprosessin kuluessa. Mutta niiden arvo, aivan samoin kuin raaka- ja apuaineiden arvo siirtyy kokonaan tuotteeseen ja palaa takaisin kapitalistille silloin, kun hän tuotteet myy.

Liikkuvaan pääomaan kuuluu lisäksi vaihteleva pääoma, t.s. työvoiman ostamiseen käytetty pääoman osa. Se eroaa kuitenkin muusta liikkuvasta pääomasta siinä, että kapitalistin työvoiman ostamiseen käyttämä pääoma, olipa se rahan tai elintarvikkeiden muodossa, ei osallistu tuotantoprosessiin eikä niin ollen voi siirtää arvoaan uuteen tuotteeseen. Tuotannossa toimii työvoima, joka luo uutta arvoa ja korvaa siten kapitalistin menot työvoiman ostamiseen. Tämä työvoiman arvoa vastaava uusi arvo yhdistyy tavaran arvoon ja palaa takaisin kapitalistille tavaran tultua myydyksi ja käytetään jälleen työvoiman ostamiseen.

Eri aikoina ja eri tuotannon aloilla pääoma jakaantuu eri tavalla kiinteään ja liikkuvaan. Mutta kehityssuunta on

kaikkialla sama, mitä enemmän tekniikka kehittyy, sitä suurempi osa sijoitetusta pääomasta käytetään kiinteäksi ja vastaavasti pienempi osa liikkuvaksi pääomaksi. Niinpä USA:n jalostusteollisuudessa lisääntyi kiinteän pääoman osuus 15 vuoden aikana (vv. 1890—1905) 37,7 %:sta 43,3 %:iin.

Erilainen on niinikään kiinteän pääoman jakaantuminen eri osiinsa. Jonkunlaisen käsityksen saamiseksi siitä mainittakoon, että USA:n jalostusteollisuuden kiinteästä pääomasta, joka v. 1929 oli kaikkiaan 45,7 miljardia dollaria, oli 28,2 miljardia eli 61,7 % sijoitettu tuotantorakennuksiin ja 17,5 miljardia eli 38,3 % koneisiin ja työkaluihin.

Sanomattakin on selvää, että samat tuotantovälineet voivat kuulua milloin kiinteään, milloin liikkuvaan pääomaan niiden käytöstä riippuen. Niinpä karja on kapitalistiselle maanviljelijälle tavallisesti kiinteää pääomaa, silloin kun sitä käytetään maidontuotantoon tai vetojuhtina, mutta se on liikkuvaa pääomaa esim. karjakauppiaalle, joka lihottaa sitä teurastamista varten. Edellä jo kävi ilmi, että ainoastaan tuotantopääoma jakaantuu kiinteään ja liikkuvaan, mutta ei raha eikä tavarapääoma. Esim. koneet eivät ole kiinteää pääomaa niin kauan kuin ne ovat sen tehtaan varastossa, jossa ne valmistettiin, tai kauppiaan hallussa, kiinteäksi pääomaksi ne muuttuvat vasta jouduttuaan sen teollisuuskapitalistin haltuun, joka niitä käyttää tuotannossa.

Mikä siis on ero pääoman jakaantumisella toisaalta pysyvään ja vaihtelevaan, toisaalta kiinteään ja liikkuvaan? Edellinen jako on ratkaiseva silloin, kun on kysymys arvon ja lisäarvon tuotannosta, jälkimmäinen taas silloin, kun on kysymys pääoman kiertokulusta, kierrosajasta ja -luvusta.

Sijoitetun pääoman kokonaiskierto.

Tuotantopääoman eri osat suorittavat täyskierroksen eri tavalla. Liikkuva pääoma tekee täyskierroksen jokaisen

kehäkierron aikana. Sellaisilla tuotannonaloilla, esim. jalkineteollisuudessa, joilla tavaroita valmistuu joka päivä, riippuu liikkuvan pääoman suuruus ainoastaan tuotannon laajuudesta ja täyskierron nopeus siitä, miten nopeasti tavarat saadaan myydyksi. Sellaisilla aloilla taas, esim. rakennusteollisuudessa, joilla tuotanto kestää kauan ennenkuin tavara tulee valmiiksi, vaikuttaa liikkuvan pääoman määrään ja kiertonopeuteen ratkaisevasti tuotantoajan pituus. Jos esim. asuintalon rakentaminen kestää vuoden, niin liikkuva pääoma on sidottu tuotantoon vuoden ajan, se palaa kapitalistiselle rakennuttajalle rahan muodossa vasta sen sen jälkeen, kun valmis talo on myyty. (Jos rakennuttaja ei myy taloa, vaan vuokraa sen, saa hän sijoittamansa pääoman takaisin rahan muodossa vieläkin myöhemmin, mutta sellainen tapaus ei kuulu tämän kysymyksen yhteyteen, koska hänen pääomansa ei talon valmistuttua ole enää tuotantopääomaa.)

Kiinteän pääoman täyskierto on paljon monimutkaisempi, sillä sen eri osat eivät kierrä samalla nopeudella ja sen tähden on aina laskettava noiden eri osien keskimääräinen kiertoaika.

Olettakaamme, että huonekalutehtaaseen on sijoitettu kiinteää pääomaa yhteensä 15 miljoonaa markkaa, siitä rakennuksiin, jotka kestävät 40 vuotta, 4 miljoonaa, koneisiin ja muihin laitteisiin, jotka kestävät 10 vuotta, 9 miljoonaa ja työkaluihin, joiden keskimääräinen käyttöaika on 4 vuotta, 2 miljoonaa markkaa. Silloin rakennuksista siirtyy vuosittain tuotteisiin arvoa 100.000 markkaa eli 2,5 % niiden kokonaisarvosta, koneista 900.000 markkaa eli 10 % ja työkaluista 500.000 markkaa eli 25 % niiden kokonaisarvosta. Kiinteästä pääomasta siirtyy niin ollen vuosittain tuotteisiin 1.500.000 markkaa eli 10 %. Kiinteän pääoman täyskierros kestää siis 10 vuotta.

Noiden kymmenen vuoden aikana siirtää kapitalisti tavarain myynnistä saamistaan rahoista vuosittain 1,5 mil-

joonaa markkaa kuoletusrahastoon, joten hän voi hankkia uudet koneet 10 vuoden perästä.

Jos haluamme tietää koko sijoitetun pääoman kiertonopeuden, on meidän otettava laskuissamme huomioon kiinteän pääoman lisäksi myös liikkuva pääoma. Olkoon se tässä tapauksessa 5 miljoonaa markkaa ja tehköön 6 täyskierrosta vuodessa.

Silloin saamme seuraavan asetelman:

Tuotantopääoman ainekset	Arvo markkaa	Täyskiertojen luku vuodessa	Vuosikierroksen summa mk
Tuotanto-rakennukset	4.000.000	1/40	100.000
Koneet y.m.	9.000.000	1/10	900.000
Työkalut	2.000.000	1/4	500.000
Koko kiinteä pääoma	15.000.000	1/10	1.500.000
Liikkuva pääoma	5.000.000	6	30.000.000
Koko sijoitettu pääoma	20.000.000	1,58	31.500.000

Vaikka kiinteä pääoma tarvitsee yhden täyskierroksen suorittamiseen 10 vuotta ja enemmänkin, niin kokonaispääoma voi tehdä enemmän kuin yhden (esimerkissämme puolitoista) täyskierrosta vuodessa, koska liikkuvan pääoman kierrosnopeus on paljon suurempi.

Kuitenkin kiinteä pääoma suorittaa esimerkissämme täyskierroksen vasta 10 vuodessa, ja sen vuoksi on liikkuvaa pääomaa sijoitettava yhä uudelleen ja uudelleen tuotantoon, sikäli kuin se palaa rahana kapitalistille tämän myydessä tuotetut tavarat. Mainitsimme jo edellä, että niistä summista, jotka vuosituotteen arvossa edustavat kiinteää pääomaa, muodostaa kapitalisti kuoletusrahaston, jolla 10 vuoden kuluttua uusintaa tehdaskoneiston, jos jätämme yksinkertaisuuden vuoksi huomioon ottamatta rakennusten ja työvälineiden uusintamisen, joka tapahtuu eri aikana kuin koneiden.

Kapitalistisen tuotantotavan kehittyessä kiinteän pääoman määrä ja kestävyys lisääntyvät, koska koneita otetaan käytäntöön entistä enemmän, ne valmistetaan entistä kestävämmistä aineista ja niitä opitaan huoltamaan yhä paremmin sekä jatkuvasti suoritettujen pienten korjausten että määräajoin tapahtuvien perusteellisten korjausten avulla. Mutta tekniilinen kehitys vaikuttaa toisaalta sen, että koneet kuluvat moraalisesti paljon ennen kuin fyysillisesti, ne vanhenevat rakenteeltaan ja malliltaan ja korvataan uusilla monasti siinäkin tapauksessa, että ne ovat täysin käyttökelpoisia. Siitä johtuen pyrkivät kapitalistit monilla teollisuusaloilla suorittamaan koneiden kulumisesta johtuvat poistot niin suurina, että voivat uusia koneet niiden fyysillisestä kulumisesta riippumatta.

Marx totesi aikanaan, että tärkeimmillä teollisuusaloilla koneiden ikä oli keskimäärin 10 vuotta. Nyt se lienee hiukan lyhyempi. Tällä seikalla on hyvin oleellinen merkitys kapitalistisen talouden jaksottaiselle kehitykselle. Siitä Marx kirjoittaa: "Suurteollisuuden tärkeimmillä aloilla tämä elinkausi on nykyään keskimäärin suunnilleen kymmenvuotinen. Kysymys ei kuitenkaan ole mistään täsmällisestä luvusta. Tiedämme vain seuraavaa: Tämä useita vuosia käsittävä, toisiinsa liittyvien täyskierrosten jakso, johon pääoman kiinteä osa on sidottu, luo aineellisen pohjan aikakautisille pulille; liike-elämässä seuraavat toisiaan lamakausi, keskinkertainen vireys, kiihkeä nousu ja pula. Vaikka pääomien sijoitusajat ovat sangen vaihtelevia, niin sittenkin pula on aina lähtökohtana uusille suurille pääomansijoituksille. Niinpä se luo, koko yhteiskunnan kannalta kat-

sottuna, enemmän tai vähemmän uuden aineellisen perustan seuraavalle täyskierrosjaksolle." [1])

Kiinteän pääoman kasvaminen ja tuotantokapasiteetti.

Siitä lähtien kun koneellinen suurteollisuus alkoi kehittyä, on kiinteä pääoma jatkuvasti lisääntynyt sekä absoluuttisesti että suhteellisesti koko pääomaan verraten. Erityisen nopeaa on niin kiinteän pääoman lisääntyminen kuin sen keskittyminenkin ollut imperialismin kaudella.

Tämän kehityksen johdosta kapitalistisen tuotantotavan ristiriidat kärjistyvät. Ensiksi teollisuuspääoma menettää entisen liikkuvaisuutensa, sitä ei voida siirtää niin helposti alalta toiselle kuin kapitalistisen kehityksen alkupuolella, jolloin kiinteä pääoma oli suhteellisen pieni. Siitä puolestaan on seurauksena kilpailun vaikeutuminen ja kiihtyminen, koska jokaisen kapitalistin on puolustettava paikkaansa kerran valitsemallaan alalla niin kauan kuin se suinkin on mahdollista.

Toiseksi kiinteän pääoman kasvaminen hidastuttaa teollisuuspääoman täyskiertoa. Tosin kapitalistit tekevät kaikkensa jouduttaakseen sitä lisäämällä työvuoroja, jatkamalla työpäivää ja kiihdyttämällä koneiden vauhtia saadakseen siten poistot koneiden kulumisesta mahdollisimman suuriksi, mutta näiden pyrkimysten esteenä on laajojen työtätekevien joukkojen vähäinen ostokyky, joka supistaa kulutustarvikkeiden kysyntää ja tietysti myös niiden tuotantoa. Siitä puolestaan on seurauksena tuotannon supistuminen kaikilla niillä aloilla, jotka valmistavat tuotantovälineitä. Vain poikkeustapauksissa voidaan kapitalistisissa maissa käyttää tuotantokykyä (tuotantokapasiteettia) täydellä teholla. Pulien aikana suurin osa siitä on käyttämättä, kuten ilmenee seuraavasta taulukosta.

———

[1]) Marx: Pääoma II osa, s. 122. Venäjänkielinen painos v. 1932.

Tuotantokapasiteetista käytännössä:

	V. 1929	V. 1932
Koko Saksan teollisuus	67 %	36 %
USA:n terästeollisuus	87 "	19 "
" autoteollisuus	54 "	14 "
" paperiteollisuus	86 "	55 "
Englannin takkiraudan tuot.	52 "	30 "
Ranskan superfosfaattituotanto	61 "	39 "

Omassa maassamme on tilanne suunnilleen samanlainen, niinpä puuhioketeollisuus käytti v. 1920 n. 77 % tuotantokapasiteetistaan, v. 1936 n. 69 % ja v. 1940 ainoastaan 3,6 %. Selluloosateollisuudessa olivat vastaavat luvut v. 1920 48 %, v. 1937 80 % ja v. 1940 ainoastaan 21 %, eikä tilanne ole erikoisen loistava sodan jälkeenkään, sillä vielä v. 1946 oli selluloosateollisuuden tuotantokapasiteetista käytännössä ainoastaan 37 %.

Tämä teollisuuslaitosten tuotantokyvyn osittainen käyttäminen estää puolestaan niiden teknillistä kehitystä. Vanhat koneistot, jotka eivät vielä ole siirtäneet arvoaan tuotteisiin, vaikeuttavat kiinteän pääoman uusimista. Se ilmeni mm. sodan aikana, vaikka silloin monien alojen tuotteilla oli aivan rajaton kysyntä. Kapitalistit eivät sanottavastikaan uusintaneet tuotantokoneistoa ja vielä vähemmän rakensivat uusia tehtaita, vaan käyttivät mahdollisimman tehokkaasti vanhoja koneita, lisäsivät poistot koneiden kulumisesta äärimmäisen suuriksi, niin että esim. USA:ssa kiinteän pääoman koko arvo kerääntyi monilla aloilla kuoletusrahastoihin 5—6 vuodessa. Täten vv. 1939 ja 1944 välisenä aikana tekivät poistot USA:ssa 42,8 miljardia dollaria, samaan aikaan kun uusien teollisuuslaitosten rakentamiseen sijoitettiin kaikkiaan ainoastaan 38,9 miljardia ja kapitalististen yritysten toimesta vain 18,7 miljardia.

Samoin tapahtui Englannissa. Sodan aikana tekivät kiinteän pääoman poistot 2,815 miljoonaa puntaa, mutta uudet

pääomansijoitukset 2,798 miljoonaa, josta kapitalistien osalle tuli ainoastaan 1,099 miljoonaa.

Molemmissa e.m. maissa rakennettiin valtion toimesta sodan aikana suuri joukko sotatarviketehtaita, joista ainakin USA:ssa on valtaosa siirtynyt puoli-ilmaiseksi yksityisille kapitalisteille ja kapitalistisille yhtymille, jotka ovat käyttäneet niiden ostamiseen sodan aikana kasaamiaan kuoletusrahastoja. Näin on kiinteän pääoman uusintaminen suoritettu veronmaksajain kustannuksella.

Työjakso ja tuotantoaika.

Tuotantopääoman täyskierroksen pituuteen vaikuttaa sen kokoonpanon lisäksi, jota edellisessä osassa tutkimme, myös työjakso, tuotantoaika ja kiertokulkuaika. Aluksi tutustumme kahteen ensin mainittuun tekijään.

Työjaksoksi nimitetään vissiä määrää toisiinsa liittyviä työpäiviä, jotka ovat tarpeen määrätyllä tuotannonalalla valmiin tuotteen saamiseksi. Työjakson pituus riippuu tuotteen laadusta. Niinpä kehräämössä valmistuu joka päivä lankaa ja siellä työjakso käsittää asiallisesti vain yhden päivän, kun taas esim. veturitehtaassa valmiin tuotteen tekemiseen vaaditaan kuukausien työ, kymmeniä ja satoja toisiinsa liittyviä työpäiviä.

Työjakson pituus vaikuttaa välittömästi pääoman kiertonopeuteen. Kehräämön tuotteet voidaan myydä ellei päivittäin niin ainakin viikottain, joten liikkuvan pääoman täyskierros kestää ainoastaan viikon. Mutta veturitehtaaseen sijoitetun liikkuvan pääoman täyskierros kestää kuukausia, joten sitä täytyy olla paljon enemmän kuin kehräämössä. Olettakaamme, että veturin valmistaminen vaatii aikaa 6 kuukautta eli 26 viikkoa. Kehräämön omistajan tarvitsee sijoittaa liikkuvaa pääomaa työpalkkojen maksamiseen, raaka-, apu ja polttoaineiden ostamiseen ainoastaan se määrä, mikä tarvitaan viikon aikana, koska hän langat myytyään

viikon kuluttua saa sijoittamansa liikkuvan pääoman takaisin ja voi sillä jälleen maksaa seuraavan viikon työpalkat ja ostaa raaka- y.m. aineet. Mutta veturitehtaan omistajan on sijoitettava liikkuvaa pääomaa monin verroin enemmän, 26 viikon työpalkkoja, raaka-, apu- ja polttoaineita varten.

Siinä on eräs syy, jonka vuoksi kapitalistit pyrkivät kaikin käytettävissä olevin keinoin lyhentämään työjaksoa. Se voidaan lyhentää esim. pidentämällä työpäivää. Jos veturitehtaassa käytännössä olevan 8-tuntisen työpäivän asemasta aletaan teettää työtä 10 tuntia päivässä, niin silloin lyhenee työjakso 26 viikosta vajaaseen 21 viikkoon ja vastaavasti nopeutuu liikkuvan pääoman kierto ja vähenee sen määrä. Samanlainen tulos on työn voimaperäisyyden kohottamisesta. Nämä menetelmät ovat kapitalistille edullisia myös sen tähden, että niiden avulla saadaan lisäarvon suhdeluku kohoamaan ilman kiinteän pääoman lisäämistä.

Vähemmän edullinen kapitalistin kannalta on työjakson supistaminen työläisten lukua lisäämällä, jolloin tuote valmistuu nopeammin, mutta vaatii kapitalistilta suurempaa liikkuvaa pääomaa sekä palkkojen maksuun että raaka- y.m. aineisiin, tosin lyhyemmäksi ajaksi, mutta tämä keino vaatii myös kiinteän pääoman lisäämistä, koska suurempi työläisjoukko tarvitsee enemmän koneita, työvälineitä ja usein myös suuremman rakennuksen. Siksi turvautuvatkin kapitalistit mikäli mahdollista vuorotyöhön, koska silloin suurempi työläismäärä ei vaadi kiinteän pääoman lisäämistä, sillä työläiset käyttävät vuoron perään samoja koneita ja työvälineitä. Vuorotyöstä on lisäksi sekin etu, että silloin myös kiinteän pääoman kierto tulee nopeammaksi, koska koneita ja muita työvälineitä kulutetaan ja niistä siis siirtyy tuotteisiin arvoa kaksi tai kolme kertaa enemmän vuorokaudessa (riippuen siitä, onko käytännössä kaksi tai kolme työvuoroa) kuin tavallisen työpäivän kuluessa.

Tärkein keino työjakson lyhentämiseksi on kuitenkin tuotantovälineiden ja työmenetelmien parantumisesta joh-

tuva työn tuottavuuden lisääntyminen, josta seuraa tuotteen valmistamiseen tarvittavan yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan supistuminen ja siitä johtuva lisäarvon suhdeluvun suureneminen. Pääoman täyskiertoajan lyheneminen lisää samalla myös lisäarvon määrää.

Edellä jo mainittiin, että tuotantopääoman kiertonopeuteen vaikuttaa työjakson ohella myös tuotantoaika, t.s. se aika, jonka pääoma on sidottu tuotantoprosessiin. Tuotantoaikaan kuuluu työprosessin lisäksi, jonka kuluessa arvo ja lisäarvo luodaan, se aika, jonka kuluessa työn esine joutuu luonnollisten fysikaalisten, kemiallisten tai fysiologisten muutosten alaiseksi ja jolloin työprosessi on joko kokonaan tai osittain keskeytyksissä. Niinpä viinin tuotannossa täytyy eräiden viinilaatujen seista vuosikausia kellarissa saadakseen määrättyjä ominaisuuksia, eräät juustolaadut joutuvat niinikään seisomaan pitkähkön ajan ennen valmistumistaan, puunjalostusteollisuudessa täytyy raaka-aineen kuivaa joskus parikin vuotta ennen käyttämistä, syysvilja vaatii 9 kuukautta kypsyäkseen, kemiallisessa teollisuudessa eräiden kemikaalioiden valmistuksessa tarvitaan pitkä aika kemiallisten reaktioiden tapahtumiseen j.n.e.

Näin syntyy työprosessissa keskeytyksiä, joiden aikana ei synny arvoa eikä lisäarvoa ja jotka pidentävät huomattavasti pääoman täyskiertoaikaa. Siksi onkin ymmärrettävää, että näitä luonnollisia prosesseja pyritään jatkuvasti lyhentämään, esim. kutomateollisuudessa jo varhain otettiin ilmassa valkaisemisen tilalle käytäntöön kemiallinen valkaisu, kemiallisessa teollisuudessa on löydetty joukko reaktioita jouduttavia katalysaattoreita, puunjalostusteollisuudessa käytetään puun kuivaamiseen kuivausuuneja, joissa koivu saadaan kuivaksi muutamassa vuorokaudessa tai sitten sähkövirtaa, jolla puu kuivataan 35 minuutissa, teräsesineiden karkaisemiseen on viime aikoina samoin alettu käyttää sähköä, jolloin koko toimitus kestää ainoastaan 2—3 sekuntia j.n.e.

Tuotantoaikaan kuuluu myös se aika, jonka pääoma on tuotantovaraston muodossa, työvälineinä, raaka-, apu- ja polttoaineina ennen käyttämistä. Kuta suuremmat tällaiset varastot ovat, sitä hitaampi on pääoman täyskierto. Sen tähden monet kapitalistiset yritykset pyrkivät siihen, että ne saisivat raaka- y.m. aineensa ostettua ainoastaan sitä mukaa kuin niitä tarvitaan. Mutta tämä pyrkimys, joka jouduttaa kyllä tuotantopääoman täyskiertoa k.o. tuotantolaitoksessa, hidastuttaa sitä vastaavasti raaka-aineita tuottavilla aloilla siirtäessään myöhempään ajankohtaan niiden tuotteiden myynnin.

Pääoman kiertokulkuaika.

Tähän mennessä selostettujen tuotannossa esiintyvien tekijöiden lisäksi vaikuttaa tuotantopääoman täyskiertoon myös pääoman kiertokulkuaika, t.s. se aika, mikä menee ensiksi rahapääoman muuttamiseen tuotantovälineiksi ja työvoimaksi ja toiseksi valmiiden tavaroiden muuttamiseen takaisin rahaksi. Kiertokulkuun sisältyy kaksi prosessia, ensiksi tavaroiden jako ja toiseksi arvonmuodon muuttuminen. Sen mukaisesti kiertokulku jakaantuu kahteen osaan: siihen aikaan, jolloin tavarat siirtyvät tuottajilta kuluttajille ja aikaan, jolloin arvo oston ja myynnin avulla muuttuu tavaramuodosta rahamuotoon ja päinvastoin.

Kiertokulun ensimmäinen osa, tavarain siirtäminen tuottajilta kuluttajille ei luonteensa puolesta eroa tuotantoon käytetystä ajasta, vaikka se tapahtuukin kiertokulun piirissä, sillä kustannukset, jotka tavaroiden siirtäminen, lajittelu ja pakkaaminen aiheuttavat, ovat tuottavia, niihin käytetty työ yhteiskunnallisesti välttämätöntä ja siis arvoa luovaa.

Kokonaan toisin on asianlaita itse osto- ja myyntitoimitukseen käytetyn ajan suhteen. Tuon ajan kuluessa tapahtuu ainoastaan arvon muuttuminen muodosta toiseen,

eikä siihen uhrattu työ, mainostus, kauppaneuvottelut, puhdas osto tai myyntitoimitus ole tuottavaa, arvoa luovaa työtä.

Kiertokulkuaika on tuottamatonta aikaa, mutta kuitenkin kiertokulku, jonka kuluessa pääoman muodonmuutos tapahtuu, on välttämätön vaihe uusintamisessa ja siksi kiertokulkuaika muodostaa osan pääoman täyskierrosajasta.

Kiertokulkuajan pituuteen vaikuttavat monet ristiriitaiset seikat. Niistä eräs, nim. kuljetukseen vaadittu aika on jatkuvasti supistunut liikenteen kehittyessä, vaikka markkinain laajeneminen onkin vaikuttanut päinvastaiseen suuntaan. Toisaalta on maksukykyisen kysynnän jälkeenjääminen tuotannon laajentumisesta tehnyt yhä vaikeammaksi tavarain muuttamisen rahaksi ja lisännyt siten tuottamattomia varastoimiskustannuksia, yhteiskunnan kannalta tarpeettomia ja siis tuottamattomia kuljetuksia, mainostusmenoja y.m.s. ja samalla jatkanut suuresti kiertokulkuaikaa.

Mitä tulee kiertokulun toiseen osaan, ostoon, tavarain myynnistä saatujen rahojen muuttamiseen takaisin tuotantovälineiksi ja työvoimaksi, niin se on sota-aikoja lukuunottamatta supistunut jatkuvasti liikenteen, luoton, kansainvälisen tilientasoituksen, tavarapörssien kehittymisen ja vakinaiseksi muuttuneen työttömyyden ansiosta.

Vaihtelevan pääoman täyskierto ja sen vaikutus lisäarvon tuotantoon.

Pääoman täyskiertoon vaikuttavat seikat määräävät osaltaan myös lisäarvon tuotantoa. Kuta lyhyempi on kiertokulkuaika, sen vähemmän pääomaa tarvitaan raha- ja tavarapääoman muodossa, jotka eivät tuota lisäarvoa, ja sitä enemmän sitä on tuotantopääomana. Tuotantoajan supistaminen lisää työaikaa ja lisäarvon tuotantoa, samat seuraukset ovat työjakson lyhenemisestä, tuotantovälinevarastojen pienenemisestä j.n.e. Lopuksi sijoitetun pääoman

täyskierron nopeutuminen jouduttaa myös vaihtelevan pääoman täyskiertoa, josta puolestaan riippuu lisäarvon määrä ja sen vuosisuhdeluku.

Ottakaamme esimerkiksi kaksi tuotantolaitosta, joissa molemmissa vaihtelevan pääoman määrä on sama, vaikkapa 10 miljoonaa markkaa ja lisäarvon suhdeluku 100 %, mutta ensimmäisessä tuotantolaitoksessa vaihteleva pääoma tekee täyskierroksen kerran vuodessa, toisessa kerran kuukaudessa. Silloin ensimmäisessä tulee lisäarvoa 10 miljoonaa markkaa, mutta toisessa 120 miljoonaa vuodessa.

Erilaiseksi muodostuu myös lisäarvon vuosisuhdeluku, joksi nimitetään vuoden aikana tuotetun lisäarvon suhdetta sijoitettuun vaihtelevaan pääomaan. Jos merkitsemme pääoman kierrosluvun n:ksi ja lisäarvon vuosisuhdeluvun M', niin saamme sen laskemiseksi kaavan $M' = \frac{n \times m}{v}$. Ensimmäisessä tapauksessa olisi siis lisäarvon vuosisuhdeluku eli $M' = \frac{1 \times 10.000.000 \times 100}{10.000.000} = 100\ \%$ ja toisessa tapauksessa $M' = \frac{12 \times 10.000.000 \times 100}{10.000.000} = 1.200\ \%$.

Näin siis muiden ehtojen ollessa samat lisäarvon määrä ja vuosisuhdeluku ovat suoraan verrannollisia vaihtelevan pääoman kiertonopeuteen. Se johtuu siitä, että mitä nopeampi on vaihtelevan pääoman täyskierto, sitä suuremman joukon työläisiä sillä voi pitää työssä. Ensimmäisessä tuotantolaitoksessa täytyi k.o. vaihtelevan pääoman, 10 miljoonaa markkaa riittää työpalkkojen maksuun koko vuoden, t.s. 52 viikon aikana, joten viikon palkkoihin tuli 192.307 markkaa ja sillä voitiin palkata, viikkopalkan ollessa 3.000 markkaa, 64 työläistä. Mutta toisessa tuotantolaitoksessa oli työpalkkoihin käytettävissä 10 miljoonaa kuukaudessa, koska kuukauden kuluttua tavaroiden myynnistä saadun rahan mukana palasi myös sijoitettu vaihteleva pääoma. Siten tässä tuotantolaitoksessa voitiin pitää työssä 12 kertaa enemmän työläisiä ja tuottaa 12 kertaa enemmän lisäarvoa.

VIII. LISÄARVON JAKAANTUMINEN KAPITALISTIEN JA MAANOMISTAJIEN KESKEN.

1. KESKIMÄÄRÄINEN VOITTO JA TUOTANTOHINTA.

Tuotantokustannukset ja voitto.

Olemme tähän saakka yleensä olettaneet, että kapitalistin riistämä lisäarvo jää kokonaan hänen käytettäväkseen. Todellisuudessa ei asianlaita kuitenkaan ole niin, vaan lisäarvo jakaantuu erikoisten, Marxin löytämien lakien vaikutuksesta kapitalistien ja maanomistajien kesken saaden tällöin aivan erikoisia muotoja.

Tässä luvussa on meidän perehdyttävä tuota jakaantumista ohjaaviin lakeihin ja niihin muotoihin, joita lisäarvo tällöin saa. Aluksi tarkastelemme lisäarvon jakaantumista teollisuuskapitalistien kesken olettaen samalla, että teollisuuspääoma suorittaa kaikki edellisessä luvussa käsitellyt pääoman tehtävät, t.s. että se suorittaa tuotantopääoman kehäkierron ohella myös raha -ja tavarapääoman kehäkierron täydellisesti, joten tuotannossa syntynyt lisäarvo jää kokonaisuudessaan teollisuuskapitalisteille.

Jokaisen kapitalistisesti valmistetun tavaran arvo muodostuu kolmesta osasta, nim. tuotantovälineiden arvosta, työvoiman arvosta ja lisäarvosta, t.s. T=c+v+m. Niistä kaksi ensimmäistä, tuotantovälineiden ja työvoiman arvo edustavat kapitalistin yritykseen sijoittamaa pysyvää ja vaihtelevaa pääomaa, kun taas kolmas, nim. lisäarvo, ei ole

tullut maksamaan kapitalistille mitään. Sen tähden kapitalistit laskevatkin tavaran tuotantokustannukset kulutetun pysyvän ja vaihtelevan pääoman mukaan (c+v). "Se, mitä tavara maksaa kapitalistille, mitataan pääoman kuluttamisella, se, mitä tavara todellisuudessa maksaa, työn kuluttamisella. Sen vuoksi tavaran kapitalistiset tuotantokustannukset eroavat määrällisesti sen arvosta eli sen todellisista tuotantokustannuksista, ne ovat vähemmän kuin tavaran arvo." [1])

Mitä suurempi ero on tavaran arvon ja sen kapitalististen tuotantokustannusten välillä, tai mikä on aivan sama, mitä suurempi on lisäarvo, sitä suurempi on kapitalistin voitto ja sitä suuremmat mahdollisuudet hänellä on selviytyä voittajana kapitalistien välisessä kilpailussa, sillä hän voi väliaikaisesti laskea tavaran hinnan niin alhaiseksi, etteivät epäedullisemmassa asemassa olevat kilpailijat saa enää edes tuotantokustannuksiaan, vaan ovat pakotettuja lopettamaan kilpailun. Olettakaamme, että kaksi samalla alalla toimivaa kapitalistia tuottaa samanlaista tavaraa, esim. jalkineita, mutta että toisen tuotantokustannukset ovat vain 700 markkaa, kun toisen ovat 1000 markkaa parilta. Jalkineiden yhteiskunnallinen arvo olkoon 1100 markkaa. Jos ne myydään arvoaan vastaavasta hinnasta, saa jälkimmäinenkin kapitalisti vielä voittoa 100 markkaa parilta. Kilpailun kiihtyessä voi ensimmäinen kuitenkin myydä jalkineet 900 markalla parin, jolloin hän vielä saa voittoa 200 markkaa, mutta silloin toinen joutuu myymään tuotteensa tappiolla, alle tuotantokustannusten, eikä luonnollisesti voi kauan jatkaa tuotantoaan. Jos näin voi käydä kapitalistien välisessä kilpailussa, niin vielä varmempaa se on silloin, kun pienet tuottajat, käsityöläiset tai talonpojat joutuvat kilpailemaan markkinoilla kapitalistisen suurtuotannon kanssa, koska pientuottajan tuotantokustannukset ja tava-

[1]) Marx: Pääoma. III osa, s. 4. Venäjänkielinen painos, v. 1932.

ran arvo ovat yhtä suuret, ja joutuessaan myymään tavaransa alle arvon hän luovuttaa ilmaiseksi osan työstään toisille.

Palaamme kapitalistisiin tuotantokustannuksiin. On luonnollista, että kapitalisti ei tee mitään eroa tuotantokustannusten molempien osien välillä, hän pitää aivan samanlaisina menoina sekä tuotantovälineiden että työvoiman ostamiseen käytettyjä summia, ja koska tuotannon harjoittamisen tarkoituksena on voiton saanti, hän vaatii samanlaista voittoa koko sijoittamastaan pääomasta. Vaikka lisäarvoa tuottaa ainoastaan työvoiman ostamiseen käytetty pääomanosa, vaihteleva pääoma, niin kapitalisti vertaa anastamaansa lisäarvoa koko pääomaan, kuvittelee sen koko sijoittamansa pääoman synnyttämäksi.

Siten lisäarvo muuttuu voitoksi. Vastaava muutos tapahtuu myös lisäarvon suhdeluvussa, joka muuttuu voiton suhdeluvuksi. Lisäarvon suhdetta vaihtelevaan pääomaan sanotaan lisäarvon suhdeluvuksi, ja se ilmoittaa riiston asteen. Mutta lisäarvon suhdetta kokonaispääomaan sanotaan v o i t o n s u h d e l u v u k s i, ja se ilmaisee kapitalistille hänen yrityksensä kannattavaisuuden, hänen pääomansa lisääntymisen nopeuden.

Voiton suhdeluku (p') lasketaan jakamalla lisäarvo sijoitetulla pääomalla eli $p' = \frac{m}{c+v}$. Sanomattakin on selvää, että voiton suhdeluku hämää täydellisesti lisäarvon alkuperän, näyttää siltä, että pääomalla kokonaisuudessaan on merkillinen ominaisuus tuottaa voittoa. Vasta marxilainen tutkimustapa paljastaa asian todellisen laidan. Se osoittaa, että voitto ei ole muuta kuin lisäarvoa, samoin kuin senkin, että lisäarvo ja voitto ovat määrällisestikin yhtä suuret, silloin kun otetaan huomioon koko yhteiskunnallinen tuotanto. Voiton suhdeluku on sen sijaan aina paljon pienempi kuin lisäarvon suhdeluku, koska lisäarvon suhdelukua laskettaessa lisäarvo jaetaan ainoastaan vaihtelevalla

pääomalla, mutta voiton suhdelukua laskettaessa se jaetaan kokonaispääomalla. Siitä puolestaan johtuu, että voiton suhdeluku salaa riiston todellisen suuruuden.

Voiton suhdelukuun vaikuttavat tekijät.

Voiton suhdeluvun suuruus riippuu ennen kaikkea lisäarvon suhdeluvusta, sillä kuten edellä totesimme, voiton suhdeluku ei ole muuta kuin lisäarvon suhde kokonaispääomaan. Jos siis riiston aste kohoaa, lisäarvon suhdeluku suurenee, silloin suurenee, muiden ehtojen pysyessä entisellään, myös voiton suhdeluku. Kun 10 miljoonan markan pääoma, josta 1 miljoona on vaihtelevaa pääomaa, tuottaa lisäarvon suhdeluvun ollessa 100 % lisäarvoa miljoona markkaa, niin voiton suhdeluku on:

$$p' = \frac{1.000.000 \times 100}{10.000.000} = 10\ \%$$

Mutta lisäarvon suhdeluvun kohotessa 200 %:in lisääntyy lisäarvo 2 miljoonaan ja vastaavasti kohoaa voiton suhdelukukin 20 %:in.

Niin ollen kaikki seikat, jotka kohottavat lisäarvon suhdelukua, kohottavat myös voiton suhdelukua. Niihin kuuluvat m.m. jo aikaisemmin tarkastelemamme työpäivän jatkaminen, työn voimaperäisyyden ja tuottavuuden kohottaminen, työpalkkojen alentaminen j.n.e. Mutta koska ne ovat meille jo tuttuja, voimme tässä yhteydessä rajoittua ainoastaan tähän luettelemiseen ja tarkastella sen sijaan vähän tarkemmin erästä samaan ryhmään kuuluvaa tekijää, josta emme ole vielä paljonkaan puhuneet, nim. pysyvän pääoman säästämistä työläisten työolojen kustannuksella.

Pyrkiessään säästämään pysyvää pääomaa kapitalistit tekevät kaikkensa sijoittaakseen mahdollisimman vähän varoja turvallisuus-, lämmitys-, valaistus- ja ilmanvaihtolaitteisiin, pukusuojiin, ruokailuhuoneisiin, peseytymislaitteisiin j.n.e. Työhuoneet ovat monasti liian pienet niissä työs-

kentelevien työläisten määrään nähden, kaivoksissa ei huolehdita edes alkeellisesta käytävien lujittamisesta, ei rakenneta riittävästi varakäytäviä, sanalla sanoen ei pidetä lainkaan silmällä työläisten työturvallisuutta ja terveydellisiä oloja, viihtyisyydestä puhumattakaan. Silloinkin kun lainsäädäntö määrittelee tarkoin esim. suojelu-, ilmanvaihto- y.m. laitteiden vähimmäismäärän, täytyy työläisten ja ammattitarkastuselinten jatkuvasti taistella pakottaakseen yrittäjät noita säädöksiä noudattamaan.

Tällä työläisten kustannuksella tapahtuvalla säästämisellä saadaan voitot nousemaan, mutta samalla lisääntyvät työläisiä kohdanneet tapaturmat, ammattitaudit, hermo- ja mielisairaudet. Erityisen havainnollisesti se ilmenee Englannin hiilikaivostyöläisten oloissa, joiden keskuudessa keskimäärin joka neljäs työläinen joutuu vuosittain tapaturman uhriksi. Sen paremmin eivät juuri ole asiat USA:n kaivosteollisuudessa, sillä esim. v. 1940 menetti siellä 1.337 työläistä tapaturman johdosta henkensä ja 60.000 joutui pitemmäksi aikaa työkyvyttömäksi. Myös meidän maassamme ovat työtapaturmat lisääntyneet melkoisesti. Kun v. 1918 tuli kutakin 1.000 vuosityöläistä kohti 26,9 tapaturmaa, niin v. 1942 niitä tuli jo 65,2. Erikoisen suuri oli tapaturmien suhteellinen määrä pula-aikana vv. 1930—35, jolloin yli sata jokaisesta tuhannesta työläisestä joutui vuosittain tapaturman uhriksi. Eivät edes kuolemaan päättyneet tapaturmat ole lainkaan vähentyneet viimeisten 30 vuoden aikana, vaan keskimäärin 0,4 jokaisesta tuhannesta työläisestä on vuosittain kuollut työssä sattuneen tapaturman johdosta, ehdottoman luvun vaihdellessa 200:sta lähes 300:an.

Tämä työläisille näin tuhoisa pyrkimys pääoman pysyvän osan säästämiseksi johtuu siitä, että lisäarvoa luo ainoastaan vaihteleva pääoma. Mitä alhaisempi on siis pääoman elimellinen kokoonpano, sitä suurempi on voiton suhdeluku muiden olosuhteiden pysyessä samoina.

Toinen voiton suhdeluvun suuruuteen ratkaisevasti vaikuttava tekijä on edellisessä luvussa tarkastelemamme pääoman kiertonopeus. Silloin totesimme, että mitä nopeammin tapahtuu vaihtelevan pääoman kehäkierto, sitä suuremmaksi tulee työläisiltä vuosittain anastettu lisäarvo. Jos vaihteleva pääoma on miljoona markkaa ja lisäarvon suhdeluku 100 %, niin jokainen vaihtelevan pääoman kehäkierto tuottaa kapitalistille miljoona markkaa. Siinä tapauksessa, että vaihteleva pääoma suorittaa vuosittain 6 kehäkiertoa on vuodessa tuotetun lisäarvon määrä 6 miljoonaa, mutta kehäkiertojen lisääntyessä esim. kaksinkertaiseksi, saa kapitalisti samalla pääomamäärällä 12 miljoonaa markkaa, ja vastaavasti lisääntyy myös voitto.

Kuitenkin on otettava huomioon, että kapitalismin kehittyessä kiinteän pääoman osuus jatkuvasti lisääntyy ja siten hidastuu koko pääoman kiertokulku vaikuttaen alentavasti myös voiton suhdelukuun. Toisaalta on seikkoja, jotka ovat omiaan jossain määrin hidastuttamaan tätä pyrkimystä. Niistä palautettakoon tässä mieleen tuotantoprosessin nopeutuminen teknillisen kehityksen ja työmenetelmien paranemisen johdosta, kiinteän pääoman moraalinen kuluminen, joka pakottaa uusintamaan koneistot jo ennen niiden fyysillistä kulumista, työn voimaperäisyyden ja työn tuottavuuden lisääntyminen ja vihdoin tavarain myyntiä jouduttavista tekijöistä kulkuneuvojen ja tiedoitusvälineiden nopea kehitys.

Keskimääräisen voiton suhdeluvun muodostuminen.

Jos kaikki muut olosuhteet ovat samanlaiset, riippuu voiton suhdeluku siis pääoman elimellisestä kokoonpanosta (koska $p' = \frac{m \times 00}{c+}$). Mitä korkeampi se on, t.s. mitä enemmän jossain tuotantolaitoksessa käytetään koneita ja raaka-aineita ja mitä vähemmän työvoimaa, sitä pienempi on

voiton suhdeluku (koska tuotettu sisäarvo, m, on pienempi) ja päinvastoin.

On yleensä tunnettua, että eri tuotantolaitoksissa ja eri tuotannon aloilla on pääoman elimellinen kokoonpano varsin erilainen siitäkin huolimatta, että kehityksen mukana se kohoaa kaikilla aloilla, kuten ilmenee seuraavasta USA:n eräitä teollisuusaloja koskevista tiedoista:

Pääoman elimellinen kokoonpano USA:n teollisuudessa vv. 1880—1900.

Tuotantoala	Kutakin työläistä kohti tuli pääomaa dollaria.		
	v. 1880	v. 1890	v. 1900
Kutomateollisuus	838	1.223	1.327
Maatalouskone-teollisuus	159	3.745	3.406
Rauta- ja teräs-teollisuus	953	2.506	2.578

Vaikka edellä esitetyt luvut ovat varsin vanhoja, niin ei eri alojen välinen erilaisuus ole suinkaan viimeisten kymmenien vuosien aikana pienentynyt, ehkä päinvastoin, koska nyt on etualalle työntynyt joukko uusia teollisuusaloja, esim. kemiallinen, sähköteknillinen y.m., joilla pääoman elimellinen kokoonpano on erityisen korkea, kun taas monet vanhoista teollisuusaloista eivät sanottavasti ole tässä suhteessa kehittyneet ainakaan sellaisissa vanhoissa kapitalistisissa maissa kuin Englanti y.m.

Vielä paljon suurempi ero pääoman elimellisessä kokoonpanossa on teollisuuden ja maatalouden välillä. Vastaavasti suurempi on eroavaisuus myös voiton suhdeluvun välillä.

Tämä pääoman elimellisen kokoonpanon erilaisuudesta johtuva voiton suhdeluvun erilaisuus vaikuttaa kulloinkin k.o. kapitalistin voiton suuruuteen eri tavalla riippuen siitä, onko kysymys keskenään kilpailevista saman alan tuo-

tantolaitoksista vai eri teollisuusaloista. Ensin mainittua tapausta olemme jo aikaisemmin tarkastelleet todeten silloin, että saman tuotantoalan eri yritysten välinen kilpailu määrittelee tuon alan tuotteiden yhteiskunnallisen arvon, tasoittaen alan eri tuotantolaitoksien tuotteiden yksilöllisen arvon yhtenäiseksi markkina-arvoksi. Tuon markkina-arvon määrää tavallisesti niiden tavaroiden arvo, jotka on tuotettu keskinkertaisilla ehdoilla ja jotka muodostavat k.o. alan tuotteiden enemmistön.

Vain siinä tapauksessa määrää markkina-arvon huonoimpien tai parhaimpien tuotantolaitosten tavarain yksilöarvo, jos nuo laitokset valmistavat suurimman osan tuotteista. Mutta silloinkin on tämä ilmiö luonteeltaan aivan väliaikainen, koska kilpailu pakottaa keskinkertaiset ja huonoimmat tuotantolaitokset ottamaan käytäntöön samanlaiset koneet ja työmenetelmät kuin parhaimmissa on käytännössä. Kun nuo uudistukset on toimeenpantu tuotantolaitosten enemmistössä, muuttuvat niihin perustuvat tuotantoehdot keskinkertaisiksi ja samalla ne määräävät markkina-arvon. Yhtä väliaikainen on sellainen tilanne, että huonoimmat tuotantolaitokset määräävät markkina-arvon, sillä sellaisessa tapauksessa keskinkertaiset ja parhaimmat tuotantolaitokset saavat ylimääräistä voittoa myydessään tuotteensa niiden yksilöllistä arvoa korkeammasta hinnasta ja laajentavat tuotantoaan, kunnes niiden tuotteet muodostavat k.o. alan tuotteiden enemmistön ja alkavat määrätä markkina-arvon.

Tämä saman teollisuusalan eri tuotantolaitosten välinen kilpailu on tärkein tuotantovoimien kehitystä edistävä tekijä, sillä jokainen yksityinen kapitalisti pyrkii saamaan ylimääräistä voittoa ottamalla tehtaassaan käytäntöön uusia koneita ja työmenetelmiä, pudottaakseen siten tavaroittensa yksilöllisen arvon niiden markkina-arvon alapuolelle. Mutta samalla tämä kilpailu johtaa väistämättä pääoman elimellisen kokoonpanon kohoamiseen koko alalla. Esimerk-

kinä voi palvella vaikka paperiteollisuus. Olettakaamme, että jossakin maamme paperitehtaassa, joko vanhassa tai vasta perustetussa, otetaan käytäntöön uusi paperikone, joka maksaa esim. 25 % enemmän kuin entiset, mutta joka lisää työn tuottavuutta vaikkapa kaksinkertaiseksi. Tällöin tämän tehtaan pääoman elimellinen kokoonpano kohoaa, pysyvää pääomaa on enemmän, vaihtelevaa vähemmän, kun taas paperin arvo on paljon pienempi kuin kilpailevien tehtaiden ja se saa jokaisesta myymästään paperitonnista ylimääräistä voittoa, koska markkinahinnan määrää paperitehtaiden enemmistön tuotteiden arvo. Yhden kapitalistin tai yhtymän saama ylimääräinen voitto kiihoittaa toisia ottamaan saman tai vielä tehokkaamman uudistuksen käytäntöön niin pian kuin suinkin mahdollista ja kohottamaan siten pääomansa elimellistä kokoonpanoa. Kun uudistus on toteutettu useimmissa tehtaissa, lakkaa ylimääräinen voitto, mutta vain hetkeksi, sillä kohta otetaan taas jossain paperitehtaassa jokin uusi kone tai työmenetelmä käytäntöön, jolloin se puolestaan alkaa saada ylimääräistä lisäarvoa ja -voittoa.

Näin ylimääräisen voiton tavoittelu kohottaa pääoman elimellistä kokoonpanoa ja alentaa koko tuotantoalan voiton suhdelukua.

Aivan toisenlainen seuraus on elimellisen kokoonpanon eroavaisuudesta eri tuotantoalojen välillä, sillä nehän eivät valmista samanlaisia tuotteita, vaan ovat toistensa tuotteiden ostajia. Siinä ominaisuudessa ne luonnollisesti myös kilpailevat keskenään, mutta emme kiinnitä tällä kertaa huomiota tuohon kilpailuun, vaan ainoastaan niiden väliseen taisteluun lisäarvosta, joka ilmenee taisteluna voiton suhdeluvun korkeudesta, siis pääomien sijoituksen edullisuudesta, jossa taistelussa pääoman elimellisellä kokoonpanolla on ratkaiseva merkitys.

Ne tuotannonalat, joilla pääoman elimellinen kokoonpano on korkein, tuottavat vähemmän lisäarvoa, koska niillä

vaihtelevaa pääomaa ja niin ollen myös sillä palkattuja työläisiä on vähemmän kuin sellaisilla aloilla, joilla pääoman elimellinen kokoonpano on alhainen. Koska lisäarvoa tuotetaan suhteellisesti vähemmän, on voiton suhdelukukin pienempi. Se näkyy seuraavasta asetelmasta, jossa esitetyt luvut voimme käsittää miljooniksi tai miljardeiksi markoiksi, koska se ei muuta asiaa. Lisäksi otamme pysyvästä pääomasta huomioon ainoastaan sen tuotteisiin siirtyneen arvon osan.

Pääoman elimellisen kokoonpanon vaikutus voiton suhdelukuun.

Ala	c Pysyvä-pääoma	v Vaihteleva pääoma	m Lisä-arvo	Voiton suhde-luku p'
I. Konerakennusteollisuus (korkea pääoman kokoonpano	500	100	100	$\frac{100 \times 100}{600} = 16{,}6\ \%$
II. Kutomateollisuus (keskinkertainen pääoman kokoonpano)	300	100	100	$\frac{100 \times 100}{400} = 25\ \%$
III. Elintarviketeollisuus (alhainen pääoman kokoonpano)	100	100	100	$\frac{100 \times 100}{200} = 50\ \%$
Yhteensä	900	300	300	

Kuta korkeampi on pääoman elimellinen kokoonpano, t.s. kuta pitemmälle teollisuusala on kehittynyt, sitä alhaisempi on voiton suhdeluku. Kuitenkin on selvää, että kapitalistit eivät sellaiseen tilanteeseen tyydy. Jos porvarillinen tasa-arvoisuuden vaatimus yleensä mitään merkitsee, niin ennen kaikkea sen tarkoituksena on taata samanlainen voitto samansuuruisesta pääomasta. Kukaan ei suostuisi si-

joittamaan pääomiaan ensimmäiselle (konerakennus)alalle, jos sillä voitto olisi noin paljon pienempi kuin muilla aloilla, vaan pääomat sijoitettaisiin pääasiassa kolmannelle ja jokin määrä toiselle alalle. Niin tapahtuukin käytännössä jatkuvasti. Pääomat siirtyvät alalta toiselle tai kasaantumisen ansiosta syntyneitä uusia pääomia sijoitetaan aina sen mukaan, miten korkea voiton suhdeluku kullakin alalla on. Esimerkissämme oletetussa tapauksessa uusia pääomia sijoitettaisiin ensi kädessä elintarviketeollisuuteen, vieläpä jokin määrä entistä pääomaa voisi siirtyä konerakennusteollisuudesta elintarviketeollisuuteen.

Seuraus on meille jo tunnettu. Tuotanto elintarviketeollisuudessa lisääntyisi kysyntää suuremmaksi, hinnat laskisivat arvon alapuolelle, kapitalistien voitot tällä alalla vähenisivät aina siihen saakka, kunnes ne vastaisivat keskimääräistä voiton suhdelukua. Käytännössä tavallisesti voitto tällä alalla painuisi joksikin aikaa keskimäärää pienemmäksi, elintarvikeala joutuisi samaan asemaan, missä aluksi konerakennusteollisuus oli, kunnes pääomien virtaaminen muille aloille supistaisi elintarvikkeiden tuotantoa, jolloin hinnat alkaisivat jälleen vähitellen nousta, aluksi arvoa vastaaviksi, mutta todennäköisesti arvon yläpuolellekin, jos tuotannon supistaminen olisi liian suuri. Sitä seuraisi uudelleen pääomien virtaaminen tälle korkeita voittoja tuottavalle alalle, ja kaikki alkaisi jälleen alusta. Tämä liike jatkuu, kunnes kaikilla aloilla muodostuu keskimääräinen voiton suhdeluku. Minkälainen tuo keskimääräinen voiton suhdeluku on? Olettaen, että esimerkkimme kolme teollisuusalaa edustavat koko yhteiskunnallista tuotantoa, saamme selville keskimääräisen voiton suhdeluvun vertaamalla lisäarvon koko määrää yhteiskunnalliseen pääomaan.

Koko pääoma oli 900 c + 300 v = 1200, ja lisäarvo 300, joten keskimääräinen voiton suhdeluku on

$$\frac{300 \times 100}{1200} = 25\ \%.$$

Keskimääräinen voiton suhdeluku vastaa niin ollen niiden tuotannonalojen (esimerkissämme kutomateollisuuden) voiton suhdelukua, joilla pääoman elimellinen kokoonpano on keskinkertainen. Vain ne tuotannonalat saavat pitää riistämänsä lisäarvon, muiden kesken tapahtuu lisäarvon jako, jota valaisemme alla olevalla taulukolla.

Lisäarvon jakaantuminen eri alojen kesken.

Ala	Koko pääoma	Tuotettu lisäarvo	Voitto, kun voiton suhdeluku on 25 %	Voitto enemmän tai vähemmän kuin lisäarvo
I. Konerakennusteollisuus (pääoman elimellinen kokoonpano korkea)	600	100	150	+50
II. Kutomateollisuus (pääoman elimellinen kokoonpano keskinkertainen)	400	100	100	tasan
III. Elintarviketeollisuus (pääoman elimellinen kokoonpano alhainen)	200	100	50	—50

Kuten huomaamme, saavat niiden alojen kapitalistit, joilla on keskinkertaista korkeampi pääoman elimellinen kokoonpano, enemmän lisäarvoa kuin mitä noiden alojen työläiset ovat luoneet, kun taas sellaisilla aloilla, joilla pääoman elimellinen kokoonpano on keskinkertaista alhaisempi, kapitalistit eivät saa kaikkea riistämäänsä lisäarvoa, vaan osa siitä siirtyy ensin mainittujen alojen kapitalisteille.

Koko kapitalistinen yhteiskunta, tai oikeammin kaikki kulloinkin k.o. maan kapitalistit muodostavat ikään kuin

suuren osakeyhtiön, jossa jokaisella yksityisellä kapitalistilla on osakkeita tuotantoon sijoittamaansa pääomaa vastaava määrä. Kaikilla tuotannon aloilla riistetty lisäarvo jaetaan suurin piirtein tasaisesti kapitalistien kesken näiden omistamien osakkeiden mukaisesti, niin että jokainen saa voittoa sijoittamaansa pääomaa vastaavasti, jakoperusteena ei siis ole yksityisten kapitalistien sijoittama vaihteleva pääoma, joka lisäarvon muodostaa, vaan koko pääoma.

Tällä seikalla on hyvin oleellinen merkitys työväenluokan ja kapitalistien välisille suhteille. Työväenluokkaa ei riistä ainoastaan yksityinen kapitalisti, vaan kapitalistien luokka kokonaisuudessaan. Näiden molempien yhteiskunnan pääluokkien edut ovat jyrkästi vastakohtaiset. Toisaalta riiston lisääminen millä tuotannonalalla ja missä tuotantolaitoksessa tahansa lisää kapitalistien kesken jaettavaa lisäarvoa ja on niin ollen edullista kaikille kapitalisteille. Se selittää suurelta osalta, miksi kaikki kapitalistiset yrittäjät ovat aina yksimielisiä taistellessaan työläisten ammatillisten järjestöjen palkankorotus-, työpäivän lyhentämis- y.m. vaatimuksia vastaan. Toisaalta e.m. keskimääräisen voiton suhdeluvun laki opettaa työläisille, että he eivät voi vapautua pääoman riistosta muuten kuin muuttamalla riistoon perustuvan kapitalistisen järjestelmän sosialistiseksi.

On luonnollista, että porvarilliset taloustieteilijät ovat yleensä kieltäneet voiton suhdeluvun ja pääoman elimellisen kokoonpanon välisen yhteyden. Erityisen paljon kiinnitti tähän kysymykseen huomiota saksalainen Werner Sombart ja venäläinen Tugan-Baranovski. Ensin mainittu perusteli kantaansa sillä, että jos pääoman elimellinen kokoonpano määräisi voiton suhdeluvun, ei kukaan kapitalisti sijoittaisi pääomiaan sellaiselle uudelle tuotannonalalle, joka vaatii paljon pysyvää pääomaa ja tuottaa siten vähän lisäarvoa ja myös voittoa.

Sombartin väite johtuu yksinkertaisesti siitä, että hän unohti asian toisen puolen, otti huomioon ainoastaan eri

teollisuusalojen välisen kilpailun, mutta ei kunkin alan sisällä tapahtuvaa kilpailua, joka pakottaa kapitalisteja jatkuvasti parantamaan koneita ja työmenetelmiä, t.s. kohottamaan pääoman elimellistä kokoonpanoa saadakseen tuotteittensa yksilöllisen arvon alemmaksi kuin kilpailijansa ja hankkiakseen siten ylimääräistä voittoa. Alan sisällä tapahtuvan kilpailun johdosta kohoaa pääoman elimellinen kokoonpano ja se puolestaan vaikuttaa voiton suhdeluvun alenemisen koko tuolla alalla, kunnes pääomien virtaaminen sieltä on vähentänyt tuotannon kysyntää pienemmäksi, jolloin hintojen kohoamisen ansiosta voiton suhdeluku kohoaa keskimääräiseksi.

Erikoisen selvästi pääoman elimellisen kokoonpanon erilaisuuden vaikutus on nähtävissä kapitalistisesti pitkälle kehittyneiden ja takapajuisten maiden erilaisista voiton suhdeluvuista. Viimeksi mainituissa maissa on yleensä pääoman elimellinen kokoonpano paljon alhaisempi kuin ensin mainituissa, ja sen vuoksi m.m. siirtomaihin virtaa jatkuvasti pääomaa, koska niissä voitto on paljon suurempi kuin muualla.

Tuotantohinnan muodostuminen.

Koska kapitalistit eivät saa lisäarvoa sen mukaan, kuin sitä syntyy heidän tuotantolaitoksissaan, vaan he saavat keskimääräisen voiton, joka suuruudeltaan eroaa lisäarvosta, ei tavaroitakaan myydä niiden arvoa, vaan tuotantohintaa vastaavasta hinnasta.

Jos haluaisimme verrata tuotantokustannuksia ja tuotantohintaa nykyisin maamme kapitalistisissa tuotantolaitoksissa käytännössä oleviin nimityksiin, niin tuotantokustannukset olisivat melkein samaa kuin niissä käytetty omakustannusarvo, johon kuuluvat menot valmistusaineisiin, valmistuspalkkoihin ja lisäksi yleiskustannukset. Tosin yleiskustannukset sisältävät joukon sellaisia menoja; m.m. välillisten palkkojen ja konttorimenojen kohdalla, joita ei voi pi-

tää kokonaan tuotantokustannuksiin kuuluvina. Tuotantohintaa taas vastaisi käytännössä oleva nimitys **o m a k u s t a n n u s h i n t a**, joka muodostuu e.m. omakustannusarvosta ja voittolisästä. Koska kuitenkin omakustannusarvo sisältää tuottamattomia menoja, jotka on maksettava työläisiltä riistetystä lisäarvosta, on se todellisia tuotantokustannuksia suurempi, joten voittolisä näyttää aina todellista pienemmältä silloinkin, kun siitä ei vielä ole vähennetty liikevaihtoveroa, kuten kustannuslaskelmissa ja tileissä tavallisesti tehdään.

Tulemme kuitenkin edelleen käyttämään marxilaisessa taloustieteessä käytännössä olevia nimityksiä myös tällä alalla, koska ne ovat täsmällisempiä.

Ennenkuin ryhdymme tutkimaan, miten tuotantohinta muodostuu, on syytä lyhyesti palauttaa mieliin, mikä ero on tavaran arvon ja sen tuotantohinnan välillä. Tiedämme jo, että tavaran arvo on yhtä kuin pysyvä pääoma, vaihteleva pääoma ja lisäarvo eli c + v + m. Tuotantohintaan kuuluu ensiksi kaksi samaa tekijää kuin arvoonkin, nim. c ja v, jotka yhdessä muodostavat tuotantokustannukset, mutta kolmas ei olekaan lisäarvo, vaan keskimääräinen voitto. Tosin olemme nähneet, että pohjimmiltaan sekään ei ole muuta kuin lisäarvo, joka on jaettu keskimääräisen voiton suhdeluvun lain perusteella kaikkien kapitalistien kesken näiden sijoittamaa pääomaa vastaavasti.

Arvon ja tuotantohinnan muodostumisen valaisemiseksi turvaudumme äskeiseen esimerkkiimme. Aluksi katsomme, minkälaiseksi tulee tavarain arvo noilla kolmella tuotannonalalla.

1. Alalla, jossa pääoman elimellinen kokoonpano on korkea .... 500c + 100v + 100m = 700
2. Alalla, jossa pääoman elimellinen kokoonpano on keskinkertainen .... 300c + 100v + 100m = 500

3. Alalla, jossa pääoman elimellinen kokoonpano on alhainen .... 100c + 100v + 100m = 300

1200 (c+v) 300m = 1500

Mutta tuotantohinta muodostuu näillä aloilla aivan toisenlaiseksi, kuten ilmenee seuraavasta.

1. Alalla, jossa on korkea pääoman elimellinen kokoonpano .... 600 (c + v) + voitto 150 = 750
2. Alalla, jossa on keskinkertainen pääoman elimellinen kokoonpano ...... 400 (c + v) + voitto 100 = 500
3. Alalla, jossa on alhainen pääoman elimellinen kokoonpano .... 200 (c + v) + voitto 50 = 250

1.200 (c + v) + voitto 300 = 1500

Kun nyt teemme yhteenvedon kaikesta edellä esitetystä ja vertaamme tavarain arvoa tuotantohintaan, niin saamme seuraavan asetelman (samat alat kuin edellä ainoastaan numeroilla merkittyinä):

Ala	Pysyvä pääoma c	Vaihteleva pääoma v	Lisäarvo m	Tavaran arvo	Voitto	Tuotanto hinta	Ero arvon ja tuotantohinnan välillä
I	500	100	100	700	150	750	+50
II	300	100	100	500	100	500	tasan
III	100	100	100	300	50	250	—50
	900	300	300	1.500	300	1.500	—

Niin ollen niillä aloilla, joilla pääoman elimellinen kokoonpano on keskinkertaista korkeampi, muodostuu tuotantohinta arvoa suuremmaksi, koska keskimääräisen voiton muodostumisen ansiosta noille aloille siirtyy osa siitä lisäarvosta, joka on tuotettu sellaisilla aloilla, joilla pääoman

elimellinen kokoonpano on keskinkertaista alhaisempi. Viimeksi mainituilla aloilla päinvastoin tuotantohinta tulee arvoa pienemmäksi, koska niissä työskentelevien työläisten luomasta lisäarvosta osa siirtyy ensin mainituille aloille. Ainoastaan niillä tuotannonaloilla, joiden pääoman elimellinen kokoonpano on keskinkertainen, on tuotantohinta yhtä suuri kuin tavarain arvo, koska niillä voitto vastaa lisäarvoa.

Arvolakia tutkiessamme totesimme, että tavarain arvo muodosti keskuksen, jonka molemmin puolin tavarain markkinahinnat heilahtelevat. Niin onkin asianlaita yksinkertaisen tavaratalouden aikana, mutta kapitalistisessa taloudessa sellaisena keskuksena on tuotantohinta, joka poikkeaa arvosta kaikilla muilla aloilla paitsi niillä, joilla pääoman elimellinen kokoonpano on keskinkertainen.

Tätä seikkaa ovat monet taloustieteilijät käyttäneet kieltääkseen Marxin arvoteorian paikkansapitävyyden ja todistellakseen, että Marx itse luopui Pääoman III osassa arvoteoriasta, jonka hän I osassa oli esittänyt.

Mitään ristiriitaa ei niiden välillä kuitenkaan todellisuudessa ole. Hintojen poikkeaminen arvosta on meille tuttu ennestään, sillä jo arvoteoriassaan Marx osoittaa, että tavarain hinnat eivät juuri koskaan ole yhtä kuin niiden arvo, vaan poikkeavat vuoroin arvon ylä-, vuoroin alapuolelle. Tämä hintojen heilahtelu on suorastaan välttämätöntä, sillä ilman sitä ei arvolaki voisi toimia tavaratalouden kehityslakina, koska ainoastaan hintojen poikkeaminen arvosta ilmaisee tavarantuottajille, mille tuotannonaloille on siirtynyt liikaa tuotantovälineitä ja työvoimaa ja millä aloilla niitä on liian vähän. Ainoastaan hintojen heilahtelun välityksellä tapahtuu suunnitelmattomassa tavarataloudessa tuotantovälineiden ja työvoiman jakaantuminen eri alojen kesken edes niin tasaisesti, että laajennettu uusintaminen käy yleensä mahdolliseksi. Samoin Marx arvoteoriassaan todisti, että loppujen lopuksi tavarain hinnat ovat määrältään yhtä suuret kuin niiden arvot, kunhan otetaan riittävän pitkä ajanjakso huomioon, sillä silloin hintojen heilahtelut arvon ylä- ja alapuolelle tasoittavat toisensa.

Nyt olisi lisäksi todistettava, että arvoteoria pitää paikkansa vaikka tuotantohinnat eivät aina vastaakaan tavaroiden arvoa. Ja se on todistettavissa. Tiedämme, että tuotantohinta ei ole muuta kuin arvon muuttunut muoto, sillä se muodostuu aivan samoista aineksista kuin arvokin. Tuotantokustannukset eivät ole muuta kuin pysyvää ja vaihtelevaa pääomaa (c + v), ja keskimääräinen voitto on lisäarvoa (m), joka on vain jakaantunut hiukan uudella tavalla kapitalistien kesken riippuen pääomien virtaamisesta alalta toiselle.

Kaiken lisäksi tuotantohintojen poikkeaminen tavaroiden arvosta, joka on seurausta pyrkimyksestä keskimääräisen voiton suhdeluvun muodostumiseen, voi tapahtua ainoastaan niissä rajoissa, jotka kulloinkin k.o. maan koko työväenluokan tuottama kokonaislisäarvo muodostaa. Sillä kapitalistit eivät koskaan voi yhteensä saada enemmän voittoa (jos ulkomailta saadut tulot jätetään sivuun), kuin on tuo lisäarvon kokonaismäärä. Sen, minkä toisten alojen kapitalistit voittavat, sen toisten alojen kapitalistit häviävät. Senpä tähden tavaroiden arvojen summa on aina sama kuin tuotantohintojen summa, ja voittojen summa sama kuin lisäarvon kokonaismäärä. Se ilmeni muuten havainnollisesti kaikista tässä luvussa esitetyistä taulukoista. Kaikkien kolmen alan kulutettu pääoma ja lisäarvo (c + v + m), olivat yhteensä 1500, sama oli luonnollisesti tavaroiden yhteinen arvo, ja sama oli myös yhteinen tuotantohinta. Lisäarvo kaikilla kolmella alalla oli 300 ja sama oli niinikään kolmen alan yhteenlaskettu voitto. Sen, minkä I alan kapitalistit saivat voittoa enemmän kuin olivat riistäneet lisäarvoa, sen riistämästään lisäarvosta menettivät III alan kapitalistit.

Edelleen on todettava, että arvon ja tuotantohinnan välillä vallitsee muissakin suhteissa aivan välitön riippuvai-

suus. Kaikki ne muutokset tuotannossa, jotka vaikuttavat tavarain arvoon, vaikuttavat samaan suuntaan myös tuotantohintaan. Jos tavarain tuottamiseen tarvittava abstraktinen, yhteiskunnallisesti välttämätön työaika lyhenee uusien koneiden tai työmenetelmien käytäntöön ottamisen johdosta, niin silloin alenee tavarain arvo, kuten tiedämme, ja vastaava muutos tapahtuu myös tuotantohinnassa. Vaikutus on aivan sama, tapahtuipa työn tuottavuuden kohoaminen tuotantovälineitä tai kulutustarvikkeita valmistavilla aloilla. Ero on ainoastaan siinä, että ensin mainitussa tapauksessa vähenee tuotantohinnan se osa, joka muodostuu pysyvän pääoman kuluttamisesta, koska silloin alenee tuotantovälineiden arvo, jälkimmäisessä tapauksessa taas se osa, joka muodostuu vaihtelevan pääoman kuluttamisesta, koska silloin alenee työvoiman arvo.

Aivan samoin ei ilman arvokäsitettä voi ymmärtää lisäarvoa eikä määritellä sen suuruutta, eikä niin ollen ole mahdollista myöskään määritellä keskimääräistä voittoa. Jokainen muutos lisäarvoa luovassa lisätyössä vaikuttaa määrätyllä tavalla myös voiton suhdelukuun ja keskimääräiseen voittoon.

"Täten Marx arvolain perusteella täysin selvitti tunnetun ja kieltämättömän tosiasian hintain ja arvojen erosta ja voiton tasaantumisesta, sillä kaikkien tavarain arvojen summa sattuu yhteen hintojen summan kanssa. Mutta (yhteiskunnallisen) arvon tasaantuminen (yksilöllisten) hintain kanssa ei käy yksinkertaista, välitöntä, vaan hyvin monimutkaista tietä: on aivan luonnollista, että erillisten, ainoastaan markkinain välityksellä keskenään suhteissa olevien tavaratuottajain yhteiskunnassa ei lainmukaisuus voi ilmetä muutoin kuin keskimääräisenä, yhteiskunnallisena joukkoluontoisena lainmukaisuutena, puoleen tai toiseen tapahtuvien yksilöllisten poikkeusten keskinäisenä tasauksena." [1])

---

[1]) Lenin: Marx ja marxilaisuus, s. 36.

Voiton ja tuotantohinnan historiallinen kehitys.

Tuotantohinta on paljon myöhäisemmän ajan tuote kuin tavarain arvo. Tavarat vaihdettiin tai myytiin arvonsa perusteella aina kapitalistisen tuotantotavan vallalle pääsyyn saakka. Olemme jo aikaisemmin todenneet, että tavarain arvo oli niiden hinnan perustana alkuperäisen yhteisön hajoamiskaudelta, t.s. tavaratuotannon alusta lähtien. Näin oli asianlaita myös koko orjanomistusjärjestelmän ja feodaalisen tuotantotavan aikana. Esim. keskiajan käsityöläinen ja talonpoika vaihtoivat keskenään valmistamiaan tavaroita niiden arvoa t.s. niiden valmistamiseen käytettyä työtä vastaavassa suhteessa. Molemmat tiesivät sekä sen työmäärän, jonka olivat käyttäneet omien tavaroittensa tuottamiseen, että myös vastapuolen tavaroitten valmistamiseen tarvittavan työmäärän, koska käsityöläiset harjoittivat jossain määrin myös maanviljelystä ja talonpojat puolestaan suorittivat omassa taloudessaan joukon käsityöläisten töitä. Tavaroiden valmistamiseen tarvittavan työmäärän, s.o. niiden arvon arvioimista helpotti lisäksi vuosisatojen ajan melkein paikallaan pysyvä tekniikka ja työmenetelmät.

Mitään tuotantohintaa ei tällä kaudella muodostunut, vaan tavarat myytiin niiden arvoa lähimain vastaavasta hinnasta. Mistään keskimääräisestä voitosta ei tietysti tuolla kaudella voinut olla kysymystäkään.

Se ilmaantui ensimmäisen kerran vasta keskiajan loppupuolella kapitalistisen kehityksen mukana, ensin kauppiaiden keskuudessa, jotka kauppiaskiltoihin järjestäytyneinä koettivat osto- ja myyntihintoja säännöstelemällä taata jokaiselle kiltaan kuuluvalle samansuuruisen voiton samankokoisesta pääomasta. Tämä keskimääräinen voiton suhdeluku oli aluksi vallalla ainoastaan samassa kaupungissa asuvien kauppiasten kesken, mutta markkinain laajetessa pyrkimys voiton tasoittamiseen ulottui yhä laajemmille alueille.

Samalla tuo tasoitus siirtyi kauppiaiden keskinäisen kilpailun suoritettavaksi, se ei enää ollut tulosta asianomaisten tietoisesta toiminnasta tai sopimuksesta, vaan joutui ihmisten tahdosta riippumattomien markkinalakien säädettäväksi.

Sitä mukaa kun kapitalismi tunkee tuotannossa syrjään käsityön alalta toisensa jälkeen, alkaa keskimääräisen voiton suhdeluvun muodostuminen myös teollisuudessa kapitalistien välisen kilpailun avulla. Täydellisesti vallitsevaksi keskimääräinen voitto pääsee kuitenkin vasta sitten, kun kaikki feodaaliselta kaudelta periytyneet esteet pääomien virtaamiselle alalta toiselle raivataan syrjään. Koneteollisuuden kehitys voimistaa eroa eri tuotantoalojen pääoman elimellisessä kokoonpanossa ja johtaa siten arvon muuttumiseen tuotantohinnaksi.

Mihin suuntaan ovat tuotantohinta ja voitto kehittyneet kapitalismin aikana, on niin ikään varsin paljon väittelyjä herättänyt kysymys. Tuotantohinnan kehityssuunta on jo varmasti kaikesta tähän mennessä esitetystä käynyt täysin selväksi. Jos kerran tuotantohinnan muodostavat oleellisesti samat ainekset kuin tavarain arvonkin, niin on selvä, että sen suuruus muuttuu samaan suuntaan kuin viimeksi mainitunkin. Kapitalismin kehittyessä tuotantohinta jatkuvasti vähenee, koska työn tuottavuuden johdosta tavaroiden valmistamiseen tarvittava yhteiskunnallisesti välttämätön työaikakin vähenee.

Voiton suhdelukuun nähden on asia jonkin verran mutkikkaampi. Tiedämme tosin, että lisäarvon suhdeluku kohoaa kapitalismin kehittyessä sitä mukaa, kun työn tuottavuuden lisääntymisen johdosta välttämätön työaika lyhenee. Niinpä USA:ssa lisäarvon suhdeluku oli v. 1899 128 %, mutta v. 1929 jo 152 %.[1]) Siitä huolimatta voiton suhdeluku alenee. Syynä on se, että kapitalismin kehittyessä pääoman elimellinen kokoonpano kohoaa, yhä suurempi osa pääomasta käytetään koneiden, raaka-aineiden y.m. tuotantovälineiden ostamiseen ja suhteellisesti yhä pienempi osa jää työvoiman hankkimiseen. Vaikka nyt riisto lisääntyykin, niin että kultakin työläiseltä anastettu lisäarvon määrä suurenee, niin ei se missään tapauksessa suurene niin nopeasti kuin kokonaispääoma lisääntyy. Koska voiton suhdeluku on lisäarvon suhde kokonaispääomaan, niin täytyy sen näissä oloissa pakostakin alentua. Samaan suuntaan vaikuttaa myös pääoman kiertonopeuden väheneminen, joka on seurausta hitaammin kiertävän kiinteän pääoman kasvamisesta nopeammin kuin liikkuva pääoma.

Toisaalta on joukko seikkoja, jotka hidastuttavat tätä voiton suhdeluvun alenemispyrkimystä. Niistä mainittakoon työn voimaperäisyyden ja tuottavuuden kohoaminen, työvoiman hinnan polkeminen sen arvon alapuolelle, tuotantovälineiden arvon aleneminen työn tuottavuuden lisääntymisen johdosta, työvoiman arvon aleneminen saman syyn vaikutuksesta ja lopuksi ulkomaan kauppa, jonka vaikutusta meidän on lähemmin selitettävä, koska emme ole sitä vielä tähän mennessä puhuneet.

Takapajuisissa maissa on työn tuottavuus alhaisempi kuin kapitalistisesti kehittyneissä. Siksi on noissa maissa valmistettujen tavarain arvo ja hintakin korkeampi. Sen johdosta saavat kehittyneet kapitalistiset maat viedessään tavaroitaan takapajuisiin maihin niistä korkeamman hinnan kuin kotimaan markkinoilla, keräten siten hyvin huomattavia ylivoittoja, jotka ovat omansa lisäämään kapitalistien kesken jaettavan lisäarvon määrää ja myös kohottamaan voiton suhdelukua.

Kuitenkin kaikki nämä voiton suhdeluvun alenemista vastustavat tekijät eivät yhdessäkään pysty estämään sen alenemista, vaikkakin ne sitä jossain määrin hidastavat.

Voiton suhdeluvun aleneminen ei suinkaan merkitse kapitalistien voittojen pienenemistä. Sen, minkä kapitalistit me-

---

[1]) I osassa painettu 158 % oli painovirhe.

nettävät voiton suhdeluvun alenemisen johdosta, he korvaavat korkojen kanssa sijoittamalla yhä enemmän pääomia ja laajentamalla tuotantoa. Vaikka jokainen sijoitettu markka tuottaa esim. entisen 25 % asemasta enää 20 %, niin kokonaisvoitto muodostuu sittenkin suuremmaksi, jos sijoitetut pääomat lisääntyvät vaikkapa 50 %:lla. Tosin pääomien lisäsijoituksesta johtuva tuotannon laajeneminen aiheuttaa jälleen pääoman elimellisen kokoonpanon kohoamisen ja siten voiton suhdeluvun alenemisen, mutta tuossa ristiriidassa vain ilmenee kapitalistisen tuotantotavan sisäinen ristiriitaisuus.

2. KAUPPAPÄÄOMA JA KAUPPAVOITTO.

Tähän saakka olemme olettaneet, että teollisuuspääoma suorittaa itse kaikki pääoman tehtävät sekä tuotannossa että kiertokulussa. Todellisuudessa ei asia kuitenkaan ole niin. Pääoman kiertokulkuun tutustuessamme totesimme, että teollisuuspääoma esiintyy kehäkiertonsa aikana kolmessa muodossa, nim. raha-, tuotanto- ja tavarapääomana. Sama pääoma suoritti kuitenkin kaikki nämä tehtävät vain kapitalistisen kehityksen alkuvaiheessa, jo aikoja sitten ovat nuo tehtävät itsenäistyneet ja jääneet erikoispääomien suoritettaviksi siten, että teollisuuspääomasta on irtaantunut ja itsenäistynyt toisaalta tavarapääoma kauppapääomaksi ja toisaalta rahapääoma pankki- ja luottopääomaksi. Näiden pääomamuotojen itsenäistyessä on kapitalistien luokkakin jakaantunut suuriin ryhmiin: teollisuus-, kauppa- ja rahakapitalisteihin. Suhteessaan työväenluokkaan ne kaikki ovat tietysti riistäjiä, jotka saavat tulonsa työläisiltä anastetusta lisäarvosta.

Kauppapääoman historiallinen kehitys ja tehtävät.

Kauppapääoman tehtävänä yleensä on tavarain välittäminen tuottajilta kuluttajille. Sen kiertoliike ilmenee kaavasta R—T—R', osto myyntiä varten voiton saavuttamiseksi.

Kauppapääoma on paljon vanhempi kuin kapitalistinen tuotantotapa, sillä se ilmaantui suunnilleen samaan aikaan tavaratuotannon ja rahan kanssa. Olemme jo ennen käsitelleet kauppapääoman merkitystä luontaistalouden hajoittajana ja kapitalistisen tuotannon kehittäjänä (kustannusjärjestelmä), joten emme nyt puutu siihen, tyydymme ainoastaan toteamaan, että sikäli kuin kapitalistinen tuotantotapa kehittyy, sikäli kauppapääoma menettää entisen riippumattomuutensa ja muuttuu teollisuuspääoman avustajaksi. Edellä jo mainitsimme, että aluksi teollisuuspääoma suoritti itse kaikki kolmen muotonsa tehtävät. Teollisuuskapitalistit, olivatpa he lähtöisin käsityöläisistä tai kauppiaista, huolehtivat pitkän aikaa, poikkeuksia lukunottamatta, tavaroittensa myynnistä. Mutta tuotannon ja markkinain laajentuessa pääoman täyskierto hidastui, koska tavarat joutuivat olemaan kauan matkalla ja odottelemaan myymistä, yhä suurempi osa teollisuuspääomasta oli tavarain muodossa kiertokulussa, joten tuotantopääoma suhteellisesti pieneni alentaen voiton suhdelukua ja voiton määrää. Lisäksi kävi teollisuuskapitalistille yhä vaikeammaksi perehtyä riittävän tarkasti kaukaisten markkinain tilaan ja hintojen vaihteluihin. Samalla myyntikustannukset kohosivat suhteettoman suuriksi.

Kaikkien näiden syiden johdosta teollisuuskapitalistit luovuttivat tavarain markkinoimisen siihen erikoistuneille kauppiaille. Tällöin tavarapääoman tehtävät irrottautuvat tuotantopääoman tehtävistä ja jäävät kokonaan kauppapääoman suoritettaviksi. Tapahtuu työnjako teollisuus- ja kauppapääoman, teollisuus- ja kauppakapitalistien välillä.

Siitä on teollisuuskapitalisteille huomattavaa etua, sillä heidän kannaltaan toimitus T'—R', tavarapääoman muuttuminen rahapääomaksi, tulee suoritetuksi silloin, kun kauppias ostaa heidän tavaransa. Sivumennen huomautettakoon, että näin on asia ainoastaan teollisuuskapitalistin kannalta, todellisuudessa tavarapääoman kehäkierto päättyy vasta sitten, kun tavara on lopullisesti muutettu rahaksi, t.s. kun kauppias on myynyt sen kuluttajille, olipa kysymys tuotanto- tai kulutushyödykkeistä. Ellei kauppias siinä onnistu, silloin kyllä teollisuuskapitalistikin sen huomaa, koska kauppias ei voi ostaa häneltä uutta erää tavaroita, joten pääoman kiertokulku pysähtyy.

Kauppapääoma on teollisuuspääomasta erottautunut, itsenäisenä toimiva pääomanmuoto ainoastaan sillä ehdolla, että kauppias sijoittaa itsenäisesti kiertokulkuun rahapääomaa, joka suorittaa erikoisen kehäkiertonsa R—T—R', toimii siis itseään paisuttavana arvona, tuottaa voittoa. Vaikka siis koko kapitalistisen talouden kannalta kauppapääoman tehtävänä on tavarapääoman muuttaminen rahapääomaksi, niin kauppiaan kannalta hänen pääomansa tehtävänä on voiton hankkiminen.

Mistä kauppapääoman voitto tulee.

Koska kauppapääoman tehtävänä on tavarapääoman muuttaminen rahapääomaksi, siis arvon muuttaminen muodosta toiseen, ei se luo arvoa eikä lisäarvoa. Mutta siitä huolimatta kauppapääoma tuottaa omistajilleen voittoa, joka on suunnilleen yhtä suuri kuin teollisuuspääomankin omistajilleen tuottama voitto. Näin luonnollisesti täytyy ollakin, sillä jos kauppapääoman voiton suhdeluku olisi huomattavasti alhaisempi kuin teollisuuspääoman, ei kukaan kapitalisti sijoittaisi varojaan kaupan alalle, ja jos se taas olisi korkeampi, sijoittaisivat teollisuuskapitalistitkin pääomansa kauppaan.

Miten kauppavoitto syntyy, mistä se tulee, vaikka vaihto ei luo mitään arvoja?

Ennen kapitalistista tuotantotapaa sai kauppias voittonsa siten, että osti tavarat tuottajilta alle niiden arvon ja möi ne hinnalla, joka vastasi arvoa tai tavallisimmin oli suurempi kuin arvo. Mutta kapitalismin aikana otetaan kauppavoitto palkkatyöläisen luomasta lisäarvosta. Teollisuuskapitalistit luovuttavat riistämästään lisäarvosta osan kauppiaille korvaukseksi siitä, että viimeksi mainitut välittävät heidän tavaransa kuluttajille. Sanomattakin on selvää, että kauppiaiden osuus lisäarvosta määräytyy luonnonvoimaisesti kilpailun välityksellä, asianomaisten voimatta siihen sanottavastikaan vaikuttaa muuta kuin aivan harvoissa poikkeustapauksissa, silloin kun on kysymys monopolista joko tuotannossa tai kaupassa.

Jos jätetään monopolin vaikutus huomioon ottamatta, niin silloin voidaan todeta, että kilpailu yleensä tasaa voiton suhdeluvun samaksi teollisuus- ja kauppakapitalisteille. Lisäarvon tasoittuminen ja jakaantuminen ilmenee seuraavasta esimerkistä.

Olettakaamme, että koko yhteiskunnan teollisuuspääoma on 900 (miljoonaa tai miljardia), joka jakaantuu siten, että pysyvä pääoma (c) on 720, vaihteleva pääoma (v) 180 ja lisäarvon suhdeluku ($\frac{m}{v}$) 100%. Jos nyt tehtävän helpottamiseksi vielä oletamme, että koko pysyvän pääoman arvo siirtyy vuoden kuluessa tuotteisiin, niin silloin on vuosituotteen arvo 720c + 180v + 180m = 1080 ja voiton suhdeluku, $p' = \frac{180}{900} = 20$ %. Mutta nyt tarvitaan tavaroiden arvon todellistamiseksi, t.s. myymiseksi, sijoittaa kiertokulkuun vielä lisää pääomaa, esim. 100, ja sijoituksen suorittavat kauppiaat. Tällöin koko yhteiskunnallisen pääoman suuruus kohoaa 1000:en ja lisäarvon suhde kokonaispääomaan eli voiton suhdeluku tulee: $\frac{180}{1.000} = 18$ %. Näin siis yleinen voiton suhdeluku alenee, kun kauppapääoma tulee

osalliseksi lisäarvon jakoon. Miten kauppiaille tuleva lisäarvon osuus heille joutuu?

Siten, että teollisuuskapitalistit luovuttavat tavaransa kauppiaille tuotantohinnasta, joka on alhaisempi kuin tavarain arvo, esimerkissämme: 720c + 180v + 162p = 1062. Kauppiaat vuorostaan myyvät tavarat kuluttajille niiden arvoa vastaavasta hinnasta oli 720c + 180v + 162p +18h = 1080 (p= teollisuuskapitalistin ja h= kauppapääoman voitto). Näin siis voiton suhdeluvun ollessa 18 % teollisuuskapitalistit saavat anastamastaan lisäarvosta 162m ja kauppiaat 18m, molemmat sijoittamiensa pääomien suuruutta vastaavan määrän kokonaislisäarvosta, joka oli 180.

Vaikka kauppapääoman mukaan tulo alentaa voiton suhdelukua, niin teollisuuskapitalistit kuitenkin siihen suostuvat, koska kauppapääoman toiminta vähentää tavaroiden myyntikustannuksia. Jos jokainen teollisuuskapitalisti myisi itse tavaransa kuluttajille, täytyisi hänen ylläpitää valtavaa myyntiverkostoa ja sijoittaa paljon lisäpääomaa tuota tarkoitusta varten. Kauppapääoma vähentää suuresti näitä menoja, sillä jokainen kauppias huolehtii monien teollisuuskapitalistien tavaroiden myynnistä, ja siksi kauppapääoma on normaalioloissa aina paljon pienempi sitä lisäpääomaa, jonka teollisuuskapitalistien pitäisi sijoittaa, jos he itse suorittaisivat tavaroiden myynnin. Kiertokulussa tarvittavan pääoman väheneminen taas puolestaan kohottaa voiton suhdelukua.

Toiseksi kauppapääoma, joka on erikoistunut tavarain myyntiin, nopeuttaa huomattavasti tavarain kiertokulkua ja lyhentää siten teollisuuspääoman täyskiertoaikaa. Siitä on välittömänä seurauksena teollisuuden voiton suhdeluvun kohoaminen. Toiseksi se pienentää tavarain kiertokulun palveluksessa tarvittavan pääoman määrää ja lisää siten sitä yhteiskunnallisen pääoman osaa, joka on sidottu välittömästi tuotantoon ja synnyttää lisäarvoa.

Lopuksi kauppapääoma kehittää yhteiskunnallista työnjakoa ja laajentaa teollisuustuotteiden markkinoita edistäen siten yhä suurempien tuotantolaitosten muodostumista ja niin ollen työn tuottavuuden kohoamista sekä entistä suuremmassa mittakaavassa tapahtuvaa pääoman kasaantumista.

Vaikka kauppapääoma ei siis luo arvoa eikä lisäarvoa, niin se lyhentämällä tavarain kiertokulkuaikaa auttaa teollisuuspääomaa lisäarvon tuotannon lisäämisessä.

Puhtaat kiertokulkukustannukset ja kaupan alalla toimivien palkkatyöläisten riisto.

Edellisessä luvussa totesimme, että puhtaat kiertokulkukustannukset, osto- ja myyntikustannukset, t.s. ne menot, jotka aiheutuvat arvon muuttamisesta muodosta toiseen, tavaramuodosta rahamuotoon tai päinvastoin, eivät ole tuottavia menoja, vaan ne on suoritettava tuotannossa luodusta lisäarvosta.

Tässä yhteydessä toteamme lisäksi, että mitä pitemmälle kapitalismi kehittyy, sitä suuremmiksi nämä puhtaat kiertokulkukustannukset tulevat, koska tavaroiden myynti käy yhä vaikeammaksi. Siitä on puolestaan seurauksena, että tavaroiden hinnat kohoavat niiden todellista arvoa korkeammiksi, sillä kiertokulun (aineelliset) kustannukset (konttorimenot, mainostus, postikulut y.m.) liitetään tavaran myyntihintaan "aineksena, joka muodostaa tavaran nimellisarvon, vaikka se ei lisää lainkaan tavaran todellista arvoa" (Marx). Miten huomattavia puhtaat kiertokulkukustannukset ovat, sitä osoittaa esim. se, että USA:ssa ennen sotaa liikeapulaisten ja muiden kaupan alalla työskentelevien palkat, mainos, huoneistomenot, pakkaus, kauppapääoman voitto y.m. puhtaat kiertokulkukustannukset vähittäiskaupassa tekivät tavarataloissa 27—29,5 % ja muissa kaupoissa 29,4 % kokonaismyynnistä. Erityisen suuresti ovat lisääntyneet

mainosmenot. V. 1927 ne USA:ssa laskettiin 1.802 miljoonaksi dollariksi. Samoin kulutetaan valtavia summia pakkaukseen, joka sekin on useimmissa tapauksissa tarkoitettu ainoastaan ostajien houkuttelemiseksi.

Koska puhtaat kiertokulkukustannukset eivät siis ole tuottavaa kulutusta, niin siitä seuraa, että kaupan alalla toimivien palkkatyöläisten ja muiden palkannauttijain työ ei luo arvoa eikä lisäarvoa silloin, kun sen tarkoituksena on ainoastaan tavara-arvon muuttaminen muodosta toiseen. Merkitseekö se sitä, että noita palkannauttijoita ei riistetä? Ei suinkaan. Kaupan alalla työskentelevät palkkatyöläiset, kauppa-apulaiset y.m. ovat aivan samoin kuin teollisyystyöläisetkin proletaareja, t.s. henkilöitä, jotka eivät omista tuotantovälineitä, vaan ovat toimeentullakseen pakotettuja myymään työvoimaansa. Heidän työvoimansa arvon määrää se yhteiskunnallisesti välttämätön työaika, joka tarvitaan sen uusintamiseen ja niin ollen heidän työpalkkansa suuruuden määrää heidän työvoimansa arvo.

Ero teollisuustyöläisten ja kaupan alalla työskentelevien välillä on kuitenkin siinä, että kapitalistisen tavaratalouden vallitessa ensin mainittujen työ on tuottavaa, t.s. arvoa ja lisäarvoa luovaa, kun taas viimeksi mainittujen työ on tuottamatonta. Se on siis arvon luomisen kannalta verrattavissa kotiapulaisten, kotiopettajien ja lääkärien, valtion virkamiesten, asianajajien, upseerien, pappien ym. sellaisten ryhmien työhön, joka tosin eräissä tapauksissa voi olla aivan välttämätöntä yhteiskunnallekin, mutta ei kuitenkaan luo arvoa eikä lisäarvoa, koska sitä ei vaihdeta pääomaan, vaan se korvataan tuloista.

Kaupan alalla työskentelevien palkkatyöläisten ja toimihenkilöiden lukumäärä on nykyisin kaikissa maissa varsin huomattava. Meillä se v. 1940 laskettiin olleen n. 80.000, Saksassa ennen sotaa n. 3 miljoonaa, Ranskassa 2,5 miljoonaa ja USA:ssa n. 7 miljoonaa.

Miten nyt sitten tämän kaupan alalla työskentelevän

verrattain suurilukuisen ryhmän riistäminen tapahtuu? Riiston perustana on tässäkin tapauksessa se työvoiman ominaisuus, että se voi toimia kauemmin kuin mitä tarvitaan sen arvon korvaamiseen. Niin ollen kaupan alalla työskentelevien työpäivä jakaantuu välttämättömään ja lisätyöaikaan. Välttämättömän työajan kuluessa he realisoivat (todellistavat, t.s. muuttavat tavaramuodosta rahamuotoon) sen lisäarvon, joka korvaa kauppiaalle tämän työvoiman ostamiseen käyttämän pääoman ja lisätyöajan kuluessa he realisoivat ilmaiseksi sen lisäarvon, jonka kauppias anastaa kauppavoiton muodossa. Sekä kaupppa-apulaisen palkka että kauppiaan voitto ovat peräisin teollisuuskapitalistin riistämästä lisäarvosta, josta viimeksi mainittu on pakotettu luovuttamaan osan kauppiaalle myymällä tälle tuottamansa tavarat alle niiden arvon. Aivan samoin kuin työläisen maksamaton työ — kirjoittaa Marx — luo tuotantopääomalle välittömästi lisäarvon, aivan samoin kaupan alalla työskentelevien palkkatyöläisten maksamaton työ luo kauppapääomalle tilaisuuden osallistua tuon lisäarvon jakoon.

Mitä ankarampaa riisto on, sitä enemmän anastavat kauppiaat maksamatonta työtä ja mitä pienemmäksi puhtaat kiertokulkukustannukset muodostuvat, sitä suuremman osan teollisuuskapitalistien luovuttamasta lisäarvosta saavat kauppiaat itselleen kauppavoiton muodossa. Kaupan alalla työskentelevien palkkatyöläisten asema määräytyy samojen lakien perusteella kuin teollisuustyöläisten asema.

Toisaalta kauppakapitalistit pyrkivät voittojensa lisäämiseksi kohottamaan työn voimaperäisyyttä, pidentämään työpäivää, lyhentämään ruokailuaikoja ja toisaalta alentamaan työvoiman arvoa ja työpalkkaa. Viimemainittu päämäärä saavutetaan kaikkein helpoimmin siten, että kauppayrityksen laajetessa ja sen sisäisen työnjaon kehittyessä suurta ammattitaitoa vaativat erikoistehtävät siirretään muutamien johtajien, osastopäälliköiden ja kirjanpitäjien

suoritettavaksi, kun taas muiden tehtävien suorittamiseen käytetään yhä huonommin palkattua, heikosti ammattitaitoista työvoimaa. Seurauksena on ollut se, että kauppaliikkeissä työskentelevien enemmistön palkat ja työolot ovat monissa maissa huonontuneen vielä suuremmassa määrässä kuin teollisuustyöläisten. Tätä kehitystä on ollut omiaan helpottamaan noiden työläisten virheelliset kuvitelmat yhteiskunnallisesta asemastaan, siitä johtuva huono järjestäytyminen ja tuhoisa keskinäinen kilpailu. Riiston voimistumista kuvastaa m.m. USA:ssa tapahtunut kehitys: Kun USA:n kauppakapitalistien voitot lisääntyivät vv. 1909—1927 2,188 miljoonasta dollarista 4.018 miljoonaan eli 83,6 %, niin kaupan alalla toimivien palkkatyöläisten ja alempien toimitsijain (jotka muodostivat n. 83 % kaikista kaupan alalla työskentelevistä) keskimääräinen vuosipalkka kohosi ainoastaan 627 dollarista 733 dollariin eli 17 %.

Käsiteltävänämme olevan työläisryhmän asemaa huonontaa lisäksi viime vuosikymmeninä kroonilliseksi muuttunut työttömyys, joka on ollut ainakin yhtä laaja kuin teollisuustyöläisten keskuudessa. Melkein kaikissa kapitalistisissa maissa oli ennen sotaa tähän ryhmään kuuluvista työläisistä työttöminä jatkuvasti 10—20 %, sellaisista puhumattakaan, jotka työskentelivät vajaita viikkoja ja saivat vain osan keskimääräisestä palkasta.

Miten kauppapääoma riistää pientavaratuottajia ja kuluttajia.

Kaikissa kapitalistisissa maissa on edelleen verrattain suuri joukko pientavarantuottajia, vierasta palkkatyövoimaa sanottavastikaan käyttämättömiä talonpoikia ja käsityöläisiä, joita kauppapääoma riistää monella tavalla.

Riisto voi olla välitöntä, esim. silloin kun kapitalistinen kauppaliike teetättää käsityöläisillä tilaustöitä maksaen niistä ainoastaan osan niiden todellisesta arvosta. Meillä tällaista

riistoa ilmenee m.m. vaatetusteollisuudessa (liinavaateompelijat, miesten ja naisten vaatturit, kutojat y.m.) hansikasteollisuudessa, puukkoteollisuudessa j.n.e.

Mutta paljon laajemmassa määrässä harjoittaa kauppapääoma pientavaratuottajain riistoa kiertokulun piirissä. Viimeksi mainittujen on saatava tavaransa myydyksi, eikä se laajojen markkinain aikana ole mahdollista muuten kuin turvautumalla kauppiaisiin. Mutta kauppiaat eivät maksa pientavaratuottajalle muuta kuin osan tämän tavaran arvosta ja ottavat loput itselleen kauppavoittona. Niinpä talonpojat kaikissa kapitalistisissa maissa saavat vain murto-osan tuotteittensa vähittäismyyntihinnasta. Esim. USA:ssa saivat farmarit tuotteistaan v. 1913 vielä 56,5 % siitä hinnasta, minkä kaupunkikuluttajat niistä joutuivat maksamaan, v. 1929 oli farmarin osuus alentunut 50,1 %:in ja v. 1934 jo 38,5 %:in. Välittäjät anastivat siis silloin itselleen 61,5 % vähittäismyyntihinnasta. Vaikka käytettävissämme ei olekaan vastaavia tietoja oman maamme oloista, niin eivät ne liene sanottavastikaan paremmat, päätellen m.m. siitä, että esim. perunoista maksettiin tuottajille syksyllä 1948 ainoastaan 2mk kilosta, mutta vähittäismyyntihinta oli 5 mk ja eräin paikoin enemmänkin. Lihasta eivät talonpojat saa monastikaan enempää kuin 50 % sen vähittäismyyntihinnasta. Kalastajan osuus supistuu monasti 25 % j.n.e.

Pientavarantuottaja joutuu riistetyksi myös ostajana joutuessaan maksamaan suhteettoman korkeita hintoja teollisuustavaroista. Epäsuhde maataloustuotteiden myyntihinnan ja teollisuustuotteiden ostohinnan välillä ilmenee erikoisen räikeänä talouspulien aikana, jolloin maataloustuotteiden hinnat laskevat paljon nopeammin kuin teollisuustuotteiden.

Kaikkein vaikeimmassa asemassa ovat ne pientuottajat, jotka velkaantuvat kauppiaille tai kauppamonopoleille, sillä silloin he ovat pakotettuja myymään tuotteensa niille tai niiden määräämille yrityksille paljon alle markkinahintojen.

Kauppapääoma riistää välittömästi myös väestön proletaarisia ja puoliproletaarisia kerroksia myymällä näille etenkin teollisuuskeskuksiin sijoitetuissa myymälöissään halpoja, laadultaan huonoja, jopa usein suorastaan väärennettyjä tavaroita velaksi, joka johtaa työläisten velkaorjuuteen ja täydelliseen riippuvaisuuteen ei ainoastaan k.o. kauppiaasta, vaan myös kapitalistisesta yrittäjästä, koska velkaantunut työläinen vain harvoissa tapauksissa voi muuttaa työpaikkaa ja yhtä harvoissa tapauksissa uskaltaa ryhtyä työtaisteluun ennenkuin olosuhteet ovat muuttuneet aivan sietämättömiksi.

Eräissä maissa, erityisesti USA:ssa, on hyvin laajalti käytännössä tavaroiden, autojen, radioiden, huonekalujen, talousvälineiden, asuintalojen y.m.s. myynti vähittäismaksulla. Esim. v. 1929 oli USA:ssa myyty vähittäismaksulla tavaroita 16,8 miljardin dollarin arvosta eli 34,3 % koko vähittäismyynnistä. Vaikka suurin osa ostajista pystyy normaaliaikoina joten kuten suorittamaan maksunsa, niin monet heistä kuitenkin houkutellaan hankkimaan sellaisia tavaroita, jotka eivät olisi ehdottoman välttämättömiä, ja tauoin he ovat pakotettuja supistamaan vastaavasti välttämättömiä ravinto- y.m. menoja. Mutta huomattava osa ei edes normaaliaikoina pysty suorittamaan säännöllisesti viikko- tai kuukausimaksuja, jolloin heiltä otetaan tavarat pois korvauksetta riippumatta siitä, kuinka suuri osa maksuista jo on suoritettu. Ennen yleismaailmallista pulaa anastettiin USA:ssa ostajilta tällä tavoin vuosittain 1—1½ miljardia dollaria. Pulan aikana summa kohosi luonnollisesti moninkertaiseksi.

Kulutus,- hankinta- ja myyntiosuuskunnat.

Pientuottajiin ja vähävaraisiin kuluttajiin kohdistunut kauppapääoman riisto sai nuo väestökerrokset jo viime vuosisadalla etsimään keinoja etujensa suojelemiseksi. V. 1844

perustivat Englannissa Rochdalen kankurit ensimmäisen nykyaikaisen kulutusosuuskunnan, joka hyväksyi periaatteikseen: 1) myytävä ainoastaan hyviä ja väärentämättömiä tavaroita, 2) myynti tapahtuu käteisellä keskinkertaisilla markkinahinnoilla, 3) voitto (eli ylijäämä) jaetaan jäsenille heidän suorittamiaan ostoksia vastaavasti, 4) osuuspääomaa kartutetaan asteettaisesti ja siitä maksetaan pieni korko osuuksien omistajille ja 5) jokaisella jäsenellä on yksi ääni osuuksien lukumäärästä riippumatta.

Meillä ei ole syytä lähteä tarkastelemaan kulutusosuustoiminnan kehitystä, semminkin kun siitä on saatavissa suomenkielelläkin aivan riittävästi kirjallisuutta. Todettakoon aivan lyhyesti, että monissa maissa on kulutusosuuskunnissa miljoonia jäseniä, varsin huomattavat pääomat ja laaja myymäläverkosto ja että ne ovat esim. meidän maassamme vaikuttaneet suuresti vähittäiskaupan kehittymiseen terveeseen suuntaan: velkakaupan hävittämiseen, hygieenisten näkökohtien huomioon ottamiseen tavarain varastoinnissa ja käsittelyssä, yksityskaupassa ennen yleisesti rehoittaneen ostajien pettämisen vähenemiseen sekä punnituksessa että tavarain laadussa, ylettömän hintakiskonnan rajoittamiseen j.n.e.

Näin siis työläisten kulutusosuuskunnat tuotantolaitoksineen voivat jossain määrin rajoittaa kauppapääoman harjoittamaan riistoa. Ne voivat myös parantaa omien työntekijäinsä ja niiden tuotantolaitosten työntekijäin työolosuhteita, joista ne suorittavat ostoksensa, auttaa työläisten taloudellista taistelua avustamalla taloudellisesti ammatillisia järjestöjä työtaistelujen aikana ja lopuksi: osuustoiminnallisilla järjestöillä on oleellinen merkitys työläisjoukkojen kouluttamisessa itsenäiseen taloudenhoitoon tulevassa sosialistisessa yhteiskunnassa.

Mutta täysin virheellistä olisi kuvitella, kuten monet "osuustoimintasosialistit" tekevät, että työväenluokka voisi vapautua kapitalistisesta riistosta ja rakentaa sosialistisen

yhteiskunnan osuustoiminnan avulla. On muistettava, että kapitalistisessa yhteiskunnassa työläistenkin kulutusosuuskunnat joutuessaan kilpailemaan kapitalististen yritysten kanssa tavallisesti porvarillistuvat, alkavat liiketoiminnassaan pitää ohjeenaan puhtaasti kapitalistisia liikeperiaatteita. Vaikka ne tuon vaaran välttäisivätkin, eivät ne koskaan nykyisen järjestelmän aikana voi määräävällä tavalla vaikuttaa edes kauppaan, saati sitten muuhun talouteen, koska ne ovat täydellisesti riippuvaisia kapitalistisesta tuotannosta ja useimmissa tapauksissa myös kapitalistisista rahalaitoksista.

Mitä tulee pientavarantuottajien osuustoiminnallisiin yrityksiin, käsityöläisten ja talonpoikien hankinta- ja myyntiosuuskuntiin, niin ne ovat suurimmalta osaltaan kapitalistisia yrityksiä sekä toimintansa että periaatteittensa puolesta. Tosin niistä monet on aikanaan perustettu suojelemaan pientuottajien etuja suurpääomaa vastaan, mutta niihin on liittynyt melkein kaikkialla myös pieniä, jopa keskisuuruisia kapitalistejakin saadakseen niistä apua omassa taistelussaan suuria kapitalistisia yrityksiä vastaan, ja vähitellen nämä kapitalistiset ainekset ovat taloudellisesti voimakkaampina valloittaneet nuo pientuottajain osuuskunnat. Erikoisen havainnollisena esimerkkinä sellaisesta kehityksestä meidän maassamme ovat monet maataloustuottajain osuustoiminnalliset yritykset, esim. Hankkija, Valio, Karjakunta y.m. joissa määräämisvalta on suurilla kapitalistisilla maataloustuottajilla ja pankeilla.

Kapitalistisen kaupan erilaiset muodot.

Kapitalistisen suurteollisuuden kehitys on aiheuttanut myös kapitalistisen kaupan kehityksen. Kuta suurempia tavaramääriä tuotetaan ja kuta laajemmille alueille niitä myydään, sitä enemmän tarvitaan kauppiaita ja kauppapääomaa tavaran kiertokulussa, mutta toisaalta tuotannon keskittyminen ja kerralla markkinoille joutuvien tavaramäärien kasvaminen johtaa vastaavaan myös kaupan alalla tapahtuvaan keskittymiseen, jota jouduttaa kauppakapitalistien välinen kilpailu. Tuotannon ja vaihdon kehitys on johtanut kaupan jakaantumiseen kahteen suureen pääalaan, tukku- ja vähittäiskauppaan, jotka puolestaan jakautuvat moneen eri alaosastoon.

Rajoitumme luonnehtimaan mahdollisimman lyhyesti noita erilaisia kaupan muotoja, koska asiasta kiinnostuneet voivat helposti saada täydentäviä tietoja varsin laajasta suomenkielisestäkin kirjallisuudesta.

Tukkukauppa on ennenkaikkea kauppaa kapitalistien välillä, sillä tukkukauppias ei ole tekemisissä tavallisten kuluttajain, vaan teollisuuskapitalistien, tavaranhankkijain ja vähittäiskauppiaiden kanssa. Toiseksi tukkukauppaa harjoitetaan suurilla tavaraerillä, ja sen vuoksi suurin osa tukkukaupoista on erikoistunut ainoastaan yhden tai muutamien tavaralajien välittämiseen: rauta, kivihiili, vilja, puutavarat, siirtomaatavarat j.n.e.

Tukkukaupankin alalla on tapahtunut voimakasta kehitystä sekä määrään että muotoihin nähden. Nyt niinkuin ennenkin on tietysti ratkaiseva merkitys tukkukauppiaiden ja tehtailijoiden vakinaisesti uusittavilla sopimuksilla määrättyjen tavarapaljouksien toimittamisesta. Mutta yhä suurempi osa tavaroista siirtyy tuottajilta tukkukauppaan pörssien välityksellä. Ensimmäiset pörssit perustettiin jo 15. vuosisadalla Pohjois-Italian kauppakaupungeissa, josta ne ovat vähitellen levinneet kaikkiin kapitalistisiin maihin. Pörssikaupan kohteena ovat ainoastaan standarttiluontoiset tavarat: vilja, kahvi, sokeri, metallit, puuvilla j.n.e., jotka voidaan luokitella muutamiin laaturyhmiin ja joita myytäessä on kysymys ainoastaan määrätystä paljoudesta, tavaran olematta lainkaan saapuvilla kauppoja tehtäessä, voipa usein käydä niinkin, että k.o. tavaraa ei ole edes vielä tuotettu myyntihetkellä.

Viimeksimainitussa tapauksessa on kysymys n.s. aika- eli termiinakaupasta, jolloin myyjä ei toimita ostajalle tavaraa heti, vaan vasta määräajan, ehkä monen kuukauden perästä. Termiinikauppa muodostuu usein puhtaaksi keinotteluksi kaupan solmiamishetken ja toimittamishetken välisellä hinnan erotuksella, jolloin tavaran toimittamista ostajalle ei ajatellakaan. Jos tavaran hinta nousee tuona aikana, niin myyjä maksaa ostajalle sovitun hinnan ja päivänhinnan välisen erotuksen, hinnan laskiessa sen sijaan ostaja joutuu maksamaan myyjälle erotuksen. Tällaiset pörssikeinottelijat tekevät luonnollisesti kaikkensa saadakseen hintojen liikkeen mieleisekseen levittämällä vääriä huhuja, järjestämällä keinotekoista kysyntää tai tarjontaa määrätyille tavaroille j.n.e. Miten laajaa tälläinen keinottelu on, sitä osottaa m.m. se, että Chicagon pörssissä tehdään vuosittain viljakauppoja sellaisesta määrästä, että se on kolme kertaa suurempi kuin koko maailman viljasato.

Meidän maassamme ei varsinaista tavarapörssiä ole lainkaan, vaikka Helsingin pörssi onkin ohjesääntönsä mukaan oikeutettu tavarakauppaa harjoittamaan.

V ä h i t t ä i s k a u p a n kansantaloudellisena tehtävänä on tavarain toimittaminen laajoille kuluttajajoukoille, jolloin tavarat myydään pienissä erissä. Leimaa-antavana vähittäiskaupalle on etenkin maaseudulla ollut paljon vähäisempi erikoistuminen kuin tukkukaupassa, sama vähittäiskauppias myy melkein kaikkia kuluttajien tarvitsemia tavaroita, jos kohta suuremmissa liikekeskuksissa on aina ollut erikoiskauppoja: liha-, maito-, sekatavara-, paperi-, rauta- y.m. kauppoja.

Vaikka vähittäiskaupan alalla yhä edelleen toimii suurten kapitalististen yritysten ja osuustoiminnallisten liikkeiden ohella paljon pienyrittäjiä, niin sittenkin melkein kaikissa kapitalistisissa maissa viimeksi mainittujen merkitys koko vähittäiskaupassa on jatkuvasti pienentynyt. Niinpä Saksassa v. 1928 oli sellaisia pieniä kauppayrityksiä, joiden vuosivaihto jäi alle 20.000 markan, 76,2 % kaikista, mutta niiden kauppavaihto teki ainoastaan 15,7 % vähittäiskaupan vuosivaihdosta, kun taas suurten kauppayritysten lukumäärä oli 4,3 % kaikista, mutta niiden kauppavaihto kohosi 56 %:in koko vähittäiskauppavaihdosta. USA:ssa v. 1929 oli pieniä kauppayrityksiä (vuosivaihto alle 10.000 dollaria) 43,7 kaikista, mutta niiden osalle tuli vuosivaihdosta ainoastaan 5,7 %, kun taas suurten yritysten (kauppavaihto yli 200.000 dollaria) lukumäärä oli 1,8 % kaikista, mutta niiden kauppavaihto 31,5 % koko vähittäiskaupasta.

Kaupassa samoin kuin teollisuudessakin tapahtuu pääomien keskittyminen ja yhteenkokoontuminen, vaikka sitä jossain määrin hämää se, että joukko pienyrittäjiä jatkuvasti koettaa onneaan tällä alalla, tullakseen tavallisesti verrattain nopeasti tuhotuksi kilpailussa suurpääomaa vastaan, jolla kaupankin alalla on kaikki edut puolellaan. Mutta kun perikatoon joutuneiden tilalle tulee aina uusia, niin tilastoissa näyttää pienten yrittäjien lukumäärä pysyvän jatkuvasti suhteellisen suurena.

Ulkomaankauppa ja kauppapolitiikka.

Kauppapääoman tehtävänä ei ole huolehtia tavarain ja tavarapääoman kiertokulusta ainoastaan kotimaassa, vaan lisäksi eri maiden välillä, t.s. ulkomaankaupasta.

Ulkamaankauppa on yhtä vanha kuin kauppapääomakin, mutta vasta kapitalismin aikana se on saanut jättiläismäiset mittasuhteet. Maailmankauppa lisääntyi vv. 1800—1900 välisenä aikana 1,5 miljardista 18,9 miljardiin dollariin, v. 1913 se oli 37,8 miljardia ja v. 1929 jo 68,6 miljardia dollaria. Yhtä valtava on kehitys ollut, jos vertaamme kutakin asukasta kohti tulevaa ulkomaankauppavaihtoa eri aikoina. Niinpä meillä 1850-luvulla teki ulkomaankauppa kutakin asukasta kohti ainoastaan 33 mk., mutta 1937 jo 4.884 mk.

Ulkomaankaupan yleisenä edellytyksenä on yhteiskunnal-

linen työnjako eri maiden välillä, joka kapitalismin aikana on kehittynyt äärimmilleen, niin että joukko maita on muodostunut yksipuolisesti teollisuusmaiksi, kun taas toiset ovat jääneet takapajuisiksi maatalousmaiksi, jolloin niiden tehtävänä on elintarvikkeiden ja raaka-aineiden hankkiminen edellisille, joilta ne puolestaan saavat teollisuustuotteensa. Ulkomaankaupan kehittämiseen pakottaa kaikkia kapitalistisia maita kotimaanmarkkinain ahtaus, joka puolestaan on seurausta työväenluokan suhteellisesta ja ehdottomasta kurjistumisesta sekä maatalouden hitaasta kehityksestä. Oma merkityksensä on niin ikään niillä ylivoitoilla, joita teollisesti kehittyneimpien maiden kapitalistit saavat viedessään halpoja teollisuustuotteita sellaisiin takapajuisiin maihin, joissa työn tuottavuus on alhainen ja tavarain arvo suhteellisesti korkeampi.

Eri maiden viennin ja tuonnin rakenne ilmaisee niiden riippuvaisuuden ulkomaankaupasta, samoin kuin niiden taloudellisen kehitysasteen. Pitkälle kehittyneet kapitalistiset maat vievät maailmanmarkkinoille pääasiassa valmiita teollisuustuotteita ja tuovat raaka-aineita ja elintarvikkeita. Esim. Englannin vientitavaroista on n. 75 % teollisuustuotteita ja tuontitavaroista suunnilleen saman verran elintarvikkeita ja teollisuuden raaka-aineita. Takapajuisten maiden ulkomaankaupan rakenne on päinvastainen, ne vievät pääasiassa maataloustuotteita ja raaka-aineita ja tuovat teollisuustavaroita.

Ulkomaankauppa käsittää siis viennin ja tuonnin. Niiden välisellä suhteella, kauppataseella on varsin oleellinen merkitys maan taloudelle. Jos vienti on tuontia suurempi, silloin on maalla aktiivinen kauppatase: toiset maat, joihin se tavaroitaan vie, joko velkaantuvat sille tai ovat pakoitettuja suorittamaan erotuksen kullalla. Päinvastaisessa tapauksessa, siis jos tuonti on vientiä suurempi, on maalla passiivinen kauppatase, jolloin se velkaantuu muille maille tai on pakotettu viemään ulos kultaa maksaakseen erotuksen. Näin käy kuitenkin vain siinä tapauksessa, ettei k.o. maalla ole muita tuloja ulkomailta. Monet maat kuitenkin voivat kauppataseensa passiivisuudesta huolimatta pitää maksutaseensa tasapainossa, vieläpä aktiivisenakin, koska niillä on tuloja kauttakulku- tai välityskaupasta, niiden kauppalaivaston hankkimia rahtituloja, tuloja ulkomaille sijoitetuista pääomista, matkailusta j.n.e.

Kauppapolitiikan tehtävänä on kaikissa kapitalistisissa maissa valvoa oman maan teollisuus- ja kauppakapitalistien etuja maailman markkinoilla.

Historiallisesti voidaan erottaa kaksi toisiaan seurannutta kauppapoliittista suuntaa: kapitalistisen kehityksen alkupuolella suojelujärjestelmä (protektionismi) viime vuosisadalla ja myöhemmin vapaakauppa, joista edellinen liittyy merkantilismin ja jälkimmäinen liberalismin nimellä tunnettuihin talouspoliittisiin ja taloustieteellisiin koulukuntiin.

Suojelujärjestelmän tehtävänä oli edistää kotimaan teollisuuden kehitystä teollisuustavarain tuonti- ja raaka-aineiden sekä maataloustuotteiden vientikieltojen, suojelutullien sekä muiden tukitoimenpiteiden avulla. "Suojelustullijärjestelmä oli keino valmistaa tehtailijoita, pakkoluovuttaa riippumattomia työläisiä, kapitalisoida kansan tuotanto- ja elintarvikkeet ja lyhentää väkivaltaisesti siirtymistä vanhasta tuotantotavasta uudenaikaiseen." [1])

Mutta sen jälkeen kun kapitalismi on päässyt täydellisesti voitolle omassa maassa ja saavuttanut kilpailukykyisyyden maailmanmarkkinoilla, herää pyrkimys vapaakauppaan, t.s. vapautumiseen valtion holhouksesta joka suhteessa. Kaikkien tuonti- ja vientikieltojen sekä suojelustullien poistaminen merkitsee voittaneelle kapitalismille halpoja ulkomaisia raaka-aineita ja elintarvikkeita (ja siten alhaisia työpalkkoja) ja vapaita mahdollisuuksia muiden maiden heikommin kehittyneen pääoman tukahduttamiseen. Ei ole

---

[1]) Marx: Pääoma, I osa, s. 691.

suinkaan sattuma, että vapaakauppapyrkimys ilmeni selvästi muotoiltuna ensin Englannissa ja että sitä siellä myös ensin ja täydellisimpänä on toteutettu 1820-luvulta alkaen. Eräät muut maat, Ranska, Venäjä, Saksa, Italia ja Itävalta seurasivat Englannin esimerkkiä 1850- ja 1860-luvulla alentamalla huomattavasti tulleja ja poistamalla joukon muita rajoituksia.

Vapaakaupasta tuli lyhyeksi ajaksi teollisuusporvariston uskonto, vapaakauppa ja vapaakilpailu näytti siitä luonnonlailta, joka yksin oli sopusoinnussa inhimillisen luonnon kanssa. Mitä tulee työväestöön,niin se tosin kannatti vapaakauppaa, koska se oli edistyksellisempi kuin suojelujärjestelmä, mutta sen ihannoimiseen ei työläisillä ollut mitään syytä, sillä " . . . vapaakauppa on pääoman vapautta . . . älkää antako narrata itseänne abstraktisella sanalla vapaus! Kenen vapautta se on? Tuo sana ei merkitse toisen henkilön vapautta toiseen nähden. Se merkitsee vapautta, jota pääoma nauttii työläisten sortamisessa. . . . vapaa pääoma muuttaa työläisen orjaksi yhtä hyvin kuin tulleilla verotettu pääomakin", totesi Marx. [1])

Porvaristonkaan vapaakauppahurmio ei kestänyt kovin kauan, sillä jo 1870-luvulta lähtien alkoi maa toisensa jälkeen siirtyä takaisin suojelustullijärjestelmään. Se oli seurausta kapitalismin kehittymisestä imperialismiksi, imperialististen valtojen kiihtyvästä halusta vallita ulkomaan markkinoita.

Mutta imperialistisen kauden suojelujärjestelmä eroaa olennaisesti vanhasta suojelujärjestelmästä, sillä sen tavoitteena on nykyisin kotimaanmarkkinain monopolisointi, monopolihintojen aikaansaaminen omassa maassa. Korkeat monopolihinnat kotimaassa tekevät mahdolliseksi myydä maailmanmarkkinoilla tavaroita niiden arvoa alemmasta hinnasta (dumping=polkumyynti). Siten suojelujärjestelmä on muuttunut kotimaan talouselämää edistävästä hyökkääväksi, imperialistiseksi kauppapolitiikaksi, joka ei ainoastaan kärjistä maan sisäisiä ristiriitoja pakottaessaan vähävaraiset kuluttajat maksamaan monopolihintojen muodossa dumpingviennin kustannukset, vaan joka ennen kaikkea kärjistää niitä kapitalististen maiden välillä.

[1]) Marx—Engels: Kootut teokset V osa, s. 459. Venäläinen painos v. 1929.

Nykyisin imperialistiset maat vaativat vapaakauppaa ainoastaan taloudellisesti takapajuisilta mailta, voidakseen halpoja tavaroita ja pääomia viemällä alistaa ne sekä taloudellisesti että poliittisesti alaisikseen. Sodan jälkeen on tällaista "avointen ovien" ja "samanlaisten mahdollisuuksien" politiikkaa harjoittanut erikoisesti USA, ei ainoastaan Kiinassa, Kreikassa ja muissa täysin takapajuisissa maissa, vaan myös Länsi-Euroopassa. "Amerikkalainen imperialismi pyrkii koronkiskurin tavoin käyttämään hyväkseen Euroopan maiden sodanjälkeisiä vaikeuksia, erikoisesti raaka-aineiden, polttoaineiden ja elintarvikkeiden puutetta sodasta eniten kärsineissä liittolaismaissa sanellakseen niille orjuuttavat avustusehtonsa." [1])

3. LAINAPÄÄOMA JA LUOTTO.

Koronkiskurinpääoma.

Lainapääoma on korkoa tuottavaa pääomaa ja se ilmaantui koronkiskurin pääoman muodossa tuhansia vuosia ennen kapitalistista tuotantotapaa yhdessä tavaratuotannon ja rahan kanssa. Olemme jo aikaisemmin nähneet, että koronkiskontaa alkoi esiintyä heti kun vaihdon ja yksityis-

[1]) A. Zdanov: Kansainvälisestä tilanteesta. Aikakauslehti "Bolševik" 1947, N:o 20.

omaisuuden kehitys olivat jakaneet yhteiskunnan rikkaisiin ja köyhiin. Raha kerääntyi rikkaiden käsiin ja köyhien oli otettava näiltä hätään joutuessaan lainoja raskaalla korolla.

Orjanomistusjärjestelmän ja feodalismin aikana koronkiskurin pääoma toimii kahdessa muodossa: lainoina ylhäisille tuhlareille tai taloudellisiin vaikeuksiin joutuneille pientuottajille, talonpojille ja käsityöläisille. Molemmissa tapauksissa se rappeuttaa vähitellen sen talousjärjestelmän, jonka suojassa se toimii, järkyttäen vallassa olevien orjanomistajien tai feodaaliherrojen taloudellista asemaa ja saattaen itsenäiset pientuottajat taloudelliseen perikatoon anastamalla näiltä koko lisätuotteen ja huomattavan osan välttämättömästä tuotteesta.

Koronkiskurin pääomalla oli suuri vaikutus kapitalististen suhteiden kehittymiseen, koska se kasasi tarvittavia pääomia ja proletarisoi pientuottajia anastamalla näiden tuotantovälineet. Mutta teollisuuskapitalismin kehittyessä aletaan perustaa puhtaasti kapitalistisia luottolaitoksia (Pohjois-Italiassa 12.—14. vuosisadalla), jotka riistivät koronkiskurin pääomalta sen monopoliaseman ja itsenäisyyden, alistaen sen vähitellen teollisuuspääoman alaiseksi. Se merkitsi ennen kaikkea lainakoron alentumista.

Takapajuisissa maissa on koronkiskurin pääoma säilyttänyt entisen itsenäisyytensä ja monopoliasemansa. Se riistää säälimättä pientuottajia, etenkin talonpoikaistoa kiskomalla lainoista 30—102 % (Kiinassa), vieläpä 150—200 %:kin (Intiassa).

Lainapääoma kapitalismin aikana.

Kapitalistisessa taloudessa on lainapääoma teollisuuspääomasta irroittunut, mutta kuitenkin sen alaisena toimiva pääoman muoto. Sen omistaja, luotonantaja on edelleen sama, mutta lainanottaja on vaihtunut. Entisen ylhäisen tuh-

larin tai hätään joutuneen pientuottajan tilalla on kapitalisti, joka käyttää lainaamaansa pääomaa voiton hankkimiseen.

Miten lainapääoma irroittuu teollisuuspääomasta, miten muodostuvat vapaat rahavarat, joita voidaan lainata? Palautamme mieliimme teollisuuspääoman kehäkierron :

$$R—T < {}^{v}_{tv} \ldots P \ldots T'—R'$$

Kehäkierron lopussa saatua rahapääomaa (R'), ei teollisuuskapitalisti voi muuttaa heti kokonaisuudessaan tuotantopääomaksi, koska 1) kiinteän pääoman uusintamisrahasto kerääntyy vähitellen, t.s. osa valmistettujen tuotteiden arvosta siirretään rahan muodossa tuohon rahastoon siksi, kunnes esim. koneet ovat kokonaan kuluneet, jolloin niiden tilalle ostetaan uudet näin kerääntyneellä rahastolla; 2) myytyään valmiit tuotteet ei kapitalisti osta aina kaikkia raaka-aineita heti, vaan vähitellen; 3) osa vaihtuvasta pääomasta jää aina tuotteiden myynnin jälkeen joksikin aikaa kapitalistille, koska hän maksaa työpalkat vasta vähitellen; 4) lisäarvo, joka tulee rahamuotoon samaan aikaan kuin entinen arvo (T+t—R+r), jakaantuu kasaantumisrahastoon ja kapitalistin kulutusrahastoon. Kasaantumisrahastoa ei voida sijoittaa tuotantoon, ennen kuin se on kasvanut määrätyn suuruiseksi, niin että sillä voidaan joko perustaa uusi tuotantolaitos tai laajentaa entistä. Se jää siis pitkäksi aikaa kapitalistin vapaasti käytettäväksi. Samoin osa kapitalistin kulutusrahastosta, koska hän käyttää sitä vain vähitellen.

Näin vapautuneen rahapääoman kapitalistit lainaavat toisilleen, muuttaen sen laina- eli luottopääomaksi. Sen lisäksi toimivat lainapääomana sellaisten henkilöiden pääomat, jotka eivät halua itse lainkaan osallistua tuotantoon tai kauppaan t.s. koroillaaneläjien pääomat sekä pankkien kaikilta väestökerroksilta keräämät vapaat rahavarat.

Kapitalisti, joka ottaa lainaksi pääomaa, sijoittaa sen tuotantoon ostamalla tuotantovälineitä ja työvoimaa (taikka sijoittamalla kauppapääomaa kiertokulkuun) tuottaakseen lisäarvoa, s.o. voittoa. Sen tähden hän suostuu maksamaan

lainanantajalle korkoa pääoman käyttöoikeudesta, mutta tuo korko ei saa olla muuta kuin osa hänen saamastaan keskimääräisestä voitosta, muutenhan ei lainapääoman käyttämisestä olisi hänelle mitään etua. Toisaalta lainapääoman omistaja suostuu antamaan pääomansa lainaksi korkoa vastaan, joka on pienempi kuin keskimääräinen voitto sen tähden, että hän ei voi sitä sillä hetkellä itse sijoittaa tuotantoon eikä siis saada siitä keskimääräistä voittoa, vaan on pakotettu tyytymään osaan tuosta voitosta.

Korkoa tuottavan pääoman liike on: R—R+r, s.o. raha muuttuu suuremmaksi rahasummaksi. Tiedämme jo sen olevan mahdollista ainoastaan sillä ehdolla, että toimituksen R—R+r välillä tapahtuu tässä kaavassa näkymätön prosessi, tuotanto, jossa luodaan lisäarvo. Se joutuu sitten jaettavaksi kapitalistien kesken ja lainapääomanomistaja saa osansa koron muodossa.

L a i n a - a j a n p i t u u s riippuu siitä, mihin tarkoitukseen lainapääomaa käytetään. Jos sillä hankitaan kiinteän pääoman aineksia, t.s. tuotantorakennuksia tai koneita, on laina-aika tavallisesti vuosia, jopa vuosikymmeniä, mutta jos laina on tarkoitettu käyttää liikkuvana pääomana, siis raaka- ja apuaineiden taikka työvoiman ostamiseen, silloin laina-aika voi olla ainoastaan muutamia kuukausia. Tällä seikalla on hyvin oleellinen merkitys, sillä se ratkaisee, minkälaista lainapääomaa kulloinkin voidaan käyttää, sellaistako, joka on omistajalleen vapaata pääomaa pitkän aikaa vaiko sellaista, joka on omistajalleen tarpeetonta ainoastaan tilapäisesti.

L a i n a k o r k o on, kuten tuli jo mainituksi, osa keskimääräisestä voitosta, jonka lainanottaja luovuttaa lainapääoman omistajalle oikeudesta käyttää tuota vierasta pääomaa lisäarvon tuottamiseen. Koron suuruutta ei säännöstele mikään yleispätevä taloudellinen laki, vaan se vaihtelee jatkuvasti kysynnästä ja tarjonnasta riippuen, kuitenkin keskimääräisen voiton suhdeluvun asettamissa rajoissa, niin että

korko ei koskaan voi nousta suuremmaksi kuin voiton suhdeluku eikä tavallisesti edes yhtä suureksikaan, eräitä poikkeuksia lukuunottamatta (esim. pula-ajat). Miksi korko ei voi kohota edes keskimääräisen voiton suuruiseksi, se on jo tullut sanotuksi: jos teollisuuskapitalisti joutuisi maksamaan lainapääomasta korkona kaiken sen lisäarvon, jonka hän sen avulla saa riistetyksi, ei hänelle olisi siitä mitään etua, eikä hän silloin ottaisi lainaa.

Koska lainakorko on kuitenkin riippuvainen voiton suhdeluvun suuruudesta, niin siitä seuraa, että viimeksi mainitun alenemispyrkimys ulottuu myös lainakorkoon. Syynä siihen, että lainakorko ei voi pysyä entisellään keskimääräisen voiton aletessa on ensiksi niiden kapitalistien lukumäärän lisääntyminen, jotka voivat antaa toisille luottoa. Se puolestaan on seurausta siitä, että kilpailukykyisen yrityksen perustamiseen tarvitaan yhä suurempia pääomia, joten entistä enemmän tulee sellaisia kapitalisteja, joiden pääomat eivät riitä kapitalistisen tuotantolaitoksen muodostamiseen, mutta jotka sen sijaan lainaavat sen mielellään toimiville kapitalisteille. Toisaalta taas kapitalistisen järjestelmän rappeutuessa lisääntyy niiden kapitalistien luku, jotka eivät halua harjoittaa tuotantoa, vaan luovuttavat mielellään pääomansa toisille saadakseen helpommalla vaikkapa pienemmän voiton.

Toiseksi alentaa lainakorkoa luottojärjestelmän kehittyminen yhä täydellisemmäksi, niin että sen avulla saadaan kootuksi kaikkien väestökerrosten vapaat rahavarat ja muutetuksi ne lainapääomaksi. Täten luoton tarjonta lisääntyy ja tekee mahdolliseksi koron alenemisen.

Lainakoron aleneminen on todistettavissa myös eri maiden tilastoilla. Niinpä diskonttokorko (yksityisiä tavaravekseleitä ostettaessa pankin ennakolta ottama korko) USA:ssa on vaihdellut eri vuosina seuraavasti: vv. 1866—1880 3,6 %:sta 17 %:in, vv. 1881—1900 2,63 %:sta 9,75 %:in, vv.

1901—1920 2,98 %:sta 8 %:in ja vv. 1921—1935 0,75 %:sta 7,81 %:in.

Omasta maasta ei käytettävänämme ole vastaavia tietoja, mutta Suomen pankin diskonttokoron alenemisesta päätellen lienee kehitys ollut meillä suunnilleen samanlainen. Mainittu (keski)korko oli v. 1867 6 %, mutta vv. 1935—1944 välisenä aikana ainoastaan 4 %. Samaa toteaa Paavo Korpisaari yksityispankkeihin nähden kirjoittaen: "Ne (korot) lienevätkin olleet suhteellisesti korkeammat kuin nyttemmin, nousten usein aina 8—13 prosenttiin saakka." [1]

L a i n a p ä ä o m a n f e t i š i s m i esiintyy selvempänä kuin muiden pääomamuotojen, sillä lainapääoman liike R—R+r salaa täydellisesti lisäarvon muodostumisen tuotannossa. Siitä näkee ainoastaan, että kapitalisti tai pankki luovuttaa rahaa velaksi ja saa määräajan kuluttua takaisin lainaamansa rahat ja vielä lisäksi rahasumman, jonka tuo lainattu pääoma näyttää synnyttäneen ilman että sen omistajan on tarvinnut tehdä mitään. Lisäarvon jakaantuminen yrittäjän tuloon ja pääoman korkoon tekee mahdolliseksi selittää edellisen johtuvan teollisuuskapitalistin toiminnasta ja jälkimmäisen rahan ominaisuudesta paisuttaa arvoaan tuotannosta riippumatta. Siten hämätään lopullisesti voiton alkuperä, se että se on vain teollisuuskapitalistin anastamaa lisäarvoa, joka sitten jakaantuu eri kapitalistiryhmien kesken.

Osakeyhtiöt, osakkeet ja osakekurssi.

Luoton kehittyminen johtaa pääoman jakaantumiseen kahteen osaan: toimivaan pääomaan ja pääomaan omaisuutena. Tämän jakaantumisen ilmausta on koroillaaneläjien lisääntyminen, mutta ennen kaikkea osakeyhtiömuodon vallitsevaksi pääsy kapitalistisessa liike-elämässä.

[1]) Paavo Korpisaari: Suomen pankit, s. 244.

Osakeyhtiöt olivat tunnettuja jo ainakin 17. vuosisadalla, mutta hallitsevaksi muodoksi ne pääsivät vasta viime vuosisadan jälkipuoliskolla. Syynä niiden leviämiseen on ollut ennen kaikkea tuotantovoimien kehitys, etenkin monilla tuotannonaloilla välttämättömän pysyvän pääoman kasvaminen niin suureksi, että yksityiset kapitalistit eivät enää pysty tuotantolaitoksia perustamaan. Jo varsin varhain oli näin asianlaita sellaisiin suuriin yrityksiin kuin rautateihin ja kanaviin nähden, nykyisin se koskee jo hyvin monia teollisuusaloja. Sellaisissa tapauksissa tuotantolaitos perustetaan lainapääomilla, muodostamalla osakeyhtiöitä, jotka hankkivat tarvittavan pääoman laskemalla liikkeelle arvopapereita, o s a k k e i t a, joiden myynnistä saadut tulot muodostavat osakeyhtiön osakepääoman.

Osake on arvopaperi, joka antaa omistajalleen oikeuden saada tuloja yrityksestä, osinkoa. Osakkeen omistaja on muodollisesti eräs osakeyhtiön omistajista, hänellä on äänioikeus yhtiökokouksissa. Äänimäärä riippuu osakkeiden luvusta. Osakkeisiin sijoitettu pääoma voidaan muuttaa rahaksi ainoastaan myymällä ne arvopaperipörssissä, sillä yhtiö ei palauta osakkeisiin sijoitettuja rahoja.

Osakkeen omistajat ovat suurimmaksi osaksi kapitalisteja, jotka haluavat saada tuloa pääomastaan, mutta eivät halua toimia tuotannon järjestäjinä. Tuotannon järjestäminen ja johto jätetään palkattujen henkilöiden tehtäväksi. Pääoman loismaisuus ilmenee tässä siis erikoisen selvästi.

Koska yhtiöiden osakkaat ovat vapaiden rahapääomien omistajia, niin he tyytyvät saamaan koron pääomastaan, joten osinko yleensä on likimain samansuuruinen kuin korko. Jos lainakorko on esim. 5 %, niin jokainen osakkeita ostanut haluaa saada osinkoa vähintäinkin tuon saman määrän; ellei hän sitä saisi, olisi hänelle edullisempaa sijoittaa pääomansa suoranaisena lainana. Mutta jos osinko k.o. tapauksessa kohoaa yli 5 %:n, niin silloin nousee vastaavasti osakkeen hinta. Niinpä jos 1000 markan osake tuottaa vuo-

dessa osinkoa eli tuloa 100 markkaa lainakoron ollessa 5 %, niin osakkeen hinta nousee 2000 markkaan, koska 100 markkaa on 2000 markasta 5 %. Tämä johtuu siitä, että kapitalistisen tuotantotavan aikana kaikkia pääoma-arvoja pidetään voiton, tulon lähteenä ja toisaalta jokaista vuosituloa pidetään pääoma-arvona. Osakkeen hinta on tälläinen kapitalisoitu tulo. Sen hinnan määrää kaksi tekijää: sen tuottama tulo ja lainakoron suuruus. Osakkeen hinta lasketaan kertomalla sen nimellisarvo osingon prosentilla ja jakamalla näin saatu tulo lainakorolla, siis esimerkissämme: $\frac{1.000 \times 10}{5} = 2.000$ markkaa. Jos yritys tuottaa enemmän voittoa, niin että jokaiselle 1.000 markan osakkeelle voidaan jakaa 200 markkaa eli 20 %, niin silloin osakkeen hinta nousee kaksinkertaiseksi, koska $\frac{1.000 \times 20}{5} = 4.000$ mk.

Näin muodostuu fiktiivipääomaa (kuviteltua pääomaa), jota todellisuudessa ei ole olemassa. Äskeisessä esimerkissämme osakkeen omistaja sijoitti yritykseen 1.000 markkaa, ja vaikka sillä ostettujen tuotantovälineiden arvo ei ole noussut, niin kuitenkin hänen hallussaan on 4.000 markan hintainen osake, hän kuvittelee omistavansa nyt pääomaa 4.000 markkaa, vaikka siitä 3.000 on vain näennäistä pääomaa, jolla ei ole todellisia arvoja vastikkeenaan. Ero todellisen ja fiktiivipääoman välillä on usein paljon suurempi, niinpä meillä Kymi Oy osakkeiden nimellisarvo oli v. 1945 1.000 mk., mutta niiden hinta eli pörssiarvo 12.000 mk. Yhtyneet paperitehtaat Oy:n osakkeiden nimellisarvo 500 mk., mutta pörssiarvo 6.300 mk., Tampellan osakkeiden nimellisarvo 2.000 mk. ja pörssiarvo 27.000 mk. j.n.e.

P e r u s t a j a n v o i t t o perustuu osakeyhtiön saaman keskimääräisen voiton ja lainakoron väliseen erotukseen. Perustajan voitto saadaan tavallisesti kahta menetelmää käyttäen. Toinen niistä on pääoman vesittäminen. Se tapahtuu siten, että ryhmä osakeyhtiötä perustavia kapitalisteja laskee liikkeelle osakkeita esim. kaksi kertaa enemmän kuin mitä yrityksen rakentaminen tulee maksamaan, laskien, että keskimääräinen voiton suhdeluku on kaksi kertaa suurempi kuin lainakorko, jonka vapaiden pääomien omistajat vähintäinkin haluavat saada osakkeisiin sijoittamastaan pääomasta. Olettakaamme, että perustamiskustannukset ovat miljoona markkaa ja että yritys tuottaa vuodessa voittoa 100.000 mk. eli 10 %, lainakoron ollessa silloin 5 %. Perustajat voivat laskea liikkeelle 1.000 mk. osakkeita ei 1.000 kpl. kuten perustamiskustannukset edellyttäisivät, vaan 2.000 kpl ja myydä osakkeet niiden nimellisarvosta, koska voitosta tulee täsmälleen 5 % osinkoa. Todellinen yritykseen sijoitettu pääoma on ainoastaan miljoona, mutta perustajat saavat osakkeista 2 miljoonaa, t.s. voivat pistää taskuunsa miljoona markkaa ilmaista rahaa. Osakkeiden ostajat eivät tavallisesti sitä edes aavista, sillä he saavat osinkona tavanomaiset 5 %.

Toinen keino perustajan voiton hankkimiseksi on se, että perustajat tekevät sopimuksen jonkun pankin kanssa yrityksen perustamismenojen rahoittamisesta eivätkä laske osakkeita liikkeelle ennen kuin esim. vuoden kuluttua yhtiön perustamisesta. Olettakaamme, että yrityksen arvo on äskeinen miljoona markkaa, voitto 10 %, lainakorko niin ikään 5 %. Osakkeita annetaan 1000 kpl. ja niiden nimellisarvo on 1.000 mk. Mutta heti, kun ensimmäisen vuoden voitto tulee tunnetuksi, kohoaa osakkeiden kurssi kaksinkertaiseksi nimellisarvoon verraten, t.s. niiden hinta nousee 2.000 markkaan. Nyt perustajat laskevat vasta osakkeet liikkeelle, saaden niistä tietysti 2 miljoonaa. Tulos on siis sama kuin edellisessäkin tapauksessa, miljoona markkaa perustajan voittoa.

"Pääomien demokratisoituminen" on viime vuosikymmeninä muotiin tullut iskusana, jonka avulla yritetään kumota marxilainen teoria pääomien keskittymisestä ja yhteenko-

koontumisesta sen perusteella, että koska kapitalististen yritysten osakkeita myydään kaikille kansankerroksille, myös työläisille ja koska viimeksimainituistakin joku on niitä itselleen hankkinut, niin todellisuudessa katoaa ero kapitalistien ja omistamattomien välillä, pääoma demokratisoituu, yhteiskunnan kaikista tai melkein kaikista jäsenistä tulee vähitellen kapitalisteja, ja siten katoaa vastakohta m.m. työn ja pääoman väliltä.

Tosiasia on tietysti se, että kapitalististen osakeyhtiöiden osakkeita eivät missään maassa ole kyenneet hankkimaan muuta kuin hyvin harvat työväestön aristokratiaan kuuluvat parhaiten palkatut ammattimiehet ja nekin aivan vähäisiä määriä. Mutta vaikka jättäisimme tämän seikan huomioon ottamattakin, niin sittenkin täytyisi todeta, että osakeyhtiömuoto on varmin keino pääomien keskittämiseksi ja yhteenkokoomiseksi yhä harvempien suurkapitalistien määrättäväksi, se on imperialismin kaudella finanssipääoman herruuden tehokkaimpia toteuttajia, sillä sen avulla kootaan pienten kapitalistien, pikkuporvariston ja osittain myös työläisten säästöt, laskemalla liikkeelle nimellisarvoltaan pieniä (m.m. USA:ssa joskus 1 dollarin) osakkeita. Siinäkin tapauksessa, että osake antaa äänioikeuden yhtiökokouksessa, jää tuo oikeus muutaman osakkeen omistajille aivan muodolliseksi, koska kokouksissa asioista päättävät muutamat suurkapitalistit, joiden hallussa on osake-enemmistö. Tavallisesti ei määräysvallan saavuttamiseksi tarvita edes osake-enemmistöä,useimmiten riittää 40 %, vieläpä 10—20 % osakkeista, jos loput osakkeet ovat jakaantuneet sadoille tai tuhansille pienomistajille, jotka eivät joko lainkaan käytä äänioikeuttaan tai eivät missään tapauksessa pysty toimimaan yksimielisesti suurosakkaita vastaan. Olipa osakkaiden luku kuinka suuri tahansa, niin osakeyhtiöiden todellisia isäntiä ovat suurkapitalistit, joiden hallussa on n.s. kontrollipaketti, t.s. sellainen määrä osakkeita, että se takaa määräysvallan yhtiökokouksissa.

Niinpä meillä Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n osakkeista on neljään sukuun kuuluvalla 28 henkilöllä (2 % osakkeenomisjista) hallussaan 55 % yhtiön osakkeista, Kemiyhtiössä 19 henkilöä omistaa yli 38 %, Kajaani Oy:ssä kuusi henkilöä 33 %, Kymiyhtiössä viisi henkilöä omistaa 23 % ja 1 % osakkeenomistajista yli 40 % osakkeista, Tampellassa 3,5 % osakkeenomistajista omistaa yli 30 % koko osakemäärästä j.n.e. Yhtiöiden asioista määrää kuitenkin vielä pienempi ryhmä, sillä esim. v. 1946 oli kuuden suuryhtymän (Yhtyneet Paperitehtaat Oy, A. Ahlström Oy, Kajaani Oy, Kaukaan Tehdas Oy, G. A. Serlachius Oy ja Tampella) yhtiökokouksissa läsnä 1—1,5 % osakkeenomistajista, jotka edustivat keskimäärin 25,4 % yhtiöiden osakkeista. Suurimman kokouksissa läsnä olleen osakkeenomistajan edustama osakemäärä oli keskimäärin 12,8 % yhtiön koko osakemäärästä, mutta se teki 53,0 % yhtiökokouksissa edustettuina olleista osakkeista. Niin ollen meidän maamme suurimpia yhtiöitä hallitsevat kapitalistit, jotka omistavat vain vähän yli kymmenen prosenttia yhtiöiden osakekannasta. Suurin osa muista osakkaista, joiden lukumäärä tekee yli 99 % osakkaiden kokonaismäärästä, on vailla kaikkia mahdollisuuksia vaikuttaa yrityksen toimintaan. Todellakin täydellistä demokratiaa.

Kapitalistisen luoton erilaiset muodot.

Kapitalistista luottoa on kahta eri lajia: kauppaluottoa ja pankkiluottoa.

Kauppaluottoa antavat tavallisesti teollisuuskapitalistit tukkukauppiaille ja nämä taas vuorostaan vähittäiskauppiailja mikseivät myös kauppiaat ja välittäjät teollisuuskapitalisteille näiden hankkiessa tuotantovälineitä, koneita, raaka- ja

apuaineita j.n.e. Tämän luottolajin tarkoituksena on siis edistää tavarain kiertokulkua ja tällaista luottoa antavat toimivat kapitalistit tavarapääoman muodossa toisilleen, ei sen tähden, että k.o. pääomat olisivat vapaita, vaan sen tähden, että ilman luottoa heidän tavaransa jäsivät myymättä tai niiden myynti hidastuisi, jos täytyisi odottaa, kunnes ostaja, esim. tukkukauppias, saa kaikki entiset tavaransa puolestaan myydyksi.

Kauppaluoton pohjalla ovat syntyneet vekselit, joista olemme jo aikaisemmin puhuneet ja vekselien käytön laajeneminen johti puolestaan pankkisetelien, t.s. pankkiirin vekselin käytäntöön ottamiseen.

Kauppaluotto ei kuitenkaan kykene tyydyttämään kapitalistisen talouden luotontarvetta, sillä sen laajuutta rajoittavat yksityisten kapitalistien käytettävinä olevat pääomat, sillä esim. tukkukauppias voi antaa vähittäiskauppiaille luottoa ainoastaan sen verran, kuin hänellä itsellään on pääomaa. Siksi esiintyykin kauppaluoton ohella varsinaisten rahakapitalistien, t.s. pankkien luottoa, jotka keskittävät haltuunsa kaikki vapaat lainapääomat antaakseen ne toimivien kapitalistien käytettäväksi, kuten olemme jo edellä todenneet. Pankkiiri ei siis ole ainoastaan lainapääoman omistaja, vaan välittäjä vapaita rahavaroja omistavien ja lainoja tarvitsevien välillä. Pankit keskittävät sekä lainanantajat että lainan ottajat.

Varansa pankit saavat monesta lähteestä. Ensiksi kapitalistit säilyttävät kaikki vapaat varansa tileillään pankeissa (esim. kiinteän pääoman uusintamisrahaston, osan raaka-aineiden ja työvoiman ostamiseen tarkoitetusta pääomasta ja osan omasta kulutusrahastostaan). Vaikka nämä yksityisten kapitalistien tilit suuruudeltaan jatkuvasti vaihtelevat, niin suurpankin kaikilla tileillä on aina minimimäärä rahaa, jonka se voi lainata kapitalisteille.

Toiseksi saavat pankit käytettäväkseen lainapääomaa rahakapitalistien talletuksista, sillä kaikki heistä eivät aina

kiinnitä pääomiaan arvopapereihin, vaan pitävät parempana tallettaa ne pankkeihin.

Lopuksi pankit saavat varsin huomattavia summia keräämällä pieneläjien vähäiset säästöt joko suoraan omille säästötileilleen tai tavallisimmin säästöpankkien, säästökassojen, vakuutuslaitosten y.m.s. välityksellä. Näin kerätyt vapaat rahavarat keskitetään ja muutetaan pääomaksi. Vaikka pankit ottavatkin rahaa vastaan kaikilta, eivät ne kuitenkaan myönnä luottoa kaikille, eivät edes kaikille kapitalisteille, vaan etuoikeutetussa asemassa on suhteellisen pienilukuinen suurkapitalistien ryhmä.

Pankit myöntävät lainoja varsin monessa muodossa. Eniten tunnettu on vekselien osto eli diskonttaus, jonka avulla laajennetaan kauppaluottoa. Se tapahtuu siten, että esim. tukkukauppias, joka on antanut tavaroita luotolla vähittäiskauppiaalle ja saanut tältä maksusitoumuksen, vekselin, ei odota sanokaamme sovittua kolmea kuukautta tavaroiden maksua, vaan myy vekselin pankille, joka ottaa periäkseen rahat maksuajan langettua vähittäiskauppiaalta. Palkkioksi pankki kantaa vekselin myyjältä etukäteen määrätyn koron, jota nimitetään diskonttokoroksi.

Hyvin yleistä on lainan antaminen erilaisia pantteja (arvopapereita, varastossa tai matkalla olevia tavaroita) vastaan. Erikoisesti imperialismin kaudella sijoittavat pankit suunnattomia summia valtion lainoihin, obligatioihin.

Myöntämästään luotosta pankit ottavat koron, joka on suurempi kuin pankin talletuksista maksama korko. Tästä erotuksesta saa pankkipääoma voittonsa, jonka täytyy olla ainakin keskimääräisen voiton suhdeluvun mukainen.

Tehtäviensä mukaisesti voidaan pankit jakaa seuraavasti: 1) setelipankit, joilla on setelinannon monopolioikeus ja jotka antavat tavallisesti luottoa muille pankeille (meillä Suomen Pankki), 2) liikepankit, joita on kauppa- ja teollisuuspankkeja (meillä niitä on nykyisin kuusi, suurimmat Pohjoismaiden Yhdyspankki ja Kansallis-Osake-Pankki). Ne

suorittavat vekselien diskonttauksen ohella luotonantoa erilaisille yrityksille, arvopapereiden liikkeellelaskua, perustamistoimintaa j.n.e., 3) hypoteekkipankit, jotka antavat pitkäaikaista luottoa kiinteistöjä vastaan (meillä m.m. Suomen Hypoteekkiyhdistys, Asuntohypoteekkipankki y.m.).

Luoton merkitys kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Kapitalistisessa taloudessa on luotolla hyvin tärkeä merkitys voiton suhdeluvun tasoittajana, koska se tekee mahdolliseksi siirtää nopeasti pääomia alalta toiselle. Luotto vähentää huomattavasti kiertokulkukustannuksia korvaamalla monessa tapauksessa kultarahan luottorahalla ja vähentämällä yleensä rahan käyttöä saatavien tasaamisen, tilisiirtojen y.m.s. keinojen avulla. Sama seuraus on pankkien aikaansaamalla rahan kiertokulun joudüttamisella ja ennen kaikkea tavaran kiertokulun nopeutumisella (tavarain myynti luotolla, vekseleitä vastaan).

Osakeyhtiöiden voimakas kehittyminen, vaikka sen perustana on tuotannon laajeneminen ja keskittyminen, käy mahdolliseksi ainoastaan luoton avulla, ja siten luotto on tärkein tekijä tuotannon ja pääomien kasaantumisessa, keskittymisessä ja yhteenkokoontumisessa.

Kehittäessään tuotantoa luotto samalla kärjistää ristiriitaa tuotannon rajattoman laajenemispyrkimyksen ja maksukykyisen kysynnän rajoittuneisuuden välillä, ja kietoessaan luottojärjestelmän välityksellä kaikki kapitalistit yhteen se tekee talouspulat entistä syvemmiksi ja laajemmiksi.

Imperialismin kaudella voivat taloudellisesti voimakkaimmat maat alistaa luoton avulla takapajuiset tai heikommat maat valtansa alaiseksi. Esimerkkinä siitä on nykyisin USA:n lainapolitiikka, joka Marshall-suunnitelman nimellä pyrkii riistämään Euroopan kapitalististen maiden taloudellisen ja poliittisen itsenäisyyden.

4. MAAKORKO JA KAPITALISMIN KEHITYS MAATALOUDESSA.

Kapitalistisen maatalouden muodostuminen.

Feodaaliseen tuotantotapaan tutustuessamme näimme, että sen vallitessa maa kuului feodaaliherroille, jotka luovuttaessaan sitä maaorjatalonpoikien käytettäväksi anastivat näiden lisätuotteen ja usein huomattavan osan välttämättömästä tuotteestakin feodaalisen koron muodossa. Feodaalinen korko kehittyi työkorosta tuotekoron välityksellä rahakoroksi, joka oli jo ilmausta yhteiskunnallisen työnjaon ja vaihdon laajenemisesta johtuneiden rahasuhteiden tunkeutumisesta maatalouteen ja niin ollen luontaistalouteen perustuvan feodaalisen tuotantotavan rappeutumisesta.

Luontaiskorosta rahakorkoon siirtyminen nopeutti talonpoikaiston jakaantumista harvalukuiseen rikkaiden talonpoikien ryhmään ("kulakit"), jotka ostivat itsensä vapaiksi maaorjuudesta, vuokrasivat tai ostivat feodaaliherralta maata ja ryhtyivät käyttämään, riistämään taloudessaan vierasta työvoimaa ja suurilukuiseen keskivarakkaaseen ja köyhään talonpoikaistoon, jonka enemmistö köyhtyi köyhtymistään, menetti tuotantovälineensä ja muuttui vähitellen mitään omistamattomiksi palkkatyöläisiksi.

"Kehittyessään edelleen rahakorko johtaa välttämättä — jos jätetään sivuun välimuodot, esim. pientalonpoikaiset vuokraajat — joko maan muuttumiseen vapaaksi talonpoikaisomaisuudeksi tahi kapitalistiseen tuotantotapaan, korkoon, jonka kapitalistinen vuokraaja maksaa." [1])

Feodaalisen maanomistuksen muuttuminen kapitalistiseksi tapahtui eri maissa eri tavalla riippuen kapitalistisen kehityksen historiallisista edellytyksistä. Alkuperäiseen kasaantumiseen tutustuessamme totesimme, että Englannissa tuo

[1]) Marx: Pääoma III osa, s. 575. Venäjänkielinen painos, v. 1935.

muutos suoritettiin täydellisimmin ja häikäilemättömimpiä väkivaltaisia keinoja käyttäen. Talonpoikaiston käytössä ollut maa riistettiin siltä, keskitettiin harvojen suuromistajien käsiin. Nämä puolestaan antoivat sen viljeltäväksi palkkatyövoimaa käyttäville kapitalistisille vuokraajille. Vaikka Euroopan muissa maissa vastaava kehitys tapahtui myöhemmin ja hitaammin eikä lähimainkaan kaikkialla johtanut yhtä tyypillisiin kapitalistisiin suhteisiin, niin sittenkin voimme Marxin tavoin luonnehtia kapitalistisen maatalouden seuraavasti:

"Niin ollen ovat kapitalistisen tuotantotavan edellytykset (maataloudessa) tällaiset: todelliset maanviljelijät ovat oleellisesti palkkatyöläisiä, jotka saavat työtä kapitalistilta, vuokraajalta, joka harjoittaa maataloutta vain pääoman erikoisena käyttöalana, sijoittaakseen pääomansa erikoiselle tuotannonalalle. Määräajoin, esim. kerran vuodessa tuo kapitalisti-farmari maksaa maanomistajalle . . . sopimuksen mukaan määrätyn rahasumman (aivan samoin kuin rahapääoman lainaaja maksaa määrätyn koron) luvasta sijoittaa pääomansa tuolle erikoiselle tuotannonalalle.. Tuota rahasummaa nimitetään maakoroksi, yhdentekevää, maksetaanko se viljelysmaasta, rakennustontista, kaivoksesta, kalastusalueesta, metsästä t.m.s. Se maksetaan koko ajasta, minkä maanomistaja on sopimuksen mukaan antanut, vuokrannut maan vuokraajalle. Niin ollen on maakorko tässä se taloudellinen muoto, jossa maaomaisuus taloudellisesti realisoidaan, tuottaa arvoa. Edelleen, meillä on tässä edessämme kaikki kolme luokkaa, jotka yhdessä ja toisiaan vastassa ollen muodostavat nykyaikaisen yhteiskunnan perustan: palkkatyöläinen, teollisuuskapitalisti, maanomistaja." [1])

Vaikka kapitalistinen maanvuokraaja maksaa maakoron maan omistajalle maanvuokran muodossa, niin sittenkään ei maakorkoa ja maanvuokraa saa samaistaa,, sillä maa-

[1]) Marx: Pääoma III osa, s. 444. Venäjänkielinen painos, v. 1935.

korko sisältää tavallisesti maakoron lisäksi maan parannukseen käytetyn pääoman koron ja kuoletuksen, usein myös osan vuokraajalle tulevasta keskimääräisestä voitosta tai maataloustyöläisille kuuluvasta työpalkasta y.m.s. aineksia. Kaikki ne yhdessä muodostavat maanomistajan tulon, mutta eivät ole maakorkoa sanan taloudellisessa merkityksessä, sillä maakoron vuokraaja maksaa pelkästä maan käyttöoikeudesta. Maakorko " . . . ei ole yleensä tuloa maasta. Se on se osa lisäarvosta, joka jää jäljelle, kun pääomalle lasketaan keskimääräinen voitto. Niin ollen (maa)korko edellyttää palkkatyötä maataloudessa, maanviljelijän muuttumista farmariksi, yrittäjäksi."

Maakoron edellytyksenä on siis se, että kapitalistinen maanviljelijä saa maatalouteen sijoittamalleen pääomalle keskimääräisen voiton lisäksi ylimääräistä lisäarvoa, jonka hän maksaa maanomistajille. Nyt herää kysymys, mistä tuo ylimääräinen lisäarvo tulee. Siihen vastaa Marxin teoria differentiaali-(erotus)korosta ja absoluuttisesta (ehdottomasta) maakorosta.

Differentiaalikorko I.

Tiedämme jo, että kapitalistisessa teollisuudessa saa se kapitalisti ylimääräistä lisäarvoa, joka ensimmäisenä ottaa tehtaassaan käytäntöön jonkin työn tuottavuutta lisäävän uudistuksen ja alentaa siten tavaroittensa yksilöllistä arvoa. Kun kapitalisti myy tavaransa kuitenkin yhteiskunnallisesta arvosta, niin hän saa erotuksen ylimääräisenä lisäarvona tai voittona. Tämä ylimääräinen lisäarvo on kuitenkin väliaikaista ja lakkaa heti, kun k.o. uudistus on otettu käytäntöön tuon alan tuotantolaitosten enemmistössä, koska silloin tavaroiden yhteiskunnallinen arvo laskee työn tuottavuuden uutta tasoa vastaavaksi.

Se ylimääräinen lisäarvo, jonka kapitalistinen vuokraaja suorittaa maakorkona maanomistajalle, on luonteeltaan ai-

van samanlaista. Ero on vain siinä, että maataloudessa se on pysyväinen, koska sen syynä on erilaisten maanlaatujen erilainen hedelmällisyys tai erilainen sijainti, joka ei kovin nopeasti muutu.

Maan erilainen hedelmällisyys voi olla syynä jatkuvaan ylimääräisen lisäarvon syntymiseen ainoastaan siksi, että maataloudessa tuotteiden hintaa eivät määrää keskinkertaiset tuotantoehdot kuten teollisuudessa, vaan yhteiskunnallisesti välttämättömät tuotantoehdot huonoimmilla mailla, koska keskinkertaisten ja parhaiden maiden määrää ei voi lisätä, kun sen sijaan teollisuudessa voidaan helposti lisätä keskinkertaisten ja parhaimpien tehtaiden tuotantoa. Siten parhaimpia ja keskinkertaisia maita viljelevät ovat monopoliasemassa. Mutta koska markkinoilla on kysyntää myös huonoimpien maiden tuotteista, niin markkinahinta muodostuu sellaiseksi, että niidenkin viljelijät saavat tuotantokustannuksensa ja keskinkertaisen voiton, muutenhan huonoja maita ei kukaan ryhtyisi viljelemään. Sen tähden keskinkertaisiin ja parhaimpiin maihin käytetty työ tuottaa ylimääräistä lisäarvoa, josta differentiaalikorko muodostuu. Differentiaalikorko on siis seurausta monopolista taloudellisen toiminnan kohteena olevaan maahan.

Tarkastakaamme nyt vähän lähemmin, miten differentiaalikorko I syntyy.

Eri viljelmät ovat erilaisia sekä hedelmällisyydeltään, että sijainniltaan. Esim. hiekkamaat antavat samanlaisella työllä pienemmän sadon kuin savimaat ja viimeksi mainitut taas pienemmän kuin multamaat. Vaikka hedelmällisyys ei olekaan muuttumaton, vaan sitä voidaan lisätä lannoituksella, huolellisemmalla muokkauksella j.n.e., niin kuitenkin ero erilaisten maiden välillä on pysyvä ilmiö.

Siitä johtuu, että paremmasta maasta saadaan samalla työllä ja saman suuruisen pääoman sijoituksesta suurempi tulos kuin huonommasta. Olettakaamme, että kolmesta samankokoisesta, mutta hedelmällisyydeltään erilaisesta palstasta saadaan, kun jokaiseen sijoitetaan pääomaa 6.000 markkaa (lannotteisiin, siemeniin, työvälineisiin ja työvoimaan) viljaa:

I. 900 kg. II. 1.000 kg. III. 1.100 kg.

Olkoon keskimääräinen voiton suhdeluku 20 %. Kultakin palstalta saadun viljan yksilöllisen kilohinnan saamme nyt tietää jakamalla kunkin palstan kokonaissadon tuotatohinnan (= tuotantokustannukset + keskimääräinen voitto) sadon kilomäärällä:

Viljelmät	Sato kg.	Sadon tuotantokustannukset	Keskimääräinen voitto	Sadon tuotantohinta	Viljakilon tuotantohinta
		markkaa			
I.	900	6.000	1.200	7.200	7.200: 900=8,00
II.	1.000	6.000	1.200	7.200	7.200:1.000=7.20
III.	1.100	6.000	1.200	7.200	7.200:1.100=6,55
	3.000	18.000	3.600	21.600	

Niin ollen on viljakilon yksilöllinen tuotantohinta ensimmäisellä viljelmällä 8 mk., toisella 7 mk. 20 p. ja kolmannella 6 mk. 55 p. Mutta koska viljan markkinahinnan määrää huonoimmilla ehdoilla tuotetun viljan yksilöllinen tuotantohinta, niin kaikki vilja myydään 8 markalla kilo. Ensimmäisen viljelmän vuokraaja saa viljastaan 900 x 8 mk. = 7.200 mk., toisen viljelmän vuokraaja 1.000 x 8 mk. = 8.000 mk. ja kolmannen 1.100 x 8 mk. = 8.800 mk. Tulos on seuraava:

Viljelmät	Tuotetusta viljasta saatiin	Siitä meni: Kulutetun pääoman korvaamiseen	Siitä meni: Keskimääräiseksi voitoksi	Ylijäämä, kun keskimääräinen voitto lasketaan pois
	markkaa			
I.	7.200	6.000	1.200	—
II.	8.000	6.000	1.200	800
III.	8.800	6.000	1.200	1.600

Niin ollen hedelmällisempiin maihin käytetyn työn suurempi tuottavuus aiheutti sen, että toisen viljelmän vuokraaja sai 800 mk. ja kolmannen viljelmän vuokraaja 1.600 mk. enemmän sadostaan kuin ensimmäisen, huonoimman viljelmän vuokraaja.

Tämän ylimääräisen lisäarvon vaatii maanomistaja itselleen ja vuokraajat suostuvat sen hänelle luovuttamaan, koska heille vielä sen maksamisen jälkeen jää keskimääräinen voitto sijoittamalleen pääomalle.

Differentiaalikorkoa muodostuu myös sen johdosta, että toiset maapalstat ovat sijaintinsa puolesta edullisemmassa asemassa kuin toiset. Ero on havaittavissa vaikka käyttäisimme esimerkkinä kahta niin lähellä toisiaan olevaa viljelmää kuin Oulunkylässä ja Liesjärvellä. Edellinen on radon varrella, n. 10 km. päässä Helsingistä ja jälkimmäinen 45 km. rautatiestä, n. 80 km. päässä Helsingistä ja 45 km. päässä Hämeenlinnasta. On selvää, että vielä nytkin, autoa kuljetukseen käyttäen tulee maataloustuotteiden vienti markkinoille paljon kalliimmaksi Liesjärveltä kuin Oulunkylästä. Kun molemmissa saapuneet tuotteet täytyy myydä samalla hinnalla, niin lähempänä oleva viljelijä saa jokaisesta tuote-erästä ylimääräistä tuloa, joka sitten muuttuu differentiaalikoroksi.

Erityisen selvästi tämä maapalstan sijainnista johtuva differentiaalikorko ilmenee suurissa kaupungeissa, joissa parhailla liikepaikoilla sijaitsevat rakennustontit maksavat joskus tuhansia kertoja enemmän kuin syrjäkaupungilla olevat samansuuruiset tontit. Kaupunkien kasvaessa lisääntyy myös differentiaalikorko ilmeten kohoavina tonttihintoina. Meidänkin vaatimattomissa oloissamme ovat esim. Helsingissä rakennustonttien hinnat kohonneet vv. 1800—1900 välisenä aikana keskimäärin 30 pennistä neliömetriltä 100 markkaan ja ylikin. Sen jälkeen on hintojen nousu edelleen jatkunut. Tämän kaupunkitonteista, aivan samoin kuin teollisuusrakennuksia, kaivoksia j.m.s. tarkoituksia varten käy-

tetyistä tonteista maksetun differentiaalikoron joutuvat viime kädessä suorittamaan työtätekevät maksaessaan korkeita asuntovuokria ja suhteettoman korkeita hintoja teollisuus- y.m. tuotteista lisääntyneiden tuotantokustannusten johdosta.

Differentiaalikorko II.

Erotukseksi differentiaalikorko I:stä, jonka perustana on maan erilainen hedelmällisyys ja sijainti sellaisenaan, differentiaalikorko II:n perustana on samalle maa-alalle toinen toistaan seuranneiden pääomansijoitusten erilainen tuottavuus.

Edellä oletimme, että kaikille kolmelle esimerkissämme olevalle viljelmälle sijoitetaan sama määrä pääomaa lannotteiden, siementen, työvälineiden ja työvoiman muodossa. Nyt siirrymme tarkastelemaan, minkälaiset ovat seuraukset, jos kolmannelle, siis parhaimmalle viljelmälle suoritetaan vielä toinen 6.000 markan pääomansijoitus joko hankkimalla lisää tuotantovälineitä (enemmän lannotteita, parempia koneita ja siemeniä) tai käyttämällä sen viljelemiseen enemmän työtä. Olettakaamme, että uuden pääomansijoituksen tuottavuus on sama kuin ensimmäisenkin, t.s. että kolmannen viljelmän sato kohoaa kaksinkertaiseksi, niin että sekin tuottaa 1.600 markkaa ylimääräistä lisäarvoa. Silloin saamme seuraavan asetelman:

Viljelmät		Pääoman sijoitukset	Sadosta saatu hinta	Siitä meni: Kulutetun pääoman korvaamiseen	Siitä meni: Keskimääräiseksi voitoksi	Ylijäämä: differentiaalikorko I	Ylijäämä: differentiaalikorko II
		markkaa					
I.		6.000	7.200	6.000	1.200	—	
II.		6.000	8.000	6.000	1.200	800	
III.	1.	6.000	8.800	6.000	1.200	1.600	
III.	2.	6.000	8.800	6.000	1.200		1.600

Tässä tapauksessa siis differensiaalikorko II syntyy sen johdosta, että parhaimmalle maalle tehdyn toisen pääomansijoituksen tuottavuus on suurempi kuin ensimmäisen pääomansijoituksen tuottavuus huonoimmalla maalla, jonka tuotteet määräävät markkinahinnan. Tavallisesti pääoman lisäsijoitukset tehdäänkin parhaimmalle maalle, koska sen luonnollinen hedelmällisyys antaa suuremmat takeet differentiaalikoron saamisesta.

Tietysti on kuitenkin olemassa sellainen mahdollisuus, että maataloustuotteiden kasvaneen kysynnän johdosta parhaimmalle maalle sijoitetaan uutta pääomaa, vaikka ei olisikaan takeita siitä, että sen tuottavuus on suurempi kuin huonoimmalle maalle suoritetun ensimmäisen, differentiaalikorkoa tuottamattoman pääomansijoituksen. Jos näin tapahtuu, jos toinen pääomansijoitus parhaimmalle maalle tuottaa pienemmän tuloksen, esim. 800 kg. viljaa, niin silloin sen tuotantohinta $6.000 + 1.200 = 7.200$ mk. määrää myös markkinahinnan, joka tulee olemaan 9 mk. kilolta, koska $\frac{7.200}{800} = 9$. Tällaisessa tapauksessa myös ensimmäinen, huonoin palsta tuottaa differentiaalikorkoa, kun taas toinen pääomansijoitus parhaalle maalle ei sitä tuota.

Meillä on vielä ratkaisematta kysymys, miten ylimääräinen voitto, joka syntyy toinen toistaan seuraavista pääomansijoituksista samalla maapalstalle, muuttuu diffenrentiaalikorko II:ksi, t.s. miten se joutuu maanomistajalle. Maan hedelmällisyyden voi maanomistaja arvioida jo vuokrasopimusta solmiessaan ja sisällyttää maan vuokraan odotettavissa olevan differentiaalikorko I:n, mutta sopimuksen solmiamishetkellä ei maanomistaja voi tietää, minkälaisia uusia pääomansijoituksia vuokraaja tulee tekemään tulevaisuudessa. Siksi maanvuokraaja tavallisesti saakin itselleen jälkimmäisestä syystä johtuvan ylimääräisen voiton niin kauan, kuin vuokrasopimus on voimassa ja vasta uutta sopimusta solmittaessa maanomistaja vaatii sen itselleen korotetun

maanvuokran muodossa, ja silloin se muuttuu differentiaalikorko II:ksi.

Näin maanomistajat käyttävät hyväkseen sekä maan luonnollista hedelmällisyyttä että maatalouden kapitalistista kehitystä verottaakseen yhteiskuntaa kantamalla differentiaalikorko I:n ja II:n. Jälkimmäinen korko selittää myös sen taistelun, jota aina käydään maanomistajain ja maanvuokraajain välillä vuokrasopimuksen pituudesta. Edellisille ovat edullisia lyhytaikaiset sopimukset, koska he siten pääsevät nopeammin kantamaan differentiaalikorko II:ta, kun taas vuokraajien edut vaativat mahdollisimman pitkäaikaisia vuokrasopimuksia, sillä se takaa heille pitemmäksi ajaksi pääomansijoituksista aiheutuvan ylimääräisen voiton.

Toistettakoon vielä lopuksi, että differentiaalikoron perustana on kapitalistinen monopoli taloudellisen toiminnan kohteena olevaan maahan ja että se muodostuu lisäarvosta, jonka maataloustyöläisten työ luo. Parhaimmilla mailla työskentelevien maataloustyöläisten työn tuottavuus on suurempi kuin huonoilla mailla työskentelevien, t.s. edelliset tuottavat samassa ajassa suuremman määrän tuotteita kuin jälkimmäiset. Näin syntyy ylimääräistä lisäarvoa, jonka suuruus on sama kuin erotus parhaimpien maiden tuotteiden yksilöllisen tuotantohinnan ja huonoimpien maiden tuotantoehtojen määräämän yhteiskunnallisen tuotantohinnan välillä.

Mitä tulee differentiaalikorko I ja II historialliseen kehitykseen, niin niistä on edellinen vanhempi. Se ilmaantui jo silloin, kun kapitalistinen maatalous alkoi kehittyä. Tunkeutuessaan aluksi maatalouteen kapitalismi vain laajentaa tuotannon mittasuhteita, mutta jättää tekniikan ja työmenetelmät entiselleen, siis aivan samoin kuin käsiteollisuudessakin. Siitä oli seurauksena, että uusien pääomien sijoittaminen täytyi suorittaa aina uusille maa-alueille ,joita melkein kaikissa maissa vielä silloin oli aivan riittävästi. Mutta pian tapahtuu siirtyminen tästä laajaperäisestä (ekstensiivisestä) maan-

viljelyksestä voimaperäiseen (intensiiviseen), jolloin uusia pääomia sijoitetaan kerta toisensa jälkeen samoille maapalstoille lisäämällä lannoitusta, parantamalla maan muokkausta, käyttämällä entistä enemmän työvoimaa j.n.e. Tämä kehitys merkitsee samalla sitä, että differentiaalikorko I:n rinnalle ilmaantuu differentiaalikorko II. Ensin mainittu on siis viimeksi mainitun historiallinen edeltäjä. Differentiaalikorko I on merkkinä kapitalistisen maatalouden heikosta kehityksestä, kun taas differentiaalikorko II on luonteenomaista pitkälle kehittyneessä kapitalistisessa maatalaudessa.

Differentiaalikorko ja n.s. maan vähenevän hedelmällisyyden laki.

David Ricardon ajoista lähtien on differentiaalikorko sidottu tavallisesti n.s. maan vähenevän hedelmällisyyden ladottu tavallisesti n.s. maan vähenevän hedelmällisyyden lakiin eli maantuoton vähenemisen lakiin, kuten sitä myös nimitetään. Ricardo ensimmäisenä aivan oikein selitti, että hedelmällisyydeltään erilaisille maille tehdyt pääomansijoitukset tuottavat erilaisen määrän tuotteita. Kun huonoimpien maiden tuotteiden arvo määrää markkinahinnan, niin keskinkertaisia ja parhaita maita viljelevät saavat ylimääräistä voittoa, joka joutuu differentiaalikorkona maanomistajille. Ricardon käsityksen mukaan aluksi viljeltiin hedelmällisimpiä maita, mutta yhteiskunnan kehittyessä ollaan pakotettuja ottamaan viljelykseen yhä huonompia maita, josta puolestaan on seurauksena differentiaalikoron lisääntyminen. Toiseksi Ricardo hyväksyi ranskalaisen fysiokraatti Turgot'n ensiksi esittämän väitteen, että maatalouteen tehdyt uudet pääomansijoitukset tuottavat määrätystä rajasta lähtien yhä pienemmän tuloksen, joten maataloustuotteiden arvo ja hinnat pakostakin kohoavat kehityksen mukana.

Tätä teoriaa eivät ole kannattaneet vain Malthus ja monet muut klassillisen koulukunnan edustajat, vaan on se varsin laajalti suosittu nykyisinkin porvarillisten taloustieteilijäin keskuudessa. Sen uudemmista kannattajista mainittakoon tässä m.m. englantilainen J. M. Keynes, joka samoin kuin Malthuskin on sillä kannalla, että työtätekevien kurjistumiseen on syynä luonto, nimenomaan tuo maatuoton vähenemisen laki eikä suinkaan kapitalistinen järjestelmä.

Marx on sitä mieltä, että Ricardon väite viljelyksen järjestelmällisestä siirtymisestä hedelmällisiltä huonoimmille maille ei pidä paikkaansa. Että Marx on oikeassa, sitä todistaa m.m. meidän maamme maatalouden historia, jossa on laajasti huomattavissa aivan päinvastainen ilmiö, siirtyminen karuilta kukkuloilta ja vaaroilta hedelmällisille alangoille ja viimeksi suomaille. Samaa on todettavissa muuallakin. Vielä tänäänkin ovat maapallon hedelmällisimmät seudut, tropiikin aarniometsät y.m. alueet viljelemättä.

Tärkeintä tässä suhteessa on kuitenkin se, että differentiaalikoron edellytyksenä ei tarvita muuta kuin hedelmällisyydeltään ja sijainniltaan erilaisten maiden samanaikaista viljelemistä, olipa ne otettu viljelykseen missä järjestyksessä tahansa, Kaikki syyt, jotka lisäävät taloudellisesti käytetyn maan erilaisuutta, lisäävät myös differentiaalikorkoa.

Aivan yhtä erheellinen kuin Ricardon edellä selostettu väite on maantuoton vähenemisen laki. Uusien pääomansijoitusten tuotto maataloudessa vähenisi ainoastaan siinä tapauksessa, että tekniikka ja viljelysmenetelmät pysyisivät muuttumattomina. Silloin todellakin voisi tulla hetki, josta lähtien uudet pääomansijoitukset, siis pääasiassa työvoiman lisääntynyt käyttö tuottaisi suhteellisesti yhä pienempiä tuloksia. Mutta todellisuudessa tuotantovoimat, siis työvälineet ja työmenetelmät kehittyvät maataloudessakin jatkuvasti ja samalla lisääntyy maan tuotto. Erityisen selvästi se on ollut nähtävissä naapurimaamme sosialistisessa maataloudessa, jossa työn tuottavuus maataloudessa on lisääntynyt vuosi vuodelta. Kysymys ei kapitalistisissakaan maissa ole maan tuoton vähenemisestä, elintarvikkeiden riittämät-

tömyydestä tai niiden tuotantokustannusten kohoamisesta, vaan maataloustuotteiden hinnan kohoamisesta usein keinotekoisestikin paisutetun maakoron vaikutuksesta ja ennen kaikkea työläisten maksukykyisen kysynnän vähenemisestä.

Absoluuttinen maakorko.

Olemme tähän saakka olettaneet, että huonoimmat maat eivät, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta tuota lainkaan maakorkoa. Jokapäiväinen käytäntö kuitenkin osoittaa, että asia ei ole niin, sillä yksikään maanomistaja ei luovuta huonointakaan maata toisten käytettäväksi ilmaiseksi, vaan vaatii aina jonkinlaisen vuokran ja ellei hän sitä saa, hän mieluimmin antaa maansa olla käyttämättä. Niin ollen täytyy differentiaalikoron ohella olla olemassa vielä jokin muu maakoron muoto. Sellainen onkin, nim. absoluuttinen (ehdoton) maakorko, jota maksetaan huonoimmistakin maista. Vasta Marx pystyi todistamaan absoluuttisen maakoron olemassaolon ja selittämään sen muodostumisen.

Absoluuttisen maakoron, kuten kaiken muunkin kapitalistisen tulon, lähteenä on luonnollisesti työläisiltä riistetty lisäarvo tai tarkemmin sanoen se ylimääräinen lisäarvo, joka muodostuu sen tähden, että pääoman elimellinen kokoonpano on maataloudessa alhaisempi kuin teollisuudessa. Se merkitsee sitä, että vaihtelevaa pääomaa on enemmän ja pysyvää pääomaa vastaavasti vähemmän. Kun lisäarvoa luo ainoastaan vaihteleva, t.s. työvoiman ostamiseen käytetty pääoman osa, niin maataloudessa muodostuu sitä enemmän kokonaispääomaan verraten kuin teollisuudessa, joka merkitsee samaa kuin että maataloudessa voiton suhdeluku (=lisäarvon suhde kokonaispääomaan) on korkeampi kuin teollisuudessa.

Olemme nähneet, että myös teollisuudessa eri aloilla on pääoman erilaisen kokoonpanon erilaisuuden vuoksi voiton suhdeluku erilainen, mutta siellä se tasaantuu keskimääräiseksi voiton suhdeluvuksi pääomien virratessa niiltä aloilta, joilla voiton suhdeluku on alhainen, niille aloille, joilla se on korkea. Näin kävisi luonnollisesti maataloudessakin, jos pääomat voisivat virrata sinne vapaasti. Ennen pitkää uusien pääomien sijoittaminen maatalouteen lisäisi tuotannon kysyntää suuremmaksi, alentaisi maataloustuotteiden hinnan arvoa pienemmäksi, jolloin maataloudessa syntynyt ylimääräinen lisäarvo jakaantuisi muiden tuotannon alojen kesken niin, että maataloudessakin yrittäjät saisivat vain keskimääräisen voiton.

Mutta koska maa on yksityisomaisuutta, ei pääomien sijoittaminen maatalouteen ole vapaata, mitään teollisuudessa tavattavaan kilpailuun verrattavaa ei maataloudessa ole, sen tuotteiden yksilöllinen arvo ei tasoitu yleiseksi tuotantohinnaksi, vaan maanviljelijät voivat myydä tuotteensa niiden yksilöllisestä arvosta, jos on kysymys huonoimmalla maalla tuotetuista tuotteista ja yksilöllistä arvoa korkeammasta hinnasta silloin, kun on kysymys keskinkertaisilla ja hyvillä mailla tuotetuista tuotteista. Seurauksena on se, että maataloudessa tuotettu ylimääräinen lisäarvo ei joudu jaettavaksi muiden alojen kapitalistien kesken kuten näimme tapahtuvan teollisuudessa, vaan jää maataloustuottajille, jotka joutuvat luovuttamaan sen absoluuttisena maakorkona maanomistajille.

Voimme niin ollen todeta, että absoluuttisen maakoron syynä on maan yksityisomistus, joka estää pääoman vapaan virtaamisen ja yleisen voiton suhdeluvun lain ulottumisen maatalouteen. Siitä johtuu, että kun kaikkien muiden tuotannonalojen tuotteet myydään tuotantohinnasta (= keskimääräiset tuotantokustannukset + keskimääräinen voitto), niin maataloustuotteiden markkinahinta on yhtä kuin korkeimmat tuotantokustannukset ynnä keskimääräinen voitto ynnä absoluuttinen maakorko.

Hyöty tästä tulee maanomistajien hyväksi, jotka maanvuokran muodossa anastavat itselleen sekä differentiaalikoron että absoluuttisen maakoron. Tuo suhteellisen pienilukuinen loisryhmä hyötyy jokaisesta maataloudessa tapahtuneesta edistyksestä lisääntyneen differentiaalikoron muodossa ja se riistää koko kapitalistista yhteiskuntaa myös maatalouden takapajuisuudesta aiheutuvan absoluuttisen maakoron avulla. Loppujen lopuksi joutuvat työläiset ja muut vähävaraiset maksamaan myös absoluuttisen maakoron joutuessaan ostamaan suhteettoman kalliita maataloustuotteita.

Monopolikorko. Näiden kahden maakoron normaalimuodon lisäksi marxilainen taloustiede erottaa vielä poikkeustapauksissa esiintyvän monopolikoron, jonka perustana on monopolihinta sellaisille maataloustuotteille, joita voidaan tuottaa vain rajoitetuilla alueilla ja rajoitettuja määriä. Niihin kuuluvat erikoisviinit, ainakin aika ajoin monet mausteet j.n.e. Sellaisia tuotteita ei myydä niiden tuotantohinnan eikä arvon perusteella, vaan niiden hinnan määrää yksinomaan ostajien maksukyky ja ostohalu. Monopolihinnasta johtuva ylivoitto joutuu maakoron tavoin maanomistajille, muuttuen siten monopolikoroksi.

Maakorko talonpoikaistaloudessa.

Kapitalistinen maatalous tyypillisessä muodossaan edellyttää kolmea yhteiskunnallista ryhmää: maanomistajan, kapitalistisen maanvuokraajan ja maataloustyöläisen. Mutta toisaalta on selvää, että kaikki se, mitä edellä on sanottu maakorosta, pitää paikkansa silloinkin, kun maanomistaja itse viljelee maataan palkkatyövoimaa käyttäen. Ainoa ero on siinä, että silloin hän saa maanviljelijänä keskimääräisen voiton tuotantoon sijoittamilleen pääomille ja maanomistajana maakoron. Kuitenkin on aina otettava huomioon se, että melkein kaikissa kapitalistisissa maissa suuri osa maanomistajiksi luetuista on sitä ainoastaan muodollisesti, heidän nimissään olevien maiden todellisia omistajia ovat pankit, joiden myöntämistä hypoteekkilainoista maatilat on kiinnitetty ja joille maakorko menee joko kokonaan tai huomattavalta osalta lainakorkojen ja kuoletusten muodossa.

Mutta kapitalistisen maatalouden rinnalla on sekä meillä että muualla säilynyt tai yhteiskunnallisten syiden vuoksi toimeenpantujen maareformien avulla muodostunut pientalonpoikaistalous. Se on tavarataloutta, koska se myy huomattavan osan tuotteistaan, mutta ei ole kapitalistista taloutta, koska ei käytä vierasta työvoimaa, tai käyttää sitä ainoastaan tilapäisesti. Myös tällaisissa talouksissa muodostuu differentiaalikorkoa, sillä hedelmällisempiä tai edullisemmin sijaitsevia maita viljelevät talonpojat saavat suuremman sadon samalla työllä kuin huonompia maita viljelevät ja kun viimeksi mainittujen tuotteiden arvo määrää markkinahinnan, niin ensin mainitut saavat tuotteistaan ylihintaa, joka on yhtä suuri kuin heidän tuotteittensa yksilöllisen arvon ja markkahinnan välinen ero.

Differentiaalikorkoa tässä muodossa on ollut niin kauan kuin on ollut tavaratuotantoa harjoittavia talonpoikia, jopa ennen säännöllisten markkinain ja yleisten markkinahintain muodostumista, jolloin differentiaalikorko esiintyi ylimääräisenä lisätuotteena, jonka parhaita maita viljelevät talonpojat saivat itselleen. Sen sijaan ei differentiaalikorkoa ollut orja- ja maaorjatyöhön perustuvassa taloudessa, koska orjanomistajat ja feodaaliherrat anastivat itselleen välittömän tuottajan lisätyön tai lisätuotteen kokonaisuudessaan.

Kun sanomme, että nykyisin parhaita tai keskinkertaisia maita viljelevät pientalonpojatkin saavat differentiaalikorkoa, ei se suinkaan merkitse sitä, että he lähimainkaan aina saisivat itse tuon koron pitää. Useimmiten he joutuvat luovuttamaan sen pankeille ottamiensa velkojen korkoina ja kuo-

letuksina. Esim. v. 1929 oli Suomen maatalouden kokonaisvelkaantuminen 6,250 miljoonaa markkaa eli n. 12 % maatilojen pääoma-arvosta ja keskimääräinen lainakorko 8,5 %. [1]) Jos vielä jotain jää, joutuu se veroina valtion käytettäväksi.

Absoluuttista maakorkoa ei sen sijaan esiinny pienessä talonpoikaistaloudessa, jossa viljelijä itse omistaa maan ja vähäiset tuotantovälineet sekä suorittaa itse perheineen kaiken työn. Olemme nähneet, että kapitalistinen maanvuokraaja ei suostu viljelemään maata, ellei hän saa ainakin keskimääräistä voittoa sijoittamilleen pääomille eikä omistaja vuokraamaan huonointakaan maata toisten käytettäväksi tai itse sitä viljelemään, ellei saa myös absoluuttista maakorkoa. Pientalonpojalla ei sen sijaan ole sellaisia rajoituksia. Viljellessään alkeellisilla työvälineillään pientä maatilkkuaan hän tyytyy sellaisiin tuloihin, jotka takaavat hänelle ja hänen perheelleen edes niukan toimeentulon. Niin ollen hän tavallisesti saa työstään ainoastaan välttämättömän tuotteen, jota voidaan verrata työmiehen palkkaan, lisätuotteen joutuessa eri muodoissa rikkailla talonpojille, kauppiaille ja koronkiskureille, joita nykyisin edustavat pankit.

Mainittakoon sivumennen, että differentiaalikorko säilyy muuttuneessa muodossa myös sosialistisen tuotantotavan aikana, niin kauan kuin tuotteita valmistetaan tavaroiksi, esim. Neuvostoliitossa hedelmällisimpiä maita viljelevät kollektiivitaloudet saavat suurempia satoja ja myös suurempia tuloja kuin huonoimpia maita viljelevät taloudet. Absoluuttinen maakorko, joka perustuu maan yksityisomistukseen, sen sijaan häviää sosialistiseen tuotantotapaan siirryttäessä.

---

[1]) Harmaja: Maailmansodan vaikutus Suomen taloudelliseen elämään, ss.58—59.

Maan hinnan ja maakoron kohoaminen.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa maata ostetaan ja myydään, joten sillä on hinta, kuten tavaroillakin. Mistä maan hinta johtuu ja mikä määrää sen suuruuden?

Maan oston ja myynnin, samoin kuin sen hinnankin perustana on maan omistajalleen tuottama varma tulo maakoron muodossa ja useissa maissa maanomistukseen edelleenkin liittyvät etuoikeudet yhteiskunnallisella ja valtiollisella alalla. Hinnan suuruutta ei tietysti voi määrätä maan arvo, koska sillä ei sitä ole (silloin kun on kysymys neitseellisestä maasta tai metsästä), sillä eihän se ole työn tuote. Maan hinta ei todellisuudessa ole muuta kuin kapitalisoitua maakorkoa, t.s. pankki- tai lainakoron muodossa tuloa tuottavaksi rahapääomaksi muutettua maakorkoa.

Määrätessään maansa hinnan maanomistaja pitää perustana tuloa, jonka hän on siitä maakorkona saanut. Olettakaamme, että maapalsta tuottaa maakorkoa 10.000 markkaa vuodessa. Myydessään maansa omistaja haluaa taata itselleen edelleenkin yhtä suuren tulon ja vaatii siksi sellaisen hinnan, joka pankkiin sijoitettuna tuottaa 10.000 markkaa vuodessa. Pankkikoron ollessa 5 % tulee maan hinnaksi $\frac{10.000 \times 100}{5} = 200.000$ mk.

Maan hinta riippuu siis maakoron ja pankkikoron suuruudesta siten, että mitä suurempi on maakorko, sitä suurempi on hinta ja mitä korkeampi pankkikorko, sitä alhaisempi on maan hinta. Kapitalismin kehittyessä on maan hinta yleensä kohonnut. Osittain siihen on tietysti vaikuttanut se, että kuta kauemmin joku maapalsta on viljeltynä, sitä enemmän siihen on sijoitettu pääomia maanparannustöiden (ojitus y.m.s.) muodossa. Mutta myös neitseellisen maan hinta on kohonnut, ja se on seurausta maakoron lisääntymisestä sekä pankkikoron alentumisesta.

Mikä aiheuttaa maakoron lisääntymisen? Differentiaali-

korko I lisääntyy ensiksi sen tähden, että maataloustuotteiden kysynnän lisääntyessä otetaan maata yhä enemmän viljelykseen, ja siten lisääntyy eri viljelmien hedelmällisyyden ero. Sama seuraus on myös teollisuuden polttoaineiden ja raaka-aineiden kysynnän lisääntymisestä, se pakottaa ottamaan käytäntöön entistä enemmän kaivoksia, öljyesiintymiä, vesiputouksia, joista toiset ovat parempia, toiset huonompia. Mutta vielä nopeammin lisääntyy maan sijainnista johtuva differentiaalikorko I. Puhumattakaan kaupunkien nopeasta kasvamisesta aiheutuvasta rakennustonttien differentiaalikoron lisääntymisestä, myös väestön kasvaminen teollisuusmaissa pakottaa niitä tuomaan elintarvikkeita ja raaka-aineita yhä kauempaa ja lisäämään siten sijainnista johtuvaa differentiaalikorkoa. Vaikka kuljetuskustannusten halpeneminen vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan, niin ei se sittenkään pysty tekemään tuota kehitystä tyhjäksi muuta kuin väliaikaisesti. Niinpä Euroopassa 1870-luvulla puhkesi maatalouspula halvan venäläisen ja valtamerentakaisen viljan kilpailun johdosta ja differentiaalikorko aleni monissa maissa, mutta tuo ilmiö oli kuitenkin ohimenevä, sillä toisaalta Euroopan maissa siirryttiin maataloudessa viljanviljelyksestä muille aloille ja alennettiin tuotantokustannuksia viljelysmenetelmiä parantamalla, toisaalta taas ryhdyttiin suojelemaan maataloutta suojelustulleilla ja tukipalkkioilla.

Myös differentiaalikorko II on jatkuvasti lisääntynyt, koska maataloustuotteiden kysynnän kasvaminen ja siitä aiheutuva hintojen nousu, edistää uusien pääomien sijoittamista samoille maapalstoille. Erityisen voimakkaasti tähän kehitykseen vaikutti e.m. maatalouspula, joka pakotti maanviljelyksen voimaperäistämiseen, t.s. uusiin pääomansijoituksiin maataloudessa.

Samanlainen kehitys on tapahtunut myös absoluuttiseen maakorkoon nähden. Vaikka teknillinen kehitys maataloudessa on jatkuvasti kohottanut pääoman elimellistä kokoonpanoa, niin sittenkin on se tapahtunut paljon hitaammin

kuin teollisuudessa, joten erotus teollisuuteen ja maatalouteen sijoitetun pääoman elimellisessä kokoonpanossa ei suinkaan ole vähentynyt, vaan päinvastoin lisääntynyt, ja vastaavasti on lisääntynyt myös absoluuttinen maakorko.

Differentiaalikoron ja absoluuttisen maakoron lisääntymisestä sekä talletuskoron alenemisesta on ollut seurauksena maan hinnan kohoaminen. Niinpä USA:ssa kaikkien viljelmien arvioitu hinta kohosi vv. 1900—1920 yli 40 miljardilla dollarilla, ja vaikka seuraavan vuosikymmenen aikana maan hinta yleensä laski, niin alle 20 acren (1 acre = 40,47 aaria) viljelmien hinta kohosi 12,8 %:lla. Sodan aikana ja sen jälkeen on taas kaikkien viljelmien hinta noussut hyvin voimakkaasti. Samantapainen kehitys on huomattavissa kaikkialla, m.m. meidän maassamme, jossa viime vuosisadan lopulla maan keskimääräinen hinta oli n. 34 markkaa hehtaarilta, 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä 90 markkaa, vv. 1913—1914 116 markkaa ja vv. 1917—1919 jo 605 markkaa hehtaarilta.

Kuten sanottu, maan hinnan kohoaminen todistaa maakoron lisääntymistä ja samalla sen kuorman raskautta, joka joutuu tämän kehityksen johdosta pääasiassa vähävaraisten kansankerrosten kannettavaksi.

Kapitalismin kehitys maataloudessa.

Varsin monet sellaisistakin taloustieteilijöistä, jotka ainakin varauksin myöntävät Marxin teorian pääomien ja tuotannon keskittymisestä pitävän paikkansa teollisuudessa, kiistävät sen pätevyyden maatalouteen nähden. Tarkastelemme seuraavassa, miten asianlaita on.

Tuottavuuden kannalta on ilman muuta selvää, että kapitalistinen suurtuotanto on maataloudessakin edullisempaa kuin pientuotanto. Se johtuu ennen kaikkea siitä, että pääasiassa vain suurtiloilla pystytään käyttämään nykyaikaisia maatalouskoneita. Vieläpä sellaisessakin maassa kuin USA:ssa, jossa maatalous on eniten koneellistettu koko kapitalis-

tisessa maailmassa, v. 1945 ainoastaan suurimmat farmit, noin 1/3 kaikista, käyttivät traktoreita. Saksassa tuli v. 1933 kutakin 100 pienviljelmää kohti traktoreita ja moottoriauroja 0,2 kpl, mutta kutakin 100 suurviljelmää kohti 38,4 kpl. Englannissa ainoastaan 0,2 % pienviljelmistä käytti traktoreita, kun taas traktoreita käyttäviä suurviljelmiä oli 35,3 % kaikista. Meidän maassamme oli v. 1941 yli 211.000:lla pienviljelmällä kaiken kaikkiaan 206 traktoria (tietysti koneosuuskuntien omistamia), kun sen sijaan 3234:llä suurviljelmällä oli niitä 2402. Samanlainen suhde vallitsee muihinkin suuriin maanviljelyskoneisiin, apulannotteiden käyttöön, salaojitukseen y.m.s. nähden.

Suurtaloudet ovat edullisemmassa asemassa muissakin suhteissa. Kustannukset talousrakennuksiin, lämmitykseen, valaistukseen ja kuljetukseen ovat suhteellisesti paljon pienemmät yhdellä 100 peltohehtaarin viljelmällä kuin 10 sellaisella viljelmällä, joilla kullakin on 10 hehtaaria peltoa. Tuotteiden myynti ja luoton saanti on niin ikään paljon helpompaa ja edullisempaa suur- kuin pienviljelmillä. Emme puutu lainkaan sellaisiin itsestään selviin kysymyksiin kuin työvoiman tehokkaampaan käyttöön suurtiloilla, joilla voidaan järjestää ainakin määrätyissä rajoissa työnjako ja käyttää erikoiskoulutuksen saanutta työvoimaa (agronoomit, työnjohtajat, karjakot) ja tieteellisten viljelysmenetelmien soveltamista.

Kaikesta e.m. on seurauksena se, että työn tuottavuus suurviljelmillä on paljon suurempi, mikä ilmenee m.m. siitä, että meillä v. 1936 maatalouden tuotto erikokoisilla viljelmillä oli seuraava:

Peltoala	Tuotto työpäivää kohti
alle 10 ha	42 mk
10—25 "	50 "
25—50 "	63 "
50—100 "	80 "
yli 100 "	100 "

Aivan samaan tulokseen päädymme, jos tarkastelemme kuinka paljon tarvitaan työvoimaa määrätyn maa-alan viljelemiseen. V. 1945 Ruotsin suurtiloilla, joissa melkein kaikki työt oli koneellistettu, tarvittiin ainoastaan 1 työläinen 30 peltohehtaaria kohti, eräissä tapauksissa vieläkin vähemmän, ja 3 henkeä 100 lehmän karjaa kohti.

Jos nyt yksinomaan puhtaasti taloudelliset lait määräisivät erikokoisten viljelmien säilymisen, niin ilmeisesti niiden välisessä kilpailussa pienimmät ja heikoimmat ennen pitkää tuhoutuisivat. Tätä kehitystä ovat monessa maassa kuitenkin hidastaneet, jopa väliaikaisesti muuttaneet aivan päinvastaiseksi yhteiskunnallisista ja poliittisista syistä toimeenpannut uudistukset, maareformit, joiden avulla on lisätty pienviljelmien lukumäärä joko suoranaisesti jakamalla suurtiloja, itsenäistämällä maanvuokraajia (meillä torpparivapautus) taikka muodostamalla uusia pienviljelmiä asutustoiminnan avulla. Meidän tehtävämme ei ole pohtia kysymystä, miten tarkoituksenmukaisia sellaiset toimenpiteet kussakin yksityistapauksessa ovat olleet, toteamme ainoastaan lyhyesti että marxilaiset ovat kaikkialla antaneet tukensa maareformeille, jos ne on toteutettu riittävän radikaalisesti, niin että niiden avulla on muodostunut taloudellisesti kannattavia viljelmiä ja voitu löytää maaseudun suhteelliselle liikaväestölle toimeentulomahdollisuus maatalouden alalla. Samanlainen suhde maareformiin on marxilaisilla meidänkin maassamme nykyisin.

Mutta huolimatta kaikista toimenpiteistä on hyvin monissa kapitalistisissa maissa huomattavissa selvästi pientuotannon väheneminen ja suurtuotannon lisääntyminen maataloudenkin alalla. Englannissa tapahtuneesta kehityksestä olemme jo aikaisemmin puhuneet. Siellä hävisi itsenäinen talonpoikaisto jo pääoman alkuperäisen kasaantumisen aikana, maaomaisuus keskittyi harvalukuisten suuromistajien käsiin, jotka eivät tavallisesti harjoita itse tuotantoa, vaan vuokraavat maan palkkatyövoimaa käyttäville kapitalistisille

maanviljelijöille. Skotlannissa 600 maanomistajan hallussa on 4/5 kaikesta maasta ja Englannissa ja Walesissa lähes puolet maasta kuuluu 2.250 suuromistajalle. Lähes 2/3 kaikesta viljelysmaasta on vuokrattu kapitalistisille maanvuokraajille ja pienvuokraajien käytössä oli vain 16 % viljelysmaasta.

Ranskassa on vv. 1892 ja 1929 suoritettujen väenlaskujen välisenä aikana alle 10 ha pienempien viljelmien lukumäärä vähentynyt 4,85 miljoonasta 2,88 miljoonaan eli 85 :%sta 72, 6 %:in viljelmien kokonaismäärästä ja niiden hallussa oleva maa 27 %:sta 22 %:in. Saksassa omistivat suurtilalliset, joiden lukumäärä oli 1,1 % kaikista maanomistajista, 37,9 % viljelysmaasta, kun taas pientaloudet, 53,5 % kaikista talouksista, omistivat 8,6 % maasta. Vv. 1925—33 väheni pienempien viljelmien lukumäärä 23,5 %:lla ja niiden hallussa oleva maa 17,3 %:lla.

USA:ssa on todettavissa aivan samanlainen kehitys, esitämme tässä ainoastaan kaikkein suurimpien viljelmien (yli 1000 acrea) lukumäärän ja merkityksen lisääntymistä kuvaavan taulukon.

Vuosi	Suurviljelmien luku	Suurviljelmiä prosenteissa kaikista viljelmistä	Suurviljelmien maaomaisuus miljoonaa acrea	prosenttia kaikesta viljelysmaasta
1910	50.100	0,8	167,1	19,0
1920	67.400	1,0	220,6	23,1
1930	80.600	1,3	276,2	28,9
1940	97.500	1,6	—	33,9

Vastaavasti on vähentynyt pienviljelmien yhteinen pinta-ala ja niiden merkitys maataloustuotannossa. Viimeksi mainittu seikka ilmenee erikoisen selvästi siitä, että v. 1940 pienet viljelmät, joiden lukumäärä oli 2/3 kaikista viljelmistä tuottivat ainoastaan 16 % markkinoille joutuvista maataloustuotteista. Jatkuvasti lisääntyy myös niiden pienviljelijäin luku, jotka ovat pakotettuja hankkimaan lisäansiota oman talouden ulkopuolelta. V. 1940 yli 55 % kaikista farmareista möi työvoimaansa muodossa tai toisessa.

Meillä on kehitys varsin huomattavasti poikennut useimpien muiden maiden kehityksestä, sillä laajan torppariväestön osallistuminen luokkasotaan v. 1918 pakotti vallassaolevat piirit ryhtymään laajaan uudistukseen lieventääkseen tyytymättömyyttä maaseudun vähävaraisten keskuudessa ja estääkseen ehkä siten niiden ja teollisuustyöläisten yhteisen taistelun tulevaisuudessa. Niin puutteellinen kuin mainittu reformi olikin, se joka tapauksessa lisäsi huomattavasti pienviljelijäin lukumäärää. Myöhempi asutustoiminta on vaikuttanut samaan suuntaan. Mutta sittenkään ei pienviljelmien (alle 10 peltohehtaaria) luku eikä niiden hallussa oleva peltomaa ole lisääntynyt vv. 1920—1941 välisenä aikana läheskään niin paljon kuin viljelmien kokonaismäärä ja kokonaispeltoala. Pienviljelmien luku lisääntyi e.m. 21 vuoden aikana 1,4 %:lla, mutta kaikkien viljelmien lisäys oli 12,7 %. Kun pienviljelmien peltoala lisääntyi 9,6 %:lla, niin kokonaispeltoala lisääntyi samaan aikaan 13,1 %:lla. Lisäksi todettakoon, että suurin osa pienviljelmistä voi jatkaa tuotantoa vain sillä ehdolla, että osa perheen jäsenistä saa työtä talouden ulkopuolelta, t.s. työskentelee palkkatyöläisinä kautta vuoden tai ainakin osan vuodesta.

Tarkastelimmepa maatalouden kehitystä missä porvarillisessa maassa tahansa, niin huomaamme, että Marxin teoria tuotannon ja pääomien keskittymisestä pitää paikkansa myös maatalouteen nähden, eräissä maissa valtiovallan toimenpitein tuota kehitystä voidaan tosin jossain määrin hidastaa, mutta ei muuttaa sen suuntaa. Pientuotannon säilyminen ja sen väliaikainen laajeneminen esim. maareformien ansiosta jossakin yksityisessä maassa ei tietysti vielä todista pienen talonpoikaistalouden lopullista kilpailu- ja elinkykyisyyttä, vaan ainoastaan sitä, että kapitalistinen kehitys maataloudessa tapahtuu paljon hitaammin kuin teolli-

suudessa, kuten Marx jo aikanaan todisti. Kehityksen hitaus ei puolestaan helpota pientuottajien asemaa, vaan tekee heidän köyhtymisensä ja häviöön joutumisensa sitä tuskallisemmaksi, mitä kauemmin se kestää. Näin on asianlaita siinäkin tapauksessa, että eräissä maissa, kuten esim. meillä pientuotanto maataloudessa voi väliaikaisesti muodostua kansantaloudellisesti edullisemmaksi kuin suurtuotanto, koska viimemainittu korkeiden suojelustullien, tuki- y.m. palkkioiden johdosta saa niin suuret tulot, että voi lyödä melkein tyystin laimin tuotantovoimien kehittämisen ja muodostua siten kokonaan loismaiseksi kasvannaiseksi yhteiskunnassa. Loppujen lopuksi voi pienviljelijän kuitenkin pelastaa vain sosialistinen tuotantotapa, joka tekee mahdolliseksi myös pientuotannon koneellistamisen valtion avulla ja poistaa ne ainekset, jotka nyt kaupan ja luottolaitosten välityksellä anastavat itselleen pienviljelijän lisätuotteen ja osan välttämättömästäkin tuotteesta.

Lopuksi muutama sana niistä syistä, jotka vaikuttavat sen, että maatalouden kehitys kapitalistisen tuotantotavan aikana tapahtuu paljon hitaammin kuin teollisuuden kehitys.

Ensiksi todettakoon, että maatalouden takapajuisuus ilmenee ennen kaikkea luontaistalouden säilymisessä, tuotantovoimien hitaassa kehityksessä ja esikapitalististen, etenkin feodaalisten suhteiden ja riistomuotojen säilymisessä. Perussyynä siihen kaikkeen on kapitalistisen tuotantotavan olemus, voiton tavoittelu, jonka johdosta kapitalismi syrjäyttää feodalismin maataloudesta vain sikäli, kuin puhtaasti kapitalistiset suhteet tuottavat suuremman voiton kuin feodaaliset. Niinpä esikapitalistiset riistomuodot ovat säilyneet melkein kaikkialla. Niiden säilyminen on puolestaan omiaan hidastamaan tuotantovoimien kehitystä. Maanomistajain ja vuokraajain ei tarvitse hankkia esim. koneita, jos työvoima on riittävän halpaa, eikä kehittää talouttaan, jos he saavat riistoa häikäilemättä tehostamalla muutenkin suuret tulot.

Epäilemättä meilläkin on muonamiesten, pieniin maatilkkuihin sidottujen pienviljelijäin ja mäkitupalaisten tai heidän perheenjäsentensä tarjoama puoli-ilmainen työvoima yhdessä e.m. valtiovallan avustuksen kanssa tehnyt tarpeettomaksi tuotantovoimien kehittämisen suurviljelmillä.

Toinen maatalouden kehitystä jarruttava syy on maankäytön monopoli, joka estää uusien viljelmien perustamisen ja johtaa sen tähden siihen, että maataloustuotteiden tuotantohinnan määräävät huonoimpien maiden tuotantoehdot tai vähiten tuottavat pääomansijoitukset. Parhailla ja keskinkertaisilla mailla syntynyt ylimääräinen lisäarvo ei kuitenkaan joudu maatalouden kehittämiseen, vaan menee differentiaalikorkona maanomistajille tai velkojen korkoina ja kuoletuksina pankeille. Osansa pienten viljelmien omistajien differentiaalikorosta sekä usein välttämättömästä tuotteestakin anastavat kauppiaat ostamalla polkuhintaan maataloustuotteet (esim. USA:ssa saivat farmarit v. 1913 keskimäärin 53 %, mutta v. 1938 enää 40 % tuotteittensa vähittäismyyntihinnasta) ja kiskomalla kohtuuttomia hintoja teollisuustuotteista.

Yhtä ratkaiseva syy maatalouden hitaaseen kehitykseen on maan yksityisomistus ja sen aiheuttama absoluuttinen maakorko, jonka maanomistajat tai pankit anastavat. Se ei merkitse ainoastaan sitä, että maatalous menettää maakoron muodossa valtavia summia, jotka pitäisi käyttää koneiden y.m. tuotantovälineiden hankkimiseen, vaan myös sitä, että jokainen alottava viljelijä joutuu maata ostaessaan maksamaan etukäteen tuon maakoron ja käyttämään siten suurimman osan tuotantopääomastaan hedelmättömästi. On helppo käsittää, miten paljon nopeammin maatalous kehittyisi, jos maanviljelijä saisi maan ilmaiseksi ja voisi käyttää koko pääomansa tuotannon kehittämiseen.

Maan yksityisomistus hidastaa tuotantovoimien kehitystä myös sen tähden, että vuokraviljelijät eivät halua sijoittaa uusia pääomia maatalouteen etenkään vuokrasopimuk-

sen loppuaikoina, koska tulokset noista sijoituksista joutuvat maanomistajille kohonneina maanvuokrina. Sama syy kiihoittaa vuokraajia harjoittamaan ryöstöviljelystä.

Maatalouden kehityksen hitaus ei siis johdu maatalouden luonteesta sellaisenaan, vaan yhteiskunnallisista suhteista, ennen kaikkea maan yksityisomistuksesta ja monopolista kapitalistisen talouden käytössä olevaan maahan.

Siellä, missä nuo syyt on poistettu, kehittyy maatalous nopeasti. Niinpä Neuvostoliitossa, jossa talonpoikien tuotanto-osuuskunnat, kollektiivitaloudet ovat saaneet maansa ilmaiseksi ikuiseen käyttöönsä ja jossa siten absoluuttinen maakorko on kokonaan hävitetty, siirryttiin vuoden 1930 jälkeen muutamassa vuodessa hyvin koneellistettuun suurmaatalouteen. Jo v. 1938 oli maatalouden käytettävänä lähes 600.000 traktoria, n. 200.000 combine-konetta j.n.e. Suuri osa raskaimmista maataloustöistä suoritettiin jo silloin koneilla, jotka korvasivat noin 13—15 miljoonan talonpojan työn. Tulokset tästä nopeasta kehityksestä ilmenivät satojen lisääntymisenä. E.m. vuonna oli viljasato 50 %, puuvillasato 251 % ja sokerijuurikassato 100 % suurempi kuin v. 1913.

Sama ilmiö on nyt nähtävissä kansandemokratioiden nimellä tunnetuissa, sosialistiselle kehitystielle siirtyneissä Itä- ja Kaakkois-Euroopan maissa. Niissä on suoritettu perusteellinen maareformi: suurviljelmät on pakkoluovutettu tai pakkolunastettu ja jaettu maattomille ja vähämaisille talonpojille. Yleensä kaikkialla on talonpojilta otettu jaettujen maiden lunastusmaksuna yhden vuoden sadon arvo joko luonnossa tai rahassa, maksuajan ollessa 10 vuotta ja köyhemmille pitempikin. Lisäksi on valtio antanut uusille viljelmille apua halpakorkoisten lainojen, siementen, työvälineiden, karjan ja osuustoiminnan kehittämisen muodossa.

Näiden reformien vaikutus maakorkoon ja siten maatalouden kehitykseen on hyvin huomattava. Differentiaalikorko tosin jää entiselleen, mutta se ei joudu enää maanomistajille, vaan työtätekeville talonpojille itselleen ja osaksi valtiolle, t.s. kun kansandemokratioista on kysymys, koko yhteiskunnalle. Absoluuttinen maakorko sen sijaan vähenee suuresti yksityisen suurmaanomistuksen hävittyä, maakeinottelun tultua estetyksi ja maatalouden tuotantovoimien kehittyessä nopeasti, jolloin ero teollisuuden ja maatalouden välillä vähenee. Siten luodaan samalla myös talonpoikaistolle edellytykset asteettaiseen siirtymiseen sosialistiseen tuotantoon, köyhyyden, kurjuuden ja riiston lopulliseen hävittämiseen myös maaseudulta.

IX. KAPITALISTINEN UUSINTAMINEN JA TALOUSPULAT.

Kapitalistisen talouden jaksottainen kehitys.

Olemme jo useassa yhteydessä todenneet, että vaikka kapitalistista tuotantoa ohjaavat kehityslait tekevät tuotannon laajenemisen mahdolliseksi, niin ne johtavat toisaalta yhä jyrkempiin sisäisiin ristiriitoihin, joiden näkyvimpänä ilmauksena ovat aika ajoin toistuvat talouspulat.

Siitä saakka, kun koneellinen suurteollisuus pääsi vallitsevaksi maassa toisensa jälkeen, siis viime vuosisadan alkupuolelta lähtien, on kapitalistisen talouden kehitys keskeytynyt aina 7—10 vuoden kuluttua puhjenneiden talouspulien johdosta. Nämä kapitalistisen tuotantotavan pulat eroavat perusteellisesti aikaisemmin esiintyneistä pulista, joiden syynä oli hyödykkeiden niukkuus aina silloin, kun sodat, kulkutaudit ja muut onnettomuudet olivat supistaneet tuotantoa. Kapitalistiset pulat ovat päinvastoin ylituotantopulia. Tavaroita on tuotettu niin paljon, että niitä ei saada myydyksi, t.s. tavarapääomaa ei saada realisoiduksi, muutetuksi rahamuotoon, rahapääomaksi, jolloin normaalinen uusintaminen ja siitä johtuen tuotanto häiriintyy. Syynä tähän ei kuitenkaan ole se, että tuotanto olisi kasvanut suuremmaksi kuin mitä yhteiskunta voisi kuluttaa, sillä samaan aikaan kun tavarat seisovat varastoissa ostajia odotellen, kärsii suurin osa kansaa, etenkin työväenluokka kaikkein välttämättömimpienkin hyödykkeiden puutetta.

Vaikka jokaisella kapitalistisella talouspulalla on omat erikoispiirteensä, niin sittenkin ne olemukseltaan ja esiintymismuodoltaan ovat samanlaisia. Engels luonnehtii niiden tärkeimmät tunnusmerkit seuraavasti:

". . . alkaen v:sta 1825, jolloin ensimmäinen yleinen pula puhkesi, suistuu koko teollinen ja kaupallinen maailma, kaikkien sivistyskansojen ja niiden enemmän tai vähemmän barbaaristen lisäkkeiden tuotanto ja vaihto likipitäen kerran kymmenessä vuodessa pois raiteiltaan, markkinat ovat täpötäydet, tuotteet makaavat joukottain myymättöminä, käteinen raha katoaa liikkeestä, luotto häviää, tehtaat seisovat, työtätekeviltä joukoilta puuttuu elintarvikkeita, koska ne ovat tuottaneet elintarvikkeita liian paljon, vararikko seuraa vararikkoa, pakkohuutokauppa pakkohuutokauppaa. Lamatila jatkuu vuosikausia, tuotantovoimia samoin kuin tuotteitakin haaskataan ja hävitetään suurin määrin, kunnes kertyneet tavarajoukot lopulta menevät enemmän tai vähemmän alennetuilla hinnoilla kaupaksi, kunnes tuotanto ja vaihto taas hiljalleen pääsevät käyntiin. Vähitellen käynti kiihtyy, muuttuu raviksi, teollinen ravi vaihtuu laukaksi ja tämä taas yltyy täydellisen teollisen, kaupallisen, luotto- ja keinotteluesteratsastuksen hillittömäksi neliksi päätyäkseen niskat taittavin hypyin romahduksen hautaan. Ja näin aina uudelleen." [1])

Näin ollen kapitalismin kaudella tuotantovoimien kehitys, joka on ollut paljon nopeampaa kuin koskaan aikaisemmin ei tapahdu tasaisesti, herkeämättä, vaan aaltomaisesti, jaksottaisesti. Jaksojen eri vaiheet seuraavat säännöllisessä järjestyksessä toisiaan: pula, lamakausi, vilkastuminen, nousukausi ja jälleen pula j.n.e.

Tässä luvussa tulemme tutustumaan marxilaiseen pulateoriaan, joka selittää kapitalistisen tuotannon kehityksen jaksottaisuuden, pulia aiheuttavat syyt ja pulien seuraukset

---

[1]) Marx—Engels: Valitut teokset I osa, s. 427—428.

Mutta sitä ennen on meidän tarkasteltava Marxin teoriaa yhteiskunnallisesta uusintamisesta kapitalismin aikana, t.s. kysymystä jatkuvan yhteiskunnallisen tuotannon edellytyksistä, koska se muodostaa perustan pulateorialle.

Kapitalistinen yhteiskunnallinen uusintaminen.

Y l e i s t ä. Pääoman kasaantumisesta puhuessamme totesimme, että koska mikään yhteiskunta ei voi tulla toimeen ilman tuotantoa, niin jatkuvan tuotannon edellytysten muodostaminen, s.o. uusintaminen on ollut ja on aina välttämätöntä, olipa yhteiskuntajärjestelmä minkälainen tahansa. Samalla tulimme siihen tulokseen, että uusintaminen on sekä tuotannon aineellisten tekijäin (tuotantovälineiden ja työvoiman) että tuotantosuhteiden uusintamista,siis kapitalistisesta tuotantotavasta puhuttaessa kapitalististen tuotantosuhteiden (kapitalisti — palkkatyöläinen) uusintamista.

Tiedämme niin ikään, että vuosituotteen arvo muodostuu kahdesta osasta, joista toinen edustaa kulutettua pysyvää pääomaa ja toinen tuotannon aikana luotua uutta arvoa. Yksinkertaisen uusintamisen tapahtuessa menee jälkimmäinen osa kokonaan henkilökohtaiseen kulutukseen, lisäarvo kapitalisteille, vaihteleva pääoma palkan muodossa työläisille. Laajennetun uusintamisen ollessa kysymyksessä lisäarvo jakaantuu kapitalistin kulutusrahastoon ja kasaantumisrahastoon.

Vaikka olemmekin sivumennen todenneet, että vuosituotteen eri osat ovat luontaismuotonsa puolesta erilaisia, emme yksityisten pääomien uusintamisesta puhuessamme kiinnittäneet siihen sen enempää huomiota. Mutta nyt, kun tutkimme koko yhteiskunnallista uusintamista, on tuolla erolla aivan ratkaiseva merkitys. Yhteiskunnallinen uusintaminen ei ole mahdollista, ellei yhteiskunnan käytettävissä ole riittävä määrä tuotantovälineitä ja kulutushyödykkeitä.

Pysyvä pääoma on korvattava, paitsi arvoltaan, myös aineellisesti, luontaismuotonsa puolesta. Sen onnistumiseksi täytyy tuotantokauden lopussa olla raaka-aineita, koneita y.m. tuotantovälineitä yhtä paljon kuin niitä on kulutettu, jos kysymys on yksinkertaisesta uusintamisesta, ja enemmän jos kysymys on laajennetusta uusintamisesta. Sama pitää paikkansa myös kulutustavaroihin nähden, niitäkin täytyy yhteiskunnan käytettävissä olla uusintamisen vaatima määrä.

E.m. seikoista johtuu, että uusintamista tarkasteltaessa tuotanto on jaettava kahteen pääalaan: tuotantovälineiden ja kulutustarvikkeiden tuotantoon. Edellinen valmistaa tuotantopääoman aineksia (pääomahyödykkeitä), sellaisia tavaroita, jotka kulutetaan tuotannossa, jälkimmäinen taas kulutushyödykkeitä kapitalistien ja työläisten henkilökohtaista kulutusta varten.

Seuraavassa otamme huomioon ainoastaan kotimaan kapitalistisen tuotannon ja kapitalistiluokan ja työväenluokan väliset suhteet sekä oletamme, että tavarat myydään niiden arvoa vastaavasta hinnasta ja että hinnat pysyvät muuttumattomina, koska kaikkien muiden tekijäin huomioonottaminen vain mutkistaisi tehtävää, muuttamatta lopputulosta.

Y k s i n k e r t a i n e n y h t e i s k u n n a l l i n e n u u s i n t a m i n e n, jota aluksi tutkimme merkitsee tuotannon jatkumista entisen laajuisena, saman tavaramäärän tuottamista vuodesta vuoteen. Kapitalistit kuluttavat työläisiltä anastamansa lisäarvon kokonaan, käyttämättä siitä lainkaan pääoman lisäämiseen. Meidän on nyt otettava selville, miten tuotannossa kulutetut pääomahyödykkeet korvataan vuosituotteesta ja miten tuo tuotantovälineiden uusintaminen kietoutuu lisäarvon kuluttamiseen kapitalistien taholta ja työpalkan kuluttamiseen työläisten taholta. Samalla saamme selville, millä ehdoilla tavaroiden realisointi, myynti on mahdollista yksinkertaisen uusintamisen vallitessa.

Olettakaamme, että tuotantovälineitä valmistavalla alal-

la (I) on sijoitettu pääomaa 5.000 (miljoonaa tai miljardia markkaa), josta 4.000 on pysyvää ja 1.000 vaihtelevaa pääomaa. Jos lisäarvon suhdeluku on 100 % ja oletamme, että koko pysyvä pääoma kulutetaan tuotantokauden aikana siirtäen sen arvo tuotteisiin, niin silloin vuosituotteen arvo on 6.000.

Kulutustarvikkeita tuottavalle alalle (II) olkoon sijoitettu 2.500, josta pysyvää pääomaa 2.000 ja vaihtelevaa 500. Jos tälläkin alalla lisäarvon suhdeluku on 100 %, niin vuosituote edustaa 3.000 arvosummaa. Koko yhteiskunnan vuosituotteen voi esittää tässä tapauksessa kaavalla:

$$\left.\begin{array}{ll} \text{I.} & 4.000c + 1.000v + 1.000m = 6.000 \\ \text{II.} & 2.000c + 500v + 500m = 3.000 \end{array}\right\} = 9.000.$$

Vuoden aikana on siis tuotettu tavaroita 9.000 arvosta, josta 6.000 tuotantovälineitä: koneita, raaka-, poltto- ja apuaineita y.m.s. ja 3.000 kulutustarvikkeita: ravintoaineita, vaatteita, jalkineita, kirjoja j.n.e.

Miten ja kenelle ne saadaan realisoiduksi, myydyksi?

Ensimmäisen alan tuotteilla, jotka ovat tuotantovälineitä, korvataan molemmilla aloilla kulutettu pysyvä pääoma. Ensimmäisellä alalla on pysyvää pääomaa kulutettu vuoden kuluessa 4.000 arvosta, joten se määrä koneita, raaka-aineita ja muita tuotantovälineitä saadaa realisoiduksi alan sisällä siten, että tuotantovälinetehtaita omistavat kapitalistit vaihtavat tuotteensa keskenään, tai mikä on sama asia, ostavat ja myyvät toistensa tuotteita. Jäljelle jää tuotantovälineitä vielä 2.000 arvosta, ja ne myydään toisen alan kapitalisteille, koska sillä alalla on vuoden aikana kulutettu pysyvän pääoman aineksia juuri se määrä. Näin on ensimmäisen alan valmistamat tuotantovälineet saatu realisoiduksi. Sen edellytyksenä on kuitenkin, että ensimmäisen alan tuotteiden arvo on sama kuin molemmilla aloilla kulutetun pysyvän pääoman arvo, toiseksi täytyy noista tuotantovälineistä 4.000 olla sellaisia, että niitä voidaan käyttää alalla I ja 2.000 sellaisia, että niitä voidaan käyttää alalla

II, ja lopuksi täytyy vallita oikea suhde erilaisten koneiden ja raaka-aineiden y.m. välillä. Jos esim. ensimmäisessä ryhmässä on tuotettu liian paljon kaivosteollisuudessa käytettäviä koneita, niin niistä osa jää myymättä ja vastaavasti muilla aloilla, metalliteollisuudessa, kemiallisessa teollisuudessa j.n.e. ei voida korvata kuluneita koneita uusilla, koska niitä ei ole valmistettu riittävästi.

Toisella alalla tuotettiin kulutustavaroita 3.000 arvosta. Niitä voidaan omalla alalla realisoida 1/3, sillä työläiset ostavat työpalkallaan (500v) ja kapitalistit anastamallaan lisäarvolla (500m) elin- ja muita tarvikkeita 1.000 arvosta. Jäljelle jää vielä tavaroita 2.000 arvosta ja ne myydään alalle I, jossa työläiset voivat ostaa niistä puolet (1.000v) ja kapitalistit toisen puolen (1.000m). Toisen alan valmistamien kulutustarvikkeiden realisointi on siis mahdollista sillä ehdolla, että niiden arvo on yhtä suuri kuin kummankin alan vaihteleva pääoma ja lisäarvo ja että erilaisia kulutustarvikkeita on tuotettu oikeassa suhteessa keskenään. Jos niistä on liian suuri määrä esim. ylellisyystavaroita, jää osa pakostakin myymättä, ja toisaalta tulee puute muista kulutustarvikkeista.

Yhtä välttämätön edellytys normaalille realisoinnille on lisäksi se, että alalta toiselle vaihdettavien tuotteiden arvo on sama, t.s. että ensimmäisen alan vaihteleva pääoma ynnä lisäarvo on yhtä suuri kuin toisen alan pysyvä pääoma. Näemme siis, että jo yksinkertaisen uusintamisen edellytykset ovat varsin mutkikkaat.

L a a j e n n e t t u y h t e i s k u n n a l l i n e n u u s i n t a m i n e n merkitsee tuotannon jatkuvaa laajenemista, koska kapitalistit käyttävät osan anastamastaan lisäarvosta tuotantopääoman lisäämiseen. Tällöin tavaroiden realisointi muodostuu vielä mutkikkaammaksi. Sen selvittämiseksi turvaudumme äskeiseen esimerkkiin melkein muuttamattomana, paitsi että toisen alan pääoma on 2.250, jakaantuen siten, että pysyvää pääomaa on 1.500 ja vaihtelevaa 750. Jos

lisäarvon suhdeluku jää edelleen 100 %:ksi, niin ensimmäisen vuoden vuosituote voidaan ilmaista kaavalla:

1. vuosi.

$$\left.\begin{array}{ll} \text{I.} & 4.000c + 1.000v + 1.000m = 6.000 \\ \text{II.} & 1.500c + 750v + 750m = 3.000 \end{array}\right\} = 9.000$$

Jos oletamme, että ensimmäisellä alalla kapitalistit kasaavat puolet lisäarvosta ja että pääoman elimellinen kokoonpano pysyy entisellään, niin silloin kasattavaksi tulevasta 500 suuruisesta lisäarvosta käytetään 400 pysyväksi pääomaksi, sillä siis ostetaan tuotantovälineitä ja 100 vaihtelevaksi pääomaksi, jonka työläiset saavat itselleen työpalkkana ja käyttävät sen kulutustarvikkeiden ostamiseen. Merkitkäämme pysyväksi pääomaksi muuttuva lisäarvon osa m_1c ja vaihtelevaksi muuttuva m_1v. Silloin voimme esittää tuotantovälineitä tuottavan alan vuosituotteen jakaantumisen seuraavasti:

$$\text{I}\ .4.000c + 1.000v + 500m + 400m_1c + 100m_1v = 6.000.$$

Myös kulutustarvikkeita tuottavalla alalla tapahtuu laajennettu uusintaminen. Kuinka paljon tuolla alalla tuotetusta lisäarvosta voidaan kasata, muuttaa pääomaksi? Sen määrää kasaaminen ensimmäisellä alalla. Koska sillä käytetään kulutustarvikkeiden ostamiseen 1.600 eli 100 enemmän kuin edellisenä vuonna ja vastaavasti voidaan myydä tuotantovälineitä 1.600:n arvosta eli 100:n arvosta enemmän kuin aikaisemmin, niin toisella alalla voidaan pysyvää pääomaa lisätä ainoastaan 100:lla. Vastaavasti on tietysti lisättävä vaihtelevaa pääomaa. Jos pääoman elimellinen kokoonpano tälläkin alalla pysyy entisellään (1.500:750), niin on vaihtelevaa pääomaa lisättävä 50:llä. Niin ollen voidaan lisäarvosta kasata 150. Tällöin jakaantuu vuosituote tarkoituksensa puolesta seuraavasti:

$$\text{II}\quad 1.500c + 750v + 600m + 100m_1c + 50m_1v = 3.000.$$

Nyt voimme ryhmitellä molemmat alat uudelleen saadaksemme selville laajennetun uusintamisen mahdollisuudet.

$$\begin{array}{ll} \text{I.} & 4.000c + 400m_1c + 1.000v + 500m + 100m_1v = 6.000 \\ \text{II.} & 1.500c + 100m_1c + 750v + 600m + 50m_1v = 3.000 \end{array}$$

Miten nyt tapahtuu vuosituotteen realisointi? On selvää että alalla I pysyvä pääoma (4000c) ja pysyvän pääoman laajentamiseen tarkoitettu lisäarvo ($400m_1c$), yhteensä 4.400 voidaan realisoida alan sisällä.

Samoin realisoidaan toisen alan sisällä $750v + 600m + 50m_1v$, siis yhteensä 1.400.

Tämän jälkeen jää ensimmäiselle alalle tuotantovälineitä 1.600:n arvosta ja toiselle alalle kulutustarvikkeita niinikään 1.600:n arvosta. Ne realisoidaan vaihtamalla alojen kesken, sillä ensimmäisellä alalla tarvitaan nimenomaan tuo määrä kulutustarvikkeita ($1.000v + 500m + 100m_1v$) ja toisella alalla sama määrä tuotantovälineitä ($1.500c + 100m_1c$).

Kaikkien tavaroiden myynti voi siis tapahtua ainoastaan sillä ehdolla, että ensimmäisellä alalla vaihteleva pääoma (1.000v) ynnä kapitalistien henkilökohtaiseen kulutukseen tarkoitettu lisäarvo (500m) ynnä vaihtelevan pääoman lisäämiseen tarkoitettu lisäarvon osa ($100m_1v$) on yhtä suuri kuin toisella alalla pysyvä pääoma (1.500c) ja pysyvän pääoman laajentamiseen tarkoitettu lisäarvon osa ($100m_1c$).

Toisen vuoden alussa on ensimmäisen alan pääoma lisääntynyt kasaantumisen johdosta: 4.400c + 1.100v =5.500 ja toisen alan pääoma: 1.600c + 800v = 2.400. Jos lisäarvon suhdeluku pysyy entisenä, niin toisen vuoden aikana tuotettujen tavarain arvo on seuraava:

2. vuosi.

$$\left.\begin{array}{ll} \text{I.} & 4.400c + 1.100v + 1.100m = 6.600 \\ \text{II.} & 1.600c + 800v + 800m = 3.200 \end{array}\right\} = 9800$$

Jos tuotantovälineitä tuottavalla alalla jälleen lisäarvosta käytetään puolet kasaamiseen, niin voimme vuosituotteen ryhmitellä eri tarkoituksiin käytettäviin osiin seuraavasti:

$$\begin{array}{ll} \text{I.} & 4.400c + 440m_1c + 1.100v + 550m + 110m_1v = 6.600 \\ \text{II.} & 1.600c + 160m_1c + 800v + 560m + 80m_1v = 3.200 \end{array}$$

Jälleen kaikki tavarat saadaan myydyksi, koska tuotantovälineitä tarvitaan I alalla 4.840:n arvosta ja II alalla 1.760:n arvosta eli yhteensä 6.600:n arvosta ja kulutushyödykkeitä II alalla 1440 ja I alalla 1.760 arvosta eli yhteensä 3.200:n arvosta ja koska I alan kulutushyödykkeiden tarve ($1.100v + 550m + 110m_1v = 1.760$) on yhtä suuri kuin toisen alan tuotantovälineiden tarve ($1.600c + 160m_1c = 1760$).

Kolmennen vuoden alussa on pääoma I alalla: $4.840c + 1.210v = 6.050$ ja II alalla: $1.760c + 880v = 2.640$.

Jos lisäarvon suhdeluku on edelleenkin 100 %, niin kolmannen vuoden tuotteiden arvo esiintyy seuraavassa muodossa:

3. vuosi.

$$\left.\begin{array}{ll} \text{I.} & 4.840c + 1.210v + 1.210m = 7.260 \\ \text{II.} & 1.760c + 880v + 880m = 3.520 \end{array}\right\} = 10.780$$

Jatkaen laskelmaa saamme neljännen vuoden tuotannon arvoksi:

4. vuosi.

$$\left.\begin{array}{ll} \text{I.} & 5.324c + 1.331v + 1.331m = 7.986 \\ \text{II.} & 1.936c + 968v + 968m = 3.872 \end{array}\right\} = 11.858$$

j.n.e.

Johtopäätökset.

1. Kapitalistinen laajennettu uusintaminen on siis yleensä mahdollista edellä esitetyillä ehdoilla, vaikka otettaisiin huomioon yksinomaan puhdas kapitalistinen tuotanto.

2. Tuotannon laajeneminen lisää myös tavarain realisointi-, eli myyntimahdollisuuksia, itse tuotanto laajentaa markkinoita, sillä tuotantoa varten tarvitaan tuotantovälineitä, koneita, raaka-aineita j.n.e. Sitä mukaa kun pääomia kasataan, niiden kysyntä lisääntyy, tuotantovälineitä valmistavaa alaa laajennetaan ja sitä varten täytyy myös palkata työläisiä, jotka lisäävät puolestaan kulutustarvikkeiden menekkimahdollisuuksia. Tästä kuitenkin johtuu, että kulutus ei määrää tuotannon laajenemista, vaan päinvastoin tuotannon laajeneminen lisää kulutusta, kulutus kulkee kasaantumisen ja tuotannon jäljessä.

3. Tuotantovälineiden tuotanto kehittyy aina nopeammin kuin kulutushyödykkeiden tuotanto. Edellä olevissa esimerkeissä tuotantovälineiden tuotanto lisääntyi neljässä vuodessa 33,1 %:lla, mutta kulutustavaroiden tuotanto 29,1 %:lla. Erotus ei tosin ole kovin suuri, mutta tässä on otettava huomioon, että Marx oletti esimerkeissään pääoman elimellisen kokoonpanon pysyvän muuttumattomana. Kun Lenin v. 1893 suorittamassaan laskelmassa otti huomioon jatkuvasta teknillisestä kehityksestä johtuvan pysyvän pääoman nopeamman lisääntymisen, niin hän sai tulokseksi, että tuotannon kokonaislisäys neljässä vuodessa oli 20 %. I alan tuotanto lisääntyi kokonaisuudessaan 27,6 %:lla, mutta tuotantovälineiden valmistaminen omalle alalle 36,7 %:lla, kun taas kulutustarvikealalle ainoastaan 9,5 %:lla. Vähiten, ainoastaan 6 %lla lisääntyi kulutustarvikkeiden tuotanto. [1])

Se osoittaa, että markkinat laajenevat etupäässä tuotantovälineiden kysynnän lisääntymisen ansiosta, kapitalistinen tuotanto on ennen kaikkea "tuotantoa tuotantoa varten".

4. Edellä esitetyistä kaavoista kuitenkin ilmeni, että tuotantovälineiden tuotanto voi lisääntyä kulutuksesta riippumatta ainoastaan määrättyyn rajaan asti. Viime kädessä työläisten ja kapitalistien kulutus, s.o. tuotanto ja tavarain realisointi II alalla määrää myös tuotantovälineiden tuotannon ja realisoinnin, sillä jos kulutus ei lisäänny tai vähenee, ei kulutustarvikkeiden tuotantoakaan voida kovin kauan lisätä eivätkä niin ollen voi lisääntyä määrättömiin tuolle alalle koneita ja raaka-aineita tuottavat alat. Viimeksi mainittujen alojen paikallaan pysyminen tai supistuminen vaikuttaa puolestaan aikanaan myös niille aloille, jotka val-

[1]) Lenin: Kootut teokset I osa, s. 71. IV venäjänkielinen painos, v. 1941.

mistavat tuotantovälineitä I alalle. Voimme siis todeta, että tuotannon laajeneminen on välillisesti riippuvainen kulutuksesta, että henkilökohtainen kulutus asettaa viime kädessä rajan tuotannon laajenemiselle.

5. Normaalinen realisointi ja uusintaminen on mahdollista, jos seuraavat edellytykset ovat olemassa:

ensiksi määräsuhde tuotannon molempien pääalojen, tuotantovälineitä ja kulutustarvikkeita valmistavien alojen välillä, t.s. määräsuhde tuotannon ja kulutuksen välillä;

toiseksi määräsuhde molempien alojen sisällä erilaisten tavarain tuotannossa;

kolmanneksi määräsuhde kasaamisen välillä ensimmäisellä ja toisella alalla;

neljänneksi määräsuhde molempien alojen vuosituotteen perusosien arvon välillä. Yksinkertaisen uusintamisen tapahtuessa on I alan vaihtelevan pääoman ja lisäarvon yhteensä oltava yhtä suuri kuin II alan pysyvä pääoma: I $(v + m) = II\ c$, ja laajennetun uusintamisen ollessa kysymyksessä täytyy I alan vaihtelevan pääoman ynnä kapitalistien kuluttaman lisäarvon ja vaihtelevan pääoman laajentamiseen tarkoitetun lisäarvon osan olla yhtä suuri kuin II alan pysyvä pääoma ynnä pysyvän pääoman laajentamiseen tarkoitettu lisäarvon osa: I. $(v + m + m_1 v) = II\ (c + m_1 c)$

Nämä edellytykset ovat niin monimutkaiset, että suunnitelmattomassa kapitalistisessa taloudessa tuollaisten määräsuhteiden jatkuva säilyminen on mahdotonta, ne rikkoutuvat yhä uudelleen ja siten häiriintyy normaalinen realisointi ja uusintaminen. Miten ja miksi uusintamisen edellytykset häiriintyvät, siihen vastaa pulateoria.

Marxilainen pulateoria.

Talouspulien muodolliset mahdollisuudet syntyvät jo paljon ennen kapitalistista tuotantotapaa sen johdosta, että rahan toiminta kiertokulun välineenä tekee mahdolliseksi normaalisen realisoinnin ja siten myös uusintamisen häiriintymisen. Niin kauan kun tavarat vaihdetaan välittömästi tavaroihin (T—T) merkitsee jokainen tarjonta samalla kysyntää, jokainen myynti jonkin toisen tavaran ostoa, mutta heti kun vaihto alkaa tapahtua rahan välityksellä (T—R—T), tämä yhtenäinen toimitus voi jakaantua kahteen toisistaan ajallisesti ja paikallisesti erotettuun osaan, T—R ja R—T, koska tavaran myyjän ei tarvitse heti ostaa saamallaan rahalla toista tavaraa. Jos osto ei seuraa myyntiä, voi siitä olla seurauksena tavarain kiertokulun häiriintyminen ja talouspulan mahdollisuus. Mutta tuo mahdollisuus ei muutu todellisuudeksi vielä yksinkertaisen tavaratalouden aikana, sillä pulan edellytyksenä on joukko muita syitä, jotka ilmaantuvat vasta kapitalistisen tuotantotavan mukana.

Pulien muodollisen mahdollisuuden aiheuttaa myös rahan toiminta maksuvälineenä. Olettakaamme, että puuseppä myy 5.000 markan arvoisen pöydän nahkurille luotolla sillä ehdolla, että viimeksimainittu suorittaa maksun kahden kuukauden kuluttua saatuaan parkitsemansa nahkat myydyksi. Nyt voi kuitenkin käydä niin, että nahkuri ei voi täyttää sitoumustaan määräaikana joko siksi, että hänen valmistamiensa tavarain hinta laskee, joten hän ei saa niistä 5.000 markkaa taikka siksi, ettei hän löydä nahalle ostajaa määräaikaan mennessä. Puuseppä ei saa maksua pöydästään eikä voi puolestaan suorittaa sitoumuksiaan niille, joilta hän on ostanut luotolla lautoja tai muita tavaroita. Seurauksena on pulan mahdollisuus.

Mutta yksinkertaisen tavaratalouden aikana ei tuokaan mahdollisuus muutu todellisuudeksi, sillä maksujen suorittamista estävät syyt eivät ole ehdottomia, ne voivat esiintyä, mutta voivat yhtä hyvin olla esiintymättäkin eivätkä missään tapauksessa esiinny niin yleisinä, että saisivat sekasortoon koko yhteiskunnan tavarain kiertokulun ja tuotannon.

Tilanne muuttuu toiseksi kapitalistisen tuotantotavan aikana. Häiriöt tavarain kiertokulussa, jotka voivat johtua rahan toiminnasta kiertokulun välineenä, merkitsevät kapitalismin aikana samalla pääoman kiertokulun häiriintymistä. Jos tavarapääomaa ei saada muutetuksi rahapääomaksi, t.s. jos teollisuuskapitalistit eivät saa myydyksi tavaroitaan, eivät he voi myöskään ostaa uusia tuotantovälineitä tuotannon jatkamista varten.

Sama seuraus on rahan toiminnasta maksuvälineenä. Kapitalismin aikana luotto laajenee kaikkia tuottajia ja kauppiaita käsittäväksi järjestelmäksi. Keskinäiset velat ja sitoumukset kietoutuvat toisiinsa. Maksukyvyttömyys, sitoumusten täyttämättä jättäminen yhdessä paikassa horjuttaa koko luottojärjestelmää.

Vaikka pulan muodolliset mahdollisuudet muuttuvat kapitalistisen tuotantotavan aikana entistä todennäköisemmiksi, niin sittenkin ne ovat yhä pelkästään mahdollisuuksia. Mitkä seikat aiheuttavat sen, että mahdollisuus muuttuu todellisuudeksi, että pulat eivät ole ainoastaan mahdollisia, vaan väistämättömiä?

P u l i e n v ä i s t ä m ä t t ö m y y s kapitalistisen tuotantotavan aikana johtuu siitä, että niiden syynä eivät ole ainoastaan satunnaiset häiriöt tavarain kiertokulussa ja tuotannossa, vaan että ne ovat seurausta itse kapitalistisesta järjestelmästä, sen perusristiriidasta, r i s t i r i i d a s t a t u o t a n n o n y h t e i s k u n n a l l i s e n l u o n t e e n j a t u o t a n t o v ä l i n e i d e n s e k ä t u o t t e i d e n y k s i t y i s k a p i t a l i s t i s e n o m i s t u s m u o d o n v ä l i l l ä.

Olemme jo aikaisemmin todenneet, että tavaratuotanto on yhteiskunnallista, koska se perustuu yhteiskunnalliseen työnjakoon, jonka vallitessa tuottajat valmistavat tavaroita toisia, siis viime kädessä yhteiskuntaa varten. Kapitalismin aikana tämä tuotannon yhteiskunnallinen luonne kehittyy edelleen työnjaon kehittyessä. Se ei ilmene ainoastaan yksityisten tuotantolaitosten kaikkien työläisten työnjakoon perustuvassa yhteistoiminnassa, vaan ennen kaikkea yhä pidemmälle kehittyvässä työnjaossa ja erikoistumisessa koko yhteiskunnan mitassa. Sitä mukaa kun pääomat keskittyvät ja yhteenkokoontuvat, sitä mukaa kun kapitalistien lukumäärä kullakin tuotannon alalla vähenee, sitä mukaa lisääntyy tuotannon alojen määrä. Kaikki erikoisalat ovat riippuvaisia toisistaan, tuottavat toisilleen koneita, raaka-aineita, puolivalmisteita tai jalostavat edelleen toisten tuotteita. Jokaisen markkinoille joutuvan tavaran valmistamiseen osallistuu tuhansia työläisiä eri aloilta ja tuotantolaitoksista.

Jokainen tavara on niin ollen yhteiskunnallisen työn tuote, mutta niiden omistaminen on edelleen yksityiskapitalistista. Tuotantolaitosten yksityisomistajat, kapitalistit, anastavat itselleen yhteiskunnallisen työn tuotteet, tulokset.

Tämä kapitalistisen tuotantotavan perusristiriita tekee talouspulat väistämättömiksi. "Pulien hävittämiseksi on hävitettävä kapitalismi." (Stalin)

Ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja yksityiskapitalistisen omistusmuodon välillä ilmenee hyvin monella tavalla, mutta tässä käsittelemme ainoastaan niitä ilmauksia, jotka vaikuttavat välittömästi pulien syntymiseen.

Se ilmenee ensiksi ristiriitana kussakin y k s i t y i s e s s ä t u o t a n t o l a i t o k s e s s a vallitsevan s u u n n i t e l m a l l i s u u d e n ja koko y h t e i s k u n n a s s a vallalla olevan t u o t a n n o n a n a r k i a n välillä. Jokainen kapitalisti suunnittelee omistamassaan tehtaassa tuotannon pienimpiä yksityiskohtia myöten tehdäkseen sen mahdollisimman kannattavaksi ja hänellä tehtaan yksinvaltaisena isäntänä on täysi mahdollisuus panna suunnitelmansa täytäntöön. Pääomien ja tuotannon keskittyessä tälläinen suunnitelmallinen, yhtenäisen johdon ohjaama tuotanto käsittää monasti melkein kaikki k.o. alalla toimivat tuotantolaitokset.

Mutta sama syy, kapitalistinen yksityisomistus, mikä luo mahdollisuudet suunnitelmallisuudelle yksityisissä yrityksissä tekee sen mahdottomaksi yhteiskunnassa kokonaisuudes-

saan. Lupaukset suunnitelmataloudesta kapitalismin aikana ovat joko tulosta tietämättömyydestä taikka karkeaa petosta. Niin kauan kuin tuotantovälineet ovat yksityisomaisuutta, ei suunnitelmatalous ole mahdollista, kuten olemme jo nähneet tutustuessamme kapitalistisen tuotantotavan sisäisiin lakeihin. Tuotannon anarkian vallitessa jokainen kapitalisti tai kapitalistinen yhtymä valmistaa sellaisia tavaroita ja sellaisia määriä kuin itse haluaa, tietämättä lainkaan ennakolta edes sitä, menevätkö ne kaupaksi ja tuleeko niistä voittoa. Se selviää vasta markkinoilla, jossa käydään ankaraa kilpailua kapitalistien kesken. Tuotannon anarkiaa ei suinkaan vähennä yhä suurempien kapitalististen yhtymien muodostuminen. Päinvastoin, mitä mahtavampia kapitalistiset yritykset ovat ja mitä suunnitelmallisempaa niiden tuotuotanto, sitä suurempi on tuotannon anarkia ja sitä ankarampaa niiden välinen kilpailu.

Kun normaalisen uusintamisen edellytyksenä on tarkka määräsuhde eri alojen tuotannon välillä ja erilaisten tavarain tuotannon välillä kullakin alalla, niin on selvää, että yhteiskunnallisen tuotannon anarkia johtaa uusintamisen häiriintymiseen rikkomalla jatkuvasti noita määräsuhteita. Siksi pulien muodolliset mahdollisuudet muuttuvat todellisuudeksi.

Kapitalismin perusristiriita ilmenee toiseksi ristiriitana kapitalismille ominaisen tuotannon rajattoman laajenemispyrkimyksen ja maksukykyisen kysynnän rajoittuneisuuden välillä.

Tuotannon tavoitteena ei kapitalismin aikana ole henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttäminen, jotka aina ovat rajoitetut, vaan voiton tavoittelu, joka on rajaton. Voittoa voidaan lisätä pääasiassa tuotantoa laajentamalla ja siksi jokainen kapitalisti pyrkii laajentamaan sitä niin paljon kuin se kullakin hetkellä on hänelle mahdollista.

Tuotannon laajentamiseen kapitalisteja pakottaa myös

keskinäinen kilpailu, jossa voittaa se, joka tuottaa tavaroita halvimmalla, se jolla ovat pienimmät tuotantokustannukset. Tuotantokustannuksia alentaakseen on kaikkien koetettava lisätä tuotantoa, koska ainoastaan se tekee mahdolliseksi ottaa käytäntöön tehokkaimmat koneet, parhaimmat työmenetelmät ja joukkotuotannon.

Samaan suuntaan vaikuttaa myös toteamamme voiton suhdeluvun alenemispyrkimys, joka on seurausta pysyvän pääoman lisääntymisestä vaihtelevan kustannuksella. Pitääkseen voittonsa entisellään tai suurentaakseen sitä on kapitalistien laajennettava tuotantoa.

Siten hyvin monet syyt pakottavat kapitalisteja laajentamaan tuotantoa. Ainoana rajana tämän pyrkimyksen tiellä on kulloinkin käytettävissä olevien pääomien suuruus.

Kuitenkin nuo samat syyt vaikuttavat päinvastaisella tavalla maksukykyiseen kysyntään, vähentävät sitä tai ainakin estävät sen lisääntymästä samassa suhteessa kuin tuotanto.

Kapitalistien pyrkimys voittojen lisäämiseen johtaa työpalkkojen alentamiseen aina, milloin se suinkin on mahdollista ja se puolestaan supistaa työläisten maksukykyistä kysyntää. Sama seuraus on hintojen kohoamisesta työpalkkojen pysyessä entisellä tasolla tai noustessa hitaammin kuin hinnat kohoavat. Toinen syy maksukykyisen kysynnän supistumiseen on kasaantumiseen tutustuessamme toteamamme laki, jonka mukaan vaihteleva pääoma lisääntyy aina paljon hitaammin kuin pysyvä pääoma. Siitä johtuu, että tuotannon laajetessa työläisille maksetut palkat eivät sanottavasti lisäänny ja siinäkin tapauksessa, että työläisten lukumäärän kasvamisen johdosta heidän maksukykyinen kysyntänsä hiukan nousee, ei se kuitenkaan nouse niin nopeasti kuin tuotanto lisääntyy. Kolmas maksukykyisen kysynnän supistumiseen vaikuttava syy on kapitalistista kasaantumista seuraava työväenluokan kurjistuminen, m.m. kroonillisen

työttömyyden muodostuminen ja laajojen pientuottajakerrosten proletarisoituminen.

Vaikkakin kapitalistisen tuotantotavan aikana kulutus lisääntyy, sikäli kuin se lisääntyy, tuotannon laajenemisen jälkeen, niin sittenkin niiden välillä täytyy vallita määrätty suhde: jos kulutus jää kovin paljon jälkeen tuotannosta, seuraa siitä häiriö realisoinnissa ja uusintamisessa. E.m. syiden johdosta tuo määräsuhde jatkuvasti rikkoutuu johtaen siihen, että pulien muodolliset mahdollisuudet muuttuvat todellisuudeksi.

Kaikki tässä käsitellyt ristiriidat: ristiriita yksityisissä tuotantolaitoksissa vallitsevan suunnitelmallisen tuotannon ja koko yhteiskunnan taloudessa vallitsevan tuotannon anarkian välillä, ristiriita kapitalistisen tuotannon rajattoman laajenemispyrkimyksen ja maksukykyisen kysynnän rajottuneisuuden välillä ja ristiriita tuotannon ja kulutuksen välillä ovat vain kapitalismin perusristiriidan ilmauksia, joten niiden poistaminen kapitalistista tuotantotapaa hävittämättä on mahdotonta. Siitä myös johtuu, että pulat ovat kapitalismin aikana väistämättömiä.

P u l i e n j a k s o t t a i s u u s, niiden toistuminen säännöllisesti 7—10 vuoden väliajoin, on antanut aihetta monenlaisten teoriain esittämiseen, joihin meillä ei kuitenkaan ole tilaisuus tutustua. Rajoitumme tarkastelemaan ainoastaan marxilaista käsitystä. Laajennettuun uusintamiseen tutustuessamme totesimme, että kapitalistisessa taloudessa vaikuttaa kaksi toisilleen vastakkaista syyryhmää, joista toinen (yksityisissä tuotantolaitoksissa vallitseva järjestetty tuotanto, tuotantovälineiden kysynnän lisääntymisestä johtuva tuotannon laajenemismahdollisuus) tekee mahdolliseksi ja edistää laajennettua uusintamista, kun taas toinen (yhteiskunnallisen tuotannon anarkia ja siitä johtuva määräsuhteiden jatkuva rikkoutuminen tuotannossa, maksukykyisen kysynnän rajottuneisuus, kulutuksen jälkeenjääminen tuotannosta) estää laajennettua uusintamista.

Jos ainoastaan ensin mainitut tekijät olisivat olemassa, silloin tuotanto kehittyisi yhtä mittaa, keskeytyksittä, jos taas viimeksi mainitut yksin vaikuttaisivat, olisi kapitalistinen talous jatkuvasti pulassa. Mutta kun ne molemmat ovat olemassa, tapahtuu kehitys sysäyksittäin, sen keskeyttää aika ajoin talouspula.

Talouspula alkaa silloin, kun nuo vastakohtaiset tekijät ovat voimakkaimmillaan, kun kapitalistisen tuotantotavan ristiriidat ovat kärjistyneet äärimmilleen. Siten tapahtuu nousukauden loppuvaiheessa. Silloin on yhteiskunnallisen tuotannon anarkia kaikkein suurin, koska kaikki kapitalistit korkeiden voittojen toivossa pyrkivät tuottamaan mahdollisimman paljon tavaroita. Silloin on tuotanto laajimmillaan, työssä olevien työläisten määrä suurin, palkat korkeimmillaan ja maksukykyinen kysyntä suhteellisen laaja. Mutta samalla on ristiriita tuotannon rajattoman laajenemispyrkimyksen ja maksukykyisen kysynnän rajottuneisuuden välillä myös kärkevin, koska tuotanto vielä voisi laajentua, monet tuotantolaitokset ovat vasta valmistuneet ja alkavat syytää tavaroita markkinoille, kun taas maksukykyinen kysyntä ei voi enää lisääntyä. Tehtaisiin ei oteta enää uusia työläisiä, palkkoja ei enää koroteta, koska se alentaisi lisäarvon suhdelukua ja siten voittoa. Samalla tavarain hintain kohoaminen supistaa niiden kysyntää muiden väestökerrosten keskuudessa j.n.e.

Vähitellen varastot täyttyvät tavaroista ja alkaa pula. Pulan aikana suuri osa yhteiskunnan tuotantovoimista on käyttämättömänä. Tuotantoa supistetaan. Siten pyritään palauttamaan tasapaino tuotannon ja maksukykyisen kysynnän välillä. Se ei kuitenkaan ole helppoa, sillä tuotannon supistaminen merkitsee työttömyyden lisääntymistä, työpalkkojen alenemista, lukuisten pientuottajien vararikkoutumista ja siten maksukykyisen kysynnän vähenemistä edelleen.

Loppujen lopuksi tuotanto kuitenkin saadaan tuotantovoimia hävittämällä supistetuksi maksukykyistä kysyntää vastaavaksi. Tosin ainoastaan hetkeksi, sillä kaikki ne tekijät, jotka aiheuttavat tasapainon häiriintymisen, jäävät edelleen olemaan ja johtavat aikanaan uudelleen tasapainon järkkymiseen.

Pulan edellä tuotanto laajeni etupäässä tuotantovälineiden tuotannon lisääntymisen ansiosta, josta oli seurauksena pysyvän pääoman lisääntyminen ja vaihtelevan pääoman suhteellinen väheneminen. Siitä puolestaan johtui, että työläisten maksukykyinen kysyntä jäi jälkeen tuotannon laajenemisesta. Pula osoittaa, että tuo epäsuhde loppujen lopuksi estää tuotannon laajenemisen, että maksukykyinen kysyntä asettaa rajan laajennetulle uusintamiselle. Korostettakoon tässä vielä kerran, että talouspula paljastaa ainoastaan suhteellisen liikatuotannon. Tavaroita on tuotettu enemmän kuin on maksukykyistä kysyntää, mutta ei suinkaan enemmän kuin yhteiskunta voisi kuluttaa, sillä nimenomaan pulien aikana työtätekevien laajat joukot eivät voi tyydyttää edes kaikkein välttämättömimpiäkään tarpeitaan.

Pula päättää kapitalistisen talouden yhden kehitysjakson ja on samalla lähtökohtana seuraavalle jaksolle. Kapitalistisen tuotantotavan sisäiset voimat tekevät siis sille mahdolliseksi pulasta selviytymisen. Miten se tapahtuu?

Pulan aikana hinnat laskevat ja se tekee varastoihin kerääntyneiden tavaroiden myynnin vähitellen mahdolliseksi. Hintojen aleneminen köyhdyttää joukon pieniä ja keskisuuria yrittäjiä ja jouduttaa valtavasti pääomien keskittymistä ja yhteenkokoontumista. Hintojen aleneminen pakottaa kapitalisteja alentamaan tuotantokustannuksia, kohottamaan työn tuottavuuden uudelle tasolle uudistamalla "moraalisesti" kuluneet koneet. Sen voivat aluksi tehdä ainoastaan suurkapitalistit, joiden pääomat ovat lisääntyneet heikompien kilpailijainsa pakkoluovuttamisen ja työläisten säälimättömän riiston ansiosta. Näin tapahtui m.m. meillä hyvin laajassa mitassa vv. 1929—1933 pulan aikana ja välittömästi sen jälkeen.

Tämä kiinteän pääoman uusiminen luo aineellisen perustan seuraavalle kehitysjaksolle.

"Siis samassa määrässä kuin kapitalistisen tuotantotavan kehittyessä käytännössä olevan kiinteän pääoman arvon suuruus lisääntyy ja elinikä pitenee, samassa määrässä kehittyy teollisuuden ja teollisuuspääoman elämä kullakin sijoitusalalla monivuotiseksi, sanokaamme keskimäärin kymmenvuotiseksi. Kun kiinteän pääoman lisääntyminen toisaalta pidentää tätä elämää, niin toisaalta sitä lyhentää tuotantovälineissä alituisesti tapahtuvat mullistukset, joiden merkitys kapitalistisen tuotantotavan kehittyessä yhä lisääntyy. Se pakottaa myös uusimaan, korvaamaan tuotantovälineet uusilla moraalisen kulumisen johdosta jo paljon ennen kuin ne ovat fyysillisesti loppuunkuluneet. Voidaan olettaa, että suurteollisuuden tärkeimmillä aloilla tämä elinkausi on nykyään keskimäärin kymmenvuotinen. Mutta kysymys ei ole täsmällisestä luvusta. Varmaa on joka tapauksessa seuraava: tämä useita vuosia käsittävä, toisiinsa liittyvien täyskierrosten jakso, johon pääoman kiinteä osa on sidottu, muodostaa aineellisen perustan aikakautisille pulille, jolloin lamakausi, keskinkertainen vireys, kiihkeä nousu ja pula seuraavat toisiaan liike-elämässä. Vaikka pääomien sijoitusajat ovat sangen vaihtelevia . . . niin siitä huolimatta pula antaa aina alkusysäyksen uusille suurille pääomansijoituksille. Niinpä se luokin, koko yhteiskunnan kannalta katsoen, enemmän tai vähemmän uuden aineellisen perustan seuraavalle täyskierrosjaksolle." [1])

Pulaa seuraa lamakausi, jonka aikana kiinteän pääoman uusiminen vähitellen voimistuu kapitalistien soveltautuessa pulan luomiin uusiin hintasuhteisiin. Seurauksena on tuotannon lisääntyminen tuotantovälineitä valmistavilla aloilla,

[1]) Marx: Pääoma II osa, s. 122. Venäjänkielinen painos v. 1932.

sinne otetaan uusia työläisiä, maksukykyinen kysyntä kasvaa, vähitellen alkaa vilkastuminen myös kulutustarvikkeita valmistavilla aloilla. Talouselämä siirtyy lamakaudesta vilkastumiseen, uusia pääomia sijoitetaan, uusia tuotantolaitoksia aletaan rakentaa, seuraa nousukausi, joka puolestaan päättyy pulaan, koska kaikki kapitalismin ristiriidat ovat säilyneet.

P u l i e n v a i k u t u s tuntuu kapitalistisen talouden kaikilla aloilla. Pulan syy on kuitenkin aina tuotantoelämässä. Tuotanto supistuu jyrkästi. Niinpä jos vuoden 1929 taso merkitään 100:ksi, niin v. 1932 oli tuotanto USA:ssa 46 pistettä, Saksassa 40,6, Englannissa 23,8, Italiassa 33,1 j.n.e. Pienet ja keskisuuret yritykset vararikkoutuvat, koska eivät selviydy hintojen alenemisesta ja menekin tyrehtymisestä. Esim. vv. 1930—1932 teki Englannissa 20.000, Saksassa 71.000 ja USA:ssa 86.500 yritystä vararikon. Vararikkoutuneiden yritysten omaisuus joutuu polkuhinnasta suurkapitalisteille. Siten nopeutuu pulan aikana pääomien yhteenkokoontuminen. Tuotantovälineiden moraalinen kuluminen antaa sysäyksen kiinteän pääoman laajaan uusimiseen ja samalla tuotannon keskittämiseen, ja siitä on seurauksena pääoman elimellisen kokoonpanon kohoaminen.

Pulan vaikutuksesta työläisten palkat alenevat. Työttömyys lisääntyy (v. 1932 oli 32 maassa 26,4 miljoonaa työtöntä, joista USA:ssa 13 miljoonaa ja Englannissa 3 miljoonaa). Samaan aikaan työssäolevien työpäivää jatketaan ja työn voimaperäisyyttä kohotetaan. Riisto kiristyy äärimmilleen.

Tavaran kiertokulku supistuu pulan vaikutuksesta vähimmäismääräänsä. Kauppayrityksiä vararikkoutuu ja keskittyminen voimistuu täläkin alalla. Hinnat alenevat romahdusmaisesti, mutta siitä huolimatta tavarat eivät mene kaupaksi. Hintojen aleneminen ei kuitenkaan koske samalla tavalla kaikkia tavaroita. Eniten laskevat maataloustuotteiden hinnat, vähiten niillä teollisuusaloilla valmistettujen tavarain hinnat, joilla keskittyminen on pitkälle ehtinyt tai joilla on vallalla monopoli. Myös ulkomaankauppa supistuu pulan aikana. Vv. 1929—1932 väheni kapitalististen maiden ulkomaankauppa 67,6 miljardista dollarista 26,2 miljardiin eli 61,2 %:lla. Hintojen epätasaisesta alenemisesta joutuvat eniten kärsimään maataloustuotteita vievät maat.

Erityisen tuhoisasti vaikuttaa pula luotto- ja rahajärjestelmään. Tavallisesti pulan ensimmäisinä näkyvinä oireina onkin kauppa- ja pankkiluoton kiristyminen. Se johtuu siitä, että tavaroita ei saada myydyksi tai jos saadaankin, niin siksi alhaisilla hinnoilla, etteivät monet kapitalistit pysty suorittamaan sitoumuksiaan, velat jäävät maksamatta ja tuotannon jatkamiseksi pitäisi saada yhä uutta luottoa. Vekselikurssi ja lainakorko nousee. Pulan aikana lisääntyy myös käteisen rahan tarve ja siitä johtuu kireys rahamarkkinoilla, rahapula.

"Tavaran käyttöarvo tulee arvottomaksi ja sen arvo katoaa sen oman arvomuodon tieltä. Vielä äsken teollisuuden kukoistuksen päihdyttämä porvari katseli rahaa valistusfilosofian usvan läpi ja julisti sen tyhjäksi harhakuvaksi. "Ainoastaan tavara on rahaa." "Ainoastaan raha on tavaraa!" huutavat tänään samat porvarit maailmanmarkkinain kaikilta ääriltä. Niin kuin peura janoaa raikasta vettä, niin porvarillinen sielu janoaa nyt rahaa, tuota ainoaa rikkautta." [1])

Pulan aiheuttamat häiriöt luottojärjestelmässä vievät joukon pankkeja vararikkoon. Niinpä USA:ssa vararikkoutui vv. 1930—1933 yli 9.000 pankkia. Myös tällä alalla nopeutuu keskittyminen.

Arvopaperimarkkinat ovat erityisen herkkiä pulan vaikutuksille. Arvopaperien liikkeellelasku loppuu melkein kokonaan, koska uusia yrityksiä ei perusteta eikä vanhoja

---

[1]) Marx: Pääoma I osa, s. 154.

laajenneta. Arvopaperien, erikoisesti teollisuus- ja kauppayritysten osakkeiden kurssi laskee sekä osinkojen pienenemisen että pankkikoron kohoamisen johdosta. Niinpä vv. 1929—1932 USA:ssa teollisuusosakkeiden kurssi laski 87,4 %:lla, Englannissa 47,7 %:lla ja Saksassa 67,8 %:lla. Suuret rahamiehet ja pörssikeinottelijat, jotka ovat parhaiten selvillä liike-elämän tilasta, myyvät hallussaan olevia osakkeita ennen pulaa, kurssin ollessa korkean, ja ostavat niitä takaisin kurssin laskettua. Pienien ja keskisuurien omaisuuksien omistajat menettävät omaisuutensa.

Siten pulat merkitsevät kansallistulojen ja kansallisomaisuuden uudelleen jakoa. Rikkaimmat kartuttavat rikkauksiaan, muut omistavat ryhmät menettävät säästönsä ja omaisuutensa joko kokonaan tai osittain. Raskaimman taakan joutuvat kuitenkin työläiset kantamaan pulien johdosta, sillä heille ne melkein aina merkitsevät suoranaista nälkää ja kurjuutta.

Pulat ovat selvänä osoituksena ristiriidasta, joka vallitsee porvarillisessa yhteiskunnassa tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välillä. Ne todistavat, että kapitalistiset tuotantosuhteet ovat muuttuneet tuotantovoimien kehitystä estäväksi tekijäksi. Mutta samalla ne opettavat työläisille, että kapitalistinen tuotantotapa on aikansa elänyt, että työtätekevien aseman parantaminen on mahdollista ainoastaan hävittämällä kapitalismi, samoin kuin senkin, ettei se häviä itsestään sisäisten ristiriitojensa synnyttämiin talouspuliin, joista se aina selviytyy työtätekevien riistoa tehostamalla.

Kapitalististen talouspulien historia alkaa vuoden 1825 pulasta, joka kohtasi ainoastaan Englantia, jossa koneteollisuus oli jo silloin hallitsevassa asemassa.

Seuraava talouspula puhkesi v. 1836 Englannissa ja USA:ssa useita vuosia kestäneen myrskyisen teollisuuden laajenemisen jälkeen.

V. 1847 Englannissa alkanut pula levisi melkein kaikkiin Länsi-Euroopan maihin.

Kymmenen vuotta myöhemmin, v. 1857 alkoi uusi pula, joka oli jo luonteeltaan maailmanpula, käsittäen Pohjois- ja Etelä-Amerikan lisäksi kaikki manner-Euroopan maat Ruotsista Italiaan, Madridista Budapestiin. Se oli ensimmäinen pula, joka ulottui talouselämän kaikille aloille.

V. 1866 pula riehui erikoisen voimakkaana Englannissa, jossa tilannetta vaikeutti Yhdysvaltain sisällissodan aiheuttama puuvillapula.

Lyhyen hengähdystauon jälkeen alkoi jo v. 1873 uusi pula, joka oli ankarampi kuin yksikään aikaisempi. Kun edelliset olivat kestäneet $1^1/_2$—2 vuotta, niin tämä kesti lamakausineen yli 5 vuotta ja se käsitti koko Euroopan, USA:n j.n.e. Erikoisen tuhoisaksi se muodostui Saksassa ja Itävallassa.

Vuoden 1873 pula oli viimeinen kapitalismin esimonopolistisella kaudella. Tästä pulasta alkaa siirtyminen monopolikapitalismiin, imperialismiin, joka lopullisesti muotoutuu 19. vuosisadan loppuun mennessä. Siirtymiskaudella tapahtui nopea tuotannon keskittyminen ja pääomien yhteenkokoontuminen, kartellien ja trustien muodostuminen, pankki- ja teollisuuspääoman yhteenkietoutuminen, finanssipääoman muodostuminen.

19. vuosisadan viimeiset vuosikymmenet olivat maatalouspulan aikaa, joka painoi leimansa koko talouselämään. Vaikka teollisuus monissa maissa kehittyikin varsin nopeasti, ei mitään yleistä kukoistusta päässyt muodostumaan. Tällä kaudella oli kaksi liikatuotantopulaa, v. 1882 ja 1890, joista etenkin jälkimmäinen oli hyvin tuhoisa. Molemmat ulottuivat melkein kaikkiin kapitalistisiin maihin.

Seuraava pula alkoi v. 1900. Se oli ensimmäinen varsinainen imperialistisen kauden pula. Pulaa edelsi ennennäkemättömän voimakas nousu, rautateiden rakentaminen,

markkinain laajeneminen etenkin Aasiassa, uusien yritysten perustaminen. Pula kesti n. $2^1/_2$ vuotta.

Lyhyen lamakauden ja nousun jälkeen seurasi v. 1907 taas pula, joka levisi kaikkiin maihin ja oli hyvin tuskallinen.

V. 1914 oli jälleen pula tu'ossa, mutta sen esti ensimmäinen maailmansota. Sota ja sosialistinen vallankumous Venäjällä lokakuussa v. 1917 aloittivat kapitalismin uuden kehitysvaiheen, se siirtyi kapitalismin yleiseen pulaan.

Kohta maailmansodan päätyttyä, v. 1920 alkoi monissa kapitalistisissa maissa lyhyt talouspula, jota oli edeltänyt yhtä lyhyt nousukausi. Ankarimmin kohtasi pula USA:ta ja Englantia, kun sen sijaan Ranskassa ei vielä oltu selvitty jälleenrakennustyöstä ja Saksassa taas vallitsi täydellinen taloudellinen sekasorto, jota hillitön inflaatio syvensi.

Seuraava talouspula alkoi v. 1929 leviten koko maailmaan, Neuvostoliittoa lukuunottamatta. Tämä pula oli laajin, pisin ja tuhoisin kaikista kapitalistisista talouspulista. Sitä seurannut lamakausi oli niin ikään paljon pitempi kuin tavallisesti eikä päättynyt yleiseen talouselämän nousuun, kuten aina aikaisemmin oli tapahtunut.

Jos vertaa imperialistisen kauden pulia, etenkin vuoden 1929 pulaa esimonopolistisen kauden puliin, huomaa helposti niiden luonteen suuresti muuttuneen. Erikoisesti merkittävää on se, että nousukaudet ovat tulleet lyhyemmiksi ja pulakaudet, samoin kuin lamakaudetkin, pitemmiksi. Niinpä vuoden 1857 pula, jota tässä käytämme vertailukohtana, kesti vuoden ja kolme kuukautta, mutta vuoden 1929 pula $4^1/_2$ vuotta.

Esimonopolistisella kaudella jokainen pulaa seurannut nousukausi kohotti tuotannon huomattavasti korkeammalle kuin se oli ollut ennen pulaa, mutta monopolistisella kaudella ei lähimainkaan aina tapahdu näin. Niinpä Englannissa vuoden 1857 pulaa seuranneella nousukaudella oli kivihiilen tuotanto 56,9 % ja takkiraudan tuotanto 35,3 % suurempi kuin ennen pulaa, mutta vuoden 1929 pulan edellä oli parhaimpana vuonna hiilentuotanto 10,2 % ja takkiraudan tuotanto 26,0 % pienempi kuin ennen ensimmäistä maailmansotaa. Vieläpä USA:ssakin, jossa taloudellinen kehitys edelleen jatkui, oli se paljon vähäisempää kuin aikaisemmin. Kivihiilen tuotanto oli korkeimmillaan vuoden 1857 pulan jälkeen, 140,2 % ja takkiraudan tuotanto 81,3 % suurempi kuin ennen pulaa, mutta ennen vuoden 1929 pulaa ei kivihiilen tuotanto ollut kuin 6,8 % ja takkiraudan tuotanto 37,6 % suurempi kuin ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Kapitalismin kehittyessä talouspulat ulottuvat yhä laajemmille alueille ja järkyttävät kaikissa maissa koko talouselämää. Huippunsa tämä kehitys saavutti vuoden 1929 pulassa, sillä se käsitti kaikki maailman maat, Neuvostoliittoa lukuunottamatta, ja lamaannutti talouselämän kaikki alat.

Imperialismin kaudella ovat talouspulat paljon tuhoisampia, ne aiheuttavat paljon suuremmassa määrässä tuotantovoimien tuhoamista kuin viime vuosisadalla, vapaan kilpailun aikana. Niinpä talouspula v. 1857 heitti USA:n takaisin kivihiilen tuotantoon nähden 2 vuodella (kivihiilen tuotanto supistui pulan aikana samaan mitä se oli ollut 2 vuotta aikaisemmin), takkiraudan tuotannossa 4 vuodella, vientiin nähden 2 vuodella ja tuontiin nähden 3 vuodella, mutta vuoden 1929 pula heitti sen taaksepäin kivihiilen tuotannossa 28 vuodella, takkiraudan tuotannossa 36 vuodella, teräksen tuotannossa 31 vuodella, viennin alalla 35 vuodella ja tuonnin alalla 31 vuodella. Englanti taantui vuoden 1857 pulan johdosta kivihiilen tuotannossa 3 vuodella, takkiraudan tuotannossa 2 vuodella, ulkomaankauppaan nähden 2 vuodella, mutta vuoden 1929 pulan johdosta se taantui kivihiilen tuotannossa 35 vuodella, takkiraudan

tuotannossa 71 ja teräksen tuotannossa 23 vuodella sekä ulkomaankauppaan nähden 36 vuodella.

Pulien vaikutuksesta työväenluokan ja muiden vähäväkisten asemaan olemme jo riittävästi puhuneet, tässä ainoastaan todettakoon, että pulien seuraukset muuttuvat sitä tuhoisammiksi, mitä pitemmälle kapitalismi kehittyy. Se johtuu suurelta osalta siitä, että imperialismin kaudella eivät edes pulien väliset nousukaudetkaan aiheuta sanottavaa parannusta työväenluokan asemaan, niinpä työttömyys sota-aikoja lukuunottamatta on muuttunut kroonilliseksi ilmiöksi, laaja työttömien armeija painostaa työssäolevia työläisiä suostumaan työn voimaperäistämiseen, työolojen huonontamiseen ja estää palkkojenkin kohomisen nousukaudella siinä määrin kuin ne aikaisemmin kohosivat. Näissä oloissa pulan rasitus muuttuu vielä suuremmaksi onnettomuudeksi kuin aikaisemmin.

Tämä lyhyt historiallinen katsaus pulien kehitykseen riittää osoittamaan, että ristiriita kapitalistisen yhteiskunnan tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välillä on käynyt sietämättömäksi. Tuotantovoimien kehitys kohtaa yhä suurempaa vastustusta aikansa eläneiden tuotantosuhteiden taholta. Ainoa keino tien raivaamiseksi tuotantovoimien kehitykselle on kapitalististen tuotantosuhteiden hävittäminen, tuotantovälineiden yksitysomistuksen korvaaminen yhteiskunnallisella omistuksella, tuotannon anarkian lopettaminen siirtymällä suunnitelmatalouteen.

X. KAPITALISMIN MONOPOLINEN VAIHE, IMPERIALISMI.

Tuotannon keskittyminen ja monopolit.

Tähän saakka olemme tutustuneet kapitalistiseen tuotantotapaan ja sen kehityslakeihin etupäässä Marxin johdolla, mutta tässä luvussa, jossa käsittelemme kapitalismin uudempaa kehitystä, on ohjaajanamme V. I. Lenin, erikoisesti hänen teoksensa: "Imperialismi, kapitalismin korkein aste", jossa hän suoranaisesti jatkaa Marxin taloudellista tutkimustyötä osoittaakseen, miten kapitalismi on kehittynyt viime vuosisadan viimeisinä vuosikymmeninä ja tämän vuosisadan aikana uuteen vaiheeseen, jolle on luonteenomaista monopoli talouselämän eri aloilla ja toiseksi J. V. Stalin, joka puolestaan on edelleen kehittänyt marxilaista teoriaa myös tämän kysymyksen alalla ja jonka pääteoksia tuntematta on mahdotonta ymmärtää kapitalismin uusinta kehitystä erityisesti sen yleisen pulan aikana.

Siirtyminen monopolikapitalismiin 19. vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä tapahtui ennen kaikkea tuotantovoimien nopean kehityksen johdosta. Mullistavat uudistukset terästuotannossa vuosisadan puolivälistä lähtien (bessemer-, marten- ja thomas-menetelmät), kemiallisessa teollisuudessa (aniliinivärit, kalisuolat lannokkeina, uudet menetelmät rikkihapon ja suudan valmistuksessa), dynamon, höyryturbiinin, moottorien ja sähkön käytön leviäminen

y.m. parannukset tuotantotekniikassa ja -menetelmissä johtivat yhä suurempien tuotantolaitosten perustamiseen. Tätä kehitystä joudutti valtavasti vuoden 1873 pula tuhoamalla kaikissa maissa joukottain pienyrityksiä ja samaan aikaan tapahtunut painopisteen siirtyminen tekstiili- ja muusta kevyestä teollisuudesta, jossa koneilla oli suhteellisen vähäinen merkitys työvoimaan verraten ja jossa pääoman elimellinen kokoonpano oli niin ollen alhainen, raskaaseen teollisuuteen, etenkin metalli- ja konerakennusteollisuuteen, jossa pääoman elimellinen kokoonpano on korkea, joten tuotantolaitosten perustaminen vaatii suurien pääomien pitkäaikaista sijoittamista. Tuota painopisteen siirtymistä todistaa m.m. se, että maailman kivihiilen tuotanto lisääntyi vv. 1882—1900 334 miljoonasta yli miljardiin tonniin, teräksen tuotanto vv. 1870—1900 0,5 miljoonasta 28 miljoonaan tonniin j.n.e.

Kapitalistinen tuotantotapa kehittyi kokonaisuudessaankin hyvin nopeasti, se tunkeutui maailman kaikkiin maihin ja valtasi kaikkialla alan toisensa jälkeen. Kapitalistien pääomat, teollisuustuotanto, teollisuustyöläisten lukumäärä ja heidän riistämisensä lisääntyi suunnattomasti. Mutta samalla ilmeni entistä selvempänä tuon kehityksen epätasaisuus sekä kunkin maan eri tuotannonaloihin nähden että eri maihin nähden. Niinpä USA:ssa, joka imperialismin kaudella on tärkein kapitalistinen maa, lisääntyi väestö vv. 1850—1910 välisenä aikana 4 kertaiseksi, työläisten luku 7 kertaiseksi, jalostettujen raaka-aineiden arvo 22 kertaiseksi ja teollisuuden kiinteä pääoma 33 kertaiseksi. Niin uskomattomalta kuin se tuntuukin, niin meidän maamme ei suinkaan teollisuuden kehitysvauhtiin nähden ole jäänyt jälkeen USA:sta, vaan voittanut sen, sillä vv. 1885—1938 maamme väkiluku lisääntyi $1^3/_4$ kertaiseksi, teollisuustyöläisten lukumäärä $5^1/_2$ kertaiseksi, mutta teollisuustuotannon arvo $23^1/_2$ kertaiseksi. Vielä nopeampaa oli kehitys Japanissa, nopeaa se

oli myös Saksassa, mutta esim. Englannin kehitys alkoi suhteellisesti jo hidastua viime vuosisadan lopussa.

Mutta epätasaisuudesta huolimatta tuotantovoimien nopea kehitys loi kaikissa kapitalistisissa maissa aineellisen perustan uudelle vaiheelle, johon siirtyminen alkoi 1870-luvulla ja oli suurin piirtein tapahtunut vuosisadan vaihteeseen mennessä. Monopoleihin siirtymistä edelsi tuotannon ja pääomien keskittyminen, joka taas oli seurausta esimonopolistisella kaudella vallinneesta vapaasta kilpailusta, joka johti, kuten Marx jo aikanaan totesi, pienten ja keskisuurten yritysten sortumiseen, pääomien keskittymiseen ja yhteenkokoontumiseen sekä suurten yritysten voittoon. Lenin todisti myöhemmin, että saavutettuaan määrätyn tason tämä tuotannon ja pääomien keskittyminen synnyttää väistämättä monopolit.

"Kilpailu vaihtuu monopoliksi. Alkaa suurisuuntainen tuotannon yhteiskunnallistuminen. Varsinkin teknilliset parannukset ja keksinnöt yhteiskunnallistuvat.

Tämä on jo aivan toista kuin vanha vapaa kilpailu yrittäjien kesken, jotka ovat hajallaan tietämättä toisistaan mitään ja tuottavat tuntemattomia markkinoita varten. Keskittyminen on mennyt jo niin pitkälle, että voidaan tehdä likimääräinen laskelma kaikista raaka-ainelähteistä (esim. rautamalmiesiintymistä) asianomaisessa maassa, jopa — kuten vielä näemme — useammassa maassa, koko maailmassa. Eikä suinkaan rajoituta tällaisiin laskelmiin, vaan jättiläismonopoliliitot anastavat nämä lähteet yksiin käsiin. Kun on likimäärin laskettu markkinain laajuus, "jaetaan" ne sopimuksilla liittojen kesken. Ammattitaitoinen työvoima monopolisoidaan, palkataan parhaat insinöörit, vallataan liikennevälineet: rautatiet Amerikassa, laivayhtiöt Euroopassa ja Amerikassa. Imperialistisella asteella vie kapitalismi kaikinpuoliseen tuotannon yhteiskunnallistumiseen, se niin sanoaksemme työntää kapitalistit vastoin tietoaan ja

tahtoaan määrättyyn uuteen yhteiskuntajärjestelmään, joka merkitsee siirtymistä täydestä kilpailuvapaudesta täyteen yhteiskunnalliseen tuotantoon. Tuotanto yhteiskunnallistuu, mutta omistus on yksityistä. Yhteiskunnalliset tuotantovälineet jäävät joidenkin harvojen yksityishenkilöiden käsiin. Muodollisesti tunnustetun vapaan kilpailun yleiset puitteet jäävät jäljelle, ja harvalukuisten monopoliherrojen muuhun väestöön kohdistama sorto käy monin verroin raskaammaksi, tuntuvammaksi, sietämättömämmäksi." [1])

Tässä mainittakoon aivan sivumennen, että kapitalististen monopolien ja monopolistien kaikkivaltaa ja sortoa ei voida poistaa muuten kuin poistamalla kokonaan kapitalistinen omistus ja siirtymällä sosialistiseen omistukseen. Hiventäkään sosialismia ei esim. ole niissä uudistuksissa, joita Englannissa Labour-hallitus on toimeenpannut kansallistaessaan, "sosialisoidessaan" eräitä tuotannon aloja. Määrätyt tuotantolaitokset siirtyvät tosin valtion hallintaan, mutta omistajat saavat valtiolta täyden korvauksen, niin että heidän tulonsa eivät suinkaan vähene, vaan tulevat entistä varmemmiksi. Näin jää kapitalistisen järjestelmän perusta, yksityisomistus ja siitä johtuva työtätekevien riisto, työläisten luoman lisäarvon siirtyminen kapitalisteille, koskemattomaksi. Porvarillinen valtio ottaa huolehtiakseen työläisten riistämisestä ja takaa kapitalistien voittojen säilymisen määrätyllä tasolla. Sellaiset toimenpiteet eivät suinkaan horjuta monopolikapitalistien taloudellista ja poliittista valtaa, vaan lujittavat sitä. Tuon vallan murskaamiseksi on tehtävä loppu tuotantovälineiden kapitalistisesta omistuksesta kaikissa muodoissa, kuten on tapahtunut Neuvostoliitossa ja tapahtuu parakaa kansandemokratioissa.

Tämän poikkeaman jälkeen palaamme tarkastelemaan monopolikapitalismiin johtanutta tuotannon ja pääomien

---

[1]) Lenin: Imperialismi, kapitalismin korkein aste, ss. 31—32.

keskittymistä. Vaikka kaikissa kapitalistisissa maissa on edelleen säilynyt lukumääräisesti varsin suuri ryhmä pieniä ja keskisuuria yrityksiä, niin niiden merkitys talouselämässä on jatkuvasti vähentynyt, kun taas suuret yritykset ovat saaneet ratkaisevan merkityksen.

U S A : s s a oli v. 1909 sellaisia tuotantolaitoksia, joiden vuosituotanto kohosi yli miljoonan dollarin, n. 3.000 eli 1,1 % kaikista tuotantolaitoksista ja niissä työskenteli 30,5 % kaikista teollisuustyöläisistä ja niiden tuotanto teki 43,8 % koko teollisuustuotannosta. Mutta v. 1939 näiden suuryritysten määrä oli 5,5 %, työläisten lukumäärä 55 % ja tuotanto 67,5 %. Toisen maailmansodan aikana on keskittyminen edelleen jatkunut. Niinpä jalostusteollisuudessa (n. 9/10 teollisuudesta) lisääntyi suurimpien (yli 10.000 työläistä) tuotantolaitosten luku 49:stä ennen sotaa 344:än v. 1944 ja niiden työläisten luku 1,4 miljoonasta 5,1 miljoonaan. Jos tarkastellaan sellaisia teollisuuslaitoksia, joissa työskenteli kussakin 500 työläistä tai yli, niin niiden luku oli v. 1944 n. 2.500. Niissä työskentelevien työläisten lukumäärä oli lisääntynyt sodan aikana 5,2 miljoonasta eli 48 %:sta 10,3 miljoonaan eli 62 %:in kaikista teollisuustyöläisistä. Näiden 2.500 teollisuuslaitoksen tuotantokyky on n. 2/5 koko kapitalistisen maailman teollisuuden tuotantokyvystä.

E n g l a n n i s s a on keskittyminen ollut erityisen voimakasta uusilla teollisuusaloilla (sähköteknillinen, kemiallinen, keinokuitu y.m.). V. 1935 oli suuria teollisuuslaitoksia (yli 500 työläistä) n. 2.000 ja niissä työskenteli 4 miljoonaa työläistä. Kaikkein suurimpiin luettavia (yli 5.000 työläistä) oli 7 % tehtaista, mutta niiden työläisten lukumäärä oli 40 % kaikista työläisistä ja tuotanto 45 % koko teollisuustuotannosta.

R a n s k a s s a oli v. 1906 suuria yrityksiä (yli 50 työläistä) 0,38 % kaikista yrityksistä ja niissä työskenteli 30,6 % kaikista teollisuustyöläisistä, mutta v. 1926 olivat vastaavat luvut 0.91 ja 44,8 %.

S a k s a s s a tuli suurten tuotantolaitosten osalle v. 1925 47,6 % työläisistä ja 80,4 % sähkömoottoreista.

Suomesta ei käytettävissämme ole toisiinsa verrattavia tietoja pitemmältä ajanjaksolta. Mainittakoon kuitenkin, että sellaisten työpaikkojen lukumäärä, joissa työskentelee yli 100 työläistä, on lisääntynyt vv. 1913—1945 välisenä aikana 232 :sta 487:än eli 5,4 %:sta 9,3 %:in. Vielä paremman käsityksen keskittymisestä saa, jos pitää jakoperusteena tuotannon bruttoarvoa. V. 1945 oli suurimpia tuotantolaitoksia (vuosituotanto yli 50 miljoonaa mk.) 255 eli 4,9 % kaikista, mutta niiden työntekijäin lukumäärä oli 82.388 eli 37,5 % teollisuustyöläisistä. Yksityisistä teollisuusaloista mainittakoon paperiteollisuus (paperi, selluloosa, puuhioke ja pahviteollisuus). Vv. 1925—1938 välisenä aikana lisääntyi suuryhtymien (osakepääoma yli 100 miljoonaa mk.) luku yhdestä yhdeksään (v. 1945 niitä oli jo 10), osakepääomat 22,4 %:sta 59,9 %:in (v. 1945 71,9 %:in) koko alan osakepääomista, niiden omistamien tehtaiden lukumäärä yhdestä 40:en (v. 1945 jo 54) eli alle 1 %:sta 32,5 %:in tehtaiden lukumäärästä ja tuotanto n.s. normaaliseksi vuosituotannoksi muunnettuna 20.000 tonnista 1.810.000 tonniin eli 2 :sta 50,8 %:in koko alan tuotannosta.

Keskittyminen ei tapahdu tasaisesti kaikilla teollisuusaloilla, vaan useimmissa maissa kulkee tässä suhteessa ensimmäisenä tuotantovälineteollisuus: vuorityö, metalli-, sähköteknillinen ja kemiallinen teollisuus. Meidän maassamme on tilanne tässä suhteessa toinen, sillä jos pidetään silmällä työntekijäin lukumäärää ja tuotannon bruttoarvoa, niin ensimmäisellä tilalla keskittymiseen nähden on paperiteollisuus. Seuraavana on työntekijäin keskimäärään nähden kutoma- ja vaatetusteollisuus, mutta tuotannon bruttoarvoon nähden sulatot ja metallien jalostuslaitokset, sitten seuraavat konepajat j.n.e.

Tuotannon keskittymistä edistää pyrkimys yhdistettyjen (kombinoitujen) yritysten muodostamiseen. Se merkitsee

sellaisten teollisuuslaitosten liittämistä samaan yritykseen, jotka käsittelevät samaa raaka-ainetta sen eri jalostusasteissa (esim. malminlouhinta, takkiraudan sulatus, sen jalostaminen teräkseksi, konerakennusteollisuus) tai jotka muuten tukevat toisiaan (jätteiden tai sivutuotteiden jalostus j.n.e.) Meillä voisi esimerkkinä kombinoidusta yrityksestä esittää monet metsäteollisuusyhtymät, jotka suorittavat metsän hakkuun (usein myös kasvatuksen), uiton, selluloosan ja puuhiokkeen sekä paperin valmistuksen, vieläpä monasti jalostavat eräitä sivutuotteita.

Erilaisten tuotannonalojen yhdistäminen lisää suurtuotannon etuja. Se tekee mahdolliseksi raaka-aineiden ja työvälineiden taloudellisemman käytön, vähentää vaihtokustannuksia, koska kauppiaita ei tarvitse käyttää raaka-aineiden ja puolivalmisteiden ostossa ja myynnissä, ja tekee mahdolliseksi tasoittaa toisella alalla mahdollisesti syntyvät tappiot toisen alan voitolla.

Olemme jo aikaisemmin todenneet, että tuotantolaitosten perustamiseen ja liikkeen hoitoon vaadittavan pääoman vähimmäismäärän kasvaessa vain harvat yksityiset kapitalistit omistavat riittävästi pääomia toimiakseen yksin ja siksi kaikissa kapitalistisissa maissa on päässyt vallalle osakeyhtiömuoto. Esim. USA:ssa osakeyhtiöiden osalle tulee 9/10 koko teollisuustuotannosta, meillä 8/10. Mutta osakeyhtiöiden joukossa on vain pieni määrä sellaisia, jotka vaikuttavat ratkaisevasti kulloinkin k.o. maan kansantalouteen. Niinpä USA:ssa sodan edellä 1,3 % osakeyhtiöistä omisti 76 % kaikesta pääomasta ja meillä nykyisin 177 suurinta osakeyhtiötä, jotka tekevät 2,8 % kaikista teollisuusosakeyhtiöistä, omistaa 75,1 % koko teollisuuden osakepääomasta. Kuten näemme, on keskittyminen meillä suhteellisesti melkein yhtä pitkällä kuin Yhdysvalloissakin, vaikka absoluuttiset luvut ovat tietysti paljon vaatimattomampia.

Kun keskittyminen on näin pitkälle ehtinyt, johtaa se melkein itsestään monopoliin, s.o. sopimukseen tai liittoon

jonkun alan tuotantoa hallitsevien kapitalistien kesken, sillä sopimukseen pääseminen on paljon helpompaa muutaman suuryrittäjän kesken kuin satojen ja tuhansien keskenään kilpailevien pikkukapitalistien välillä. Toiseksi valtavan suurien teollisuusyhtymien muodostuminen pakottaa niiden omistajia monopolisopimukseen, sillä kilpailu sellaisten jättiläisten välillä muodostuu äärettömän kalliiksi.

Monopoli on tietysti hyvin edullinen sitä johtavalle kapitalistiryhmälle, sillä se tekee mahdolliseksi kohottaa tavarain hintoja ja saada siten ylimääräistä voittoa. Siksi onkin ymmärrettävää, että niitä on muodostunut kaikkialle, erikoisesti raskaan teollisuuden eri aloille, joilla suurtuotanto on vallitsevana ja keskittyminen tapahtuu nopeimmin.

Ensimmäiset huomattavammat monopolit syntyivät vapaan kilpailun loistoaikana, 1860- ja 70-luvuilla, mutta ne hajosivat nopeasti. Samoin kävi niiden monien monopoliliittojen, joita perustettiin vuoden 1873 pulan jälkeen, kilpailu tuhosi ne pian. Vasta parin seuraavan vuosikymmenen aikana saivat monopolit pysyvän merkityksen erityisesti nuorissa kapitalistisissa maissa, USA:ssa ja Saksassa. Tämän vuosisadan alusta lähtien tapahtui monopolien läpimurtautuminen myös Englannissa ja Ranskassa ja sen jälkeen muualla. Vv. 1900—1903 pulaan painoivat jo leimansa monopolit raskaassa teollisuudessa useimmassa maassa. Vanha, vapaaseen kilpailuun perustuva kapitalismi oli muuttunut monopolikapitalismiksi, imperialismiksi.

Monopolisopimuksia ja -liittoja on hyvin monenlaisia. Yksinkertaisin niistä on pääasiassa keinottelutarkoituksessa perustettu m ä ä r ä a i k a i n e n h i n t a s o p i m u s (rengas), joka velvoittaa siihen liittyneet kapitalistit noudattamaan sovittuja myyntihintoja sopimuksessa määritellyn ajan kuluessa.

K a r t e l l i t (rengastumat) voivat olla sopimuksia markkina-alueiden jakamisesta, hinnoista tai tuotantomäärästä taikka kaikista noista seikoista. Kartelliin liittyneet kapitalistit säilyttävät tuotannollisen ja kaupallisen itsenäisyytensä, mutta ovat velvollisia maksamaan määrätyn sakon kartellirahastoon, jos rikkovat sopimusta. Meillä tällaista monopolityyppiä edustaa m.m. Suomen Sahanomistajayhdistys, jonka jäsenyhtymien tuotanto oli ennen sotaa n. 4/5 sahatavaran viennistä ja nykyisin kai lähes 90 %. Yhdistys on säännöstellyt puutavaran osto- ja myyntihinnat ja ainakin ennen sotaa määritellyt myös jäsentensä tuotannon suuruuden (kvootit).

S y n d i k a a t i t riistävät jäsentensä kaupallisen itsenäisyyden suorittaessaan tuotteiden myynnin ja usein myös raaka-aineiden ostot. Jäsenten tuotannollinen ja oikeudellinen itsenäisyys säilyy. Tätä monopolimuotoa edustavat meillä Suomen Paperitehtaiden Yhdistys, Suomen Selluloosayhdistys, Suomen Puuhiomoyhdistys ja Suomen Kartonkiyhdistys. Nämä yhdistykset ovat keskittäneet käsiinsä k.o. alojen kaikkien tuotteiden myynnin sekä kotimaassa että ulkomailla ja määräävät hintojen ohella myös jäsentensä tuotannon laajuuden.

Kartellien ja syndikaattien lukumäärä on kaikissa kapitalistisissa maissa jatkuvasti lisääntynyt. V. 1896 oli Saksassa 250, v. 1930 jo yli 2.000 tällaista yhtymää. Englannissa niitä oli v. 1931 lähes 200, Ranskassa 80, Sveitsissä 85 j.n.e.

T r u s t i t edustavat monopoliyhtymän täydellisintä muotoa. Niihin liittyneet yritykset menettävät sekä kaupallisen että tuotannollisen itsenäisyytensä, t.s. sulautuvat yhdeksi yritykseksi, jonka asioita hoitaa trustin hallinto. Entiset omistajat muuttuvat trustin osakkaiksi. Esimerkkinä tästä monopolityypistä Suomessa voisi mainita Suomen Sokeri Oy, jolla on ollut jo pitkän aikaa alallaan täydellinen monopoli.

K o n s e r n i t ovat tavallisesti vielä valtavampia monoliyhtymiä, joihin voi kuulua satoja yrityksiä teollisuuden eri aloilta sekä kauppajärjestöjä, pankkeja, liikenneyhtiöitä

y.m. Konsernin liitettyjen yritysten osakkeet siirtyvät sitä johtavan pienen kapitalistiryhmän haltuun, joka siten saa mahdollisuuden määrätä jättiläispääomista. Myös meillä on muodostunut joukko konserneja, joista mainittakoon A. Ahlström Oy:n lisäksi (josta olemme aikaisemmin puhunut) W. Rosenlew & Co, osakepääoma 367,5 miljoonaa, omat pääomat 610,6 miljoonaa. Se omistaa sahojen ja paperitehtaiden lisäksi Porin konepajan, sähkölaitoksen, tiilitehtaan, maatiloja y.m. Wärtsilä Oy, osakepääoma 400 miljoonaa, vararahastot 90,2 miljoonaa. Wärtsilän sulattimon lisäksi se omistaa Taalin rautatehtaan, Kone ja Sillan, Hietalahden Telakan, Crichton Vulcanin, Pietarsaaren, Vaasan ja Kotkan konepajat, Arabian porsliinitehtaan y.m.

Monopolien herruus kapitalistisissa maissa on kiistämätön kaikilla talouselämän tärkeimmillä aloilla. Esim. USA:ssa oli v. 1944 takkiraudan tuotannosta 85 % ja teräksen tuotannosta 77 % seitsemän monopoliyhtymän hallussa. E.m. määrästä tuli lähes puolet yhden ainoan yhtymän, terästrustin (United States Steel Corporation) osalle. Mainittu trusti kuuluu Morganin finanssiryhmälle, joka omistaa 1/5 koko USA:n pääomista. Autoteollisuudessa on monopoliasema General Motors-yhtymällä ja Fordilla, joista edellisen osalle tuli ennen sotaa n. 50 % ja jälkimmäisen 35—40 % USA:n lähes 5 miljoonan kohoavasta vuosittaisesta autotuotannosta. Öljyn tuotanto on keskittynyt muutamien harvojen yhtymien käsiin. Niistä mainittakoon USA:n toiseksi suurimmalle Rockerfeller-finanssiyhtymälle kuuluva Standart Oil, joka omistaa öljyesiintymiä maapallon kaikissa osissa ja hallitsee n. 50 % USA:n öyjypuhdistamoista ja 70 % öljyjohdoista. Alumiinituotanto on kokonaan Mellonin finanssiryhmään kuuluvan yhtymän hallussa. Du Pontin kemiallinen trusti määrää suurinta osaa tärkeimpien kemiallisten tuotteiden valmistuksesta j.n.e.

Englannissa muodostettiin v. 1929 laajat monopoliyhtymät kutoma-, kivihiili- ja rautateollisuuden alalla. Vähän aikaisemmin muodostui kemiallisella alalla Imperial Chemical Industries, joka tuottaa n. 9/10 kaikista kemiallisen alan valmisteista.

Saksassa jo ennen ensimmäistä maailmansotaa Saksan terästrusti tuotti 9/10 alan tuotteista, Kruppin yhtymä vallitsi sotatarviketeollisuudessa, hiilisyndikaatti kivihiiliteollisuudessa, AEG ja Siemens-Schuckert sähköteknillisessä teollisuudessa j.n.e. Sodan jälkeen syntyi joukko uusia mahtavia monopoliyhtymiä, m.m. I. G. Farbenindustrie kemiallisen teollisuuden alalla ja vihdoin natsivallan aikana Herman Göring-konserni, josta kaikissa natsien miehittämissä maissa suoritettujen anastusten ansiosta paisui Euroopan valtavin monopoliyhtymä 4 miljardiin kohoavine pääomineen ja tuhansine tuotantolaitoksineen.

Japanin talouselämää hallitsi ennen sotaa ja sodan aikana (ja hallitsee luultavasti edelleenkin) neljä suurta finanssiyhtymää.

Oman maamme monopoliyhtymistä esitimme tietoja jo edellä. Niistä ilmeni, että meillä monilla elintärkeillä aloilla m.m. paperiteollisuuden kaikissa haaroissa, puutaloteollisuudessa, vaneri- ja rullateollisuudessa, sokeriteollisuudessa y.m., on monopolisoituminen täydellinen, kullakin alalla yksi ainoa monopoliyhtymä määrää sataprosenttisesti hinnoista, tuotantomääristä ja markkinoista. Monilla muilla aloilla tapahtuu kehitys samaan suuntaan.

Monopolihinnat ja arvolaki. Vaikkakin monopoliyhtymät hallitsevat melkein kaikissa kapitalistisissa maissa tärkeimpiä talousaloja, niin eivät ne missään yksin harjoita tuotantoa ja vaihtoa, vaan niiden rinnalla on säilynyt ja tulee säilymään pieniä ja keskisuuria kapitalistisia yrityksiä, vieläpä käsityön ja talonpoikaistalouden muodossa esikapitalistisia talousmuotoja. Ylimääräiset voittonsa monopoliyhtymät saavatkin työläisten riistämisen lisäksi juuri näiltä aineksilta, korottamalla monopoliasemaansa hy-

väkseen käyttäen valmistamiensa tavarain hintoja yli niiden yhteiskunnallisen tuotantohinnan ja ostamalla toisaalta pientuottajilta, erikoisesti talonpoikaistolta näiden tuotteet polkuhinnasta ja myymällä ne paljon kalliimmasta kuluttajille, kuten olemme nähneet.

Monopoliyhtymien riisto ei kuitenkaan rajoitu kotimaan markkinoihin, vaan ulottuu maailmankauppaan. Monopoliyhtymien hallitsemat kehittyneet kapitalistiset maat myyvät tavaransa taloudellisesti heikoille ja takapajuisille maille, erityisesti siirtomaille, korkeilla hinnoilla ja maksavat näistä maista ostamistaan raaka-aineista ja elintarvikkeista pilkkahintoja. Nyt toisen maailmansodan jälkeen ovat monet sodassa heikentyneet Länsi-Euroopan maat joutuneet tällaiseen vähemmän kadehdittavaan asemaan USA:n monopoliyhtymien nyljettäväksi. Mitä se tuottaa noille monopoliyhtymille, näkyy selvästi niiden voittojen lisääntymisestä viime aikoina. USA:n 960 suurimman monopoliyhtymän voitot olivat v. 1947 n. 50 % suuremmat kuin edellisenä vuonna, nousten 2.132 miljoonasta 3.200 miljoonaan dollariin (puhdas voitto, kun kaikki vähennykset oli tehty). Kun mainittujen yhtymien voitto oli ollut vv. 1925—1945 keskimäärin 8,4 % kokonaispääomaan verraten, niin v. 1946 se oli 12,5 % ja v. 1947 jo 17,1 %.

Nämä valtavat voitot syntyvät siis siten, että monopoliyhtymä, jonka käsissä on jonkin alan tuotanto kokonaan tai ratkaisevalta osalta, korottaa tuottamiensa tavarain hinnat niiden yhteiskunnallista tuotantohintaa korkeammaksi, ja niin kauan kun kilpailijoita ei ole, saa suurta ylivoittoa. Nyt herää kysymys, eikö arvolaki pidäkään paikkaansa imperialismin kaudella, jos kerran monopolihinnat eivät ole yhtä kuin tuotantokustannukset ynnä keskimääräinen voitto. Arvolaki luonnollisesti pitää paikkansa. Monopolistien saama ylimääräinen voitto syntyy osittain siten ,että osa monopoliyhtymien ulkopuolella olevien kapitalistien riistämästä lisäarvosta siirtyy monopolikapitalisteille, koska ensin mainitut joutuvat myymään tavaransa alle tuotantohinnan, toiseksi siten, että pientuottajat ovat pakotettuja myymään tuotteensa alle niiden arvon ja kolmanneksi siten, että työläisten reaalipalkka laskee heidän joutuessaan ostamaan kulutustarvikkeitaan monopolihinnoilla. Monopoli ei voi lisätä yhteiskunnassa tuotettua arvoa ja lisäarvoa, joten sen, minkä monopolistit voittavat monopolihinnoillaan, menettävät muut kapitalistit voitoistaan, pientuottajat lisätuotteistaan ja työläiset reaalipalkoistaan.

Monopolit ja kilpailu. Päinvastoin kuin usein kuvitellaan, monopolit eivät suinkaan poista edes kapitalistien välistä kilpataistelua, vaan tekevät sen entistä ankarammaksi.

Kilpailua käydään ensiksi monopoliyhtymien sisällä. Jokainen monopolisopimus on tulos katkerasta taistelusta, jossa voitolle on päässyt voimakkain ja pakottanut heikommat sopimukseen. Sopimus ei suinkaan lopeta tuota taistelua. Kartelleissa ja syndikaateissa jokainen sopimukseen liittynyt yritys koettaa saada itselleen mahdollisimman laajan markkina-alueen, suurimman tuotantomäärän j.n.e. Trusteissa taistellaan voittojen jakamisesta ja johtopaikoista hallintoelimissä.

Monopolit taistelevat sopimuksen ulkopuolella olevia yrittäjiä vastaan pakottaakseen ne liittymään sopimukseen tai tuhotakseen itsepäisimmät. Tässä taistelussa monopolit käyttävät kaikkia keinoja hintojen väliaikaisesta alentamisesta aina pommeihin saakka. ". . .Monopolistit kuristavat ne, jotka eivät alistu monopoliin, sen ikeeseen ja mielivaltaan." [1])

Ehkä vielä raivokkaampaa on taistelu monopoliyhtymien välillä etenkin silloin, kun niitä toimii useampia samalla alalla. Mutta monasti voi taistelu leimahtaa eri aloillakin toimivien välillä. Esim. ruostumatonta terästä valmistava

[1]) Lenin: Imperialismi, kapitalismin korkein aste, s. 33.

yhtymä taistelee värimetallialalla toimivia vastaan, alumiinimonopoli kuparimonopolia, keinosilkkiä valmistava monopoli puuvilla- ja villakutomoita vastaan j.n.e. Aseiksi tässä taistelussa kelpaavat kaikki keinot: hinnanalennus, raaka-aineiden, työvoiman, kuljetuksen ja keksintöjen monopolisoiminen, menekin riistäminen reklaamin ja kauppiaiden kanssa solmittujen sopimusten avulla, finanssijuonittelut, lahjukset, kiristys y.m.

Monopolit eivät siis poista kilpailua ja taistelua kapitalistien kesken, vaan kärjistävät sen äärimmilleen, taisteluksi ehdottomasta herruudesta, jossa aseina yhä enemmän käytetään väkivaltaisia keinoja. "Valta-asema ja siihen liittyvä väkivalta, juuri se on tyypillistä kapitalismin uusimmalle kehitysvaiheelle." [1])

M o n o p o l i t j a t u o t a n n o n a n a r k i a. Monopolien kehittyessä esitettiin jopa työväenliikkeenkin piirissä sellaisia väitteitä, että kartellit ja trustit poistavat tuotannon anarkian, kilpailun, talouspulat ja saavat aikaan siirtymisen suunnitelmatalouteen, vieläpä sosialismiin aivan rauhallisesti, ilman mitään mullistuksia ja järkytyksiä. Niinpä saksalainen sosialidemokraattinen teoreetikko Hilferding selitti vielä vuoden 1929 talouspulan aattona, että monopolien kehitys on korvannut kilpailun "suunnitelmallisen tuotannon sosialistisella periaatteella."

Nykyisin tietysti kaikille on selvää, että tuo ennustus ei toteutunut, mutta siitä huolimatta sadat muut samanlaiset "teoreetikot" ennustelevat edelleen kapitalismin muuttuvan sosialismiksi suunnilleen samalla tavalla kuin Hilferding sen kuvitteli tapahtuvan. Todellisuudessa monopolikapitalismi ei poista tuotannon anarkiaa enempää kuin talouspuliakaan. Päinvastoin se voimistaa anarkiaa kärjistämällä kilpailua kapitalistien välillä, kuten edellä todettiin, kärjistämällä ristiriitaa teollisuuden ja maatalouden välillä (jarruttamalla riistollaan maatalouden kehitystä, lisäämällä sen takapajuisuutta ainakin suhteessa teollisuuteen), lisäämällä epäsuhdetta pitkälle monopolisoituneen raskaan teollisuuden ja vähemmän monopolisoituneen kevyen teollisuuden välillä ja ennen kaikkea kärjistämällä ristiriitaa maksukykyisen kysynnän ja tuotannon laajenemisen välillä tehostamalla suunnattomasti työtätekevien joukkojen riistoa ja kurjistumista. Kaiken lisäksi on muistettava, että pisimmälle kehittyneenäkin monopolikapitalismi muodostaa ainoastaan talouspyramiidin huipun, jonka pohjana ovat miljoonat pientavaratuottajat, pienet ja keskisuuret kapitalistit ja jotka kilpailevat ja tulevat kilpailemaan keskenään ja monopoliyhtymiä vastaan.

---

[1]) Lenin: Imperialismi . . . s 35.

Asiaa ei muuta sodan aikana (ja Englannissa nyt sodan jälkeen) monissa maissa tapahtunut osittainen siirtyminen monopolikapitalismista valtiomonopolistiseen kapitalismiin. Tuloksena siitä on vain valtion valjastaminen entistä tiukemmin suurten monopoliyhtymien vankkureita vetämään, talous ei suinkaan ole valtion käsissä, vaan valtio on kapitalistisen talouden, monopoliyhtymien käsissä. Mistään suunnitelmataloudesta ei voi olla puhettakaan niin kauan kuin kapitalistinen yksityisomistus säilyy, sillä niin kauan tuotantoa ohjaa kapitalistien voitontavoittelu, tuotantoa ja markkinoita vallitsevat luonnonvoimaisesti toimivat kapitalistisen tuotannon taloudelliset lait, vaikka jotkut tuotannon alat olisivatkin porvarillisen valtion käsissä.

Pankit, finanssipääoma ja finanssiharvainvalta.

P a n k k i a l a l l a t a p a h t u u k e s k i t t y m i n e n j a m o n o p o l i s o i t u m i n e n aivan yhtä suuressa määrässä kuin teollisuudessakin. Suurimmat pankit joko alistavat tai tuhoavat heikommat kilpailijansa. Pankkien lukumäärä pienenee, mutta niiden pääomat ja käytettävissä olevat va-

rat lisääntyvät. Sitä todistaa m.m. talletusten lisääntyminen neljän suurimman kapitalistisen maan, USA:n, Saksan, Englannin ja Ranskan, pankeissa 30 vuoden aikana ennen ensimmäistä maailmansotaa 127 miljardia ja vv. 1913—1928 välisenä aikana 183 miljardia saksanmarkkaa.

Pankkialalla tapahtuvan keskityksen johdosta nämä lisääntyvät talletukset kerääntyvät yhä enemmän suurpankeille. Esim. USA:n suurpankkien (pääomat yli 5 miljoonaa dollaria) osalle tuli v. 1923 21 %, mutta v. 1930 jo 43 % kaikista talletuksista. Englannissa viiden suurimman pankin talletukset olivat v. 1900 27 %, mutta v. 1932 jo 74 % kaikista. Saksassa v. 1929—32 oli 2/3 talletuksista kolmella suurimmalla Berliinin pankilla.

Meillä on kehitys ollut aivan samanlainen. Liikepankkien talletukset ovat lisääntyneet, jos otetaan huomioon shekkitili, vv. 1890—1946 välisenä aikana noin 100 miljoonasta yli 30 miljardin. Nykyisin tuo talletusmäärä tulee kuuden pankin osaksi.

Suurten pankkien vaikutuksen kasvu kuvastuu myös niiden paikalliskonttorien luvun lisääntymisessä. Englannissa se lisääntyi vv. 1910—1932 7.000:sta 12.000:en, Saksassa Berliinin suurpankkeihin nähden vv. 1895—1932 42:sta 844:än ja Suomessa liikepankkien osalta vv. 1910—1946 139:stä 460:en.

Pankkien keskittyminen johtaa suurpankkien yhteensulautumiseen. Niinpä kuusi Berliinin suurpankkia yhtyivät aluksi neljäksi, sitten kolmeksi, jotka alistivat täydelliseen valvontaansa yli 20 pienempää pankkia. Meillä on vuoden 1920 jälkeen liikepankkien lukumäärä tällaisen heikompien tuhoutumisen tai yhteensulautumisen johdosta vähentynyt 23:sta kuuteen.

Kaikkialla näiden lukumäärältään vähenevien jättiläispankkien kesken syntyy monopolisopimuksia, joihin liittyneet taistelevat toisia samanlaisia ryhmiä vastaan. Emme puhu mitään sellaisesta yleisesti tunnetusta ilmiöstä, kuin että

nämä suurpankit alistavat tavalla tai toisella alaisikseen säästöpankit ja -kassat, joiden hallussaolevat pieneläjien talletukset joutuvat pankkien välityksellä suurkapitalistien käytettäväksi. Ettei kysymys ole mistään pienistä summista, sitä osoittaa jo se, että esim. meidän maamme säästöpankkien ottolainaus on yli 20 miljardia markkaa.

P a n k k i e n j a t e o l l i s u u d e n v ä l i s t e n s u h t e i d e n m u u t t u m i n e n on luonnollisena seurauksena tästä pankkialalla tapahtuvasta keskittymisestä ja monopolisoitumisesta. Aluksi pankit välittivät maksuja ja antoivat ainoastaan lyhytaikaista, luonteeltaan pääasiassa kauppaluottoa, mutta niiden hallussa olevien varojen kasvaessa ne alkoivat sijoittaa yhä suurempia summia teollisuuteen, myöntämällä pitkäaikaista luottoa, jota teollisuuskapitalistit käyttävät myös kiinteänä pääomana, siis rakennusten, koneiden y.m.s. hankkimiseen.

Seurauksena on ollut pankkien vaikutusvallan lisääntyminen teollisuuteen nähden, pankit muuttuvat vaatimattomista välittäjistä mahtaviksi finanssikeskuksiksi, jotka valvovat teollisuuskapitalistien toimintaa hoitaessaan näiden tilejä ja ratkaisevat niiden kohtalon myöntämällä tai kieltämällä luoton.

Silloin kun joku pankki rahoittaa pääasiassa jollakin määrätyllä alalla toimivia kapitalistisia yrityksiä, sen edut vaativat niiden välisen kilpailun ehkäisemistä, ja siksi pankit ovatkin usein aloitteentekijöinä teollisuusyritysten monopolisopimuksille.

Mutta pelkkä luotonanto teollisuudelle ei vielä tee pankeista sellaisia mahtitekijöitä kuin ne nykyisin ovat. Luotonannon lisäksi pankit sijottavat varojaan teollisuuteen ostamalla teollisuusyhtymien osakkeita tai myös perustamalla uusia teollisuusosakeyhtiöitä. Tämä perustamistoiminta, josta olemme jo aikaisemmin puhuneet, tuottaa tavallisesti pankeille suuria voittoja, "perustajanvoittoja".

Osakeyhtiömuoto tekee pankeille mahdolliseksi ulottaa

valtansa suhteellisen pienin pääomin hyvin laajoille aloille. Olemme jo aikaisemmin todenneet, että osakeyhtiön täydellistä hallitsemista varten ei käytännössä tarvitse omistaa kuin 30—40 % sen osakkeista, riittääpä vähäisempikin määrä, jos muut osakkeet ovat jakaantuneet hyvin monille henkilöille. Pankin ei siis tarvitse omistaa kuin n. kolmas osa osakkeista määrätäkseen kaksi kertaa suuremmasta pääomasta. Mutta tässä voidaan mennä vielä paljon pitemmälle n.s. osallistumisjärjestelmää käyttämällä. Ensin mainittu, pankin johtama yhtymä voi perustaa tytäryhtymiä, säilyttäen niiden osakkeista jälleen 1/3 itsellään ja taaten siten määräysvallan niiden asioissa. Tytäryhtymät voivat vuorostaan perustaa tytäryhtymiä j.n.e. melkein loputtomiin. Esim. kaikki USA:n suuret finanssiyhtymät ovat rakenteeltaan tällaisia. Niinpä Morganin ryhmän perustana on Morganin pankkihuone, joka omistaa riittävän määrän osakkeita lukuisissa teollisuus- y.m. monopoliyhtymissä, hallitsee niitä ja niiden välityksellä tuhansia tytäryrityksiä, joiden yhteiset pääomat ovat 30 miljardia dollaria.

Ranskassa Hypoteekkipankki v. 1933 kontrolloi 375 miljoonan frangin pääomillaan sellaisen joukon erilaisia yrityksiä, että niiden yhteiset pääomat nousivat 17,25 miljardiin frangiin.

Tällaisesta järjestelmästä on vielä sekin etu, että emäyhtymät eivät ole oikeudellisesti vastuussa tytäryhtymiensä toiminnasta, vaikka se niistä täydellisesti määrää. Siksi perustetaankin kaikkein likaisimpia keinotteluja varten erikoiset tytäryhtiöt.

Finassipääoma ja finanssiharvainvalta. Hankkiessaan talletettavikseen uskotuilla varoilla erilaisten yritysten osakkeita ja obligatioita ja perustaessaan uusia osakeyhtiöitä pankeista tulee lukuisten teollisuus-, kauppa- ja kuljetuslaitosten osaomistajia. Toisaalta taas teollisuus y.m. monopoliyhtymät omistavat niiden pankkien osakkeita, joiden kanssa ne ovat liikesuhteissa. Tällä perustalla muodostuu ja kehittyy läheinen yhteys pankki- ja teollisuusmonopolien välille. Pankkien johtajat toimivat teollisuusyhtymien hallintoelimien jäseninä ja päinvastoin. Niinpä kolmen Berliinin johtavan pankin hallintoelimiin kuului v. 1932 70 suuren teollisuusyrityksen edustajaa ja pankin edustajat puolestaan istuivat satojen teollisuusyhtymien hallinnoissa. Suomessa ovat vastaavat luvut paljon vähäisemmät, mutta esim. Pohjoismaiden Yhdyspankin edustajia on ainakin 40 teollisuuslaitoksen ja Kansallis Osake Pankin edustajia 23 teollisuuslaitoksen johtoelimissä.

Suurpankit ovat liittyneet kiinteästi teollisuuden monopoliyhtymiin. Näin on tapahtunut pankki- ja teollisuuspääoman yhteenkietoutuminen. Tätä yhteenkietoutunutta pääomaa nimitetään finanssipääomaksi ja se on eräs kapitalismin monopolisen vaiheen oleellisimpia tunnusmerkkejä. "Tuotannon keskittyminen, siitä syntyvät monopolit, pankkien sulautuminen eli yhteenkietoutuminen teollisuuteen — siinä finanssipääoman syntymishistoria ja tämän käsitteen sisältö." [1])

Ennen monopolikapitalismia kapitalistinen yksityisomistus antoi muutamille oikeuden hallita tuotantovälineitä ja anastaa itselleen vierasta työtä tai sen tuotteet. Finanssikapitalismin aikana on monopolisteilla mahdollisuus sen lisäksi määrätä vieraista pääomista, jotka ovat monin verroin suurempia kuin heidän omat pääomansa. Olemme jo maininneet monia niistä keinoista, joita finanssikapitalistit käyttävät päästäkseen määräämään vieraista pääomista ja kartuttaakseen omiaan. Eräs tärkeimmistä on edellä selostettu osallistumisjärjestelmä. Sitten seuraa arvopaperikauppa, perustajatoiminta, suoranainen pörssikeinottelu, valtion lainojen liikkeellelasku ja hyvin usein valtion apu joko edullisten tilausten, lainojen, vieläpä suoranaisten raha-avustustenkin muodossa.

———

[1]) Lenin: Imperialismi . . . s. 62.

Kaikkien näiden keinojen käyttämistä helpottaa se läheinen liitto, joka on muodostunut porvarillisten hallitusten ja monopoliyhtymien omistajien välille, joko siten, että finanssiruhtinaat ovat välittömästi hallitusten jäseninä tai niiden neuvonantajina taikka siten, että korkeat virkamiehet joilla on läheiset suhteet hallituspiireihin, siirtyvät virasta erottuaan pankkien ja muiden monopoliyhtymien johtoon. Meilläkin nämä molemmat muodot ovat olleet itsenäisyyden aikana ahkerasti käytännössä. Ainakin yhtä varma keino hallitusten ohjaamiseksi on finanssipiirejä edustavien parlamenttijäsenten toiminta ja samojen piirien omistaman lehdistön vaikutus.

"Kun monopoli kerran on muodostunut ja isännöi miljardeja, tunkeutuu se väistämättömästi yhteiskunnallisen elämän kaikkiin puoliin, poliittisesta rakenteesta ja kaikista muista yksityiskohdista riippumatta." [1])

Tuloksena kaikesta tästä on se, että jokaisen kapitalistisen maan taloudellista ja poliittista elämää hallitsee hyvin pienilukuinen finanssikapitalistien ryhmä, johon Lenin aikanaan laski Saksassa kuuluvan 300 perhettä, Ranskassa siinä on surullisen kuuluisat 200 perhettä, USA:ssa 60 ja meillä 20—30. Kaiken lisäksi nämä perheet ovat naimakauppojen ja sukulaisuussitein kietoutuneet yhteen vieläkin vähälukuisemmiksi ryhmiksi. Esim. USA:ssa on nykyisin 8 suurta finanssiryhmää: Morganin, Kuhn—Loebin, Rockerfellerin, Mellonin ja du Pontin perheryhmät sekä Chicagon, Clevelandin ja Bostonin paikallisryhmät. Ne hallitsevat todellisuudessa Amerikkaa ja pyrkivät hallitsemaan myös Euroopan maita valtavien pääomiensa voimalla.

Pääomien vienti.

Finanssipääoman herruus kapitalistisesti kehittyneimmissä maissa johtaa väistämättä muutamien koronkiskurimaiden herruuteen koko kapitalistisessa maailmassa. Tehokkain keino tuon herruuden saavuttamiseksi on pääomien vienti.

———

[1]) Lenin: Imperialismi . . . s. 76.

"Vanhalle kapitalismille oli vapaan kilpailun vallitessa tyypillistä tavarain maastavienti. Nykyaikaiselle kapitalismille on monopolien vallitessa tullut tyypilliseksi pääoman maastavienti." [1])

Pääomien viennin perustana on se, että eräissä pisimmälle kehittyneissä kapitalistisissa maissa syntyy imperialismin kaudella pääomien "ylijäämää", jolle ei löydy edullisia sijoitusmahdollisuuksia omassa maassa. Sanomattakin on selvää, että mitään liikapääomia ei muodostuisi, jos niitä voitaisiin käyttää maatalouden kehittämiseen, joka on kaikkialla jäänyt paljon jälkeen teollisuuden kehityksestä, ja kansanjoukkojen elintason kohottamiseen. Mutta kapitalistisen tuotantotavan aikana se on mahdotonta, sillä "niin kauan kuin kapitalismi pysyy kapitalismina, ei pääoman ylijäämää käytetä asianomaisen maan joukkojen elintason kohottamiseen, sillä se merkitsisi kapitalistien voiton pienentämistä, vaan sitä käytetään voiton kohottamiseen viemällä pääomaa ulkomaille takapajuisiin maihin." [2])

Lisäksi monopolit ehkäisevät vapaiden pääomien sijoittamista kotimaan teollisuuteen, koska monopolisoituneille aloille on usein melkein mahdotonta perustaa uutta tuotantolaitosta. Siten jää jäljelle vain yksi keino kasaantuvien pääomien käyttämiseksi: niiden vienti muihin maihin.

Pääomien vienti suuntautuu tavallisesti takapajuisiin maihin, joissa kapitalistinen kehitys on vasta murtanut luontaistalouden, joissa tuotantokustannukset ovat vähäiset työvoiman, raaka-aineiden ja maan halpuuden vuoksi ja joissa menekkimarkkinat ovat laajat, kilpailu vähäistä ja voitot suuret.

Pääomien vienti tapahtuu etupäässä kahdessa muodossa: lainapääoman ja tuotantopääoman vientinä. Edellisestä

———

[1]) ja [2]) Lenin: Imperialismi . . . ss. 81 ja 82.

muodosta on kysymys silloin, kun myönnetään lainoja vieraiden maiden hallituksille, pankeille, kunnille j.n.e. Jälkimmäisestä taas silloin, kun pääoman viejä perustaa ulkomaille tuotantolaitoksia, rakentaa rautateitä siltoja y.m.s. Näin sijoitetun pääoman avulla hankittu lisäarvo virtaa takaisin lainakorkojen tai osinkojen muodossa.

Pääomien viennillä on tietysti erilainen vaikutus niihin maihin, joista sitä viedään kuin niihin, joihin sitä viedään. Edellisissä pääomien vienti hidastuttaa kehitystä, havainnollisena esimerkkinä siitä on ollut Ranska, ja osittain myös Englanti, joissa kotimaan teollisuuden kehittämiseen, eipä aina edes välttämättömään tuotantokoneiston uusintamiseen, ole käytetty riittävästi varoja. Jälkimmäisissä taas kapitalistinen kehitys nopeutuu kärjistäen samalla kapitalistiselle tuotantotavalle ominaisia vastakohtia ja jouduttaen työtätekevien kurjistumista, maaperän ja luonnonrikkauksien ryöstökäyttöä y.m.

Mutta oleellisinta pääomien viennille on kuitenkin se, että sen avulla toiset maat alistavat ja orjuuttavat toisia, että se on imperialistisen sorron välikappale. Ne maat, joihin pääomia viedään, joutuvat riippuvaisiksi pääomia vievistä maista, sillä viimeksimainitut asettavat lainoille omat ehtonsa, vaatien edullisia toimilupia, yksinoikeutta k.o. maan raaka-aineisiin, tulli- y.m. erioikeuksia, määrätyn ulko-, jopa usein myös sisäpolitiikan noudattamista j.n.e.

Tavallisesti lainaehdoissa määrätään, että laina on käytettävä tavaroiden ostamiseen lainanantajamaasta. Niinpä kaikissa vv. 1902—1928 Kiinalle rautateiden rakentamiseen myönnetyissä 17 ulkomaisessa lainassa oli ehtona, että Kiina ostaa rakennusaineet ja liikkuvan kaluston joko kokonaan tai suurelta osalta siitä maasta, joka oli lainan myöntänyt. Samanlaisista ehdoista voisi kertoa esimerkkejä myös meidän maallemme viime vuosina USA:sta saatujen lainojen yhteydessä.

Erityisen mielellään imperialistiset maat myöntävät velallisilleen lainoja sotatarvikkeiden ostamista varten. Siihen ei ole syynä yksin välitön pyrkimys lainanottajamaan sotilaallisen riippuvaisuuden lisäämiseen, vaan myös se, että siten lainanantaja maa voi pitää rauhankin aikana sotatarviketeollisuutensa täydellisesti käynnissä.

Pääomien viennin kehityksestä ilmenee sama kapitalististen maiden epätasainen kehitys kuin niiden koko talouselämässäkin. Ennen ensimmäistä maailmansotaa oli ulkomaille sijoitettu yhteensä 175—200 miljardia frangia, josta Englanti oli vienyt 75—100, Ranska 60 ja Saksa 40 miljardia. USA ei vielä silloin kuulunut varsinaisesti pääoman viejämaihin, sillä sen velat ulkomaille olivat suuremmat kuin sijoitukset.

Ensimmäinen maailmansota aiheutti suuria muutoksia. Saksa menetti kaikki pääomansijoituksensa, ja sinne alkoi virrata pääomaa ulkomailta. Englantikin menetti neljännen osan sijoituksistaan, mutta sen sijaan USA muuttui velallisesta velkojaksi, niin että v. 1919 sen pitkäaikaiset saatavat ulkomailta olivat jo 13,26 miljardia dollaria suuremmat kuin ulkomaiset velat.

V. 1930 olivat Englannin sijoitukset jälleen 94 miljardia, USA:n 81 miljardia ja Ranskan 27 miljardia frangia. Japani oli niinikään pääomia vievien maiden joukossa, sen sijoitukset oli tehty etupäässä Kiinaan, jossa sen osalle tuli v. 1931 n. 35 % ulkomaisista pääomansijoituksista.

Toisen maailmansodan seurauksena oli aivan yhtä valtavat muutokset. Englanti menetti sodan aikana ainakin puolet ulkomaille tehdyistä pääomansijoituksistaan, vielä huonommin on nähtävästi käynyt Ranskan. USA:n asema ensimmäisenä kansainvälisenä pankkiirina ja koronkiskurina on lopullisesti vakiintunut siinä määrin, että Englantikin velkaantuu sille yhä enemmän, Ranskasta ja Länsi-Euroopan muista maista puhumattakaan.

USA:n pääomien viennissä on huomattava merkitys suoranaisilla sijoituksilla eri maiden teollisuuteen ja muuhun

elinkeinoelämään joko ostamalla niissä toimivien yritysten osakkeita tai perustamalla USA:n pääomilla uusia yrityksiä taikka sitten amerikkalaisten monopoliyhtymien tytäryhtiöitä. Sekä suoranaisissa sijoituksissa että lainoissa antavat USA:n monopolistit etusijan raaka-aineita tuottaville aloille, välttääkseen siten tukemasta mahdollisia kilpailijoitaan teollisuustavarain markkinoilla. Pienenä esimerkkinä siitä on meidän maamme lainasuhteet USA:n kanssa, josta olemme saaneet lainoja puu- ja paperiteollisuuteen, mutta emme metalliteollisuutta varten. Kuitenkin kaikkein oleellisinta USA:n pääomien viennille toisen maailmansodan jälkeen on pääomien vienti kulutustarvikkeiden muodossa, joita sodan hävittämiä maita pakotetaan ostamaan, jotta nämä saisivat edes pieniä määriä kipeästi kaipaamiaan tuotantovälineitä, koneita ja raaka-aineita.

Totesimme jo, että pääomien vienti tekee muutamista kehittyneimmistä maista, nykyisin etenkin USA:sta, koronkiskureita, jotka anastavat huomattavan osan vieraissa maissa luodusta lisäarvosta. Tulot ulkomaille sijoitetuista pääomista muodostavat yhä enenevän osuuden niiden kansallistuloista. Se puolestaan on omiaan edistämään loismaisuutta. Kaikissa kapitalistisissa maissa lisääntyy koroillaan eläjien määrä, jotka eivät osallistu millään tavalla tuotannolliseen elämään, eivät tuota mitään, tai Lafarguen sanoja käyttääksemme tuottavat ainoastaan lantaa, mutta saavat kuitenkin suuret tulot siirtomaissa ja muissa takapajuisissa maissa (viime aikoina myös kapitalistisesti pitkälle kehittyneissä maissa, Ranskassa, Englannissa y.m.) työtätekevien säälimättömän riiston ja alhaisen elintason avulla tuotetusta lisäarvosta.

Maailman taloudellinen jako kapitalististen monopoliliittojen kesken.

Pääomien viennin välityksellä olivat muutamat rikkaimmat imperialistiset maat jakaneet jo ennen ensimmäistä

maailmansotaa maailman keskenään kuvaannollisesti katsoen, "mutta finanssipääoman herruus johtaa suoranaiseenkin maailmanjakoon" (Lenin) kahdessa merkityksessä, taloudellisessa ja alueellisessa. Käsittelemme aluksi ensin mainittua.

Monopoliliitot pyrkivät aluksi rajattomaan herruuteen kotimaan markkinoilla estämällä m.m. ulkomaalaisten tavarain kilpailun siellä korkeiden suojelustullien, tuontirajoitusten, jopa joskus tuontikieltojenkin avulla. Tällöin ei kuitenkaan ole kysymys kotimaisen teollisuuden kehittymismahdollisuuksien turvaamisesta, kuten esimonopolistisella kaudella, vaan monopolihintojen ylläpitämisestä kotimaisilla markkinoilla.

Samalla tuontia estävät tullit ja rajoitukset auttavat monopoliliittoja myymään tavaroitaan maailmanmarkkinoilla hyvin pienellä voitolla, jopa väliaikaisesti alle tuotantokustannustenkin, harjoittamaan dumpingia, koska ne saavat korvauksen kotimaisilta kuluttajilta myymällä näille samoja tavaroita paljon kalliimmalla, monopolihinnoilla. Tällä menetelmällä pyritään ennen kaikkea valtaamaan määrätyn maan markkinat, tunkemaan sieltä pois kilpailijat, jotka eivät voi myydä yhtä halvalla, ja ottamaan tietysti myöhemmin korvaus korotettujen hintojen muodossa. Mutta kysymys ei ole ainoastaan siitä.

Useilla teollisuudenaloilla, etenkin raskaassa teollisuudessa on pääoman elimellinen kokoonpano hyvin korkea, erikoisen suuri on kiinteän pääoman osuus. Menot kiinteään pääomaan, koneisiin ja tehdasrakennuksiin ovat jotakuinkin yhtä suuret, kävipä tehdas täydellä tehollaan tai ei. Tuotantokustannukset tuoteyksikköä kohti tulevat sitä suuremmiksi, mitä pienempi osa tuotantokapasiteetista on käytännössä, ja siksi on kapitalisteille edullista pitää tuotanto mahdollisimman suurena, vaikka osa tavaroista joudutaankin myymään ulkomaille pienellä voitolla, kunhan

korvaus tulee monopolihintojen muodossa kotimaan markkinoilta.

Viimeksi mainittujen rajoittuneisuus, laajojen joukkojen maksukykyisen kysynnän supistuminen, jota kulutustarvikkeiden monopolihinnat vielä nopeuttavat, pakottaa monopolikapitalisteja etsimään jatkuvasti uusia markkinoita oman maan ulkopuolelta. Mutta kun kaikkien kapitalististen maiden monopolistit etsivät uusia menekkimarkkinoita (ja yhtä innokkaasti uusia raaka-ainelähteitä ja pääomien sijoitusalueita), niin siitä on seurauksena raivokas kilpailu eri maiden monopoliliittojen välillä.

Mutta aivan samoin kuin kilpailu kunkin maan sisällä johtaa monopolisopimuksiin, aivan samalla tavalla tapahtuu myös kansainvälisessä kilpailussa. Milloin milläkin alalla eri maiden monopolistit solmivat keskenään sopimuksen, perustavat kansainvälisen kartellin. Ensimmäiset niistä syntyivät jo viime vuosisadan 60- ja 70-luvuilla, mutta vasta tällä vuosisadalla ne ovat nopeasti lisääntyneet. V. 1900 laskettiin olleen 40, v. 1910 n. 100 ja v. 1931 jo 320 kansainvälistä kartellia erikoisesti kivihiilen, raudan ja teräksen, öljyn, sähkölaitteiden, aseiden ja kemikalioiden tuotannon alalla. Meidän maamme monopoliyhtymät ovat kuuluneet ja eräät kuulunevat vieläkin alansa kansainvälisiin kartelleihin, niinpä Suomen Sahanomistajainyhdistys liittyi v. 1935 n.s. European Timber Exporters Convention'iin, puuhioketehtaat kuuluivat v. 1935 perustettuun kartellisopimukseen Mechanical Pulp Suppliers. Muut paperialan yhtymät taas kuuluivat omien alojensa kartellisopimuksiin, n.s. scan-sopimuksiin.

Olisi hyvin houkuttelevaa kuvata kansainvälisten kartellien toimintaa sekä rauhan että erikoisesti sodan aikana, mutta koska nykyisin jo suomenkielelläkin on sitä käsittelevää kirjallisuutta, rajoitumme lyhyesti toteamaan, että kansainväliset kartellit ovat toteuttaneet maailman taloudellisen jakamisen mahtavien monopoliliittojen kesken.

Tuo jako ei kuitenkaan koskaan ole pysyväinen, vaan aina väliaikainen, joka pysyy voimassa ainoastaan niin kauan kuin sopimukseen osallistuvien väliset voimasuhteet pysyvät ennallaan. Kansainväliset enempää kuin kansallisetkaan monopoliliitot eivät lopeta taistelua edes sopimukseen yhtyneiden kesken, vaan taistelua käydään herkeämättä. Heti kun joku sopimuskumppaneista voimistuu riittävästi, niin se esittää toisille uudet ehdot, vaatii itselleen laajempia markkinoita, suurempia tuotanto-osuuksia j.n.e., ja elleivät toiset siihen suostu, kartelli hajoaa, jolloin alkaa avoin taistelu hintojen alentamisineen, tullikoroituksineen, tuontikieltoineen y.m.s., joita monopolistit määräävät hallituksiansa toimeenpanemaan.

Siitä johtuukin, että kansainväliset monopoliliitot eivät suinkaan ole tuoneet eivätkä tuo kehittyessään kansoille rauhaa, vaan kärjistämällä ristiriitoja ja taistelua ja kietomalla siihen porvarilliset hallitukset syventävät imperialististen maiden välisiä vastakohtia ja tekevät sodat entistä väistämättömämmiksi.

Maailman alueellinen jako ja taistelu sen uudelleen jakamisesta.

"Uusimman kapitalismin aikakausi osoittaa meille, että kapitalistiliittojen välille muodostuu määrättyjä suhteita maailman taloudelliseen jakoon perustuen, mutta että tämän ohella, tämän yhteydessä muodostuu poliittisten liittojen, valtioiden välille määrättyjä suhteita maailman alueelliseen jakoon, siirtomaista käytävään taisteluun, "talousalueesta käytävään taisteluun perustuen." [1])

Taistelu siirtomaiden omistuksesta alkoi, kuten olemme jo nähneet, kapitalismin lapsuudessa, alkuperäisen kasaantumisen aikana, mutta vasta sen jälkeen, kun tärkeimmät

[1]) Lenin: Imperialismi . . . s. 99.

kapitalistiset maat alkoivat siirtyä imperialistiseen kehitysvaiheeseen, se sai valtavan laajuuden. Todistukseksi siitä Lenin esittää seuraavan laskelman:

Siirtomaavalloille kuuluva alue prosenteissa koko maanosan alueesta. [1]

Maanosa	V. 1876	V. 1900	Lisäys vv. 1876—1900
Afrikka	10,8 %	90,4 %	79,6 %
Polynesia	56,8 „	98,9 „	42,1 „
Aasia	51,5 „	56,6 „	5,1 „
Austraalia	100,0 „	100,0 „	—
Amerikka	27,5 „	27,2 „	—0,3 „

Edellä oleva laskelma osoittaa samalla, että maailman alueellinen jako suurimpien imperialististen valtojen välillä oli loppuun suoritettu jo vuosisadan vaihteessa. Emme voi seurata tämän jaon vaiheita, tyydymme ainoastaan toteamaan, että 1870-luvulla ainoastaan Englanti oli varsinainen siirtomaavalta, jos sivuutamme sellaiset toisarvoiset valtiot kuin Espanja, Portugali ja Hollanti, joiden siirtomaaomistukset olivat peräisin jo aikoja sitten hävinneen suuruuden päiviltä. Ranskan siirtomaaomistukset olivat vielä tuolloin hyvin vähäiset eikä nuorilla kapitalistisilla mailla, USA:lla, Saksalla, Japanilla ja Italialla, ollut lainkaan siirtomaita.

Vaikka suurvallat anastivat vv. 1876—1914 välisenä aikana noin 25 miljoonaa neliökilometriä uusia siirtomaa-alueita, ne joutuivat pääasiassa Englannille ja Ranskalle, kun sensijaan e.m. nuorille, mutta nopeasti kehittyville kapitalistisille maille jäi vain rippeitä, sillä ne olivat myöhästyneet jaosta.

Ensimmäisen maailmansodan alkaessa oli siirtomaiden

[1]) Lenin: Imperialismi . . . s. 100.

yhteinen pinta-ala 75 miljoonaa neliökilometriä ja asukasluku 600 miljoonaa. Niiden lisääntyminen ja jakaantuminen suurvaltojen kesken ilmenee alla olevasta taulukosta:

Suurvaltain siirtomaaomistus. [1]

Maat	Siirtomaat 1876 Miljoonaa km²	Siirtomaat 1876 Miljoonaa asukasta	Siirtomaat 1914 Miljoonaa km²	Siirtomaat 1914 Miljoonaa asukasta	Emämaat 1914 Miljoonaa km²	Emämaat 1914 Miljoonaa asukasta
Englanti	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5
Venäjä	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2
Ranska	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6
Saksa	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9
USA	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0
Japani	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0
Muut	9,9	45,3				

Siirtomaiden lisäksi oli olemassa joukko puolisiirtomaita ja taloudellisessa ja poliittisessa riippuvaisuusasemassa olevia maita, joiden joukkoon kuuluivat Persia, Kiina ja Turkki.

Näin oli maailma jaettu imperialististen maiden kesken, vapaita alueita ei enää ollut, joten heräsi kysymys maailman uudelleen jakamisesta, vallattujen alueiden anastamisesta niiden entisiltä omistajilta. Tämä uudelleen jakaminen muodostui sitä välttämättömämmäksi, kun kapitalistisen kehityksen epätasaisuus johti siirtomaiden jaossa vähimmälle jääneiden nuorten kapitalististen maiden voimistumiseen nopeammin kuin suuret siirtomaavallat, Englanti ja Ranska kehittyivät. Ensin mainitut vaativat itselleen "paikkaa auringossa", siirtomaiden jakamista uudelleen uusia taloudellisia ja sotilaallisia voimasuhteita vastaavasti.

[1]) Lenin: Imperialismi . . . s. 105.

Koska suurimmat palat siepanneet imperialistit eivät suostuneet sovinnolla luovuttamaan siirtomaa-alueitaan, niin uudelleen jako oli suoritettava aseilla.

Ensimmäinen maailmansota aiheutti tuntuvia muutoksia siirtomaiden omistussuhteissa. Vastoin laskelmiaan Saksa ei saanut sodan avulla uusia siirtomaita, vaan menetti entisetkin. Sen sijaan Englannin ja Ranskan, mutta myös Italian ja Japanin siirtomaa-alueet laajenivat, kuten näkyy alla olevasta taulukosta:

Suurvaltain siirtomaaomistus v. 1932. [1])

Maat	Siirtomaat		Emämaat		Yhteensä	
	Miljoonaa km²	Miljoonaa asukasta	Miljoonaa km²	Miljoonaa asukasta	Miljoonaa km²	Miljoonaa asukasta
Englanti	34,9	446,5	0,20	46,2	35,10	512,7
Ranska	11,9	65,1	0,55	42,0	12,45	107,1
Saksa	—	—	0,47	64,8	0,47	64.8
USA	0,3	14,6	9,40	124,6	9,70	139,2
Japani	0,3	28,0	0,40	65,5	9,70	93,5
Muut	9,6	87,6				

Tämä tulos oli omiaan johtamaan uuteen taisteluun, joka oli eräänä syynä toiseen maailmansotaan natsi-Saksan ja Japanin pyrkiessä muiden tavoitteiden ohella myös anastamaan itselleen toisten imperialistien hallussa olevia siirtomaita.

Asian luonnosta johtuu, että taistelu jatkuu edelleen ja olisi jatkunut siinäkin tapauksessa, että e.m. maat olisivat sodassa saaneet pyrkimyksensä toteutetuiksi. Nyt on etutilalle työntynyt USA, joka toistaiseksi taloudellisin ja poliittisin keinoin laajentaa vaikutustaan muiden maiden siirtomaihin alistaakseen ne ainakin taloudellisen ja sotilaallisen määräysvaltansa alaiseksi.

[1]) Uutta aineistoa Leninin teokseen "Imperialismi", s. 167, venäjänkielinen painos v. 1935.

S i i r t o m a i d e n m e r k i t y s imperialismin kaudella voidaan luonnehtia seuraavasti:

1) Siirtomaat markkina-alueina ovat aina olleet hyvin tärkeitä, mutta imperialismin aikana niiden merkitys on kasvanut tässä suhteessa, koska kaikki kapitalistiset maat pyrkivät sulkemaan tullein ja muilla keinoin kotimaan markkinat vierailta tavaroilta. Niinpä Englannin vienti, joka aikaisemmin suuntautui siirtomaiden lisäksi kaikkialle muuallekin, on ollut pakotettu turvautumaan yhä enemmän siirtomaittensa markkinoihin. Kun v. 1900 Englannin viennistä suuntautui 32 % siirtomaihin, niin v. 1928 niihin vietiin jo 45 %.

Kysymys ei kuitenkaan ole ainoastaan siitä, kuinka suuren osan viennistään imperialistinen maa suuntaa siirtomaihinsa, vaan yhtä paljon siitä, että siirtomaihin myydään huonoimmat tavarat, joita ei muualla saataisi kaupaksi, ja lisäksi niistä saadaan suhteettoman korkea hinta joko sen tähden, että emämaa voi viedä tavaransa siirtomaihin tullittomasti (Ranska), taikka sen tähden, että emämaa nauttii tullietuoikeuksia (Englanti).

2) R a a k a - a i n e i d e n h a n k k i j o i n a ovat siirtomaat saaneet poikkeuksellisen tärkeän merkityksen imperialismin kaudella. Kysymys ei ole ainoastaan emämaan raaka-ainetarpeen tyydyttämisestä, jossa suhteessa siirtomailla on jatkuvasti lisääntyvä arvonsa, vaan yhtä paljon toisten imperialististen valtojen (tai kilpailevien monopoliyhtymien) raaka-aineiden saannin ehkäisemisestä. Ainoastaan siirtomaiden ja niiden raaka-ainelähteiden omistus takaa pysyvän monopolin, sillä jos kilpailevilta monopoliliitoilta voidaan riistää raaka-aineet, niin silloin on taistelu ratkaistu.

Tämä pyrkimys raaka-ainelähteiden omistamiseen johtaa siihen, että imperialistiset vallat koettavat anastaa haltuunsa kaikki mahdolliset alueet, välittämättä lainkaan, on-

ko niillä vielä sillä hetkellä taloudellista merkitystä vai ei, voihan olla, että niiden maaperä sisältää joitakin tärkeitä raaka-aineita tai että tulevaisuudessa niissä voidaan tuottaa joitakin tärkeitä maataloustuotteita, ja se on jo riittävä syy alueen anastamiseen.

3) Pääomien sijoitusalueina ovat siirtomaat imperialismin kaudella, jolle on ominaista pääomien lisääntyvä vienti, muodostuneet hyvin tärkeiksi. Omiin siirtomaihin sijoitetut pääomat ovat parhaiten turvassa ja tuottavat suurimpia tuloja, koska niitä sijoittaneet emämaan monopolistit voivat pitää huolen kilpailun estämisestä, halvan raaka-aineen ja työvoiman takaamisesta.

Siksi on esim. Englanti lisännyt jatkuvasti pääomien vientiä omiin siirtomaihinsa. Ennen ensimmästä maailmansotaa tuli Englannin ulkomaisista pääomansijoituksista sen siirtomaiden osalle n. $1/2$, mutta v. 1927 jo $2/3$.

Siirtomaiden omistus tuottaa vielä joukon muitakin etuja, joista mainitsemme vielä pari tärkeintä. Toinen niistä on siirtomaiden merkitys ei-taloudellisten tulojen lähteenä, joita emämaat ja niiden vallassaolevat ryhmät saavat verojen, erilaisten maksujen, hyvin palkattujen virkapaikkojen y.m.s. muodossa. Toinen on siirtomaiden sotilaallinen merkitys. Paitsi sitä, että siirtomaita käytetään sotilaallisina tukikohtina, ne täydentävät emämaittensa armeijoita ihmismateriaalilla. Niinpä Ranskan rintamilla taisteli ensimmäisessä maailmansodassa $1\,1/2$ miljoonaa miestä siirtomaajoukkoja. Oleellinen merkitys sodan aikana on myös siirtomaiden taloudellisilla voimavaroilla, joita etenkin Englanti on laajasti käyttänyt hyväkseen.

Voimme siis todeta, että "finanssipääoman sortamat ja riistämät siirtomaat ja riippuvaiset maat muodostavat imperialismin valtavan reservin ja erittäin huomattavan voiman lähteen." [1])

[1]) Stalin: Leninismin kysymyksiä, s. 48. 2. painos, Petroskoi v. 1946.

Mutta kuten koko kapitalistisessa järjestelmässä, niin siirtomaajärjestelmässäkin on sisäiset ristiriitansa, jotka johtavat sen tuhoon. On totta, että siirtomaiden omistus tuottaa valtavia ylivoittoja niitä omistavien maiden monopolisteille, samoin kuin sekin, että heittämällä murusia noista ylivoitoista työväenluokan ammattitaitoisimmalle osalle on imperialistisissa maissa voitu muodostaa pikkuporvariston elintasolle kohonnut työväen aristokratia, joka on opportunismin saastuttama ja jonka avulla työväenliike on saatu pidettyä hajanaisena ja voitu siten pidentää kapitalistisen järjestelmän elinaikaa. Mutta yhtä totta on myös se, että siirtomaajärjestelmä on jakanut maailman kahteen sovittamattomaan leiriin, toisaalla on muutamia imperialistisia suurvaltoja, joiden luku lisäksi vähenee, toisaalla ihmiskunnan valtava enemmistö.

Niin kauan kuin siirtomaat ovat taloudellisesti aivan takapajuisia, niiden hallitseminen käy verrattain helposti. Mutta ne eivät säily aina yhtä takapajuisina. Imperialistiset vallat yrittävät tosin jarruttaa siirtomaiden taloudellista, eritoten teollista kehitystä ja silloinkin, kun eivät pysty sitä kokonaan estämään, koettavat suunnata sen yksinomaan kevyeen teollisuuteen ja siellä taas niille aloille, jotka eivät muodostu kilpailijoiksi emämaan teollisuudelle eivätkä luo edellytyksiä siirtomaan taloudelliselle itsenäisyydelle. Mutta sittenkin kaikissa siirtomaissa vähitellen kehittyy teollisuus ja sen mukana kotimainen porvaristo, sivistyneistö ja ennen kaikkea työväenluokka. Poikkeuksellisen nopeasti tämä kehitys on tapahtunut molempien maailmansotien aikana.

Siirtomaiden kansallisen porvariston, sivistyneistön ja proletariaatin muodostuminen puolestaan johtaa väistämättä kansallisten vapausliikkeiden voimistumiseen, taistelun kiihtymiseen imperialistisia suurvaltoja vastaan. Tuo taistelu horjuttaa vähitellen imperialismin perusteita ja valmistaa sen kukistumista. Se ilmenee erikoisen selvästi nyt toisen maailmansodan jälkeen melkein kaikissa siirtomaissa puh-

jenneiden vapaustaistelujen voimakkuudessa. Se ilmenee myös esim. Englannin tekemissä myönnytyksissä m.m. Intiassa ja Lähi-Idän maissa. Tietysti nuo myönnytykset ovat toistaiseksi enemmän näennäisiä kuin todellisia, mutta niiden syynä on ollut todellinen voimasuhteiden muutos, joka ennemmin tai myöhemmin tekee lopun siirtomaariistosta ja -sorrosta.

Tapahtuuko siirtomaiden lopullinen vapautuminen välittömästi niiden kansojen vapaustaistelun tuloksena vai tuoko niille vapautuksen kapitalistisen tuotantotavan sisäisten ristiriitojen kärjistymisestä väistämättä johtuva kapitalismin kukistuminen ja sitä seuraava sosialistiselle kehitystielle siirtyminen imperialistisissa emämaissa, on kysymys, jonka tulevaisuus ratkaisee.

SISÄLLYS